

DĚJINY A PŮSOBENÍ JESUITSKÉHO ŘÁDU KUTNOHORSKÉHO

Bohumil Hanuš

Bohumil Hanuš

**DĚJINY A PŮSOBENÍ
JESUITSKÉHO ŘÁDU
KUTNOHORSKÉHO**

Kuttna Kutná Hora 2012

Poděkování

Vydavatel děkuje autorovým dědicům a pracovníkům Státního okresního archivu Kutná Hora za svolení k publikování a všestrannou pomoc při přípravě vydání této práce.

Název: Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského.

Autor: Bohumil Hanuš

(K vydání připravil: Martin Bartoš st., Martin Bartoš ml.)

Vydal: Vydavatelství a nakladatelství Martin Bartoš (Kuttna),
17. listopadu 97, 284 01 Kutná Hora (kuttna@seznam.cz)
jako svoji 74. publikaci. Vydání první.
Kutná Hora 2012

ISBN 978-80-86406-63-3

OBSAH

Úvod	5
Hlavní pramen práce	5
Protireformace v Kutné Hoře	6
Protireformační činnost po válce třicetileté	20
Péče o špitály	21
Působení v žalářích	21
Misijní činnost	21
Misie v Nymburku	22
Misie v Kolíně	22
Misie v Čáslavi	23
Misie v Německém (Havlíčkově) Brodě	23
Misie v Litomyšli	23
Misie na panství pardubickém	23
Misie v okolí Kyšperku (Letohradu)	24
Misie v Žamberku	25
Misie v Žumberku	25
Misie v Brandýse nad Orlicí	26
Misie v Lukavici u Rychnova	27
Misie v Kouřimi	27
Misie v Chrudimi	27
Misie v Chotěboři	27
Misie ve Vilémově	27
Misie na Sázavě a v (Českém) Šternberku	27
Misie v Ratajích	28
Misie v (Komorním) Hrádku na Sázavě	30
Misie ve Zruči	31
Misie v Zásmukách	32
Misie v Habrech	32
Misie v Libodřicích a v Chlumci	32
V Žandově a Týnici	32
V Třebešicích a Zbyslavi	32
Misie v Košumberku	33
Misie v Nepoměřicích	34
Misie v Golčově Jeníkově	35
Výpomoc farářům	35
Školství jezuitské v Kutné Hoře	35
Dramatické produkce	38
Kult svatých	39
Úcta k Panně Marii	39
Kult sv. Ignáce	40
Svatý František Xaverský	40
Svatý Basileus	41
Svatá Barbora, patronka horníků	41
Svatá Barbora a Růžena patronkami semináře	42
Svatá Markéta v Křeseticích	42
Kult jiných svatých	42
Mariánské družiny a kongregace	43
Družina Zvěstování P. Marie	43
Congr. Imaculatae Conceptionis (Sodalitas studiorum)	45

Kongregace sv. Václava	46
Bratrstvo Utrpení Kristova	48
Kongregace v Křeseticích a Žižově	48
Správa duchovní	49
Bohoslužby	49
Kázání	49
Slavnosti	50
Dramatické produkce	50
Procesí	51
Pobožnosti	51
Správa chrámů	52
Chrám sv. Barbory	52
<i>Odkazy</i>	54
Chrám sv. Jiří	57
Kaple Božího Těla	58
Kaple sv. Františka Xaverského	59
Kostely na statcích	59
Dějiny koleje kutnohorské	60
Obydlí	60
Předání statků	60
Nepřátelství lidu	60
Nepřátelské vpády	61
Přepadení u Michalovic	62
Morové rány	64
Stavba nové koleje	65
Zásah do stavebního vývoje města	68
Vynikající členové řádu	69
Rektoři kutnohorské koleje	70
Jesuitská lékárna	71
Knihovna	71
Zakládací listina koleje kutnohorské	72
Statky koleje kutnohorské	74
Hospodářství jezuitů	78
Pomoc poddaným	82
Spory jesuitské koleje	82
Spor o výnos ze statků	83
Spor o vodovod do koleje	83
Spor o stáčení piva	83
Spor o plat z Neškaredic a Puchře	85
Spor o plat ze vsi Poboře	86
Spor s voskáři a perníkáři	86
Spor o cestu k chrámu sv. Jiří	87
Spor o znak na portálu chrámu sv. Barbory	87
Jiné spory	89
Spor s klášterem sedleckým	89
Spor o rybník v Malešově	89
Residence v (Golčově) Jeníkově	89
Literatura a prameny	96

ÚVOD

Po zdolání revoluce porážkou bělohorskou roku 1620 snad nejvíce ze všech měst Kutná Hora trpěla za účast v ní. Pokutováním a utrpením královského města Kutné Hory zabýval se kutnohorský archivář a spisovatel Petr Miroslav Veselský v knize *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské* (1882), snaže se podatí obraz celé doby persekucní a protireformační v Kutné Hoře.¹ Práce moje chce býtí příspěvkem k dějinám protireformace kutnohorské, neboť právě vylíčením historie a působení místního řádu jesuitského celý obraz bude doplněn.² P. M. Veselský končí svoje vypravování rokem 1628, vylíčív hmotné ztráty a veliká pokoření města. Po roce 1628 nedochází sice k tak pronikavým změnám, ale práce protireformační pokračuje dále, pomalu, ale důkladně, ještě téměř po celé století zásluhou řádu jesuitského. Mám v úmyslu především touto prací přispěti k doplnění obrazu protireformace v Kutné Hoře, ale chci při tom zároveň podatí obraz strany, která ji prováděla, její snahy, prostředky a cíle. Konečně chci ukázati na ideály, touhy a život člověka té doby, zachytiti životní prostředí člověka doby barokní.

Hlavní pramen práce

Hlavním pramenem k této práci byla mi *Historia Collegii S.J. Kutenbergensis ab anno 1626. usque ad 1713. deducta*, nalézající se v knihovně jesuitské residence u sv. Ignáce v Praze, jež mi byla k nahlédnutí a studiu propůjčena laskavostí důstojného pana P. O. Štorka, superiora residence. *Historia Collegii* je anonymní latinská kronika, obsahující a líčící dějiny koleje kutnohorské od jejího vzniku roku 1626 až do roku 1713, kdy končí. Toto náhlé přerušení a několik narážek v díle samém budou mi snad v pozdější době vodítkem při pokusu zjistiti auktora.³ K *Historii* je připojena *Matricula Collegii*, která však stejnou rukou dovedena jest do roku 1718.

Auktor *Historie* použil při své práci pramenů starších, jež místy uvádí, a sice: *Historia*

¹ Veselský v knize *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské* (1882) mluví o *sedmi krutých egyptských ranách*, které město postihly po Bílé Hoře, o tom, že muselo vypítí kalich utrpení až do poslední krůpěje. Je téměř nezbytné, aby se čtenář této práce seznámil dříve s dílem Veselského, protože na ně navazují.

² Jesuité jsou podstatným činitelem v dějinách Kutné Hory ve století 17. a 18. Jejich vliv se uplatňoval téměř 150 let (1626-1773). Jejich snaha obrátiti město i celý kraj k víře katolické, tedy jejich činnost protireformační, jejich školství, hospodářství, činnost stavitelská a ve výtvarném umění vůbec zanechaly zde trvalé stopy.

³ Je zajímavé, že v knihovně Národního musea v rukopisném oddělení VIII C 14 je uložena *Historia Collegii Kutenbergensis S.J.* Je to vlastně původní originální historie koleje let 1626-1712, tedy stejné období jako *Historia Collegii S.J. Kutenbergensis*, uložená původně v knihovně u sv. Ignáce. *Historia Collegii* v knihovně Národního musea má v podstatě stejný obsah, ale více formu výročních zpráv (*litterae annuae*) a střídají se v ní různí pisatelé (podle změny rukopisů). Do roku 1632 je stejné písmo (patrně P. Dakazat) a jednotlivé roky v záhlaví označovány *Annus*. Rok 1636 je neúplný, prázdné jsou p. 45-50, také rok 1657 (p. 142-145). Chybí léta 1654 (p. 120-123), 1659 (p. 153-160), 1670 (p. 376-377). Od roku 1656 se mluví o misi v Jeníkově, od roku 1658 má residence v Jeníkově své kapitoly (roku 1662, 1665, 1666, 1679, 1681, 1683-84, 1686-88, 1690-1710, 1712). Protože autor *Hist. Coll.* od sv. Ignáce použil *Historie* z Národního musea jako základu, budeme ji označovati jako *Antiqua Historia Collegii*. O její hodnověrnosti a celkovém charakteru platí totéž co o *Historii Collegii*. Jenom na rozdíl od ní neobsahuje u jednotlivých roků *matriculu* členů, udává pouze jejich počet a hodnoty. [Pozn. vyd.: V databázi <http://www.manuscriptorium.com> jsou pod signaturou VIII C 14 v Knihovně Národního muzea uvedeny rukopisy *Historia et litterae annuae collegii Kutenbergensis Societatis Jesu 1626-1712* a *Historia collegii Kutenbergensis Societatis Jesu 1626/1712.*]

Domus (do roku 1633);⁴ *Litterae annuae; Secunda Historia Domus; Libri rationum; Libri viaticorum; Historia Libri sive memoriae templi; Antiqua matricula collegii (sub annum 1667 concinatae); Rationes Jiczinensium*; pražského archivu provinciálního; *Catalogus ex archivio Brunensi; Catalogus Clementini Collegii; Catalogus Litomislensi Collegii; Album Congregationis Latinae*.

Aktorem *Historiae domus*, jdoucí do roku 1633, byl pravděpodobně P. Jan Dakazat, který zpočátku byl jediným knězem v residenci. Od roku 1693 uvádějí se v *Historii Collegii* úřady: *historicus domus*, a to P. Jiří David (1693), P. Karel Pelikán (1694-1704), P. Pavel Richtig (1705-6), P. Šimon Koridon (1707), P. Jiří Glaser (1708), P. Jan Haberle (1709), P. Vincenc Strupčevský (1710), P. Adalbert Pubec (1711-14), P. Jan Lužník (1715-6), P. Václav Majer (1717), P. František Mateřovský (1718). Ti asi pokračovali v *Secunda Historia Domus*.

Hodnověrnost historická *Historiae Collegii* je dosti značná. Mnohé události zde uvedené shodují se s jinými líčeními pramennými. Auktor věnuje především pozornost otázkám náboženským, libuje si v líčení bohoslužeb, slavností, procesí, mariánských družin, uctívání svatých a rozmanitých divů a zázraků. Jeho zájem o otázky, jež by nás dnes velice zajímaly, jako hospodářské otázky, umělecké, vlastních členů a jiné, je nepatrný.

Vedle tohoto původního pramene použil jsem ještě rukopisu pocházejícího z jezuitské knihovny, nacházejícího se v archivu kutnohorském, a sice *Liber Litium et Controversiarum praecipuarum Collegii Societatis Jesu Kvtttenbergae*,⁵ latinsko-německo-českého pramene pro otázky sporů koleje, listinného materiálu archivu kutnohorského a archivu ministerstva vnitra, jenž se těchto otázek dotýkal, *Paměti písaře kutnohorského V. Keglera a Paměti Mikuláše Dačického z Heslova*. Dále jsem použil: Jan Schmidl: *Historiae Provinciae S.J. Bohemiae III. až V.* (příruční knihovna rukopisného oddělení Universitní knihovny v Praze); Václav Schulz: *Korespondence jezuitů provincie české*; Petr Miloslav Veselský: *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské a Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*; Tomáš Václav Bílek: *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova* (hlavně pro otázky hospodářské), *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katol. v král. Českém po bitvě bělohorské a Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618 a Statky a jmění kolejí jezuitských*; P. Josef Svoboda: *Katol. reformace*; Václav Oliva: *Tovaryšstvo Ježíšovo*; František Augustin Slavík: *Panství kutnohorské a konečně jiných menších publikací, jež na patričním místě pod čarou uvedu*. Přitom nepokládám práci tuto za úplně hotovou a doufám, že další práci na tomto základě dostane se mi rozřešení rozmanitých otázek, jež dosud zodpovědět není možno, a odstraním některé nedostatky této práce.⁶

PROTIREFORMACE V KUTNÉ HOŘE

Uvedení řádu jezuitského do Kutné Hory bylo posledním článkem v řetězu pokut a potrestání, jež byly na město uvaleny. O to přičinil se nejvíce nejvyšší mincmistr Království českého, císařský rada a president české komory, pan Vilém Vřesovec, pán z Dobravské Hory,

⁴ *Historia Domus* do roku 1633 je podle P. Aloise Kroesse S.J. v díle *Geschichte der böhm. Provinz S.J. II. díl* uložena v archivu Pražského hradu. Tamtéž i *Historia residentiae Jenicoviensis* (archiv Pražského hradu, geist. A 428). Na osobní dotaz v archivu Pražského hradu mi bylo sděleno, že v něm uvedené díla nejsou a že byla předána Státnímu archivu.

⁵ Pozn. vyd.: *Kniha sporných záležitostí mezi městem a jezuitý (Liber litium)*. Státní okresní archiv, fond Archiv města Kutné Hory, karton č. 275.

⁶ Pozn. vyd.: Z novějších prací o jezuitském řádu je možné jmenovat knihu *Tovaryšstvo Ježíšovo - Jezuité v Čechách* (Čornejová 1995), dále práci *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích III. - 4. sv.* (Buben 2012) a spíše pro odborníky určený sborník *Bohemia Jesuitica* (2005). Řádu informací o působení jezuitů v Kutné Hoře lze najít ve sborníku *Antiqua Cuthna I. Kutná Hora v době baroka* (2005).

na Bělé, Nekmíři, Podmoklí, Pečkách, Nebovidech a Mokropsích. Zvláštní tento příznivec řádu Tovaryšstva Ježíšova byl ve svůj úřad znovu uveden v lednu roku 1621, neboť v roce 1618 byl pro velikou neoblíbenost a *svouj zuřivost* z Hory vyhnán.⁷ Již roku 1612 měl styky s jesuity. Dačický (1880, 132) poznamenává k 13. prosinci roku 1612: *p. Vilém z Vřesovic, jsa před tím po propustění z ouřadu neyv. mincmistra p. Hannibala z Waldšteina, kterýž horám nic platen nebyl, neyv. mincmistrem zvolen, jest v ten auřad skrze nařizenou komisí na H. K. uveden, a páni Jezovitě, mniši pražští, jakožto fautora sekty jich, také do H. K. jej navštívili a jemu boží službou tu na Vlaském dvoře posluhovali.*⁸

Po bitvě bělohorské jal se ihned prováděti reformaci v městě a okolí.⁹ Byl ve styku s komisařem protireformačním kraje čáslavského a kouřimského Janem Hyacintem Stirglerem z Liebswerdu, k jehož nařízením přidával svá vlastní, aby jemu (komisaři) byly všechny klenoty chrámové odevzdány, *obrazové kněžští Lutera a Husa v kostelích malovaní nacházejí, a ti jsou na na potupu náboženství katolického a řádu téhož, to aby zamazáno a zrušeno bylo* (Veselský 1882, 155). A na jiném místě píše Dačický (1880, 249): *Mense Augusti na H. K. epitaphia, tabule malované s obrazy některých kněžů předešlých, pohřbených, jsou z kosteluv vyvrženy a zkaženy. Tak se zlost a nenávisť proti evangelickým rozmáhala a strach byl i těl mrtvých vykopávaní.* O Vánocích roku 1621 zakázal kázání a služby boží v kostele sv. Barbory a na Náměti, protože tamní faráři nechťeli sloužit mši v ornátech. Kněžím takovým hrozil vypověděním. Toliko v kostele Vysokém, kdež byl děkan Jeremiáš, a u sv. Jiří Němcům se posluhovalo. (Dačický 1880, 204-5)

Vilém Vřesovec přinutil šepmistry, aby volili kněze katolické a dosadil jim za arciděkana neoblíbeného kněze Matouše Appiana z Millesů (3. června 1623). Nařídil slavné procesí se svátostí a hudbou ze sedleckého kostela do Vlašského dvora, které vedl opat sedlecký Bartoloměj Pika, jehož se museli šepmistři a celá rada zúčastniti.¹⁰ Staral se o to, aby kněží podobojí byli z města vyhnáni, přimlouval se o uvedení jesuitů, působil, že Hoře byly nejlepší statky odňaty, a podporoval vojsko, které sem bylo posláno.¹¹

Dne 22. prosince 1622 přišel Vřesovec do Kutné Hory jako gubernátor s několika prapory jezdeckva a již roku 1623 začal násilím nutit obyvatelstvo ke katolické víře. Když ale mnoho horníků z města odcházelo a tím důchody královské komory se menšily, město cí. s. listem 24.

⁷ Dosazen roku 1612 a stal se spolu se sedleckým klášteřem oporou katolíků, kteří se roku 1618 o Křížových dnech odvážili konati veřejné procesí. Ten den pražská defenestrace změnila situaci. Jan Šultys zvolen za direktora a mincmistr ze země vypovězen. Po porážce odboje Vřesovec znovu za mincmistra ustanoven, obnoven magistrát a v jeho čelo postaveni Jiří Středa jako primátor a Jan z Tulechova jako královský rychtář. (Svoboda 1888, 129-130)

⁸ Osedlí z Nebovid na panství Pečekém utíkali před jesuity již roku 1621 a když panství Pečky koupil Vřesovec, dotčená ves za málo let úplně zpustla (Vávra 1885, 28 a 102).

⁹ *V městě Čáslavi hrob kamenný Jana Žižky, reka českého, ztlauci a zkažiti dal, jakoby dovedl něco slavného.* (Dačický 1880, 220)

¹⁰ Obdobná procesí byla nařizována již dříve: *Ve čtvrtek 1. dne měsíce Julii, července* (roku 1621), *opěty processí, od neyv. mincmejstra p. Viléma z Vřesovic nařizená, s monstrancí a muzikau se na H. K. v městě H. K. vykonávala s opatem Sedleckým Bartolomějem Picau; při čemž byli osobně přítomni tejj pan p. mincmejstr a p. Heralt Václav z Kolovrat, jsa oba religionu římského katolického, za nimiž kráčeli i někteří religionu evangelického, k zalíbení témuž mincmejstru; k kteréžto processí se také u všech kosteluv zvoniti muselo.* (Dačický 1880, 202-3)

¹¹ Je neobyčejně zajímavé, že jeho manželka Lidmila, rozená Voděradská z Hrušova, *jso pravého křesťanského religionu a v tom zrozena a vychována, od toho nižádným nabádáním od téhož p. z Vřesovic a paní Anny Doroty, roz. Kamejské z Elstiboře, mátere své - jenž byli od evangelického náboženství k římskému odstupili - odvedena býti nemohla a v tom setrvavše, se obrátila a jako evangelička zemřela 2. února 1623. Přirozeně, že pohřeb se konal podle ritu římského. Tělo její nesenou ve slavném procesí do Barborského kostela. Pohřbeno do Dobřeně.* (Dačický 1880, 221)

června 1625 proti ročnímu placení mělo po deset let zůstat při svých výsadách, zvl. svobodě náboženství. Ale na naléhání jezuitů již 6. prosince 1625 vloženo opět vojsko do města a k provedení reformace dosazeni za komisaře Jan Zeller z Rosenthalu, hejtmán panství Brandýského, a David Drachovius z Horštejna, děkan staroboleslavský. K jejich rozkazu 22. prosince 1625 ubytováno bylo v domech předních měšťanů jako hlavních odpůrců reformace (purkmistr Hlavsa a osoby radní Pavel Škréta, Jan Schreyter, Jan Agathon, Sigmund Kozel a Petr Kapo) po 20 mužů vojska na tak dlouho, až ke katolické víře přestoupí. (*Bílek 1892*, 66-67)

13. dne měs. Decembris (prosinec 1622) v advent, nařízením nejv. mincmeistra p. Viléma z Vřesovic, jménem knížete Karla z Lichtenštejna, místodržícího v král. česk., praporec knechtů vojenských osob okolo 250 a při nich žen okolo 150 s dětmi a s vozy, přivelebili je do města H. K. a tu po domích susedských jsou rozforýrováni, aby stravování byli. Prý proto, že Horníci hrozili, že z města odejdou, bude-li jim bráněno v náboženství evangelickém a kněží jejich budou vyháněni. Před vánoci přijel mincmistr a poručil si neprávem vydat klíče od města a domácí vartu nahradil řečenými knechty vojenskými. Kněze Jeremiáše od Vysokého kostela nahradil Matoušem Apianem z Pardubic. To učinil i na Kaňku. Kostely svčeny římským religionem. Tak religion evangelický zastaven. (*Dačický 1880*, 215-216)

Roku 1623 vydán knížetem z Lichtenštejna mandát, zakazující pod přísnými tresty všem nekatolíkům, aby se scházeli k provozování náboženství, poradám nebo za jinou příčinou.¹²

Již v roce 1623, a to v pondělí po sv. Alžbětě, stala se úmluva mezi panem Vřesovcem a hrabětem Václavem Heraldem z Kolovrat, pánem na Janovičkách, Zhoří a Hrádku nad Páchem, že věnuje svůj statek Žišov s vesnicemi Malejovicemi a Mitrovem, bude-li zřízena jesuitská kolej v Kutné Hoře, když pan Vilém z Vřesovec 8000 kop grošů, pojištěných na tomto statku, k témuž účelu postoupí. V srpnu roku 1624 povolal k sobě pan Vřesovec přední starší,¹³ jimž přednesl svůj plán, domnívaje se, že budou povolní: *Ponevadž toto město Hora Kutná nejpřednější v království tomto po městech pražských jest a náleží, protož aby i cvičení v literním umění mimo jiná města v něm podstatněji předevzato býti mohlo, chce o to (nejvyšší mincmistr) při JMCé se přimlouvati, aby ráčil kolej, do kteréž by Patres Societatis Jesu uvedeni byli, na svůj císařský náklad v městě tom vystavěti dáti. Dříve však, nežli by to JMCé předněsti mohl, aby sousedé zdejší v to se uvolili, a na vychování žákovstva v též koleji každého roku tři tisíce kop míšenských od sebe dědičně a stále sbírali, a kde náležeti bude odvozovali, že na místo toho mají všech vojáků a sbírek na ně prázdní býti, pardonu od JMCé dokonaleho i také statkův, privilegií a svobod svých dosáhnouti, a pouze za to jim toho poněkud připověditi moci ráci. K tomu také že mají vaření jídel žákovstvu prázdní, a od dítek učení všech platův osvobození býti, což že dosti lehce jim učiniti přijde, poněvadž přes devět set sousedův zde jest, a že nyní na vojáky čáslavské i domácí mnoho se odvozuje, a když se to srovná, že by snažejí ta sbírka shledána býti mohla. A ačkoliv toho ani přednáseti povinen nebyl, nýbrž tu věc sám před sebe vzíti, a obec tato k tomu dostačiti povina byla: však že pro dokázání své náklonosti k obci to přednáší, a nepochybuje, že poznajíce náchylnost jeho k sobě, v tom se volně prokáží; pokud by však toho učiniti se spečovali, že JMCé rychtáře do Vídně k nejvyššímu panu kancléři, aby o to jednal, vypraviti chtíti ráci.* (*Veselský 1882*, 152-153)

Přední starší nemohli nic slíbit za celou obec a proto obec svolána na 5. srpna. Tam přednesli obsah svého jednání s panem Vřesovcem. Na tuto zprávu odpověděla rada města, vyslavši posly s přípisem k mincmistrovi, že jsou tomu porozuměli, jaké by posláni páně

¹² O vánočních svátcích roku 1623 v kostele u vesnice Vysoké se shromáždil velký počet evangelíků z Kutné Hory, aby tam byli přítomni službám božím. Byli však přepadeni císařským jezdeckem a důstojníky Benedou z Nečtin a Lažanským ve chvíli, když přistupovali ke stolu Páně. Vojáci strhovali z přítomných šaty, některé svlékli do naha, mnohé zbili, zvláště kněze Jiřího Bartu téměř k smrti. Hostie po zemi poházeli, víno rozlili a kalich rozšlapali. (*Bílek 1892*, 42)

¹³ Byli to Jan Šreitř z Šreitentalu, Jan Kosář Písecký z Kranichfeldu, Job Neupauer a Jan Knaur.

mincmistrovo bylo, a k tomu by přistoupiti a je užítí by chtěli, kdyby některé nevyhnutelné příčiny v to bezelstně nevkračovaly; ale aby tuto co na místě nepřítomných zavíráno, neb od nich k něčemu svolováno a přístupováno, a k něčemu se zavazování státi mělo, toho že se jim trefiti nemůže, poněvadž nižádný přes vůli druhého ničeho naň uvozovati nesmí, pokud by každý v tom státi chtěl neb nechtěl. A jelikož by ta věc dědičně trvati měla, a každoročně 3000 kop míš. k shledání a sebrání by přišlo, jest věc příliš obtížná, ježto prvé dle sousedství vedle velikosti a malosti hory kveldykovati, cupusovati a zdržovati musíme. (Veselský 1882, 153)

Mincmistr omluvný dopis nepřijal, poněvadž prý nebyl jednotlivci podepsán, a obecním starším vzkázal: *Poněvadž jsou toho jím učiněného podání oblíbíti si nechtěli, v čemž jest jím a obci polehčení strany kontribucí na vojáky, a navrácení jím majestátů spůsobiti hleděl, protož že sami sebou vini toho budou co následovati bude!* (Veselský 1882, 154) Nato přišel 16. srpna roku 1624 přepis komisaře, dominikána Jana Hyacinta Stieglera z Liebswerdu,¹⁴ vyžadující zpráv od kollatorů kraje čáslavského, duchovních i světských, kteří mají práv ke kostelům a farám, co k nim přináležejí na statcích a důchodech, a kam se nyní po vybytí těch neřádných predikantův pro křest a jiné svaté spasitelné svátosti poddaní utíkají, tolikéž kde nejbližší katolický kněz jest. (Veselský 1882, 155) Zprávu jest odeslati do Čáslavi. K tomu ještě Vřesovec podal zvláštní nařízení o vydání klenotů chrámových zmíněnému komisaři a očišťování kostelů, o němž byla řeč. Dne 29. srpna svoláni obecní starší a osmisoudcové (Veselský 1882, 155-157).

O zásluhách pana Viléma z Vřesovec o založení koleje kutnohorské a uvedení jesuitů výmluvně se rozepisuje *Historia Collegii* (1626, 3): *Příležitost nebo počátek k založení dala pověst Tovaryšstva široko daleko rozšířená o obracení hřtšníků.*¹⁵ *Když pan Vilém z Vřesovec ze zkušenosti poznal, s jakým účinkem a láskou lidé Tovaryšstva Ježíšova po dobytí Čech usilují o obracení lidí k víře katolické a že zvláště v Hoře Kutné mnoho lidí není dbalých své spásy a od proradnosti kacířské, která zde neobyčejně bují, nijak lépe je neodvrátí, než skrze Patres S.J., jednal s JMCkou Ferdinandem III., aby povolal Patres S.J. a těm ze statků obecních, které pro rebelii fisku císařskému připadly, kolej založil, má-li obec tato dobře prospívati a chce-li lidé, který má žádnou nebo jen nepatrnou zlost zákona božího, obrátiti. Císař milostivě svolil, aby tam kolej byla zřízena a aby s R. Paterem Jiřím Rumerem, správcem české provincie S.J., o zřízení koleje jednal. Ten s provinciálem se sešel, jemu JMCá intencí a vůli o zbudování koleje kutnohorské vyložil, žádaje, aby co nejdříve do Kutné Hory se odebral, místo vhodné pro kolej vyvolil a prohlédl statky, které k založení koleje by se hodily. Mezitím nastala změna v provinciátu. Jeho nástupce R. Pater Martin Stredonius (Středa)¹⁶ roku 1624 s P. Pavlem Turnem se do Kutné Hory odebral, prohlédl celou obec, chrám sv. P. Barbory vyvolil a pro zbudování koleje krom toho chrámu, zahradu, školu a dům paní Vostrovecké a Jana Vočádky určil. Potom si prohlédl statky a vesnice, jež byly obci odňaty, a to Křesetice, Bykán, Týniště, Chrást, Krupou, Předbořice, Černůny, Bahno, Krasonovice, Perštejpec, Neškaredice a Šetějovice. Po jejich prohlédnutí provinciál JMCkou uvědomil, která místa Patres v městě vyvolili, a statky že jsou k spokojenosti. Císař přijav informaci, nařídil panu z Vřesovec, aby Patres co nejdříve do Kutné Hory uvedl, a to vše, co sobě vyvolili, v držení předal. Když však v důsledku moru, který po několik měsíců trval, toto uvedení oddaloval,*

¹⁴ Komisař jmenovaný arcibiskupem v kraji čáslavském a kouřimském za tím účelem, aby všechny predikanty, kteří se kdekoli za kněze a faráře vydávají a s arcibiskupem jako svou vrchností se nespravují, z jejich míst vyhnal a pořádnými kněžými je osadil.

¹⁵ Jako misionáři působili v Hoře (roku 1624?) P. Karel Lukavický, P. Jan Porubka a P. Václav Smakovius (*Oliva 1910, 252*).

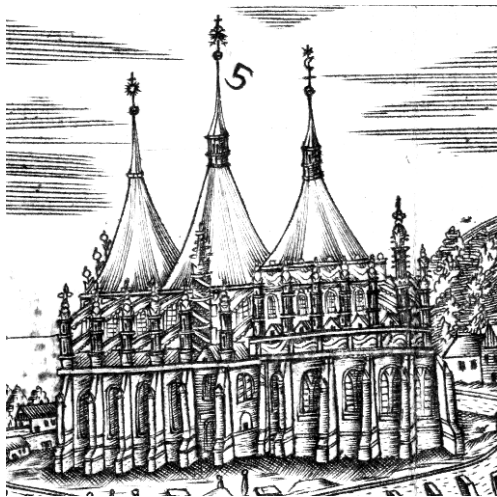
¹⁶ P. Martin Středa dlíval občas v Kutné Hoře, měl zde bratra, kutnohorského královského rychtáře Jiřího Středu, věrného mariánského sodála, na jehož popud v letech 1631-32, když hrozil návrat emigrantů, se sodálové semkli a posílili město tak, že nebylo horlivějších měšťanů katolických v Čechách nad kutnohorské. (*Oliva 1910, 354*)

podruhé mu bylo JMCkou nařízeno, aby s uvedením dalších průtahů nečinil. V nepřítomnosti provinciála odebral se pan Vřesovec k R.P. Petru Ximeniovi, rektoru Klementinskému, o vůli císařově ho zpravil a žádal, aby někoho z otců do Kutné Hory poslal. Za tím účelem byl od komory kutnohorským poslán list, ze dne 3. června 1625, aby byl rektor Petr Ximenius se svým průvodem dobře přijat, z důchodů městských pohoštěn a vše mu bylo otevřeno k prohlédnutí. Komise tato vyhotovila přesnou informaci a zaslala ji na českou komoru. Na to dostali šepmistři a rada následující přípis z české komory ze dne 16. září 1625: *My nepochybujem, že Vám od římského císaře JMti našeho nejmilostivějšího pána horních a mincovních úředníků na Horách Kutných horní a šmelcovní handl vykážány jsou, a toho úplně odevzdání a postoupení již se stalo. Aby pak nyní také vedle oddělení těch statkův, kteréž JMCá Societati Jesu na kolej tam u Hory k odevzdání milostivě povoliti ráčil, pozůstávající krajské statky se všemi jich důchody, kteréž posavád JMCé rychtář pan Jan z Tulechova k ruce JMCé přijal a správu na nimi držel, Vám odvedeny, a ten kontrakt k dokonalemu vyvedení přiveden býti mohl, JMCé rychtáři poručili jsme, aby on vedle JMCé ouředníkův horních a mincovních Vám dotčené statky a důchody vedle poznamenání jich jemu odeslaného s inventářem postoupil a odevzdal.*

Listem ze dne 28. října 1625 poručeno, aby byly statky městem v bývalý stav uvedeny, když kolej se jich sama na konci roku domáhala.

Rektor Petr Ximenius, aby učinil zadost vůli císařově, poslal s prosbou P. Jana Dakazata a P. Martina Santina k arcibiskupovi, knížeti Arnoštu z Harrachů, aby ustanovil komisaře, kteří by chrám svatobarborský jesuitům předali. Arcibiskup vyvolil staroboleslavského děkana Davida Drahovského a kutnohorského arciděkana Matouše Appiana z Millesů. Ke konci roku vypraveni do Kutné Hory P. Jan Dakazat, P. Martin Santinus, M. Jiří Molitoris a Martin Ignatius, jimž cesta upravena přípisem z komory ze dne 29. prosince 1625: *Nečiníme Vás tajna (píše se císařskému rychtářovi), že dá-li pán Bůh, ztřejšního dne, totiž v úterý po Mládátkách, někteří páni patres S.J. s panem děkanem staroboleslavským do Hory Kutné na noc přijedou a tu vedle milostivé JMCé resoluce tíž páni patres dáleji přestávají i také služby boží vykonávati mají. Pročež Vám jménem i na místě JMCé poručíme, abyste místo k obývání jim již předešle deputýrované vyčistili, pokoje vyhráli a cožkoli jaké jsme věci k zachování jejich potřebné zhotoviti a připraviti dali.*

Den nato (30. prosince 1625) dostali šepmistři a konšelé napomenutí z české komory, aby k pravému a jednospasitelnému katolickému náboženství přistoupili, a vědouce, že již tak nyní všechna jiná města takovou JMCé vůli naplnily, pravou katolickou víru přijaly, a vy toliko toho učiniti odporni byli a v tom sobě tak mnoho na vašich samých zatvrzelých a urputných hlavách zakládali, však jste to všechno málo sobě takových upřímných a otcovských napomínání vážíce a mnohé vám dávané výstrahy v žert obracejíce, učiniti pomínuli a k ničemu sobě raditi dáti nechtěli. A tak pro takovou neustupnost a tvrdošjnost vaši nevíme, kterak bychom vás tu v čem nejmenším politovati, anebo se ujíti měli; nýbrž jestliže ještě dáleji v takové neposlušnosti a zatvrzelosti zůstávati, a raději se bludných učen, nežli pravého náboženství přidržovati

Chrást sv. Barbory (Kořínka 1675)

budete, tedy i nám samým k dalšímu vás trestání a obtěžování nemalou příčinu dáte. Nicméně ještě vždy té naděje k vám jsme, a v tom vás již na konec napomínáme, že sobě raději časné usmyslíte, boží a JMCé vůli naplníte a k pravému jednospasitelnému náboženství katolickému s ochotností přistoupíte. Jakož pak abyste naše upřímné a právě otcovské o spasení vašich duší pečování opravdově poznali, za tou samou příčinou lidi učené a pobožné Patres Societatis Jesu, kteří vás k takovému náboženství katolickému vésti a vyučovatí budou, jsme vyžádali, a je do města Hory Kutné vypravili. Protož hleďte se k nim šetrně chovati, do chrámu Páně každodenně přicházeti, slovo boží s pilností slyšeti a také lid obecný k takové zbožnosti a k přicházení k službám božím skutečně přidržeti. Datum na Brandýse 30. prosince 1625, president a rady zřízené komory v král. Českém.¹⁷ (Veselský 1882, 238-239)

Slavnostní uvedení nových duchovních stalo se ve čtvrtek 1. ledna 1626 v chrámu svatobarborském, v němž bylo mnoho lidu shromážděno na rozkaz císařského rychtáře Jana z Tulechova, který dostal v této věci nařízení. Lid přišel na slavnost *více novostí věci puzen, než ze zbožnosti nebo touhy vyslechnouti slovo boží* (Hist. Coll.). Pak okolní šlechta katolická i nekatolická. Slavnost zahájena slavnostním Te Deum, po němž kázal P. Jan Dakazat. Nakonec oba komisaři, následováni P. Dakazatem a P. Martinem Santinem, šli k hlavnímu oltáři, kde děkan David Drahovský měl k lidu krátkou řeč, v níž vyložil vůli císařovu, že jim z lásky k Novému roku posílá Tovaryšstvo, jehož přednosti a výbornost vychvaloval a jeho povinnosti a práce vyjmenoval. Pak předal P. Dakazatovi klíče chrámové se vši pravomocí. Tento vzdal díky císaři za založení koleje, arcibiskupovi pražskému za předání chrámu, komisařům za uvedení i obci kutnohorské, která prý Tovaryšstva několikrát se dožadovala! *Jak se z toho rmoutili kacíři, kteří ponejvíce byli přítomni, katolíci však s císařským rychtářem v počtu dvanácti počali se radovati, jest pochopitelné.* (Hist. Coll.)

Mikuláš Dačický z Heslova poznamenává k této události: *Nepřestávalo se od strany římského religionu o to usilovati, aby kostel veliký, Svatobarborský, na H. K. mnichy Jesuity osazen byl. I konalo se to ve čtvrtek, den začetí léta tohoto šestnáctistého dvacátého šestého, a jest jim ten kostel i se školou skrze k tomu nařízené postaupen a v jich moc a správu uveden, při čemž jeden praporec knechtuov vojenských - jenž tu na H. K. položeni byli a zuostávali - nařízeni byli, s bubnováním, traubením a z mušketův střílením po vojevniku atd.¹⁸ (Dačický 1880, 265)*

Druhého dne vrátili se do Prahy P. Martin Santinus a M. Jiří Molitoris a v Hoře zůstal jako superior residence, kazatel, katechista a zpovědník P. Jan Dakazat a jako správce statků a věcí domácích Martin Ignatius.¹⁹ Teprve asi po čtyřech měsících přibyl k těmto P. Jan Drahovský, Jáchym Metzler a Václav Trnůška.

Po uvedení hned jesuité jednali s magistrátem a obyvateli, zdůrazňující, že se snaží o spásu jejich duší. Navštěvovali špitály, kde dávali almužny a životními potřebami i léky pomáhali, žaláře, kde se pokoušeli o duševní útěchu a vzdělání v nauce křesťanské a různými potřebami uvězněným vypomáhali. Jejich snaha a úsilí nepotkaly se však s úspěchem, neboť neustále docházejí z komory dopisy, naléhající na *oblomení veliké stálosti u víře*. Již 5. ledna roku 1626 dostal císařský rychtář Jan z Tulechova nové nařízení: *Docházejí nás jistě zprávy, kterak v*

¹⁷ Česká komora pro mor v Praze předsídlila do Brandýsa.

¹⁸ *Po kterémžto uvozování těch Jesuitův mluveno jest k Horníkuom přítomným, že jim to J. M. Cská darovati ráčí léta nového; ale není z toho bezděčného daru od nich poděkováno! Potomně tíž Jesuité v téměř kostele některá epitaphia, na památku dobrých lidí mrtvých krásně udělaná, zjinačili a znamení a imagines, texty a titule týchž lidí zrušivše, na to místo své smysly, malování poznamenati dali. A imagines kněží evangelitských vyvraci dali. A týmž způsobem konalo se v kostelích evangelitských, na potupu téhož religionu.* (Dačický 1880, 265-266)

¹⁹ Dne 21. ledna za přítomnosti primátora Radslava Hlavsy z Liboslavě a šepmistřů Adama Domažlického, Jana Knaura a Karla Šmilaura ze Šmilova vyzdvihli v radnici poklady chrámu svatobarborského. (Veselský 1882, 241)

měšť Hoře Kutné mnoho rozličných knih kacířských lidu obecnému ku poznání pravého a spasitelného náboženství katolického římského cestu zamezujících, mezi takovými jedna velice rouhavá a jedu kacířského plná, jež kniha o AntiKristu sluje,²⁰ u mnohých osob se nachází, čehož nám nikoliv přehlížeti a trpěti nesluší. Protož, aby takovému zlému časné vkročeno a z toho následující neřád přetržen býti mohl, jménem a na místě JMCé, krále a pána nám všem nejmilostivějšího, vám o tom dostatečně poručíme, abyste, přijmouc k sobě dvě nebo více osob k tomu způsobilých a katolických, k tomu kvardy soldatův, všech obyvatelův téhož města Hory Kutné, žádného ovšem nevymíňujíc, jednoho každého obzvláště knihy všelijaké přehlédli a kterékoli kacířské, buďto bible, postily, kancionály, pak pikhardské žalmy aneb jinékoliiv těm podobné nalezeny budou, ty všechny na rathous nositi dali a je Patres Societatis Jesu, kteří v témž městě zůstávají, odvedli. Měli se také přísahou zavázati, že knih takových nikde neuschovali a o podobných žádné vědomosti nemají. (Nejvyšší úředníci a soudcové zemští, místodržící v království českém. Datum na Hradě pražském 5. ledna 1626 - AKH 8170/1)²¹ Nařízení ve stejném smyslu vydáno ještě 21. března 1626 (AKH 8170/2) a 30. ledna roku 1626.²²

Pro náboženství dostali se jesuité již v prvních dnech do sporu s kutnohorskými. Byla jim totiž vylíčena příčina jejich příchodu: aby lid ve víře katolické poučili a články nové víry mu vyložili jmenovitě, když sám toho se dožadoval dopisy na presidenta české komory a čtyři neděle k informování sobě určil. Bylo proto možno každému kdykoliv na jesuitu se obrátiti a jemu své nesnáze s odpřisáhnutím kacířství vyložiti. Naproti tomu dostane se mu ochotně jasného poučení. Vyhověti tomuto nařízení se ovšem kutnohorští zpěčovali. Byli ochotni navštěvovati kázání, ale nemohli se smířiti se změnou náboženství. Žádali, aby bylo celé obci vyloženo, že jest to nezbytnost spásy. Jednání toto vedl superior P. Jan Dakazat, který rozhořčeně vytýkal radě města, že přislíbila komoře a presidentovi v době jednoho měsíce ke katolickému náboženství přistoupiti a je tím tedy zavázána. Vyhrožoval, že to oznámí lidu, co bez vědomí celé obce přislíbili. Rada však prohlašovala, že bez vědomí lidu nic neučinila, takže došlo až k hádce a výtkám ze strany P. Dakazata. (*Hist. Coll.* 1626, 8)

Jest proto velmi pravděpodobné, že o těchto nesnázích a zatvrzelosti kutnohorských uvědomována byla královská komora, poněvadž docházel přípís za přípísem.²³ Dne 30. ledna 1626 nařízeno císařským rychtářem svolati obec a přečísti následující císařův přípís: *Věděti vám milostivě dáváme, že od času šťastného kralování našeho vždycky se o to horlivě starati a na ty cesty a prostředky horlivě mysliti ráčíme, kterak bychom všechny obyvatele a poddané naše v dědičném království našem českém k víře svatě římskokatolické všeobecně přivésti a tudy dušem jich věčného blahoslavenství získati moci ráčili atd. I docházejí nás toho jisté zprávy, kterak byste vy společně a rozdílně kněží a správce vám od arcibiskupa pražského vystavené v ničemž slyšeti a jich poslouchati se spečovali, nýbrž při svých bludech kacířských urputně trvali, a tudy jiným městům našim velmi zlý daleko patřící příklad na sobě dávali, čehož nám od vás přichází s podivením, že se proti takové vůli a otcovské péči naší o vás na odpor postavujete. Pročež Vám dostatečně poručeti ráčíme, abyste, zanechajíce všech bludův*

²⁰ Chelčický: *O Antikristovi* (vydal v Comeniu Jos. Karásek roku 1891 a 1892).

²¹ *Nařízením od vrchnosti pobrány jsau tu na H. K. některým souseduom a vyhledávány knihy jich evangelitského učení, jež strana odporná kacířské nazejvají a nařikají. At tamen verbum Dei manet et manebit in aeternum (Přece však Slovo Boží zůstává a zůstane na věky). (Dačický 1880, 266)*

²² Byl to přípís od místodržících císařskému rychtáři Janu z Tulechova. V něm se připomíná psaní z 5. ledna a naléhá se znova na jeho splnění. Nadto bylo prý zjištěno, že se v Hoře objevily některé ohavné, potupné, na posměch církve svatě malované obrazy u mnohých osob.

²³ *Accessenent postmodum ex mandato S. Mtis, per dominum Praesidem, frequentes minae, pro tanta adhuc animorum duritia necessariae (Hist. Coll. 1624, 4). Dne 23. ledna v sobotu po památce sv. Fabiana a Šebestiana a též druhé poručení z čes. komory téhož dne vydané (Veselský 1882, 241-244).*

kacířských a sektářských, správce duchovní, vám od téhož arcibiskupa, jakž dotčeno, vystavené slyšeli a od nich se vyučovati dāti, pilně na kázání a k jiným službám božím dle vyměření církve svatě katolické choditi hleděli, tak abyste spolu s námi věčného spasení duší vašich dojíti mohli. (Videň, 23. ledna 1626 - AKH 8171/2)

Mimo to dostal císařský rychtář Jan z Tulechova sám poručení od české komory z 23. ledna 1626: *I máme toho jistou zprávu, že by až posavad v městě Hoře Kutné velmi málo osob netoliko z obecného lidu, ale i z rady k náboženství katolickému přistoupili, nýbrž vždy předce ve své urputnosti a tvrdošijnosti takměř všichni zůstávali a od bludův přestati nechtěli, ježto na onen čas dřívěji, nežli jim lid vojenský do města položen byl, nic jiného při nás nevyhledávali, jediné církevní správce, kteří by příkladný život vedli, mezi tím, aby na ně kvapeno nebylo, a jim nejdále do Hromnic lhůta dána byla, tak aby se v tom čase řádům církevním vyučiti a u věcech spasení duší jich dotýkajících informovati mohli. A poněvaž ten čas a termín již před rukama jest a při týchž Hornicích velmi špatná poslušnost a polepšení se spatřuje, nemoha jim dáleji v tom folkovati a milostivou JMC s právě otcovskou intencí, ku kteréž se již mnohá jiná města, jako Chomutov, Klatovy, Hradec, Tábor, Louny, Rokycany poddaně akomodýrovala, zlehčovati a tudy jiným zlý příklad dávati, dopouštěli, musíme k jiným přísnějším a jim nepřijemnějším prostředkům přikročiti. Poručeno druhý den po doručení obec a radu na radnici svolati a jim toto psaní přečísti a naříditi bez odkladů ke katolickému náboženství přistoupiti. Těm, kteří tak učiní, má býti vojsko z domů vyzdvíženo, těm, kteří se budou zdráhati, naopak vojsko ubytovati, je ku komoře poznamenati a u bludařů připraviti obydlí pro tři kompanie rejtharstva, které do Kutné Hory budou vyslány.²⁴*

Jest vidno, že práce jesuitů byla těmito nařízeními vydatně podporována. Patrně asi informovali úřady o výsledku svého snažení a postupu protireformace, která se v Kutné Hoře třfštila o neústupnost kacífů, takže Kutná Hora platila za jejich nezjatvrzelejší sídlo.

Město a radní se však horlivě brání udáním, jež do Prahy posílána, a hned 25. ledna 1626 děkují císaři za jeho snahu o blaho a spásu duší, ale odpírají tvrzení, že by v kacífství zůstávali a kněží a správci od arcibiskupa vystavených neposlouchali, ale naopak *přicházejíce do chrámu Páně, správciúv církevních nám od JMti knížecí pana arcibiskupa pražského vystavených, v učení a kázání slova božího pilně posloucháme, i také v čem spasitelném nás vyučují, k sobě přijímati a zachovati se vynasnažujeme, co se teď obzvláště, jak páni Patres Societatis Jesu sem na Hory Kutné do kostela sv. panny Barbory z milostivého VCMti poručení uvedeni jsou u velikém počtu lidu obecního se děje a na další časy před dotčené poručení VCMti na pilném pozoru a v paměti každého času míti chceme. Žádají, aby císař jim dovolil povolné slova božího vyučování a nedopouštěl příkré prostředky, aby nepřikročoval k dalším vojenským opatřením a zvláště aby byli sprostěni od praporce lidu vojenského pěšího regimentu Prenarovského, který leží ve městě přes 8 neděl. Na ten musí vynakládat mimo*

²⁴ Mikuláš Dačický (1880, 267) o tom píše, že roku 1626 *všecka obec městská na rathauz jsau povoláni, v ten pátek 30. Januarii, a to jim vuobec čteno a naříženo, kdoby chtěl nebo nechtěl, aby se (k náboženství římskému) poznamenávati dáli, nad čímž mnozí žalost jměli; ... a hned potom přední některé osoby z konšeluov velké raddy jsau do Prahy citováni a když se postavili, jsau nařížením vrchnosti arrestováni, aby z hospody, kdež virhli, nevycházeli do dalšího nařížení, s hroznými pohružkami, nebudau-li chtíti se vši obcí jich k římskému náboženství přistoupiti. Z těch příčin schylovalo se do konce těch hor opuštění a také nebylo již čím dáleji nakládati; a lid vojenský, v H. A. až posavad zoustávající, nepřestávali tu obec hubiti a šacovati a z té pasvy jse jim nechťelo. A dále: někteří sousedé (vědouce, co se v jiných městech děje s evangelíky) přeč ode všeho s manželkami a dětmi ujížděli a se odebírali. A Mikuláš Vodňanský, jenž předešle prvním konšelem městským bejval, jest do vězení šatlavního na pouta dán ... Šephmistři a konšelé jako ničímž byli. Moc a právo měl německý hejtman Vespesian z Inšpruku, který obec šacoval z peněz, nikomu nedovolil ujížděti z města. Tak ta obec - před lety slavná - juž na nejv. zlehčena v potupě zůstávala. (Dačický 1880, 268)*

půlměsíční plat (?) z kontribuce kraje Čáslavského a ještě úplně jídlem a pitím podle vůle vojska na náklad obce opatřovat a na oficíry každý týden 25 tolarů mezi sebou sbírat a ještě jiné těžkosti s vojáky mají ke škodě horního podnikání. (AKH 8171/3, stejný dopis německy psaný AKH 8173/4; *Veselský 1882*, 244-246)

Rovněž Vřesovec šepmistry přátelsky napomíná, aby dobrovolně přistoupili ke katolickému náboženství. Hrozí jim, že jinak za ním má vtáhnout do města ještě něco vojanského lidu a ložirovat zvláště tam, kde jsou největší odpůrci katolického náboženství. (Dopis Vřesovcův datovaný na hradě Pražském 30. ledna 1626 - AKH 8172.) Počátkem měsíce února přijel Vilém Vřesovec na své panství do Peček a tam povolav šepmistry nabádal je k tomu, aby dobrovolně k náboženství katolickému přistoupili *a ne nějak jako osli k tomu donucovati se nechali*. A 16. února 1626 jim znovu píše a napomíná je, aby opustili své bludy. Jinak nebude z Hory vojsko vyzdvženo, ale naopak ještě další nakvartýrováno. (AKH 8173)

Nicméně všechny hrozby se žádným výsledkem se nepotkaly. Posláni i do Prahy konšelé²⁵ a dáno jim na vybranou: buď do Velikonoc se obrátí nebo království opustit.²⁶

V sobotu před Velikonocemi (11. dubna) vloženo do Kutné Hory opět vojsko pod vedením dona Maradas de Huerta.²⁷ A 14. dubna svolána obec za jeho přítomnosti a pana Václava Libštejnského z Kolovrat, aby byla napomenuta, aby se všichni srovnali s císařem v náboženství. Mezi jinými věcmi řečeno: *Mezi tím pak že jest nedorozumění mezi nimi a panem arciděkanem vzešlo, k tomu příčina dána a toho žádáno bylo, aby sem lidi učený dáni byli, a od nich vyučování a katechisování ve víře katolické aby se dálo, čehož jsem já sám (pán z Kolovrat) při uvozování pánů Patres Societatis Jesu do kostela sv. Barbory přítomen byl, a vy jste se k tomu přiznali, že jich žádáte, abyste od nich vyučování byli. A též jsem toho přítomen byl, když od pánův úředníkův a soudcův zemských i JMCé místodržících vám lhůta dána byla nejprve do Hromnic, a na žádost vaši potom do Velkonoci.* (AKH 8129/1626) Tato lhůta má souvislost s rozhořčením P. Jana Dakazata. Naproti tomu šepmistr Jan Šreiter ze Šreitentalu

²⁵ Dne 20. února 1626, Jan Šreiter ze Šreitentalu, prokurátor Sigmund Kozel z Risenhalu a ještě dva radní. Protože nechtěli přestoupit na katolické náboženství, byli v Praze uvězněni. Po propuštění 28. února 1626 oznamují král. místodržící šepmistrům, že *některé osoby z obyvatelův a spolusousedův pryč od živností a statečkův svých zběhli*. Mají jim napsat třikrát a stanovit lhůtu k návratu. Pokud se v určitém čase nenavrátní, mají být jejich statky zkonfiskovány. (AKH 8175/1) V tomto dopise se oznamuje, že čtyři konšelé v Praze uvězněni byli na jistý způsob propuštění. Po návratu má jim rada vyzložit, že musí do Velikonoc přistoupit ke katolickému náboženství, jinak nebudou v Čechách trpěni a jejich statky a grunty budou prodány a obráceny k ruce JMCís. (AKH 8176/1)

²⁶ Dopis císařskému rychtáři Janu z Tulechova z 12. března 1626. Ze dne 30. dubna 1926 je ponížená prosba kutnohorských knížeti Lichtenštejnovi, aby se Jan Knaur, Jan Endrle a Radslav Hlavsa z Liboslavě (primátor) mohli ujmout svého místa v radě. (AKH 8176/3)

²⁷ *V sobotu, řeč. Bílá, př. velkonocí, 10. dne měsíce Aprilis, dubna, ta pěchota vojenská, darmochlebové, trvaje tu v městě H. K. pořád okolo téhodněv dvaceti, a dostavše jse tu hladoví a odpolu nazí a tu se vysacováním obyvatelův a na cizí statky vyžravše a ošativše i peněz nabyvše, odešli přec s odevřeným praporcem. A hned v tejj den a v tu hodinu na místo jich jedna karneta rejtharstva vojenského do města jsau puštěni a po domích rozkvartýrováni, jichž hejmanem jakýsi don Martin, - kdo a co - Horníkuom nepovědomý. Od koho pak to ordinováno bylo, tíž Horníci nevěděli, jen tak jako němí a omámení byli. Avšak ti, jenž byli k římskému náboženství přistaupili, toho vděční byli a se usmívali s pohřížkami. (Dačický 1880, 268-269) Mnoho sousedů při přjezdu té kumpanie odsud se rozběhlo. (AKH 8129/1626; kniha Memorabilní). V pondělí po pam. Procopii, šestého dne měsíce Jul. července, rejtharši vojenští, ... jsau odtad vyzdvženi ... Nebylo v ty časy o ničem dobrém slyšeti, jen o lidských sauzení, těžkostech, persekucí proti religionu evangelitskému, na statky nastupování a odnímání. Mnozí ode všeho přec se odbírali, kde kdo mohl a se mu vidělo. (Dačický 1880, 269-270) Poddaní Starého Kolína utekli pro víru na Kaňk. (AKH 8177, 20. března 1626 přepis z české komory)*

prohlásil, že o tom žádná vědomosti nemají a že nic takového nepsali. Je možno, že povolání šepmistři do Prahy slibovali jenom aby mohli vše oddáliti. Na této schůzi dosáhli prodloužení lhůty do sv. Trojice.

Podrobně vypsaní všech dalších nařízení uvádí *P.M. Veselský (1882)*. Jimi však nebylo ničeho dosaženo. *Potom přistoupily z rozkazu JMCé od pana presidenta české komory časté hrozby pro takovou zatvrzelost duší nezbytné, avšak ani těmi nebylo ničeho docíleno a za celý tento rok k pravdě spasitelné bylo přivedeno 24 lidí všech stavů.* (*Hist. Coll.* 1626, 8-9)

Když pan Vřesovec 26. září roku 1626 obnovoval radu ve Vlašském dvoře v přítomnosti P. Jana Dakazata, arciděkana Jana Bílka²⁸ a jiných osob, prohlásil, že JMCá řekl s hněvem a lítostí, že v tomto městě nemusejí lidé, ale hovada býti, že nechťejí jednospasitelného katolického náboženství přijíti (*Veselský 1882, 276*), jak jiná města učinila. Proto ve roce 1627 pokračováno ještě horlivěji v protireformačních nařízeních. Těm, kteří se odstěhovali, dána lhůta do 15. srpna, aby se vrátili a ke katolickému náboženství přistoupili. Kdyby tak neučinili, nesmějí býti k žádným živnostem připuštěni a budou i s manželkami z království vypovězeni. Mají se nechati vyvésti ze svých bludů od ustanovených komisařů do 24. srpna, vyzpovídati se, svátost přijmouti a o tom hodnověrně vysvědčení úřadu purkmistrovskému dáti.

V této době jesuité obrátili svoji pozornost na městský špitál, pokoušejíce se obrátiti nemocné závislé na jeho ochraně. Jakmile se však zmínili o přijetí katolického náboženství, setkali se s velikým odporem vyjádřeným slovy: *že raději katu hrdlo dají, nežli by přijali katolické náboženství.* (*Hist. Coll.* 1627, 10) Pro tento odpor byli uvězněni a tím oblomeni tak, že přislíbili státi se katolíky. Když se jim tímto způsobem podařilo je obrátiti, jednali s potulnými žebráky, jimž připomenuto, aby tak učinili do určité doby, jinak že budou z města vyhnáni a nebude jim dovoleno žebrati.

Konečně jednali se samotnými měšťany, s nimiž dlouho a marně se domlouvali, ale nemohli ničeho dosíci, ani po dobrém, ani po zlém. Když však nařízeno, aby do určité doby katolické náboženství přijali pod zákazem provozovati obchody ve městě a zavření dílen, byli přinuceni (asi 40 lidí - to je celá žeh do Velikonoc 1627) ke katolictví přistupovati, zvláště když několik ono nařízení postihlo. Pozvolna někteří k jesuitům docházeli a s nimi o věcech víry hovořili. (*Hist. Coll.* 1627, 11) Ve skutečnosti však velmi malý počet lidí upřímně a opravdově k pravdě katolické víry přistoupil, ale naopak většinou obyvatelstvo tajně se přidržovalo svého kacířství. Výmluvně nás o tom přesvědčuje přepadení kacířů na Bílou sobotu roku 1627, vypsané v *Historii Collegii* (1627, 10). V tento den sešlo se tajně do Kaňku, královského horního města, téměř kdysi předměstí Kutné Hory, asi na 700 mužů a žen, aby zde přijímali od skrytého kněze. Věc se však nějakým způsobem prozradila a prefekt (vojenský velitel posádky) stráží regimentu Kollatovského v tichu s vojskem na určené místo dorazil. Před domem nalezena stráž, která se dotazovala, kdo jsou a co chtějí. Když nedostala odpověď a viděla, že ještě jiní přicházejí, pochopila, že jejich úmysl jest prozrazen a způsobila křik. V domě, v němž přijímání pod obojí způsobou mělo se provésti, nastala panika, každý hleděl uprchnouti a kazatel se schoval pod lavici, kterou obklopily ženy. Vojáci pečlivě uzavřeli a obklopili dům, aby nikdo neutekl, a hledali kněze. Nemohouce ho naléztí, vyhrožovali všem smrtí. Konečně ženy okolo lavice stojící rozehnali, kněze našli a spoutali, všechny přítomné oloupili o náhrdelníky, prsteny, stříbrné pásy a jiné mnohé do naha svlčené pak rozehnali. *Tak totiž v této obci lid zůstával ve své proradnosti kacířské, že ani mnohými dopisy komory*

²⁸ *Když se tak kněz Matauš, Apian řeč., děkan na H. K., a Horníci spolu nesnadili a nesrovnali a vrchnosti na sebe žalovali, jest k tomu přivedeno, že komís z Prahy do H. K. jest nařčzena a tu tejj kněz Apian odtud, ač nerad, jest vyzdvížen a podán do města Chrudimě, a z Chrudimě jakýsi kněz Jiřík, Fečený Bílek, podán a nařčzen k tēmuž děkanství do H. K. ... Při odbejvání z H. K. toho kněze Matauše Apiana, lakomce nenasyceného, jenž tu hojně peněz nabyl a vyšacoval, ještě s ním Horníci smlauvati a nemalau summu peněz jemu dáti se podvoliti museli, jesto o něj byli nestáli a k nemalým nesnázím a škodám skrz něj připraveni jsau.* (*Dačický 1880, 270*)

království českého, ani lichoivými napomenutími komisařů, ani žalářováním nemohl býti obrácen.²⁹ (Hist. Coll. 1627, 10)

Dne 7. ledna roku 1628 oznámena kutnohorským protireformační komise, která z důhodů obecních má býti vydržována, aby všechny *bludné a kacířské učení s gruntem vykořeněné a zase pravá a samospasitelná víra katolická od jednoho každého přijata a zachována byla*. Na 24. ledna svolána obec do místnosti radní, jíž se účastnil pan Vilém z Vřesovec, jesuité, arciděkan kutnohorský, hrabě ze Salmů a úředníci horní a mincovní, k obnovení konšelského úřadu. Mimo to císař vysílá pana Vřesovce jako komisaře, protože nechtějí od kacířství upustiti. Vykládá radě, že předkové jejich jiného byli náboženství, jak jest vidno z chrámů, a napomíná je, aby se s císařem v náboženství srovnali. *Nechcete slyšet o svatých! Napomínám vás, abyste odstoupili od té své urputnosti a zatvrzelosti a raději s JMCkou v náboženství a víře se srovnávali*, mluvil Vřesovec. *JMCá raději by chtěl od desíti království než od své pretenci ustoupiti*. Nabádá je konečně, aby se nechali v *pravém náboženství poučiti* pod pokotou vypovězení z království. Dává jim lhůtu šesti neděl, aby se odebrali k *Pánům Patres* neb arciděkanovi k poučení a přijetí katolického náboženství. Každý má v neděli a svátek do kostela jíti pod pokotou dvou kop grošů na vosk do chrámu. Na to mají kostelníci u dveří chrámových dohlížeti a nedostavivši se poznamenati a *rychtáři, primasu a šepmstru* udati. Nařizuje, aby mládež byla vedena v evidenci a její seznam ke komoře odeslán. *A kdyby otec dětí svých do školy nechtěl pánům Páterům Jesuitům k vyučování posílati, ten má pokutu 50 kop dáti, ta se má ihned vyupominati a na vychování jiných chudých studentů dáti. Nebo poněvadž páni Patres darmo učí, nemůže se žádný ničímž vymlouvati*.

Dekretem Jana Arnošta Plateise z Plattensteina³⁰ ustanoven P. Jan Dakazat komisařem protireformačním v Kutné Hoře. *Jakož jest z nejmilostivějšího JMCé a Jich Mtí nad reformací náboženství v království českém nařizených nejvyšších pánův komisařův milostivého poručení mně k nadpověděné reformaci kraj čáslavský odevzdán a já, přijdouce do téhož kraje i také majíce v známost uvedený všelijaký způsob v příčině jmenované reformace, za důležitou potřebu jsem uznal, abych v nepřítomnosti mé (kterou mně mnohá jiná k takové reformaci náležející místa a krajové působí), na místě svém k spravování, vyřizování a k exequirování dotčeného spasitelného skutku některou přední duchovní osobu, vedle dané potřebné instrukcí nařídil, jmenoval, a ji tuž plnou moc, kteráž mně, „cum potestate subdelegendi“ dána jest, k vykonání toho všeho, což v instrukci obsaženo se nachází, dal a postoupil. Protož tímto listem to vše činím a jménem a na místě JMCé pána, pána nás všech nejmilostivějšího, velebnému knězi Janovi Dakazatovi, nejvyššímu správci koleje Societatis Jesu v městě Hoře Kutné, ten úřad, který sobě od JMCé a Jich Mtí nejvyšších pánův komisařův nad reformací náboženství království českého v nadpověděném kraji čáslavském svěřené nám, dokonale postupuji a jemu takové plnomocenství dávám, aby to vše, co bych já v napověděné reformaci ustanoviti, vyříditi a exequirovati mohl, on v dotčeném celém kraji vedle dané instrukcí v nepřítomnosti mé ustanovil, řídil, vykonal a k místu exekucí přivedl, bez překážky každého člověka. Pro lepší toho jistotu plnomocenství toto pečeti svou jsem upevnil a je vlastní rukou podepsal, jehož datum v městě Chrudimí 3. Februarii anno 1628. Tímto plnomocenstvím mohli ještě lépe starati se o protireformaci a prostřednictvím královské české komory činiti nátlak.*

Když lhůta určená panem z Vřesovec uplynula a jeho hrozba minula se s účinkem, docházejí nové a nové dopisy z komory. Dne 27. dubna roku 1628 psáno: *Dochází nás zpráva,*

²⁹ Česká komora si vyžádala zprávu o průběhu bouří na Kaňku (AKH 8232/1). Po této zprávě o pozdvižení, které prý bylo způsobeno dvěma kacířskými predikanty, kteří zajištěni a v arestě ve městě jsou držáni, mají být posláni na rathaus Starého Města Pražského a to neprodleně. Dne 14. dubna 1627. (AKH 8232/2)

³⁰ Arnošt Plateis z Plattensteina, kanovník olomoucký, jmenován papežským nunciem Karlem Caraffou generálním vikářem a jeho zástupcem v království českém a dán k ruce pražskému arcibiskupu Janu Loheliovu.

že v Hoře Kutné ještě někteří obyvatelé nacházeti se mají, kteří k potupě JMCé až posavad ustavičně od správcův duchovních jim učiněné pravé a samospasitelné svaté katolické učení i jiné rozličné napominání všetečně opovrhují, bludů svých sektářských se zbavití nechtějí. Takové osoby mají býti povolány v místo radní a v jednom týdnu ke katolickému náboženství skrze zpověď a přijímání přistoupiti. Listem z 20. listopadu 1628 se nařizuje, aby všechny osoby se navrátivší a dosud v kacířství trvajících, skrze správu duchovní, zvláště *Patres S.J. z bludův vyvésti a v náboženství pravém vyučovati se nechati mají.*

Když pak byly rozeslány dekry o vypovězení z vlasti těch, kteří na víru katolickou přistoupiti nechtěli, a nařizeno krajským hejtmanům, rychtářům a jiným veřejným osobám a tedy i jesuitům obracetí poddané, hned jednali se sedláky svého dominia o změně náboženství a přizpůsobení poddaným jiných pánů. *A když byli napomenuti, aby podle instrukcí v předepsaném čase se zpovídali a přijímali, téměř všichni z Černín, Předbořic a Bahna, odvezše dobytek a ostatní věci a zanechavše opuštěné statky, se rozprchli! Ostatní v jiných vesnicích zůstavši, vyjma Neškaredické, kteří ani slovem neodporovali, ale s veselou myslí katolické náboženství si oblíbili, dlouhého úsilí vyžadovali.* (*Hist. Coll.* 1628, 15) Když obvyklým způsobem ničeho nedocílili, připadli komisaři na prostředek donucující, a to vězení. *Mnozí se domnívali, že budou snášeti mučednictví pro svoji víru, že budou trestáni na hrdle a jinak mučení. A tak zpřítoměl rod lidský pro pravdu Kristovu, kterou neznal, připravoval se na smrt, ale neznalý bolestí mučednictví. Když zuřila zima a mučil je hlad, někteří z nich mírností se ze žaláře osvobodili a po několika dnech se přiznali k víře církve a ostatní je následovali vyjma dvou. A tak i naše poddané jsme v krátkém čase do lůna církve katolické převedli.* (*Hist. Coll.* 1628, 15)

Ve městě jejich úsilí se obrátilo na chudé v útulcích a na žebráky.³¹ Dosáhli toho, že se častěji zpovídali a jednou týdně v kapli útulku se shromáždili a zde četbu ze života svatých nebo katechetickou exhortací vyslechli. Byly jim rozdány nábožné knížky, *aby neznalí křesťanských ustanovení nežili bez Boha a bez zákona.* Žebráci a bloudící chudí, jichž prý byl v městě veliký počet, dostali strážce, který dohlížel, aby žádný nekatolík u dveří chrámových nežebral ani nikde ve městě. Aby se nekatolictví žebráci poznali, nosili katolictví růženec a jiná znamení. (*Hist. Coll.* 1628, 12)

Pilně a horlivě navštěvovali městské žaláře a jmenovitě odsouzence k smrti, jež snažili se v rozpoložení duševním získati. Jeden z odsouzených pro travičství a žhářství k odnětí prstů a upálení, dozvěděl se, jaký osud ho očekává, *aby duši zachránil, když více nemohl těla zachrániti, povolal k sobě P. Jana Hubatia S.J. a žádal, aby byl ve víře poučen. Poslaný k němu Pater ho nejen ve víře poučil a katolíkem učinil, ale i povzbuzoval k snášení bolestí v plamenech.* Pravděpodobně se odsouzenci domnívali, že dosáhnou nějaké úlevy, když ke katolickému náboženství přistoupí, jiní však i v hodině smrti, nezastrašení úzkostmi posledních chvil, zůstali věrni svému kacířství.

Počínaje rokem 1628 daří se jesuitům zvolna jejich úsilí u některých jednotlivců ze stavu šlechtického a měšťanského. Podařilo-li se jim získati jednotlivce, jenž se stal fanatikem nebo alespoň horlivým vyznavatelem nově přijatého náboženství, takový působil velmi vlivně ve svém okolí. *Historia Collegii* líčí nám dosti takových obrácení, velmi často vlivem nadpřiro-

³¹ Domy chudých, špitály a věznice musely být pravidelně nejméně jednou týdně navštíveny a chudí, nemocní a odsouzení *getröstet*, poučování a často *auch durch Zuwendung von Wohlthaten exheitert werden.* *Hauptsache blieben aber die geistlichen Dienste und gemeinsamen Ansprachen, die meistens měly formu katechesi.* Konversatoři byly většinou také kazatelé nebo katechety a jejich návštěvy v domech měly příčinu jako *heftige Feindschaften zu schlichten, getreunte Ehehnte wieder dávat dohromady und miteinander auszusöhnen, unrechtmässig spolužijící odloučiti nebo je k řádnému manželství přivésti, öffentliche Ärgernisse zu veseitigen, ungeziemende Bilder nebo špatné knihy zu vernichten, ubohé dívky durch Unterstützung zu einer Ehe zu verhelfen oder sie sonst gegen das Laster zu schützen. die Kranken pfligen, die Sterbenden zum Tode vorbereiten und die toten veerdigen.* (*Kroess* 1938, 784)

zených mocí. V tomto městě žil jakýsi řemeslník, muž prostý a spravedlivý, kterému k dokonalosti jenom víra katolická chyběla. Slyše našeho kněze kázati a hovořiti o naší víře a o protivných sektách, přemítaje o tom, i byl jat velikou úzkostí a neuvěřitelně zmaten, že nepracoval ani obvyklá osvětlení těla nekonal, klidného spánku neměl. Žádné léky mu klidu nepřinášely. Vznášel proto časté a vřelé prosby k Bohu, žádaje vysvětlení a přál si, aby nějakým způsobem o pravdě víry a o tom, co kněz kázal, byl přesvědčen. A stal se div. Když den před narozením Spasitele chystal se k spánku a modlil se, strážný anděl mu vnukl, aby řekl: „Pane Bože, jest více katolická vírou pravou?“ Sotva to dořekl a ulehl a dosud bděl, zjevil se muž vznešený s dlouhými vlasy, bíle oděný, který pravil: „Nepochybuji, jest pravou vírou!“ a po těch slovech zjev zmizel. Oddech si a všech obav zbaven, s nesmírnou radostí manželce chystající se ke spánku všechno vyložil i našemu kazateli, když přítomen byl radní, totéž vyprávěl, hotov veřejně, kdyby toho bylo zapotřebí, přísahou to potvrditi. Byl po katolicku vyzpovídán, přijal Tělo Páně a přivedl ke katolické víře svou manželku se dvěma syny.

Na jiném místě píše Hist. Collegii: Jest mezi nově obrácenými v tomto městě muž ze stavu rytířského, ne naučený, jenž před svým obrácením v shromáždění mnohých osob za přítomnosti našeho kazatele za všeobecného ticha pravil: „Ctihodný otče, přiznávám se, že jsem žádné řádové duchovní tak nenáviděl, jako lidi vašeho Tovaryšstva. Tak moje srdce proti Vám se zaujalo, že všechen hnus a hanu neděsil jsem se sněsti na vaši hlavu. Ustavičně jsem tvrdil, že nelze nalézt na světě horší a zkáznosnější druh lidí nad jesuity a že by všechno v budoucnosti ke spáse špělo, kdyby tak nesmírný netvor, jesuité, v církvi nebyl. Nyní však nad polední slunce jasně vidím, že jsem byl podveden. Proto přede všemi svou vinu a neomalenou nevědomost přiznávám. A jestliže velebnost vaše dnešního dne odstraní tuto překážku, což za nemožné pokládám, slibuji, že bez váhání přijmu katolickou víru pod způsobou obou svátostí a u jiného kněze svědomí své neočistím (leč bych náhodou byl nucen úmysl změnit), než u otců Tovaryšstva Ježíšova.“ Hned také pravil s pláčem, obrátiv se k našemu knězi: „Ctihodnost vaši přijímám za svého zpovědníka a duchovního otce a žádám pro slitování boží, aby si vzala k srdci moji spásu, aby Bůh mně dopřál, abych dobře a správně ze svých vin se vyzpovídával.“ Svého zpovědníka žádal, „aby cokoliv by nebylo hodno křesťana, neváhal jej v tom napomenouti“.

Také s paní Lukaveckou,³² dobroditelkou koleje, více než půldruhého roku jednal P. Jan Dakazat, aby zanechala přijímání pod obojí způsobou. Tomu velmi na odpor se stavěli její příbuzní, jmenovitě jakýsi 76letý stařec. Váhala proto s přestoupením, nechť své přátele zarmoutiti. Tehdy Pater, aby tuto zralou kořist z rukou ďáblovyh vyrval, snažil se všemi prostředky. Radil, že přízeň přátel jest jenom dočasná, aby vyhledávala raději boží přízeň své duši již blízké smrti. Že se nebude na onom světě zpovídati z toho, že své přátele na tomto světě opustila, ale ze svých skutkův. Proto jest prý lépe se podvoliti vůli boží a nikoliv vůli přátel a doklady z Písma ji usvědčoval, že konečně víru katolickou přijala. Poněvadž však pro veliké stáří nemohla jíti do kostela ani jeti vozem, radil jí Pater, aby ve svém domě přijala svátost. Ona však horlivá a v pravdě zbožná, raději se nechala donésti do chrámu, aby se veřejně ke katolictví přiznala a u nepevných ve víře nebo samotných nekatolíků z pokrytectví nebyla usvědčována. Na radu pátera Dakazata živila mladíka znalého čtení (asi studenta jesuitského), aby jí denně předčítal zbožné knihy. Z urozených převedl také P. Jan Dakazat paní Euphemii Lenorskou, příslušnici Českých bratří. Když se o tom její přátel doslechli, snažili se ji odvrátiti četnými dopisy i hrozbami, ale ona dopisy, které dostávala a jež byly proti jesuitskému řádu namířeny, páterovi přinášela. Sama přiměla celou rodinu i poddané, aby přestoupili ke katolickému náboženství.

³² Patrně paní Lukavecká z Lukavce z pošlosti Soutické ze staré vladycké rodiny, paní na Paběnicích a Klukách. Johana Lukavecká, roz. z Dobřenic, vlastnila Třebešice od roku 1620 do 1627, kdy prodány Eufemii Lehnerové rozené z Dobřenic a na Modletíně (D.Z. 299 Q 15; Břek 1882, 343).

Byla v Hoře také dcera jednoho bohatého měšťana, která přistoupila k víře katolické. Doma ji rodiče proto velmi plísňili. Jednou v hádce rodičům dokonce řekla, že *není hodno křesťana přiznati se na oko k víře katolické a že raději nechce býti jejich dcerou, než nedbati výry, k níž se přiznala, že jest ochotna se usmrtiti, budou-li ji proto vyháněti*. Matka jí odpověděla: *A proč vy špalku* (měla na mysli sochu P. Marie v chrámě svatobarborském uctívání vystavenou) *čest a božskou úctu prokazujete? Več věříte?* Dcera jí na to odpověděla: *My zapovídáme ctíti špalek a také při tom dřevo nebo kámen nectíme. Však nechť všichni jsou podobni špalku a zasluhují si toho, kteří z takového zločinu nás obviňují*. Dívka tato byla z domu vyhnána a s klidnou myslí prý vyhanství snášela.

Pozorujeme snahu získati především vlivnou šlechtu nebo měšťany, kteří budou moci býti příkladem ostatním a případně přinucovati své poddané a domácí ke svému náboženství. Velmi účinným prostředkem byly soukromé rozhovory a přesvědčování, jež jmenovitě u urozených starých paní mělo úspěch.³³ Velmi působila horlivá kázání, jimiž zanášena pochybnost a nedůvěra do duší *kacířů*, a konečně i poučování a katechisování. Nově obrácení pak okázalým způsobem, buď ze své vůle nebo z nabádání, veřejně přestoupení konali, aby tím více lid v pochybovačnost byl uveden a je následoval. Pomalu tedy v roce 1628 a 1629 se odpor láme. *O spásu duší jak doma, tak i venku jsme usilovali. Doma přijímalo 309 lidí, kteří od počátku svého života kacířským jedem byli napojeni a dlouho byli odvráceni, ale přece našimi výzvami, jako i mocí magistrátu a konečně vězněním a jiným způsobem toho druhu byli přivedeni ke katolické víře. Z nich mnozí obdivuhodně odpírající a neodbytně prosící a nařkající, bédování konečně zanechali a uklidnili se pro opuštění kalicha. Manželky mnohé doma opuštěné, děti, manželé a rodiče spíše k nehoršímu odhodláni než k přijetí naší víry, tak se změnili, že jak dříve zatvrzelosti, tak nyní odhodlanosti jejich se obdivujeme. Některým svatá zpověď tolik hrůzy naháněla a tak je děsila, že raději by všechno zlé podstoupili, než ji provedli. Později však, její snadnost a užitek poznavše, svědomí své tímto způsobem uklidnili a jakoby nesmírného břemene zbavili. (Hist. Coll. 1629, 17) Boží prozřetelností bylo způsobeno, že i nejvášnivější odpůrci Tovaryšstva byli obráceni, z nichž někteří těžkou a dávnou nenávistí k nám hořeli, co nejhůře o nás smýšlejíce a jiné k těmž mínění přiváděli a prohané zločiny a mnohá provinění o Tovaryšstvu šířili.*

Jeden z takových odpůrců jejich prý tvrdil, že kdysi se bál méně ďábla než jesuitů, nyní však dobře o nich zpraven se slzami jednomu z kněží pravil: *„Můj otče, kdybych věděl dříve, co dnes vím, nikdy bych se neoženil a Tovaryšstvo v nenávisti neměl, ale k němu bych přistoupil. Vidím, že všechno, co zločinci na našich duších a odváděči utrahačnými ústy o Tovaryšstvu rozšiřovali, jest klamné.“* A tak i jinými slovy a způsoby svou lásku k Tovaryšstvu v pravdě změněnou rozhlašoval. *Ale i mnozí jiní o nás dobré věci znamenitě osvědčovali. Když náš kněz dle zvyku o svátých vánočních chystal se kázati, někteří ku podivu ostatních, vyhrnuvše se z lavic, poklekli a ruce k nebi zvedli a plakali. Otázáni, proč tak činí, pravili, že božské dobrotě prosby vynášejí, aby způsobila navrácení k původní ctnosti. Dříve hůře než pes nenáviděli a nehoršího přáli, nyní však poznavše Tovaryšstvo o svoji spásu žádají. Není možno, pravili, se neobdivovati a naše nemilovati, když vidíme jak navštěvují nemocné, přinášejí útěchu nešťastným, pozdvihují osudem utlačené a jinak pomáhají. Nikdy prý to predikanti nečinili, ale mnozí, jousec tvrdohlaví a jedovatí, nikdy neučinili to, co katolíci. (Hist. Coll. 1629, 18)*

Mnozí sami dobrovolně přinášeli knihy *kacířské*, je v domě svém chovati se hrozili, a proto je sami pálili nebo k pálení nosili. *Kříž dříve proklínaný nyní ve svrchované úctě měli, též úctu obrazům svatých vydávali.*

Jakýsi mladík, který byl proti kultu mrtvých, zvláště Panny Marie, byl zatvrzelý a hotov raději smrt podstoupiti, než upustiti od *kacířství*. Byl však napomenut magistrátem a přišel

³³ Roku 1656 doporučoval P. Jiří Kasparides paní Salomeně z Bubna, rozené Kaplířové ze Sulevic, na Starém Městě pražském za preceptora Jana z Mayeysfelsu, který uměl musiku. (Schulz 1900, 67)

proto do koleje žádat P. Jakuba Drubetia o objasnění článků víry, o zpovědi, přijímání a vyzývání svatých. Byl obrácen a vytrval, ač jeho sestra dlící v Uhrách mu posílala dopisy, jež prý byly jakýmsi predikantem sepsány a jimiž jej zapřísahala, aby upustil od svého nového náboženství.

Mnozí pak prý již přestali *pokrytecky nebo svatokrádežně* vykonávat zpovědi a přijímání, o nichž dostávali potvrzení pro své představené. (*Hist. Coll.* 1629, 17)

Tímto způsobem prováděna byla protireformace téměř celé století. Její houževnatost byla přerušována nebezpečím válečným, kdy jesuité kutnohorští byli nuceni prchat z koleje, jsouce ohroženi na životech a statcích. V době takové byla jejich práce protivníky horlivě podkopávána. Bylo to zvláště ve válce třicetileté, kdy doma i za hranicemi tak toužebně doufali ve změnu situace, kdy s vojskem nepřátelským se vraceli do vlasti exulanti a především duchovní a kazatelé (jmenovitě z Uher), kteří se tajně stýkali s podobojími, dávali jim přijímání a kázali po lesích, kde se ukrývali. Mnozí z kněží dokonce lid nabádali, aby se chopil zbraně, a naději na zlepšení poměrů jim přinášeli, jak níže bude uvedeno. Uvidíme, že jesuité po těchto ničitelích své usilovné a namáhavé práce pásli, že měli mnohé pomocníky v studující mládeži, v mariánských družinách a jiných horlivcích.

Protireformační činnost po válce třicetileté

Práce kněží exulantských ovšem ani po válce třicetileté nebyla zničena a neutuchala. Stále do Čech přicházeli a kolem Kutné Hory se potulovali. V té době vydávány jsou opět císařské mandáty z královské komory o přistupování k náboženství katolickému. *Bílek* (1896, 511) píše o této nové vlně protireformační: *Dle zpráv jesuitů samých nebyl po skončení války r. 1649 ani třetí díl Čech skutečně katolickým ... Pročež hned roku 1650 zahájena byla missionářská činnost jesuitů ve větších rozměrech ... Ale činnost jesuitů minula se obyčejně zdárného výsledku, neboť přílišná horlivost jesuitů a přisnost majitelů panství způsobila r. 1651 povstání lidu ... Jenom někteří jesuité hleděli lid nekatolický získati mírným způsobem; zvláště pak vynikali mírnou činností missionářskou jesuita Bridel (Bridelius) v Hradecku, Chrudimsku, Čáslavsku a Boleslavsku; pak jesuita Adam Kravařský na Hradecku...*

Toto nové vzepětí protireformace patrné jest i na Kutnohorsku. V roce 1650 poznamenáno v *Historii Collegii* (1650, 72): *Jakmile rozeslány byly po celých Čechách dopisy o přijetí orthodoxní víry od radů království českého s připojeným mandátem JMCé, jimiž nařízeno ji přijmouti nebo do vyhnanství odejít, byli naši horliví v opětovaných schůzkách se zatvrzelými u víře a vždy měli nejlepší kořisti na duších. Nejdříve obrátili 31 a pak 18 a konečně 23 lidí a z ortodoxních v době několika týdnů přijímalo 1200 lidí. Mimo to 12 vesničanu po příkladu svých pánů se obrátilo. Tyto úspěchy d'ábel závidě, počal činiti překážky a vnukl lidem neporušené vesnice zločinný úmysl. Takové zločinnosti pomocnou ruku podal zdejší občan se synem. Tito častou zpovědí tolik lístků získali, kolik v řečené vsi bylo ničemných vesničanu, aby jimi svědeckví o vykonání zpovědi dali. Celá věc byla záhy prozrazena a lest odhalena. Původci se sedláky byly uvězněni, jesuity ve víře ponaučeni a v počtu 57 s manželkami, dětmi a čeledí obráćeni. Původci lsti byli na náměstí katem zmrskáni a z Čech vypovězeni.* (*Hist. Coll.* 1650) Jest na snadě, že mnozí přistupovali k víře katolické pouze zdánlivě, ale tajně se přidržovali dále své víry. Působnost jesuitů nemohla také všude zasahovati, takže v některých místech opět propuká *kacířství*, buď náhodou nebo udařacem prozrazeno, a to ještě na počátku století osmnáctého, o čemž bude řeč v kapitole o misiích.

Roku 1671 byla ve městě provedena všeobecná prohlídka, aby pátrala po kacířských knihách. Konali ji jesuité a městští úředníci. Mnoho knih bylo sebráno a opraveno. (*Hist. Coll.* 144) Knihy kacířské, které nebylo možno opravit, byly lidem odnímány a nahrazovány katolickými, pořizovanými nemalým nákladem (*Hist. Coll.* 138). Necudné písně a knihy a pověrečné tisky byly ničeny (*Hist. Coll.* 154). *Bylo s podivem, že ještě v tomto čase velmi mnozí lidé, kteří odpřísáhli kacířství, přece knihy, jakoby jakési dědictví po předcích, dlouhou dobu uchovávali a ve vážnosti je měli a hanebností se jim zdálo je páliiti.* (*Hist. Coll.* 1665, 121)

Péče o špitály

Po celou dobu své působnosti v Kutné Hoře starali jezuité se o obrácení lidí ve špitálech a útulcích, které horlivě navštěvovali a vypomáhali v nich potřebami dočasnými i duševními, léky a potravinami. Ani zde v prvních letech nedocílili u některých opravdového obrácení. Zajímavý je případ, který se udál roku 1631, tím jak byl využit. V té době byl ve *špitále městském* (chudobinci) jeden stařec, prý kdysi bohatý kutnohorský měšťan, který špatným životem všechno své jmění rozházel. Magistrát jej na stáří zaopatřil v chudobinci. Pravidla chudobince se prý mu zdála velmi obtížnými, jmenovitě proto, že se měl s ostatními v chrámě dlouho modlití (jak píše *Hist. Coll.* 1631). Rozhodl se proto *špitál* opustiti. Na otázku jesuity, proč tak činí, když tam má dobré bydlo a možnost Bohu sloužití, odpověděl, že jest všude možno sloužití Bohu. Vyžádal si od rady města listy, aby kdekoliv mohl býti dobrými lidmi přijat a obdarován, a vydal se na cestu. Zanedlouho byl nalezen mrtev nedaleko města, šelmami pokousán. Když se o jeho nešťastném skonu v chudobinci dozvěděli, měli za to, že to byl trest boží za jeho rouhání a bezbožnost.

Působení v žalářích

Jejich péče obracela se také k odsouzcencům, u nichž se jim někdy dařilo. Každý týden navštěvovali žaláře a zde uvězněné napomínali a jim pomáhali, za menší provinilce a poslušné se přimlouvali, aby jim menší tresty, jako bití, byly odpuštěny. Bylo nařízeno jejich přičiněním, aby každý, kdo ze žaláře byl propuštěn, se vyzpovídal a přijal Tělo Páně.

Dobrodiní koleje dostávalo se mnohým žebravým mnichům, ze sousedství, duchovním rozličných řádů. Ti přijímáni do pohostinství. I mnohé vznešené osoby, které se styděly žebrot, byly bohatě obdarovány. Každodenním žebračkům a pocestným, přicházejícím k bráně koleje, se dostalo lásky a štědrosti a almužny. Chudí, nemocní a umírající opatření nápojem, penězi, obilím, léky. Léky bylo mnohým zdraví získáno. (*Hist. Coll.* 1694, 288; 1695, 241; 1696, 244-5; 1701, 262) Roku 1697 o pohostinství koleje mnozí vypravují (*Hist. Coll.* 248). *Poddaní, žebráci, nemocní, žalářovaní, pocestní, kněží a i naši přecházející dočasně i duchovní pomoci doma i venku měli.*

Jesuité konali služby Boží s nádherou a okázalostí, pořádali procesy a veřejné církevní průvody, konali exercicie pro kněze i laiky, zvali dle stavův katolky ke společnému přijímání, zaváděli Boží tělo, pobožnost čtyřicetihodinového výstavu Nejsvětější svátosti oltární, strojili v chrámech jesle, Boží hroby, doporučovali zřizování křížů a kaplí na rozcestích, na veřejných a památných místech pořádali náboženské hry, pečovali o uctívání zemských patronů, svěcení jejich svátků, o svěcení neděl a svátků vůbec, pořádali pouti, veřejné katechese aj., zakládali mariánské družiny studentů, gymnasiů, inteligentů, šlechticů, církevních hodnostářů, měšťanů, rolníků, paní, panen, matek apod.

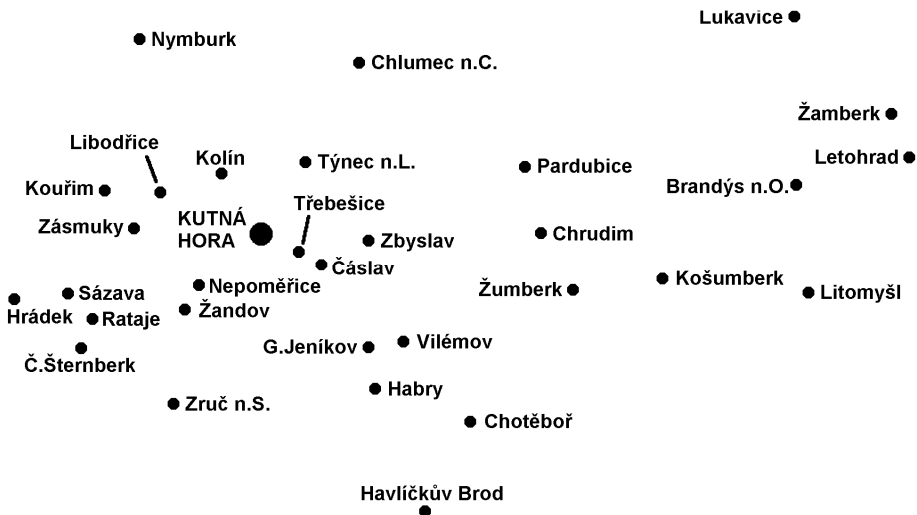
Tím ovšem není zdaleka vyčerpán způsob, jímž jezuité protireformaci prováděli. Nejdůležitějším prostředkem po zdolání prvního byla škola, kterou i v Hoře Kutné měli ve svých rukách, pak mariánské družiny, bratrstva a uctívání svatých jako prostředky k udržování zbožnosti lidu. Každé toto pole působnosti bude vyžadovati zvláštní kapitoly.

Náboženská obnova dokonána v letech 1648-1655 navenek. Podle úředních čísel a na papíře. Lid dával při nejbližší příležitosti najevo, že katolicky nesmyšlí.

MISIJNÍ ČINNOST

Protireformační činnost jezuitů v Kutné Hoře byla doplňována protireformační činností misijní³⁴ v širokém okruhu kolem mateřského působení, na celém českém jihovýchodě,

³⁴ Pozn. vyd.: Viz též *Jezuitské misie v barokních Čechách* (Havlíček 2010).

Misie kutnohorských jezuitů ve východních a středních Čechách

ohraničeném čarou jdoucí od Nymburka přes Český Brod a Kouřim k Sázavě (jejíž celou oblast zaujímá), odtud na Německý Brod, Litomyšl a oblast hor Orlických, pak na Pardubice a zpět k Nymburku podle Labe.

Tato činnost v rozmanitých misích ve vytčeném kraji přivedla z velké části kraj téměř *kacířský* ku katolictví, ovšem místy opravdově, místy jenom zdánlivě. Na této horlivosti v širokém okruhu Kutné Hory vidíme, že jesuitská kolej kutnohorská stala se baštou protireformace na českém jihovýchodě.

Uvedu zde v této kapitole misie tak, jak po sobě následovaly, ponechávaje stranou jejich velikost nebo důležitost. Činnost tohoto druhu mohu sledovati pouze z *Historie Collegii*. Mám tudíž přehled této činnosti pouze do roku 1713. O dalším postupu misijních výprav jsem informován velmi slabě.

Misie v Nymburku

Je podivuhodné, že již v měsíci březnu roku 1626, v čase čtyřicetidenního postu, vypravuje se P. Jan Dakazat k naléhání císařského rychtáře do Nymburka za tím účelem, aby tam byl lid poučen ve věcech víry. V městě tomto, jak vypravuje *Hist. Coll.*, byli přívrženci rozmanitých sekt. Nejvíce ze všech tomuto poučování a přestupování ke katolictví se vzdírali radní a urození, obávající se nevážnosti před lidmi. Když však prý vyslechli kázání a i soukromě s nimi P. Dakazat mluvil, odložili bludy. V důsledku toho po příkladu svých představených lid v počtu asi 80 hlav šel ke zpovědi a k přijímání. Velice se však vzdírali, když měli všechny své knihy přinést k revisi. Bylo jich přineseno veliké množství a takové rozmanitosti, že prý sotva by se našlo kacířské dílo, kterého by zde nebylo. Po prohlédnutí byly knihy na náměstí spáleny. (*Hist. Coll.* 1626, 9)

Misie v Kolíně

Dne 11. května 1641 píše P. Pavel Stephanides z Kutné Hory děkanu Pavlu Gallovi do Kolína, že pošle jednoho kněze do Kouřimě *pro die Lunae, si currum ad noctem sabatho vel mane die dominica miserint, ut ad noctem sit Kaurzimii*. Napomíná, aby se tam k němu způsobněji chovali než dosud. (*Schulz* 1900, 11)

Počínaje rokem 1627 vypravovali se jesuité při rozmanitých příležitostech do Čáslavě a do Kolína. Sem, do sousedních měst, svůj zřetel protireformační často obraceli. Byla to jednak

činnost misionářská i činnost výpomocná o svátcích a slavnostech, v nemoci a nepřítomnosti duchovních správců. Při misiích měli vždy úspěch a nějaké *kacíře* obrátili. V Kolíně v roce 1628 působil P. Ondřej Stredonius. Pak zde působili v roce 1635 (dvakrát), 1646, 1658 a 1708. Jejich práce v tomto městě záležela v tom, že obraceli jinověrce, zpovídali a svátostmi přísluhovali, zaopatřovali, pohřbívali a nemocné navštěvovali.

Misie v Čáslavi

Do Čáslavi se vypravil v roce 1627 a 1628 P. Ondřej Stredonius a pak zde působili v roce 1642, 1643, 1650, 1658, 1664, 1666, 1668, zpovídající hříšníky, navštěvující žaláře a nemocné, pomáhající chudým penězi a rozmanitými potřebami, vyučující mládež i dospělé a povzbuzující je k životu čistému a mravnému. Veliké pole působnosti téměř u samé Čáslavě, v lesnatém okolí, se otevřelo v roce 1669 a 1672-75. Zde veliké množství lidí se skrývalo po lesích, kde mu kněží protestantští svátostmi přísluhovali. Jednoho z kněží těchto podařilo se jesuitům chytiti a jeho tři učedníky převésti do lůna církve. Museli v důsledku toho rozvinouti horlivější poučování a kázání. Mnoho kacířských knih bylo nalezeno a nahrazováno katolickými. Kněze protestantské po lesích honili a po nich pásli; mnozí lidé jim jejich přítomnost vyrazovali a udávali.

Misie v Německém [Havlíčkově] Brodě

Misionář P. Michael Crenovinus působil v Německém Brodě v roce 1628 a 1629. Podrobněji je vypsána činnost v tomto městě v roce 1634. Chudí ve špitále přivedeni k častějšímu užívání svátostí, zaváděno užívání svčené vody, rozdávány katolické knížky poučující o důvodech víry katolické a učící modlití. Děkan německo-brodský zplnomocnil misionáře k výchově mládeže. Úkolu toho se zhostili s takovou výtečností, že se říkalo o nich a věřilo, že děti německo-brodské se od nich více ve vědách a mravech naučili za týden, než od jiných učitelů a vychovatelů za celý rok. Působili pak ještě v roce 1658.

Misie v Litomyšli

Jak se zdá, již od počátku vábila misionáře proslavená oblast hor Orlických. Předzvěstí této veliké misie byla působnost v Litomyšli³⁵ a v Pardubicích. Roku 1628 o Velikonocích a Vánocích působili v Litomyšli a zde měli *dobrou žeň*, kterou vyzvezi do lůna církve, a katechese mi působili i ve vojsku. Od kacířství osvobodili 367 a vyzpovídali 1800 lidí. V roce 1629 působil zde 13 dní o Vánocích misionář a konal obvyklé práce Tovaryšstva v obracení, zpovídání, v působení v žalářích, špitálech a u nemocných. O Velikonocích vyzpovídával v Litomyšli a celém dominiu a v okolních vesnicích 3000 lidí. V této práci jim pomáhali úředníci paní z Pernštejna (Bersteinu), kteří byli ostatním příkladem v přijímání svátostí. Tito úředníci hradu byli také jediní katolíci v celém městě. Misionář v tomto čase velikonočním zastával pak úřad faráře.

Misie na panství pardubickém

Misie na panství pardubickém konány v letech 1628 a 1629, kde tentýž misionář *svolával ovce do stáda Kristova po tři týdny* a 400 bloudících do něho přivedl. Vraceje se z této misie nocoval v **Týnci nad Labem**. V noci (před sv. Pannou Marií) vypukl požár, jež nikdo nemohl uhasiti. Misionář, který měl náhodou s sebou kříž zvaný španělský a podobné amulety, otáčel jimi na hůlce upevněnými nad ohněm a vhodiv do něho něco svatého vosku, oheň zázračně uzpůsobil do sloupu vzhůru plápolajícího, takže ho vítr nepřenesl. Do Labské Týnice [Týnce

³⁵ Násilnou rekatolizaci Litomyšlska prováděla před rokem 1626 paní Marie Manrique de Lara, Španělka, vychovaná od jesuitů. Od roku 1627 ujal se Litomyšle Vratislav z Pernštejna (†1631 zraněn v boji proti Švédům), po něm jeho sestra Frebonie Eusebie, zakladatelka piaristické koleje. (Berní rula panství Jana Frydrycha hr. z Trautmansdorfu.)

nad Labem] konali výpravu roku 1645 a mnohé zde vyzpovídali a mládež poučovali. (*Hist. Coll.* 1646, 61)

V roce 1629 působil kutnohorský misionář v **Pardubicích** v čase čtyřicetidenního postu, jsa sem uveden správcem císařských statků.³⁶ Tentokrát dostal se do konfliktu s františkány, kteří prý z neprofesionalnosti a drzosti jeho práci kazili. Když úspěšně zde po několik dní již působil a připravil na 100 lidí k přijímání, přišel sem mnich františkán, *kteřý zde nikdy farního úřadu nezastával*, ujistňuje, že přichází na pomoc. Mnich ten měl však prý špatnou pověst, takže po jeho příchodu se lidé rozutíkali, jak se i dříve stávalo, navštívil-li kostel pardubický a způsoboval zde pobouření. Kromě toho byl prý nevzhledný, více Polák než Čech a lidé mu nerozuměli. Když měl přijímání uděleti, lidé utkali a pro boha kutnohorského misionáře prosili, aby se jich ujal, že nebudou od něho přijímati a když mši započal, chtěli se z chrámu rozutíkat. Když to františkán zpozoroval, chtěl odcházející zadržeti a volal na ženy: „Pojďte poběhlice a přijímejte.“ Mezitím misionář nic netušící vstoupil do chrámu, aby zde dal přijímati těm, kteří u něho na faře se vyzpovídali, a spatřil, že františkán nabízí lidem kalich. Když mu to misionář vytýkal, velmi se tomu podívoval a nespatoval v tom nic kacířského. Poté jesuita sloužil mši, na niž dříve uprchlí přicházeli. K těm měl před přijímáním exhortaci a výklad, aby od něho přijímali jako od pastýře, a aby předešel nepřítomností přítomného mnicha. Do koleje kutnohorské se vrátil, *učiniv dobrou sklizeň na vinici Páně*. Pozoruhodné jest soupeřství jesuitů s jinými řády. Příhoda tato jistě není líčena objektivně. (*Hist. Coll.*)

Misie v okolí Kyšperku [Letohradu]

Dominium kyšperské,³⁷ položené v Žamberských horách, bylo až do roku 1629 pokládáno za ztracené pro katolické náboženství *pro obyvatele velmi zvlčile a tvrdé jako kameny (efferratissimos et saxis duriores)*. (*Hist. Coll.* 1629, 21) *Dřívější majitel tohoto panství byl tak věrolomný, že raději panství své a království opustil, nežli by pozměnil svoje mínění*. Po jeho odchodu hejtman, ač katolík, činil veliké obtíže v provedení protireformace. Vymlouval se, že neměl dosti schopných kněží k tomuto úkolu a že jesuité byli urozeným komisařům líčení *jako pyšní, se vším nespokojení, žádající pokrmy a nápoje a všechno ostatní co nejvybranější, jako výběřčí nějakých důchodů a platů, jež by nestačili vyčerpání poddaní platiti. Konečně, že poddaní by se rozprchli, jsouce připraveni spíše k útěku než k přijetí katolické víry. Posléze reformační komisaři tohoto kraje, pánové Otta a Friedrich z Oppersdorfu, vyšli jesuitům vstříc a prohlásili, že nenabudou klidu, dokud tento kraj nebude reformován. Z té příčiny jako k poslednímu útočišti se obrátili se žádostí do koleje kutnohorské*. (*Hist. Coll.* 21) Ovšem, že jesuitští misionáři (P. Jan Hubatius) setkali se s velikými obtížemi. Misie tato konána koncem léta. Poněvadž zde nebylo chrámu, museli pod širým nebem bohoslužby konati a zpovídati. Přijímání činili potíže *pikarti a nepovolná povaha horalů, neschopná dobra pro jakousi vrozenou divokost a drsnou nelidskost, jakou taková hornatá kacířská krajina způsobuje*. (*Hist. Coll.*) *Konečně, že tito lidé, nešťastní a trpící nedostatkem všech věcí, byli hotovi a schopni útěku. Nicméně v době tří měsíců město samo s desíti vesnicemi ve svrchovaném klidu a míru bylo obráceno* (780 lidí).

V druhé nejmenované misii orlické³⁸ potkali se s podobnými obtížemi. Místní pán byl pak od kněze protestantského, který se zde náhle objevil, ve víře posílen, a proto všemožně se protireformaci bránil. Nejvíce se prý obával, aby poddaní nebyli nuceni platiti nějakých dávek. Tyto nesnáze a obavy byly odstraněny horlivostí výše zmíněných reformačních komisařů (Otty a Friedricha z Oppersdorfu), kteří držitele panství přesvědčili o nezbytnosti protireformace,

³⁶ Panství patřilo Koruně a spravovali je císařští hejtmani. (Berní rula panství J.M.Cís.)

³⁷ Od roku 1628 v rukou Jiřího Volfa z Losenštejna.

³⁸ Jedná se o Poličku. Podle *Schmidla* (1754, 970) roku 1629 zde obráceno 339 nekatolíků. Podle *Hist. Coll.* obráceno 242 a v okolí 97 lidí = 339.

o Tovaryšstvu a jeho výtečnosti. Dosáhli toho, že pán dominia stal se jejich přívržencem a povzbuzovatelem svých poddaných k přijímání katolického náboženství, nikoho nevyjímaje, ani správce statků s manželkou a synem. Celkem na tomto malém dominiu přivedli pryč k víře 242 lidí. Působíce ve městě panství, nezanedbávali okolí. Na výpravách po okolí obrátili dva predikanty *kladoucí vlčí nástrahy lidu*. To byl pro misionáře veliký úspěch, neboť obrácení těchto kněží, z nichž jeden luterán, stařec, zastával úřad kněžský po dvacet let, druhý valdenský kněz, po sedm let stál v čele modlitebny, působil příkladně, takže po odpřísáhnutí jejich na 97 lidí přistouplilo ke katolictví.

Misie v Žamberku

O misijní práci v Žamberku,³⁹ zahájené téměř před třemi roky, pokoušeli se mnozí faráři a rozmanití mniši i jesuité, ale ničeho nedosáhli. Teprve kutnohorští jesuité honosí se lepším výsledkem své působnosti, neboť dosti lidí obého pohlaví přivedli do lůna církve. Misionář kutnohorský měl předsevzetí, že odtud neodejde, dokud se nezhosť úkolu, jímž byl pověřen. Obrácených počítali na 923. *Dlužno poznamenati (praví Historia Collegii) že kraj žamberský a kunvaldský byl po 170 let nejznámějším hnízdem a skryšší Viklefových sektářů, odkud kacířská síla do celých Čech se rozptylovala a že od dávné doby hornatina žamberská se sousedstvím byla vždy tím nakažena.*⁴⁰ *A tak pomocí boží později kacířství zničeno, vyvstala naděje na obrácení a mezi prvními hornatě kraje na znamení vítězství dobývány a vítězné sloupy sv. Kříže či Utrpení v Kyšperku [Letohradě],⁴¹ Žamberku a Žampachu⁴² a na jiných místech s velikou zbožností a k útěše zbožných byly zřízeny. A tak nepochybujeme, že d'áblu a jeho kacířským přátelům v nenávist a věčnou hanbu, z hnízda a bydla svého ustoupiti, vítěznému Kristovi nebe dáti a ještě nyní na jeho trofeje hleděti jsou nuceni. (Hist. Coll. 1629, 21)*

Žumberk na Chrudimsku

Roku 1677 konána misie do Žumberka.⁴³ Úkolem misionářů bylo poučiti lidi neznalé základů víry. Před touto misí nebylo zde žádného nebo jen velmi skrovného přísluhování svátostmi. Nyní, po katechetickém vyučování a přátelských rozhovorech a schůzkách, více než 1000 osobám poskytnuty svátosti. Misionáři sloužili bohoslužby v pěti chrámech, jež jejich péči byly svěřeny, zaopatřovali umírající a nemocné navštěvovali, horlivě kázali (často čtyřikrát i sedmkrát) a zvláště zpovědi slyšeli (jeden z kněží jich vyslechl 3000).

Konali pak čtyřicetidenní pobožnosti, o Večeři Páně umývali nohy dvanácti chudým a šatili je. O Narození Páně provedli drama představující jak boží láska posílá na všechny světové strany posly, aby dožadovali se přijímání Těla Páně. Po celý týden (*zur ostidium Theophoriae*) večer recitovali litanie ke všem svatým a měli požehnání. K uctívání Boha konali veřejná

³⁹ V roce 1629 vládl zde Jindřich Jan z Bubna a Litic, vnuk pana Jindřicha (bratra pana Mikuláše z Bubna a Litic). Litičtí pánové jej drželi do roku 1809.

⁴⁰ Žamberk byl hned od počátku sídlem Jednoty [bratrské], vzniklé v nedalekém Kunvaldu.

⁴¹ Za Jiřího Volfa z Losenštejna.

⁴² Od roku 1626 pánem Bedřich st. z Oprštorfu, cí. reformační komisař v kraji hradeckém, přísný katolík a přítel jesuitů, jímž také své zboží odkázal (koleji v Hradci Králové roku 1633). (*Král. české 1914, 522*)

⁴³ Městys pod hradem Žumberkem. K panství patřily vesnice Částkov, Bošov, Havlovice, Prostějov, Švihov, Bratroňov, Krupín, Strkov, Ctětín, Hůrka, Vranov, Všeradov, Rváčov, Podlejšany. Berní rula uvádí roku 1654 statek Žumberk jako majetek Doroty Salomeny Zárubové, rozené Bechyňce z Lažan. V době, kdy zde působili jesuité kutnohorští, byli majiteli žumberkého panství pánové z Hustiřan (od roku 1646 Rudolf Václav Záruba z Hustiřan, po něm František Antonín, pak jeho matka Marie Maximiliana Zárubova z Lisova, která panství zůstavila strýci Rudolfovi Josefovi z Lisova. Roku 1700 koupil panství Josef František hrabě ze Šenfeldu, dobrodinec kutnohorské koleje. Po roce 1770 hrad zpusťl. (*Král. české 1914, 222-223*)

procesí, z nichž nejdůležitějších bylo sedm: na neděli Laetare, na Květnou neděli, na horu Chlumeck dvě, k počtě Matky Sedmiboolestné a svaté Alžběty. To všechno velmi působilo k vznícení zbožnosti. Na rozcestích stavěli kříže na památku utrpení Páně. Otevřeli školy k vyučování chlapců, kteří každodenně se zúčastnili mše a zpěvem živili zbožnost. Lidem brali kacířské knihy Luterovy a Husovy a odnaučovali je v nedělích a svátcích pracovat. Sousedním farářům až na hranice moravské vypomáhali. O jejich horlivé práci dozvěděl se královéhradecký biskup a plnou mocí je pověřil. Proto město znova a pět vesnic prohlédli s prospěchem na duších nekatolíků.

Misie v Brandýse nad Orlicí

Nebylo nepamatováno na proslulé městečko Žerotínovo. Misie v Brandýse nad Orlicí zahájena 23. listopadu roku 1629. Zde museli vyvinouti horlivou činnost, *protože měli snahu vyvrátiti pikartské kacířství na hradě a vykořeniti je vůbec*. Město prý dělilo dvojce kacířství na dva tábory, které se navzájem nenáviděly a dělily o radu ve městě. *Horlivě konali přeslavnou práci d'ábloví v maření obracení, když ze samého žerotínského domu luza pikardská, odevšad záhy proskribovaná, ze Slezska pomahače pikartům posílala, aby své bývalé spoluobčany odvraceli od katolické víry a je zahalili odvíhuhodnými nesrozumitelnostmi.*⁴⁴ *Městečko známé po celých Čechách pikartstvím, ležící na řece Orlici, sevřené se všech stran horami, bylo jejich královstvím. Kromě sboru starších měli své čtyři biskupy a jednoho arcibiskupa. Ženy se účastnily církevních sborů, seděly při soudech. Všichni se živili řemeslem, mnozí tkalcovstvím. Provádějící tyto práce, šířili nenuceně svoji jedovatou nauku po Čechách, jsouce pod ochranou svého patrona. Konečně, když z království se měli vystěhovati, skrývali se v přílehlých lesích, kde shromáždění konali nebo dopisy posílali, jimiž své doma k vytrvalosti povzbuzovali. Kdysi zde byli dvě pikartské svatyně (ačkoliv každý dům mohl sloužiti za chrám), čímž snadněji stravu utrakvistickou k sobě vábili nebo odvraceli. Když straně utrakvistické nemohli Čeští bratři farní chrám odejmouti, snažili se, aby co dříve na vydržování faráře utrakvistického bylo věnováno, nyní k vydržování pikartského bylo obráceno. A tak utrakvisté, nemožouce živiti svého faráře, byli nuceni míti buď pikartského nebo žádného. Když pak museli všechno opustiti a z království odejíti, následovala proradná církev svého patrona a přesvědčila ho, aby velmi pěknou modlitebnu, která by mohla sloužiti katolíkům, s připojenou věží zničil a chrám utrakvistický po odchodu svém, aby zármutek utrakvistům způsobil, zapečetil a bohoslužby v něm zapověděl. (Hist. Coll.)*

V Brandýse nad Orlicí pomohla opět jesuitům horlivost protireformačních komisařů, bratří Otty a Friedricha z Oppersdorfu, s nimiž misionář přistoupl k protireformaci, *zvlčlost nejdříve lidskostí zmírnil a nad kacířstvím zvítězil důvody*. Dosáhl toho, že ve třetí neděli adventní přijímalo 41 lidí, *když sám prefekt dominia a celá rada přijímala napřed. To popudilo Žerotína a ostatní uprchlé, že obrácené nenáviděli i prefekta a vyhrožovali jim. Kdyby se to některým podařilo, byly by hrozby svého ochránce uskutečnili*. Úsilovnou čtyřměsíční prací podařilo se prý misionářovi ostatní obyvatele přivést ke katolictví. (Schmidl 1754, 970n.; Hist. Coll. 1630, 21)

Domnívám se však právem, že obrácení nekatolíků v misiích orlických bylo pouze dočasné a u mnohých bylo jenom zdánlivé, aby po odchodu misionářů vraceli se opět ke své víře. Konečně nebylo možno v tak krátké době ničeho dosáhnouti, když ani v Kutné Hoře po letech nepředvedli lid úplně k víře katolické a *kacířství* každou chvíli propukalo.

⁴⁴ Bylo to za pana Karla st. ze Žerotína, ochránce Jednoty, která se udržela tajně i po jeho odjezdu do Vratislavi (†1636 v Přerově). Bratří se scházeli v místech nynějšího zámku. Českobratrství se zde objevilo za Karla ze Žerotína, *ne tak proslulého kacířstvím jako poskytovatele zástíty kacířům* (Hist. Coll. 23). Berní rula: panství Jana Frydrycha z Trautsmendorfu (1654).

Misie v Lukavici u Rychnova

Roku 1630 konali menší misii do Lukavic,⁴⁵ kde přivedli do lůna církve 145 lidí.

Misie v Kouřimi

O Velikonocích roku 1641 dlel jeden z misionářů v Kouřimi, kde u něho přijímalo 50 lidí. Misionáře si vyžádali purkmistr a rada města Kouřimě, jimž rektor P. Pavel Stephanides vyhověl a poslal na Velikonoce jednoho pátera a magistra k bohoslužbě (list rektora z 27. března 1641). Vyhověl jejich žádosti i na svátky vánoční téhož roku a poslal jednoho kněze a jeho tovaryše. V září roku 1644 vyhovuje podobné prosbě rektor P. Pavel Leschkauer (jeden pater ke konání bohoslužeb). (*Schulz 1900*, 39, 40, 41) Roku 1642 byl sem opět volán *a hojnou žeň na duších sklídl*, poněvadž toto město delší čas nemělo faráře. Jeho působením tři odpřisáhli kacířství. Jeden z nich jim dal velikou námahu. Byl to náhodou z Uher se vrátivší exulant s *tlučhubou*, s jehož pomocí svou čeleď *do bludu uvedl*. Ten byl uvězněn po čtyři léta, ale ani tím nemohl býti pohnut a mnoho potupného mluvil proti katolíkům. Konečně na klidné domlouvání misionáře bludy odložil. O Velikonocích misie opakována a mnoho svátostí bylo uděleno a mravnému životu lid naučen.

Misie v Chrudimí

V roce 1645 podniknuta byla misie do Chrudimě, kde mnoho lidí vyzpovídáno, s mládeží konáno procesí a napájena naukou křesťanskou, dětem dávány dárečky, aby byly horlivější.

Misie v Chotěboři

Roku 1645 povolání misionáři na žádost paní dominia do Chotěboře⁴⁶ ze zvláštní potřeby. *Jedné ženě zde zemřel muž nezaopatřen žádnými svátostmi, jak se slušelo. V noci se jí manžel zjevil, spílal a vyhrožoval jí. Ráno žena usoudila, že se to proto přihodilo, poněvadž včas nepovolala kněze, aby ho zaopatřil, poněvadž byl dosti daleko. Svěřila se s příhodou své paní, která povolala jesuitu. Náš kněz jí dal lepší radu, než předtím jeden radní (který radil mrtvolu vykopat i spáliti), aby totiž sloužením mše a jinými záštitami manželovi pomohla a dvě svíčky dala na jeho hrob. Vedle toho aby nad dveře ložnice zavěsila obraz sv. Ignáce a sobě agnum cereum na hrdlo. To vše neminulo se s výsledkem a všechna vidění zmizela. Z toho následovaly díky a obdiv naší rozumnosti.* (*Hist. Coll.* 1645)

Ve Vilémově

Téhož roku (1645) působili jesuité krátký čas ve Vilémově, vyzpovídavše asi 40 lidí a jednoho obrátivše.

Misie na Sázavě a v [Českém] Šternberku

Veliká práce vykonána byla v oblasti hor sázavských. Tohoto roku zahájeny misie ve Šternberku⁴⁷ a Ratajích. **Misie šternberská** založena byla na Květnou neděli roku 1646 na důtklivou žádost hraběte Holického ze Šternberka a trvala do roku 1650.

Ovšem i při jiných příležitostech k potřebám pánů dominia sem dojížděli. *Rolníci byli barbarští a poněkud nevázaní (děsně divocí podle svědectví samého misionáře) a zdálo se, že bude nutno vynaložiti veliké úsilí, přece neminula se s výsledkem práce misionářova. Třebas horalé šternberští byli po mnoho let bez faráře a mnozí z nich zmijí luteránskou a husitskou ve svém klíně chovali a nás se děsili, po několika dnech dosaženo, že katechesemi a exhortacemi v čase velikonočním na 300 lidí přijímalo. Velmi obtížné bylo dostat lid ke zpovědi. Mnozí*

⁴⁵ Lukavec - panství Alžběty hr. z Oppersdorfu podle berní ruly 1654.

⁴⁶ Berní rula: panství Rudolfa Rašína.

⁴⁷ Berní rula: panství Václava hr. Šternberka. Sousední města a městečka misionáři dosud navštěvovali.

u ní nikdy nebyli, jiní čtyři až devět let. Mezi těmi byli dokonce i někteří úředníci hradu.

A zase jako obvykle práci misionářů pomohly zázračné příhody: Voják nevázaného a ničemného života se vysmíval smrti a poručil, aby byl nesen kolem prázdného hrobu kolem kostela za zvuku zvonů a nářku nad zemřelým. Avšak zanedlouho se vrátil z Prahy smrtelně zraněný a tak se obrátil, že misionáři neočekávaně přichozimu se vyzpovídal, přijal tělo Páně a šťastně zemřel. Také Panna Maria prokázala některá dobrodiní, především jedné ženě venkovské, která osm dní těžce rodila, ale bylo jí pomůženo, když slíbila dvě svíčky pro P. Marii.

V tomto roce jesuité obnovili procesí se svátostí oltářní, zanedbávané faráři nebo pro proradnost lidí. Zřizovány vlastní rukou misionářů oltáře. Dokonce se objevuje i divadelní hra Izák a Abraham, což nebylo zde dosud vídáno a svaté mystérium velmi obdivováno.

Aby všichni Šternberští byli šťastni, vedeni byli k častějšímu přijímání svátostí, byli poučováni a konány katecheze. A tak i rolníci, kteří to viděli, žádali, aby jejich dorost byl přitomen katechesím. Těm nejhorlivějším dávány vkusné odměny a dárky. Konány také *zbožné zápasy chlapců*. Rovněž se dařilo odvrátit mnohé od kacířství.

Činnost misionářů zasahovala i do **Štěpánovic** [Trhového Štěpánova?] a **Diviřova**. (*Hist. Coll.* 1646, 61-62)

V roce 1647 zastával zde P. Jiří Constantius úřad faráře. Zpovídal, přísluhoval svátostmi, kázal, zavedl roráte, katechese, při nichž rozdělovány odměny, a vábil lid k zápasům mládeže. O Velikonocích zřídil Boží hrob a provozoval drama o tajemstvích Večeře Páně, lid prý pod dojemem hry slzel. O Vánocích stavěl jesle. To zde byly nevídané věci, jimiž vábil lid. Snažil se, aby venkovský lid v nedělích a svátících nepracoval a přestupky trestal. Trest stihl také ty, kteří nebyli rychtáři nalezeni v seznamu vyloženém před chrámem. Při misii této horlivě obraceni kacíři, odnímány kacířské knihy a páleny. *Jeden člověk přišel o Velkonocích k našemu knězi, aby se vyzpovídal, předstíraje víru a následující neděli se uchýlil k predikantovi klamných dogmat a když od něho z nestálosti byl nařčen, tvrdil, že učinil lest orthodoxním. Však Bohu se nemohl přetvářeti a jeho spravedlivý trest do osmi dnů poznal, potrestán jsa smrtí svých tří synů.*

Misionáři se také starali o obecnou mravnost, soukromý život jednotlivců a bránili mnohým *hanebným činům*. Lidu odníмали záhubné a vilné listy, kazili dráždivá a svody. Ti, kteří proti zvyku a zákonu spolu nelegálně žili, poučováni o svátosti manželství, do něhož ovšem nikdo nesměl vstoupiti neočistiv dříve řádně duši zpovědí a přijímáním. Volné lásky proskribovali, svody a příležitosti k nim odstraňovali. Nevěstky vypovídány, svůdcové trestáni a mnohé nespáry urovnávány. (*Hist. Coll.* 1647, 65)

V roce 1648 bylo o Velikonocích vyzpovídáno 367 lidí. (*Hist. Coll.* 1648, 68)

V roce 1681 a v roce 1683 byl vyžádán do Šternberka misionář ratajský na několik dní. Hraběte v hradní kapli zpovídal, který dal tak příklad svým i poddaným dominia.

Misie v Ratajích

Když byla úspěšně zahájena misie o Velikonocích roku 1646 ve Šternberku a měla dobrý výsledek, vyžádal si pan Vilém František baron z Talleberka, pán na Ratajích a hejtman kouřimského kraje, jednoho misionáře šternberského. Misie v Ratajích konány pak v letech 1650,⁴⁸ 1675,⁴⁹ 1677 a pak 1681 až 1688, kdy misie trvala sedm let zásluhou misionářů, kteří za moru roku 1680 zde si tak výborně vedli (P. Václav Labuška a Aída), že bylo žádáno, aby misie se stala stálou se svolením a přičiněním pána z Talmberka.⁵⁰ Přičiněním *pana Frant.*

⁴⁸ Roku 1650 pro víru zahořelo sedm, odpuštění hříchů a svátost oltářní přijalo na 150 lidí (*Hist. Coll.* 72).

⁴⁹ V roce 1675 (*Hist. Coll.* 158) byli sem zvaní jesuité, přísluhovali svátostmi, pečovali o nemocné a umírající, kázali, konali katechese a jednali s vrchností. V roce 1677 se dokonce ujali vedení ratajské fary (*Hist. Coll.* 169).

⁵⁰ Roku 1680 baron Frant. z Talmberka povolal na své panství Ratajské dva misionáře (*Podlaha*

Leopolda z Tallemberka, komorníka JMCé, k útěše své duše a poddaných a rozmožnění úcty ke svátostem v kostele dominia, k zvětšení účasti na bohoslužbách a vznícení a vzrůstu zbožnosti ku Kristovi, svoleno k založení této misie. Aby misionáři dosáhli pomoci u Boha, zvolili za patrona dominia sv. Františka Xaverského a stanoveno slavit jeho svátek (3. prosince) po celém dominiu. Poddaní nebyli nuceni v ten den k žádným pracem a robotám. Aby se to vstřípilo v paměť lidu, dal pán dominia postavití uprostřed náměstí v Ratajích kamennou kapličku, zasvěcenou sv. Františkovi. Aby úcta k tomuto svatému se vžila, šel pán dominia příkladem ostatním a zahájil pobožnost sv. Xaveria. Tak přinutil všechny z hradu k následování.

Mnozí měšťané prý přilnuli k sv. Františkovi Xaverskému takovou láskou a dychtivostí, že sotva byla skončena první pobožnost, přistupovali k další. V roce 1681 ve svátek sv. Xaveria kázáno za účasti téměř celého dominia a přijímalo téměř 200 lidí. *A to všechno se nedělo nadarmo, neboť celé dominium bylo uchráněno od moru, kromě čtyř, kteří se nakazili v Praze, ale uzdravili se.*

Svátek samý slaven přijímáním za veliké účasti lidu a opata sázavského klášteřa, který vyprávěl o dobrodiní, jehož se mu dostalo od tohoto svatého (k jehož počtě pořídil obraz ve svém klášteři). *Byl jsem ještě hochem, a jak to bývá, váleli jsme sudy z kopce dolů. Skutálela se mi při tom čepice a dostal se do ní náhodou stočený had. Hada jsem z čepice vytřásl a dal ji na hlavu, ale ta se mi rozpálila a jedem naběhla. Moje matka, slyšíc o zázracích svatého Františka, modlila se k němu, ale nádor mi na hlavě zůstal. Když jsem pak studoval v Praze filosofii, svěřil jsem se jednomu otci z Tovaryšstva a na jeho radu učinil jsem svatému slib, že budu každý den k němu litanie říkati, a uzdravil jsem se.* Opat tento byl ctitelcem Tovaryšstva a knihy, které byly psány proti jesuitům, horlivě vyhledával a páčil. (*Hist. Coll.* 1687, 218)

O svátku sv. Xaveria celé dominium zanechalo práce, zpovídalo se a přijímalo a večer za zvonění lid z hradní kaple vyšel ke kapličce na náměstí s obrazem svatého, zpíval litanie a misionář (od roku 1680 jeden) promluvil o svatém a podněcoval tak k jeho uctívání. (*Hist. Coll.* 1683, 201)

Vedle uctívání sv. Františka zaváděn kult sv. Ignáce, jehož medailonem pomáháno rodičkám a jiným nemocným. Úctě se těšil i sv. Antonín z Padue, patron hradu ratajského, v kapli za městem, a svatá Barbora.

U dětí napravovány špatné mravy, zabraňováno zhoubným řečem. Navštěvovány žaláře, poskytována v nich odsouzcům útěcha, přičiněním misionářů byli osvobozeni od bičování nebo jim byl zmírněn trest, kacířské knihy nahrazeny svatými, vyzkoušeny svaté amulety, zavedeno užívání svěcené (očistné) vody, grani sv. Jana,⁵¹ Božského Beránka a růžence. Umírajícím pomáháno posledními svátostmi i almužnami.

Zřizovány jesle a boží hrob, předváděny rozmanité scény o utrpení Kristově. Poddaní pak měli se alespoň dvakrát za rok zpovídati, a to před Narozením Páně a o Vzkříšení. V neděli a o svátcích bylo kázání, v adventě před úsvitem mše a v čase čtyřicetidenního postu meditace o utrpení. Po poledni byla vyučována mládež základům víry.

Jesuité se starali o nemocné a umírající, uvězněným pomáhali radou nebo intervencí, byli prostředníky ve sporech mezi přáteli a manželi, křtili, pohřbívali a starali se o obecnou mravnost. Jejich kazatelská horlivost a dovednost se stala známou, takže je volali po celém dominiu ke kázání: o sv. Trojici do [Komorního] Hrádku⁵², o sv. Havlu do [Uhlířských?]

1912, 78).

⁵¹ Pozn. vyd.: Snad jde o zrna sv. Johany, tj. sv. Jany Františky Frémyot de Chantal (1572-1641), patronky salesiánek a přímlyvkyni za šťastný porod. Když jednoho dne došlo obilí a byl hlad, Bůh jí obilná zrna zázračně rozmnožil.

⁵² Od hraběte Jana z Valdštejna, od nejv. sudí Vratislava ze Šternberka k zasvěcení a první bohoslužbě v nově zřízeném kostele P. Marie Pomocnice (na základě slibu za odvrácení moru). Konečně u nejvyššího chiliarchy a správce Trenčína, příjmením Loyz, v Třeběšicích, který byl získán, aby bořící se kostel dominia restauroval. (*Hist. Coll.* 1632, 198)

Janovic, o Všech Svatých do Kačovic [Kácova?], o sv. Prokopu na Sázavu do kláštera, s nímž byli v dobrém poměru, do Střebilích [?], o sv. Vavřinci do Sv. Vavřince. Okolním farářům poskytovali rady.

Roku 1683 stavebním přičiněním misionářů v Ratajích kostel, k jehož zřízení napomáhal misionář nejdříve myšlenkou, pak direktivami, péčí a dozorem. *Jest naděje, že nový chrám v dominiu vznít horlivost a že ratajští nám v paměti v budoucnu budou žehnati.*

V roce 1683 byl v Ratajích jen jeden misionář a na jeho bedrech spočívala všechna práce doma i ve farnostech dominia. Hrabě ze Šternberka si vyžádal kněze na několik dní pro své dominium. (*Hist. Coll.* 1683, 201)

Po čas potřeby vypomáhali na faře v Ratajích i jesuité kutnohorští: Jan Pavlovský, Václav Akvinas, Ondřej Ritschio, Petr Karel Vaníček, Karel Labuška, Václav Salát.

Kostel sv. Matouše v Ratajích nad Sázavou

Misie v [Komorním] Hrádku na Sázavě

Roku 1681 založena také misie v Hrádku na Sázavě a to v době moru, kdy se dožadovala našeho misionáře rodina Valdštejnská.⁵³ Horlivost misionáře nevztahovala se pouze na hrad, ale i okolí, kde vykonával povinnosti farářů. Umírající horlivě zaopatřoval⁵⁴ a překonával strach lidí před zpovědí. K tomu napomáhala kázání o nedělich a svátcích k početnému posluchačstvu. Po poledni jesuita katechisoval, přicházeli i dospělí s dětmi, učili se dělati kříž a modít Otčenáš a jiné modlitby veřejně. V čase velikonočním kázal ve čtvrtek, pátek, sobotu. Jinak zabraňoval soubojům, sporům, nečistému životu a pověrám.

Do rodinného života zasahovali radami. Jedna početná matrona, jejíž dcera byla kýmsi svedena a když známky toho byly patrné, byla tak pobouřena, že z bolesti nad ztrátou čistoty své dcery byla by si život vzala, kdyby kázáním a domluvami nebyla misionářem povzbuzena. Kázáním a soukromým rozhovorem byla posílena, a tak byla šťastna, že si nevzala život a nepřipravila se o věčnost.

Podobně jakýsi voják (Marchione de Grana) dožadoval se vyzpovídání a duchovní ochrany (amuletu). V lese prý měl před sebou démona - lovce, který ho lákal a vábil. Uklidnil se a usnul pod stromem a když se probudil, ležel ve vodě. Amulet ho měl ochránit před oním démonem. Pak jakýsi žid byl trápen svědomím a žádal být pokřtěn, aby nabyl klidu duše.

Lid veden k úctě k svatým, jmenovitě k sv. Ignáci. Jedna žena po tři dny rodila ve strašných bolestech a když jí ostatky svatého byly zavěšeny na krk a misionář odříkal třikrát Otčenáš, šťastně porodila dva syny. Tak kult jeho u žen zajištěn a rodičky neopomenuly chrániti se před porodními bolestmi nebo smrtí jeho záštitou. K odvrácení moru konána pobožnost k sv. Ignáci, již se účastnila rodina pána dominia. Mnozí vykonávali desetidenní pobožnost k sv. Xaveriovi, postili se. To činili i Valdštejnové, aby byl mor odvrácen od hradu i celého dominia. Práce misionáře P. Hillera byla taková, že si pán dominia vyžádal na provinciálovi dva misionáře. (*Hist. Coll.* 1681, 190)

⁵³ Hrabě Valdštejn vyžádal si v době moru roku 1680 misionáře z koleje kutnohorské, který v zámku samém i v okolí blahodárně působil (*Podlaha* 1912, 78).

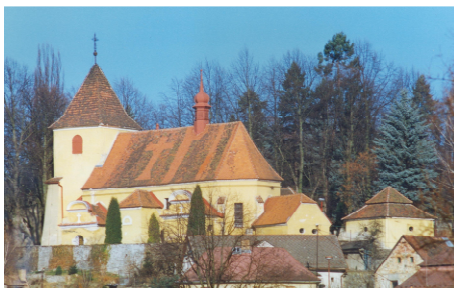
⁵⁴ K smrti několik připravoval nedbaje nočního klidu a třebaš při posledním pomazání a přijetí svátostí nemalá obtíž nastávala tím, že nemocní se domnívali, že smrt nebude následovat. Také se obávali nemocní, že bude misionář za to vyžadovat peníze. To misionář vyvrátil a tak zbaveni strachu pak několik dní před smrtí dychtili po posledním pomazání.

Misie ve Zruči

V oblasti sázavské nejdůležitější a nejdélsí byla misie ve Zruči, trvající od roku 1676 do roku 1689.⁵⁵ Přitom práce misionářů⁵⁶ se nevztahovala jenom na město Zruč. Misie sloužila především potřebě pana hraběte Maxmiliána Ludvíka z Breuner a jeho poddaných, ale i celého okolí, jmenovitě městečka Ledče, kde jeden z misionářů pět neděl zastával faráře, do vesnic Kačovic [Kácova?], Čestína, Soutic, Steinovic [Petrovic?], Malinic [Malejovic?] a jiných městeček, vesnic, tvrzí a chalup. Kostel ve Zruči, téměř opuštěný, opět oživil. Do kostela zpočátku málo lidí přicházelo (sotva dvacet), nyní víc než 400. Velmi pomáhalo, že pán dominia šel příkladem ostatním. I po venkově mnohé kostely obnovili. Jejich práce misionářská byla taková jako při jiných misiích. V nedělích a o svátcích kázání (někdy také německy - utriquer idioma - aby ti, kteří česky neuměli, nebyli ošizeni), po poledni katechese pro děti i dospělé, učili modlit se růženec a vedli lid ke zbožnosti. Nabádali rodiče, aby děti křtili do osmi až deseti dnů a učili je křtící formuli. Zvyk, že dům po úmrtí se naplnil nárkem, změnili v modlitby a prosby za zemřelé. Odnímány kacířské a magické knihy. (*Hist. Coll.* 1677, 173)

Počet osob od hříčů osvobozených (mnoho z lesů) převýšil 2000. Mimo dům (extra domam - nemluví se o tom, kým byli ubytováni) byli žádáni o pomoc mnohokrát faráři. A následuje obvyklý výčet: chudým dávali almužnu, nemocným útěchu, umírajícím zaopatření, příkře odsuzovali klenf, učili lid všechny svátky slavit a v nich nepracovat, odstraňovali nesrovnalosti mezi manžely, vyvraceli pověry. Kostel, po mnoho let kultu a úcty zanedbaný, častěji misionáři navštívili a byl jim svěřen do péče. (*Hist. Coll.* 1676, 167)

Od počátku roku 1680 konány prosby za účasti lidu i z okolí na odvrácení moru. Zbožnost lidu tak vštěpovali, že slyšíce na poli hlas zvonu, poklekali k modlitbě a žádný svátek mariánský neminul bez přijímání. K větší zbožnosti pořízeny jesle pěkně vyřezávané a malované a boží hrob. K tomu se hrnul lid z celého okolí. Byla by prý na této hornatině vyšší žeň, nebyt moru. (*Hist. Coll.* 1680, 186) Ve dnech čtyřicetidenního postu, za času moru, za hladu a války konali zvláštní pobožnosti. Odstraňovali *kacířské* zvyky a knihy.

Kostel Povýšení sv. Kříže ve Zruči nad Sázavou

Chudině a nemocným pomáhali penězi, léky a rozmanitými životními potřebami. Po skvělém příkladu pánů všechna čleď o svátcích, zvláště mariánských, po zpovědi nikdy neopomenula přijímání. Zvláště o Velikonocích velký počet sedláků se zpovídá i jejich faráři, bylo jich v roce 1681 2400, ačkoliv místní farnost má 300 duší. O Velikonocích pomáhali také Kačovským, kteří byli bez faráře, po pět týdnů. Nával ke zpovědi byl tak veliký, že nemohly být bohoslužby ukončeny před jednou hodinou. Obvyklá byla zde činnost i odnímání kacířských knih. (*Hist. Coll.* 1681, 191)

V opuštěných kostelích, kdysi vynikajících bohoslužbami, opět duchovní činnost obnovena a venkovskému lidu dvakrát nebo třikrát denně kázáno. Konána také mnohá procesí, zvláště o těch svátcích, kdy se dávaly odpustky. (*Hist. Coll.* 211) V roce 1685 jesuité si pochvalují, že jejich bohubilá činnost způsobila, že poddaní hraběte i celého okolí počali misionářům důvěřovat a častěji přicházet ke zpovědi a přijímání (*Hist. Coll.* 211). Zaváděli užívání svěcené

⁵⁵ Od roku 1675 byli dva členové koleje zaměstnáni jako misionáři ve Zruči a v okolí k žádosti majitele panství hr. Maxmiliána Breünera (*Podlaha 1912*, 78). V *Hist. Coll.* zápis o Zruči k tomuto roku chybí, zápis je teprve v roce 1676 (*Hist. Coll.* 167).

⁵⁶ P. Strniště na čas, trvale P. Jan Foerster a P. Zach.

vody, které dosud ve městě a okolí nebylo. Ale nyní mnozí bez ní nemohli být a znamenali se jí ráno i večer. Granem sv. Jana [zrnem sv. Johany] zaháněny horečky. (*Hist. Coll.* 1686, 214)

Misie byla zrušena na žádost pána dominia v roce 1689, když mu nedlouho před tím zemřela manželka (roku 1688). Až do posledního dechu byli u ní misionáři. Sám hrabě Václav ze Šternberka se prý vyslovil, že by se cítil šťastným, kdyby podobně zemřel v jejich přítomnosti.

Chtěje podati jednotný obraz misijní činnosti na Sázavě, porušil jsem postup, který jsem si na počátku vytkl. Musím proto jíti zpět a postupně líčiti působitiště namnoze jednotlivá, netvořící nějakou oblast.

Misie v Zásmukách

Roku 1647 působil misionář kutnohorský v Zásmukách, kde ho bylo zapotřebí, neboť město bylo po deset let bez faráře. Podařilo se mu *osvoboditi 14 lidí od kacírství Husa a Kalvína* a přitom slyšel několik desítek zpovědí. V Zásmukách působeno ještě v roce 1681 a 1689 po tři měsíce k potřebě královského purkrabího a roku 1694 kázáno a zpovídáno.

Misie v Habrech

Důležitější byla misie u pana z Losy⁵⁷ v městečku Habrech, na jeho naléhavou žádost, a to od Velikonoc do svaté Trojice roku 1650. Zde i po okolí se skrývali kněží protestantští, kteří prosbami i hrozbami zapřísahali lid, *aby po obětování majetku ve válce nyní v míru duše své neobětovali*, takže lid téměř zbraně se chápal, zvláště když kněží pod obojí rozšiřovali, že Švédové vtrhnou do Čech, aby pomstili kalich. Původce tohoto pobouření byl jat a do Prahy poslán v poutech a tím bouře byla uklidněna. Z mnohých domů vytaženy kacířské knihy a nahrazeny katolickými, jež pan z Lozy k tomu účelu věnoval. Misie tato je velmi pozoruhodná k posouzení, jaká nálada, jaká naděje byla v některých krajích ještě po třicetileté válce. Obráceno zde prý bylo 227 lidí.

Misie v Libodřicích a v Chlumci [nad Cidlinou]

Téhož roku (1650) konána misie do Libodřic, dominia pana Rudolfa barona ze Střely, kde obrátili 7 luteránů, a do Chlumce (za pana Jana Oktaviána Vchynského ze Vchynic) s hojným počtem obrácených.

V Žandově a Týnici [Týnci nad Labem?]

Roku 1658 působili v Žandově a Týnici. P. prokurátor Scribonius ze Žandova prý posvětil studánku v Sudějově. Jesuité asi s neznámými dobrodinci vybudovali nad *zázračnou* studánkou dřevěnou kapli. Hrabě Karel Joachim Breda zde vystavěl roku 1725 kostel. Sudějov se stal poutním místem. (*Zavadil 1914*, 392) Jesuité rozšiřovali o té vodě, že je zázračná, zvláště že léčí neduhy oční.

Poutní kostel sv. Anny v Sudějově

V Třebešicích a Zbyslavi

Velkou část roku 1666 dlel P. Fridrich Bridelius v Třebešicích a Zbyslavi, dominiích hraběnky Věžníkové. (*Hist. Coll.* 123) Ten celý urozený dům vedl k zbožnosti, poddané katechisoval, kázal a přátelské rozhovory vedl a *kacířské dubové duše tvrdošijných lesních obyvatelů*

⁵⁷ Jan Antonín Losy hrabě z Losinthalu. Píše o něm P. Jan Scribonius roku 1657 členu residence v Jenfkově (*Schulz 1900*, 71).

změkčil a k spáse přivedl a ti, kteří dříve s vlky v lesích vyli, nyní zpívali a byli účastni svátosti a kázání v chrámě. (Hist. Coll. 1666) Misie třebešická trvala do roku 1671, kdy z rozmanitých příčin opuštěna a roku 1672 povolena znovu baronem Bernardem Věžníkem za působení P. Fridricha Bridelia, aby poddaní dominia byli ve víře posíleni a kořeny její hlouběji do jejich srdcí se zakořenily. Důležitou příčinou bylo přicházení protestantských kněží z Uher. Z nich dva byli chyceni a zajati a příčiněním misionáře odtud vyhnáni. Ale objevil se nový, třetí, a dalo to velikou námahu (na jeho nalezení jsme vynaložili všechnu naši chytrost - Hist. Coll. 1672, 149) než jej chytili a poslali do Prahy k potrestání. Byl to ten, který prý před dvěma roky působil v Uhrách a pak dostal faru ve Slezsku a odtud sem tajně se vypravil, ale byl u Malešova chycen. Kázal v lesích a dával lidu, který prý sem lákal, přijímatí pod obojí způsobou. Byl to prý člověk nevzdělaný, který uměl jenom česky. Pokoušel se uzdravit nemocnou ženu, ale způsobil jí zkázu na duši, neboť byla zarputilá a odmítla pomoc misionáře a vytrvala ve své nevěře do poslední chvíle života. Tak odsouzena k pohřbu na způsob osla!

V tomto roce vyhlášovány odpustky. Ačkoliv byla snaha utišit nenávist k jesuitům, přece se skrývala jiskra v popeli (Hist. Coll. 149).

V roce 1675 působili v Třebešicích dva misionáři. Dělili se o práci, jeden působil doma, druhý v okolí (hlavně v Čáslavi). Mnozí prý již osvědčovali synovskou lásku vůči nim. Působili na ně, aby včas upozornili, kdyby někdo v lesích se o něco pokoušel. Nebezpečí zde bylo, přicházeli kazatelé z Uher a na ty organizovány honičky. Jednoho nejnebezpečnějšího málem chytili, ale unikl do Žitavy. (Hist. Coll. 1675, 162)

Působením misionáře byly opuštěné kostely otevřeny, ornáty a kalichy vyzdobeny, které byly z rukou kacířů vyrvány. Jako v jiných misích vštěpovali lidu svěcení svátků a nedělí a když lid neposlouchal, pomohl zázrak: *Jednoho svátečního dne, zatím co obyvatelé konali poddanskou práci, otevřela se brána, o které se všichni domnívali, že jest zavřena. Upustili od práce a k nám příběhmuše slíbili, že budou příště svátky světití.* (Hist. Coll. 1673)

Misie v Košumberku

Roku 1670 zahájena byla nová misie na panství košumberském,⁵⁸ o níž mám zprávu do roku 1677. Misie v Košumberku byla sice již dříve ustanovena a přináležela ke koleji královéhradecké,⁵⁹ ale zvláštní vůli představených a náklonností hraběnky Maxmiliány ze Žďáru pod pravomoc koleje kutnohorské převedena. Paní hraběnka ze Žďáru zřídila na úpatí hory košumberského hradu kostel,⁶⁰

Poutní kostel Panny Marie na Chlumku
v Luži u Košumberka

⁵⁸ Staré husitské panství. Jan z Chlumu a Košumberka byl přítelem Husovým, protestoval proti jeho upálení. Jindřich Slavata z Chlumu a Košumberka byl příznivcem Jednoty. Diviš Lacembok z Chlumu roku 1623 odsouzen a panství mu zkonfiskováno, postoupeno panu Vilému Slavatovi z Chlumu, který sice slíbil poddaným, že jim bude *milostivým pánem a ochráncem a merci-li pánem, ale otcem* a že je při starobylých povinnostech zanechá. Zatím však rozkázal, aby poddaní přestoupili ke katolickému náboženství, a posílal na panství jesuity, kteří *vystupovali neobyčejně přísně*. Neústupní věznění, hladem a zimou trápení (Vavřinec Karlík ve vězení zemřel) a pak ze země vypovězení.

⁵⁹ Roku 1669 působili zde dva jesuité z Hradce Králové a zůstali trvale.

⁶⁰ Pobožná paní Marie Maxmiliána ze Žďáru založila roku 1667 kapli na Chlumku (roku 1670 přikázána koleji kutnohorské, ač dříve náležela ke koleji královéhradecké; byli tam zaměstnáni stále

v němž jesuité propagovali kult Bohorodičky a velmi záhy děly se zde zázraky. Den před mariánskými svátky se všichni obyvatelé hradu postili, chodila sem procesí ze Žamberka, Nového Hradce, Chrástu, Vysokého Mýta a odjinud. Jako jinde, sama hraběnka předcházela příkladem a celý hrad ve zbožnosti udržovala. Modlila se se svými ráno a večer, denně byla přítomna mši svaté, několikrát v měsíci byla účastna na svátostech, *takže se zdálo, že člověk je spíš v klášteře, než na hradě.* (Hist. Coll. 1670) Na radu misionářovu pořídila paní dominia seznam všech svých poddaných, aby přicházející do chrámu mohli být poznamenáni.

Misie v Nepoměřicích na Kutnohorsku

Zajímavá jest zpráva o misijní činnosti jesuitů v Nepoměřicích na panství pečském v roce 1728 (Zavadil 1914, 221-222).

Mnohé obce hejtmanství kutnohorského dlouho a tajně přidržovaly se víry podobojí. Obyvatelé těch osad byli za to stíháni, pronásledováni do nekonečna. Slyšme, co napsáno o Nepoměřicích r. 1728.

Celá ves Nepoměřice na panství pečeckém byla ode dávna podezřelá z kacířství, ale dlouho se nedařilo kacíře vyhledati a usvědčiti. Když v postě r. 1728 jesuita Fleischer v kostele bykánském několikrát nejhorlivěji o víře husitské a knihách nekatolických kázal a aby kacíři anebo knihy skryté k vyjevení přijíti mohli vůbec pro Boha slzavě napomínal a žádal, tenkrát po velikonocích Jiří Křepelka, šenkýř v Zelených Zbraslavicích, tajně vyjevil faráři, „že Pavel Kropáček skoro za věrtel takových nepořádných knih husitských dilem v lese, dilem v některé stodole a maštali má, podobně, že Jan Měšťánek, rychtář ve vsi nepoměřické, netoliko takové knihy u sebe má, ale že také kolikrát mluvil, že kříž svatý k platnosti není, a když při mši svaté velebné svátosti se pozdvihovalo, on své oči kloboukem zakryl; též také Jan Svoboda, kovář, že veřejně mluvil, že korálky nebo zrna sv. Johany, které velebný pan páter misionář mezi lidí rozdál, nic dokonce platny nejsou, poněvadž u plotu dotýkány jsou, a když ve vsi Žandově sešlá statue sv. Václava zase červenou barvou byla renovována, on, Jan Svoboda, v hospodě mluvil, že páni páteři skrze to budou chtíti udělati zázrak, jako by ta statue se krví potila. Také tchán Křepelkův, rybníkář Fiala, prozradil misionáři několik sousedů, že mají knihy husitské.

Udaní osvědčilo se pravdivým; misionář knihy sebral a všickni udaní sedláci podrobeni ostrému výslechu, a někteří z nich nuceni v kostele bykánském skládati veřejně vyznání víry.

Tak mezi jinými vyznal se v kostele bykánském 16. dne měs. ledna 1729 před farářem Janem Karlem Vernerem u přítomnosti kněze Františka Fleischera, misionáře, Pavel Opasek, sedlák z Nepoměřic, že na kříž málo držel, v očištěc nevěřil, modliti se k svatým že se nemáme, proti víře s jinými promlouval, kacířské knihy četl a u sebe měl. Lituje, odřiká se, přísahá atd. Třemi křížky se podepsal.

Také Jan Mašín, sedlák z Nepoměřic, 46 roku starý, v kostele bykánském za přítomnosti týchž osob praví, že nevěřil na kříž, četl kacířské knihy a vydati je nechtěl, k svatým se nemodlil, proti očištěci mluvil, křížem se neznamenal, o kacířích nepoměřických věděl, jich neprozradil a v takové nevěře asi 5 let trval. Lituje, odřiká se, proklíná, přísahá atd. Podepsal vlastní rukou 7. listopadu 1728.

Ale také na udavače došlo. Dlouho nezůstali utajeni. Pomsta, která je stihla, nebyla šlechtemá, ale dobře ustrojená a zdravá.

O svatodušních svátcích Nepoměřičtí nejprv Jiříka Křepelku tak zbili, „že a sobě pochyboval a rukama kolik neděl vládnouti nemohl“. Šel si stěžovat do Peček hejtmanovi Janu Salomonovi z Friedberka, ale nebyl ani předpuštěn. Potom obvinili Nepoměřičtí druhého udavače, Fialu, také z kacířství; prý před lety rouhal se sv. Janu a psal pamflet proti

dva kněží - Podlaha 1912, 69; Hist. Coll. 140) a její dcera Marie Eva Hieserlová založila při ní roku 1678 residenci jesuitskou. To však již byli opět jesuité královéhradečtí. Těm pak darovala hrad Košumberk, Luži, dvory panské a vsi tohoto panství. (Král. české 1914, 129-133)

hejtmanovi. To první by snad byl hejtman odpustil, to druhé ne. Kázal Fialu v poutech hoditi do žaláře. A pak brzo nato dal zavřít i zbitého udavače, prý pro dluhy. Dlouho nechtělo nic pomoci oběma denunciantům ze žaláře. Hejtman byl jako skála. Zdá se, jako by mu na tom záleželo, aby zvláště Křepelka dlouho poseděl. Na konec se vězňů ujala všemocná konsistoř přímlovou u hraběte Bredy, majitele panství. A aby to všecko nebylo bez romantiky, udala konsistoř hejtmana Salomona z Friedberka, který na udavače šlape, že nadržuje kacírům k vůli krásným očím paní Křepelkové - nepoměrické šenkýřky.

Misie v Golčově Jeníkově

Jedna z nejdůležitějších misí byla v Golčově Jeníkově, která se postupem času vyvinula v residenci. Již roku 1644 generál z Golče dožadoval se o svatodušních svátcích misionáře a v roce 1645 o Velikonočních a Vánocích. Soustavně zahájena protireformace na jenkovském dominiu na žádost Martina Maxmiliana z Golče (*supremi generalis rei tormentariae Magistri*), jenž za své zásluhy o osvobození Prahy dostal toto dominium.

Pan Martin Maxmilian z Golče prý jako velmi zkušený válečník viděl, že dlouhotrvající válku způsobilo kacírství, které vznítlo rebelie, ničilo všechna práva božská a lidská a profanovalo chrámy a svatá místa. K očistění této hanby jako jiní páni žádal, aby nedaleko sousedící jesuité mu pomohli a vyžádal si dva kněze. (Hist. Coll. 1644) Tito vyvinuvše horlivou činnost počali v celém dominiu protireformaci a snažili se celé dominium přivést k víře katolické. Tato působnost zahájena roku 1653 obracením, upevňováním katolíků, bohoslužbami, katechesemi a kázáními. Téhož roku zemřel pán z Golče a na jeho pohřeb přijeli čtyři jesuité z Hory Kutné. Po jeho smrti vedla protireformační akci jeho manželka, která projevovala velikou zbožnost. Každý večer s urozenými dívkami a ostatními domácími dlela před obrazem Ukřižovaného a pak zpívány litanie. Ona také stala se vykonavatelkou vůle manželovy o založení residence.

Působili tu dva kněží. Vykonávali duchovní správu, v neděli a svátky kázali česky i německy, vyučovali náboženství v městečku i v okolí. Působili tam při mariánské kapli *Loretě*, která vešla ve známost široko daleko po Čechách a stala se oblíbeným poutním místem. Přicházela sem procesí z Kutné Hory a jiných okolních měst. Roku 1681 po přestálém moru v pondělí svatodušní a v den Navštívení P. Marie kutnohorští a magistrát věnovali stříbrnou lampu vážící 11 hřiven s nápisem: *Marlae sospitrici Vrbs kvittenberga a peste Llberata eX Voto appenDit. (Podlaha 1912, 67)*

Výpomoc farářům

Vedle těchto misí konali často jakési *exkurse* do okolí, aby vypomáhali farářům a kázali o velikých svátcích. Tak roku 1667 do Jindic, do Ostrova (1693), Veletova (1693), Nových Dvorů (1694, 1697), Týnice [Týnce nad Labem?], Bydžova, Nymburka, Kolína, Kaňku (kde mládež v neděli katechisována), Čáslavě, Poděbrad, Staré Boleslavi, Sedlce, Brandýsa nad Labem, Radboře, Lhoty, do Paběnic, Malejovic, Křesetic, Žižova, Malešova, Kluk, Krchleb, Chotusic, Zásmuk, Jeníkova a jinam.

ŠKOLSTVÍ JESUITSKÉ V KUTNÉ HOŘE

Kdo má školu, má budoucnost. Zdá se, že jesuité byli si plně vědomi tohoto faktu. Zmínil jsem se již o tom, že škola byla mocnou oporou práce protireformační. Jí se utvrzovala všechna namáhavá práce, směřující k novému řádu. Škola pak utvrzovala nový stav věcí a vychovávala v duchu protireformačním nové generace.

Školy své otevřeli v červnu roku 1627, když již měli dostatečný počet řádových kněží, kteří by jim se mohli věnovati. Jim ku pomoci vydáno nařízení o tom, jak město se má ke školám jesuitským chovati, že děti pod pokoutou mají školy tyto navštěvovati a poněvadž

jesuité učí zadarmo, nemohou mít žádných výmluv.⁶¹ Nejdříve zřízeny třídy pro parvisty, kde učil M. Jiří Pelinga, a principisty (M. Michael Tamassy). Tyto dvě třídy v roce 1627 prý navštěvovalo 40 dětí. Roku 1628 otevřeny třídy gramatika (Prof. mediae class. gram. P. Godeon Judex). Hned v prvním roce školním, před podzimními prázdninami, provozováno na jevišti *Mladí sv. Jana Křtitele k velikému úžasu diváků, kteří nemohli pochopiti, jak mohli učitelé v tak krátkém čase děti tomu naučiti* (Hist. Coll. 1627). Roku 1633 školy doplněny třídou poesis. Kdo první v ní učil, není mi známo, roku 1634 to byl P. Adam Cromerus, který potom jest prefektem škol. Tak roku 1633 bylo celé gymnasium.⁶²

Jesuitské gymnasium bylo původně umístěno v Svatobarborské škole.⁶³ Když roku 1678 stěhovali se jesuité do nové budovy kolejní, přeměnili starou svoji kolej, kterou řádně opravili a roubení snesli, aby budově ulehčili, na gymnasium. (Dům v zahradě kasáren Roháče z Dubé [čp. 54 za jesuitskou kolejí].)

Počátky semináře jsou ještě nejasnější než gymnasia. Roku 1630 sbírali jesuité některé hudby znalé mladíky, aby zpívali v chrámě svatobarborském, v němž dosud nebyla hudba provozována. Když 8. června roku 1630 Jan Kalas, kutnohorský měšťan, k jejich vyživování věnoval peníze a kolej ze svých prostředků přispěla, zřízen sbor hudebníků a jejich prokurátorem stal se německý kazatel P. Bernard Wačko (*Schmidl*). Později svěřena péče o ně jednomu z magistrů. Z těchto alumnů se pravděpodobně vyvinulo kutnohorské seminarium. Kdy bylo založeno, nepodařilo se mně zjistiti. Bylo to jistě před rokem 1636, neboť tohoto roku v *Matricule Collegii* P. Ondřej Zelený (Nigrinus) jest prefektem škol a semináře. Také tohoto roku dostává se semináři prvního odkazu 100 zlatých panem Janem Obiteckým z Obitec. Roku 1638 *Historia Collegii* uvádí, že počet studujících vzrostl vstupem mnohých mladíků do seminaria, kteří byli vydržováni buď rodiči neb z prostředků kolejních. Roku 1642 kupuje již regens seminaria P. Maxmilian Cuker dům pro seminarium a sice od pana Břežského z Plošnic [Ploskovic?]. Roku 1643 zakoupil prefekt semináře P. Václav Barthonides za 200 kop. čes. grošů dům Jana Oldřicha Kalouse se zpustlým domem Dohalským (čp. 59) nedaleko Kouřimské brány, kde bylo seminarium až do 6. srpna roku 1686, kdy koupili od kutnohorského magistrátu *Hrádek* za 1800 zlatých, zbavený kontraktem obecních břemen a opravený. Staré seminarium odprodáno roku 1690 panu Janovi Václ. Ferd. Obiteckému z Obitec za 450 zlatých.

Seminarium v Hrádku bylo až do zrušení řádu roku 1773.⁶⁴ O úpravu jeho se náležitě starali. Roku 1698 byla celá budova zevnitř opravena a vybílena. Roku 1705 s velikým nákladem opravili střechu a zřídili ložnice pro alumnů a všim pohodlím je opatřili *tak, aby v oddělených místnostech, vyzdobených obrazy svatých, byli zavřeni a jedni na druhé nemohli viděti*. Roku 1709 opravili zeď až k velké bráně a přidali menší branku pro pěší, zeď zvýšili a zřídili předsíň.

Roku 1657 na cestě přes Kutnou Horu navštívil císař Leopold chrám svatobarborský, byl přítomen dvěma mším, při nichž studující jesuitského semináře provozovali hudbu. Ta se tak

⁶¹ *Tež p. mincmeistr (Vřesovec) poručil a nařídil na H. K., aby děti po domích sausedských k školnímu učení dávány nebyly. Školu německau Svatojiřskou také zapověděl, a aby děti své do školy Vysokostelské - kdež on k tomu své nařídil - dávali, přísně poručil pod pokutau peněžitou, což i chtěl dáti biřicem vyvolati. (Dačický 1880, 225)*

⁶² Gymnasium bylo umístěno v bývalé škole u sv. Barbory (*Oliva 1910, 352*). Otevřeno roku 1627. V první třídě měli 40 žáků.

⁶³ Škola svatobarborská byla před příchodem jesuitů partikulární, mládež se zde učila všem předmětům a odtud odcházela na školu vyšší vysokokostelskou. V Hoře bylo ještě mnoho škol soukromých (pokoutních), zvláště na sklonku 16. století.

⁶⁴ Jmění bývalého seminaria sv. Barbory vynášelo 27.586 zl., totiž jistin 19.457 zl., zadržovaných peněz 104 zl., mlýn se zahradou a domem odhadnutý za 2025 zl. a dvůr Mezholezy odhadnutý za 6000 zl. Z tohoto jmění zbylo po srážce dluhů 1713 zl. k ruce fondu nadačního 25.873 zl. (*Bílek 1893, 77*).

líbila, že císař poručil, aby některé kusy byly pro něho opsány. (*Hist. Coll.* 92) Roku 1673 na zpáteční cestě z Prahy do Vídně navštívil opět chrám sv. Barbory a mši. Žáci zpívali loretánské litanie a ty se císaři líbily. (*Hist. Coll.* 126)

Jesuitské školy kutnohorské měly mnohé nadace. Hned prvního roku pan Jan Obitecký z Obitec,⁶⁵ s jehož rodinou velmi často se setkáváme, poněvadž finančně i morálně jesuity podporovala, věnoval na školy 100 zl. Seminariu odkázala roku 1640 paní Žofie z Tulechova veškeré své jmění (*Schmidl* 1759, 694). Roku 1641 pamatoval na seminář čáslavský děkan Jiří Ignác Stolonský, jemuž jesuité před smrtí přísluhovali, odkazem dvou koní a vozu. Roku 1647 paní Jana Polyxena Schaffmanová [roz. Mítrovská] z Nemyšle vedle mnohých menších věcí darovala školám dům se zahradou v Kutné Hoře, zapsaný v deskách zemských. Paní Kamberská, rozená z rodiny Vrabských, věnovala věčný úrok ze 300 zlatých a jeden z členů řádových připsal seminariu své dědictví. Roku 1652 testamentem odkázána panem Střelou jakási vesnice se statkem, o níž veden byl spor, který roku 1656 byl příznivě pro jesuity vyřízen. Toho roku pan Karel Brtnický odkazuje semináři 100 zlatých. Seminariu odkázal roku 1658 Jan Kamberský z Kamberka a v Kutné Hoře 1000 kop mš. (*D.Z.* kvat. 261 Q 27). Po příkladu svého pána Rudolfa Střely správce jeho statků věnoval semináři 500 zlatých a jakýsi urozený pan Michael 100 zlatých (1659). Při zakládání residence jeníkovské pamatováno paní Marií Julii z Golče na seminář a věnováno k vyživování jeho chudých studentů 1000 zlatých (roku 1657). Roku 1683 z dědictví jednoho člena řádového dostal seminář 80 zl. a z druhého mlýn Cimburbk v ceně 600 zlatých. Roku 1684 dostal seminář varhany k potřebě *musiců* z věnovaných 300 zlatých. Roku 1694 zřízen oltář sv. Václava pro seminární kapli v Hrádku a roku 1695 sloužena v ní poprvé mše za všechny zemřelé dobrodince. Roku 1697 získali k úpravě dvora k semináři náležejícího 200 zlatých.

Roku 1718 kněz Václav Bruner, farář v Kojetíně na Moravě, věnoval 1200 zl., z jejichž úroků měl být vydržován chlapec z příbuzenstva nebo nymburský rodák. Právo navrhovací měl nymburský děkan. Roku 1738 Josef Frant. hrabě Schönfeld, pán na Nasavrkách, Seči, Zaječici, Žumberku, Slatiňanech, Žlebích, Přibyslavicích a Podmokách, pojistil na svém panství Seči 6000 zlatých, z nichž na věčné časy pololetně 5 % úroky měly se odváděti semináři na vydržování tří nadaných, chudých a urozených mladíků, nejméně ze stavu rytířského, kteří by měli stůl v koleji s rektorem, každoročně kávovým oblekem ošacování, a ti měli se každodenně růžencem za zakladatele nadace modlití.⁶⁶ Roku 1760 založila paní Rosalie Bergmanová z Lindenberka nadací pro dva studenty v seminariu, a sice 500 zlatých. Roku 1764 paní Marie Maxmiliána Zárubová odkázala koleji 3000 zlatých k vydržování dvou chudých šlechticů z příbuzenstva. Přednost mají potomci po bratrovi. Téhož roku dostal seminář od kutnohorského syndika Karla Brtnického 100 zlatých. Nadace pro hudby znale studenty činila v roce 1767 na 3907 zl. a v roce 1769 8757 zlatých.

Vedle těchto rozmanitých nadací měl seminář svůj statek Halešovský v Mezholezích, který koupil regens seminaria P. Maxmilián Cuker s povolením provinciála a rektora koleje *pro vychování chudých studentův, které ke cti a chvále boží a pro rozšíření víry katolické, jako i vzdělání království českého chovají*, se vším příslušenstvím za 500 zlatých. Statek koupen od P. Alexia Hubnera, břevnovského opata, poněvadž statek připadl jako odúmrtí po rytíři

Jesuitská sýpka v Mezholezích

⁶⁵ Hejtman císař. panství poděbradského a hejtman města Nymburka (†1636). Jeho manželka Anna Johana jej přečkala 30 let (†1666). Mladší syn Janův Jan Jindřich vstoupil do Tovaryšstva.

⁶⁶ Roku 1737 založil Jos. Fr. hr. z Schönfeldu fundaci na vychování tří šlechtických studujících (6000 zl. na statku Seči pojištěných - *D.Z.* kvat. 472 D 7).

Jiříkovi Hakmilleru klášteru sázavskému. Ze statku platil se o sv. Jiří a sv. Havlu úrok 5 kop míšeňských. V případě, že by úrok nebyl placen (mimo válečný stav), mají opatové právo statek zabrat a na něm si úroky *vydobýti*. Prodati se může se svolením opata a rozepře mezi poddanými urovnává též. K zvětšení důchodů z tohoto statku vystavěn byl roku 1706 dům pro ovdávka. Z výtěžku polí opraven mlyn Cimbuk a mlyn v Mezholezích (1708). Roku 1710 provedli na statku větší opravy a přestavěli sýpku. Roku 1713 osvobozen tento statek od mimořádných kontribucí, po 10 let prý nezaslouženě odváděných.

Přítom neuvádím menších darů, jichž se semináři a školám dostalo na penězích a jiných.

Dramatické produkce

Pokud mi to prameny dovolí, zmíním se o životě na jezuitských školách kutnohorských. Většinou to bude pouze souhrn rozmanitých událostí a zajímavostí, nežli nějaká studie o nich.

Lze říci, že velikou péčí, a snad nejpřednější, ve škole věnovali dramatickým produkcím, k nimž vybírány látky obsahu biblického a náboženského. Učení těmto produkcím zabíralo na školách hojně času. Viděli jsme, že hned v prvním školním roce, který začal v měsíci červnu roku 1627, a to před podzimními prázdninami, nacvičili *Mládí Jana Křtitele*. Touto divadelní produkcí měl být váben lid, poučován a byla to reklama pro nové školy. V roce 1636 při obnově podzimního vyučování se diváci obdivovali, jak žáci mohou takovou spoustu veršů odříkávat, sotva školu začali navštěvovat. Produkce dramatické podnikány o velkých svátcích, o sv. Barboře, o sv. Ignáci a jiných příležitostech, o Velikonocích s látkou o utrpení Kristově, o Vánocích. Hry pak provozovány buď celým gymnasiem nebo seminářem, a konečně každá třída se produkovala zvláště a snažila se předstihnouti druhou. Velice zajímavá hra s tematem pozoruhodným byla třídou dramatickou roku 1642 provozována, a sice *Jak Čechy pijí z kacířského kalicha a počaly se sytiti krví od těla Kristova oddělenou a když to druhé nebylo orthodoxními uznáváno, jak odtud vznikly války v útrokách země, které Žižka a jiní hlasatelé vedli. Raněji však obrátili se k nebeským patronům, aby žádali beránka neposkvrněného, aby potvoru kacířskou v nich potřel a radost míru zjednal.* (*Hist. Coll.* 1642) O rozmanité a oddělené produkci jednotlivých tříd máme svědectví v roce 1643. *Retorika* dávala na scénu jak modlitebna zápasí s kostelem o vznešenost svátosti oltářní, *poesis* jak duše vznícená žádostmi a touhou po rozkoších byla svátostí oltářní k původní síle přivedena, *suprema classis gramatica* jak duše lidská na zemi rozmanitými zuřivostmi svodů jest zmítána, jak nejdříve proto žádá pomoci od pekel, od nichž opuštěna, obrací se k božímu pokrmu uzavřenému ve svátosti, *medica classis gramatica* jak hříšník, zmítán zuřivostmi sirén, byl ochráněn přijetím těla Kristova.

Jindy dramata provozována na počest významných návštěv nebo příznivců Tovaryšstva (jmenovitě nejvyššího mincmistra z Lobkovic roku 1678, Adolfa Vratislava ze Šternberka, královského purkrabího, který v koleji byl hostěn a v zahradě pro něho byla divadelní produkce). Za to byli ovšem odměňováni studenti i školy.

Dramatickou činnost vyvíjeli i na statcích jezuitských, zvláště v Křeseticích (roku 1676 o Božím Těle *Jak Kristus se na poušti postí a andělé mu přisluhují*) i jinde, zvláště na místech, kam vedeno veliké procesí.

Někdy na divadelní produkce věnovali i část prázdnin. Tak roku 1663, aby o volných dnech nebyli rozpustilí, dal moderator studentům skládati drama, jež prý se nad očekávání zdařilo a bylo produkováno.

Kromě veřejné produkce na divadlech velikou péčí věnovali týdením nebo měsíčním deklamacím, cvičením v obratnosti mluvení (jmenovitě *rhetorice* a *poesis*) nebo akademiím. Za dobrý úspěch v těchto zápasech vítězům, ovšem i při veřejných divadelních produkcích, rozdíleny odměny. Například roku 1641 (*Hist. Coll.* 1641) rozdíleny odměny po dramatu *Josaphat a Bararlam*, jež opatřil pan Just z Gebhardu, cís. dvorní rada. Za drama o sv. Basileji udílel odměny Adrian baron z Enckwort, roku 1655 za zápas literární baron Vilém z Tallenberka (100 zl.).

Na počátku podzimního vyučování roku 1657 produkovali se před radou města a roku 1700 před chrámem svatobarborským k počtě téže rady provedli drama o sv. Barboře a za obojí byli odměněni. Tragedii o svaté Markétě (provedenou roku 1667) odměňoval baron František Litmír z Obitec.⁶⁷

Školy jezuitské byly navštěvovány i dětmi urozených rodičů, a to z vyšších stavů, baronů a hrabat. Vedle těchto externistů i žáků, kteří v koleji bydleli, byli alumnové seminaria, znalí hudby. Ti zpívali a hráli při bohoslužbách v chrámě svatobarborském, jmenovitě o velkých svátcích přispívali vydatně k lesku mší, účastnili se procesí, vítali urozené hosty a byli jimi při takových příležitostech odměňováni. Chodili často do Jeníkova o svátcích mariánských a do kláštera sázavského, jsouce zvaní (o svatém Prokopu roku 1654). I jiným způsobem účastnili se slavností. Například o sv. Barboře troubili z věže, že přiváděli lid k úžasu (podobně roku 1678 o narození arcivévody Josefa).

Počet studujících býval rozmanitý. V semináři 25 až 60 seminaristů, v gymnasiu někdy až 100.

Kam všechno vyučování směřovalo a jakým duchem bylo prodchnuto lze poznati z některých příkladů. Roku 1673 o svátku sv. Markéty několik horlivějších magistrů mělo řeč ke studujícím o kajcnosti u nohou Kristových. Při řeči jeden musel prý pro pláč odejít a pak si přišel k magistrovi pro útěchu. Velmi často chodili ke zpovědi, někteří horlivci veřejně před velkými svátky se zpovídali, horlivě se postili, třeba s 8 dní, bičovali se (v čase 40ti denního postu každou sobotu), nosili v botách kamení, doma raději bití snášeli, než by jedli maso.

Horlivci vyhledávali kacířské knihy, spolužákům brali milostné dopisy a jiné věci související s mravností a přinášeli je profesorům. Prý nejvíce v ctnostech a učení prospívali seminaristé. Někdy se mládež chválí, že se v noci netoulá, takže *praetor civium* neměl stížností a *arbiter studiosorum* nemusel nikoho zavírat. Absolventi semináře vstupovali často do řádů (roku 1648 jeden seminarista byl bit od svých rodičů, ale ničím prý se nedal obломiti, aby nevstoupil do Tovaryšstva), zvláště jezuitského.

Jest velmi pozoruhodné, že na valech za chrámem sv. Jiří měl seminář místo pro *rekreaci*. Zde provozovány rozmanité hry. Tudíž i pro tělesnou výchovu a spíše snad pro zotavení se něco času věnovalo.

Mezi nejvýznačnějšími žáky kutnohorských škol jezuitských byl kronikář Jan Kořínek, který vstoupil do řádu jezuitského v Brně.

KULT SVATÝCH

Důležitou složkou k udržení nábožnosti byla úcta a kult svatých, který horlivě zaváděli. Zvláště zázraky, které se dály, vzněcovaly zbožnost a víru lidu.

Úcta k Panně Marii

Nejdříve zavedeno uctívání P. Marie, jejíž sochu měli v chrámě svatobarborském (socha je doposud v chrámu na oltáři v ochozu). Ji uctívali, velikými a drahocennými dary ozdobovali, zvláště bohatě zlatem a stříbrem vyšívanými šatečkami, korunkami, náhrdelníky, náušnicemi, prsteny, řetězy a pásy, svícny a stříbrnými lampami, které na její oltář byly zavěšovány. Jako projev díky za zázračná uzdravení zavěšovány na oltář pamětní destičky, stříbrné nebo voskové, nebo z téhož materiálu ruce, nohy, hlavy, uši, nosy, oči a jiné části těla, jak komu bylo zázrakem od nemoci pomůženo. Mimo to přinášeno množství oleje a svíček na její oltář.

Nedlouho po založení semináře vidíme, že seminaristé hojnou měrou věnují se úctě k P.

⁶⁷ Pozn. vyd.: Touto tematikou se zabývá i článek *Kutnohorské jezuitské drama z roku 1726* (Linda 2005), stručná informace je i ve článku *Divadelní sály a jejich provoz v Kutné Hoře před výstavbou Tylova divadla* (Bartošová 2011).

Marii a byli průkopníky jejího kultu. Studující se často u její sochy v chrámě modlili, k její počtě zpěvy, litanie a zvláštní pobožnosti konali, jmenovitě o mariánských svátcích.

Řekl jsem, že soše mariánské a oltáři P. Marie v chrámu sv. Barbory byly přinášeny rozmanité dary, projevy to důků za uzdravení, za pomoc a přímluvu. *Historia Collegii* zaznamenává mnoho zajímavých případů.

Roku 1632 dvě dívky trpící bolením zubů přinesly P. Marii svíčky na oltář a bolesti přestaly. Jedna šlechtična (baronka) bydlící nedaleko Kutné Hory viděla několikrát ve spánku kutnohorskou sochu mariánskou a vyprávěla, že se jí dostalo od P. Marie rozmanitých dobrodiní, ač sochu kutnohorskou nikdy nespátřila a nevěděla o ní. Když přišla do Kutné Hory, tázala se, zda je zde nějaká mariánská socha, šla hned do chrámu a zde se vrhla na kolena (1633). Roku 1638 jistá paní Kosarovická slíbila P. Marii 30 liber vosku a svíčky, když bude moci kojiti dítě. Jakmile přislíbila, stalo se dle jejího přání. V roce 1651 onemocněl pan Rudolf baron z Rassin a přislíbilv oltáři mariánskému kalich za 80 zlatých, uzdravil se. Když však nesplnil svůj slib, upadl do recidivy a znovu slib opakovat, uzdravil se opět. Pak slib uskutečnil. Jeden z družiny mariánské byl *dáblem nabádán* k sebevraždě, ale když mu zavěsili na krk obrázek P. Marie, byl přiveden k rozvaze. V Jeníkově, kde také kult P. Marie byl zaveden,⁶⁸ malíř Petr Timmeres zavěsil obraz na oltář P. Marie jako projev důků za záchranu na Moravě při vpádu *Tatarů*. Roku 1700 dává svědectví P. Kryštof Štěpánovský, vikář nymburský, o dobrodiní, jehož se mu dostalo od P. Marie kutnohorské: *Když jsem utekl na studia do Kutné Hory bez vědomí rodičů a byl jsem proto ode všech příbuzných opuštěn, prosil jsem o pomoc P. Marii v chrámě sv. Barbory. Na to nacházal jsem každé dva dny 2 až 4 groše na jejím oltáři*. Kdosi nabyl sluchu vycházející z chrámu, kde za tím účelem prosil P. Marii. Příklady takovými ovšem *Historia Collegii* přímo oplývá.

Socha P. Marie
z chrámu sv. Barbory
(Wirth 1930)

Kult sv. Ignáce

Velké úctě těšil se svatý Ignác, který pomáhal ženám při porodech a i v jiných nemocech. Měla-li některá žena těžký a nebezpečný porod, zavěšovali jesuité na její hrdlo ostatky, obrázky nebo medailonky sv. Ignáce a dosaženo hladkého průběhu, žena nebo dítě zachráněny. Jistá urozená paní byla po pět let neplodnou. Jakmile se s prosbami obrátila k sv. Ignáci, počala být plodná. (*Hist. Coll.* 1650, 72)

Jindy obrazem sv. Ignáce vyháněn ďábel nebo strašidla z domu. *K jedné ženě uléhající večer na lože připojoval se ohyzdný ďábel, jak se domníváme, strašný studeným a nahým tělem, od čehož také na zdraví utrpěla*. Ženě dán na lože na radu jesuity obraz sv. Ignáce. Tak bylo ďáblu zabráněno *dlíti v domě a na lůžku a marně několik nocí hřmotičího obraz zničil*. (*Hist. Coll.* 1651) Obraz sv. Ignáce zaháněl vůbec strašidla a přišery a přinášel klid do domů.

Svatý František Xaverský

S kultem sv. Ignáce těsně souviselo uctívání sv. Františka Xaverského, jenž pomáhal kutnohorským příznivcům Tovaryšstva v rozmanitých nemocech. Jeden student roku 1678 svědčil se svému profesoru, že by učinil slib sv. Xaveriu, kdyby se uzdravil. Učíniv tak dosáhl

⁶⁸ O kultu P. Marie v Jeníkově bude řeč v kapitole pojednávající o residenci v Golčově Jeníkově.

skutečně uzdravení. Jakási dcera radního v Hoře usilovala o dovolení vstoupiti do duchovního řádu a když dle slibu byla přítomna xaveriánské pobožnosti, dosáhla dovolení. Zvláště v době morů konány k sv. Františkovi Xaverskému horlivé pobožnosti, modlitby, písně k němu skládány, na jeho oltář přinášeny svíčky a votivní destičky, svědčící o přijatých dobrodiních. Jeho obrazy léčeny byly zvláště horečky.

Svatý Basileus

V roce 1636 dostala kolej *drahocenný dar, ostatky sv. Basilea mučenníka, od papeže Pavla V. ze hřbitova sv. Kalixta*. Svátý tento stal se kolejním patronem a hned jeho uctívání doporučováno a *mnohým pomohl od nemoci a úzkostí smrti*. Jeho kult okázalým způsobem propagován v roce 1640, kdy ostatky jeho slavnostním způsobem byly přenášeny. Již den před slavností byly v tichu jeho ostatky přeneseny do chrámu P. Marie na Námětí. U vchodu byly přijaty arciděkanem, na hlavní oltář položeny a zpěvem a hudbou večer uctěny. Druhého dne za veliké účasti lidu sloužena mše a vedeno do chrámu svatobarborského za účasti sedleckého opata a šlechty slavnostní procesí. V procesí byly nesený čtyři prapory. První s výjevem, jak čeští patronové posílají sv. Basilea, aby ochraňoval Tovaryšstvo kutnohorské, na druhém dva geniové představují Tiberu a Labe. Tibera z Říma ostatky vyzdvihuje a Labe do Čech ukládá. Na třetím tři geniové představují tři města královská v kraji čáslavském zbraň odkládající, když ostatky sv. Basilea jsou přinášeny, a slibují království mír. Na čtvrtém tři kutnohorské hory se svěťují ochraně sv. Basilea a přinášejí mu tři stříbrné koruny. Mezi lid byly rozděleny stříbrné pamětní medaile, které dal raziti kutnohorský arciděkan Matyáš Černovský. V chrámě sv. Barbory sloužena slavná mše a česky kázal arciděkan. Nakonec jesuité rozdělili svaté obrazy sv. Basilea. Finančně podpořila slavnost šlechta a pražský arcibiskup dal svolení k 100 denním odpustkům. *Již druhého dne se dožadoval jeden muž pomoci na cisterciákovi v Sedlci při obtížném porodu své ženy*. Pomohl jí obraz sv. Basilea, jenž si od jesuitů přinesla a do klína vložila. Když muž přišel domů, žena porodila syna, dali mu jméno Basilej.

Svatá Barbora, patronka horníků

Neobyčejně byl rozšířen kult sv. Barbory. Ve skutečnosti odedávna v Kutné Hoře se těšila úctě. Jmenovitě horníci se její ochraně svěřovali, když se spouštěli do šachet. Jesuité vhodně podchytili tento starý kult, neboť *zbytky zděděného náboženství sestávaly z knih, tajných sošek, obrazů a jiných upomínek, a na těch všech buď jméno nebo obraz sv. Barbory, kdysi vyvolené patronky, se spatřoval*. (Hist. Coll.) Proto roku 1661 za souhlasu a podnětu rady a lidu kutnohorského došlo k okázalému obnovení jejího uctívání. Jesuité a radní se sešli a rokovali, že by tak byla obnovena zbožnost předků u vnuků. Den svátku sv. Barbory měl býti dnem svátečním, mělo býti prázdno a vedeno procesí do chrámu svatobarborského a zde slavnostní bohoslužby konány. Arcibiskup dal svolení a městský arciděkan byl pověřen vše potřebné zaříditi. Pravděpodobně tentokrát podnět vyšel spíše od města samého než jesuitů, ač tito později dovedli toho využití.

Ku cti sv. Barbory konala se každého roku dvojí slavnost: čtvrtou neděli po Velikonocích⁶⁹ a v den sv. Barbory. Četná procesí sem přicházela i z okolních měst (Kolín, Čáslav). Oba dny ty byly

Socha sv. Barbory
v Kutné Hoře

⁶⁹ V Kutné Hoře, kde jesuitský kostel byl zasvěcen sv. Barboře, byl svátek na čtvrtou neděli velikonoční přeložen a jako pravým hornickým způsobem oslavován (Vgl. *Litterae annuae* 1625, 1629, 1630, 1638).

oslavovány také dramatickými hrami. (*Hist. Coll.* 124)

Roku 1655 dostalo se chrámu svatobarborskému dvou ostatků této svěťice. Jeden daroval P. Jan Severini S.J. Olomoucký konšel Lamač v bouřích 1619 ochránil ostatky, které mu byly svěřeny k ochraně. Za to dostal od kapituly ostatek, který daroval P. Martinu Středovskému, ten ho dal P. Ezechielovi Leandrovi a ten P. Severinovi. Druhý ostatek pocházel z pokladnice císaře Eleonory. Poslal ho P. Jiří Bohatý, který ho obdržel od hr. Slavaty.

Velmi záhy potom se setkáváme se zázraky a záchranami před smrtí, jež přičítány sv. Barboře. Při stavbě nové koleje roku 1668 byl jeden mladík zasypán v základech. Byl pohřben čtvrt hodiny, vzýval sv. Barboru, patronku budoucí budovy, a vyšel živ a pak vyhlášoval její dobrodiní. Jindy se topila hraběnka z Valdštejna a zápasila ve vodě půl hodiny. Učinila slib sv. Barboře a bez pomoci lidské ruky dostala se z hlubin vodních.

Svatá Barbora a Růžena patronkami semináře

Spolu se sv. Barborou byla patronkou semináře sv. Růžena. K její počtě složili píseň a každou 5. ferii konali k ní pobožnosti s litaniami. V nákazách morových se také její ochrany doprošovali. Tak roku 1647, *poněvadž toho roku ohrožovala úmrtnost celý kraj, utíkal se lid k ochraně sv. Rosalie, patronce a pomocnici. V době té jediným protilékem byla pobožnost k sv. Růženě. Našel se nějaký zločinec, který tuto svatou prohlašoval za smyšlenou. Sotva tato rouhavá slova pronesl a domů se navrátil, pocítil nesmyslnou mstítelku, nalezná manželku a děti, které odcházejí z domu zcela zdravě zanechal, nákazou postižené.* (*Hist. Coll.*) Z tohoto počátku se nákaza rozšířila do celé vesnice a sám rouhač prý po několik měsíců zápasil se smrtí. Jiný člověk, vysmívající se ochraně sv. Růženy, byl postižen úmrtím rodiny, když nákaza ve městě propukla.

Svatá Markéta v Křeseticích

V Křeseticích zavedli kult sv. Markéty a sem o jejím svátku vodili procesí. Ji prosívali o vláhu za parného léta.

Kult jiných svatých

Vedle těchto hlavních svatých uctívání také svatý Jiří, pomáhající v nemocech a bolestech hlavy. O jeho svátku vedeno obyčejně procesí od sv. Barbory k sv. Jiří. Pak sv. Apolinus [sv. Apolena] v nemocech zubů, sv. Liborius, biskup, v nemoci žlučových kamínek, sv. Blasius [sv. Blažej] v nemocech krčních. V chrámě sv. Jiří vystaven na menším oltáři sv. Wolfgang, uzdravující nemocné. Uctíván sv. Antonín Padovský, sv. Bernard. Od horeček pomáháno dotýkáním zrna svatého Jana [Johany]. Roku 1657 na oltáři domácí kaple uloženy ostatky sv. Cesarey, panny a mučednice, a odtud 1673 slavnostně vráceny k sv. Barboře. Roku 1676 předloženy veřejnému uctívání v chrámě svatobarborském ostatky sv. Klimenta.

Roku 1713 slavnostně přeneseny ostatky svatých Tranquillina a Kristiána od sv. Barbory k sv. Jiří, neboť byly pro tento chrám ze hřbitova sv. Anežky z Říma obstarány, a zde po 8 dní veřejnému uctívání na hlavním oltáři vystaveny a konečně pod vitrinou na nově zřízený oltář P. Marie umístěny.

Roku 1721 nymburská měštka darovala k sv. Barboře částku sv. Kříže. Pražská konsistoř zjistila autentičnost a dovolila k účtě vystavovat.

Socha sv. Bernarda v Kutné Hoře

MARIÁNSKÉ DRUŽINY A KONGREGACE

Podle svého zvyku také v Kutné Hoře zakládali jesuité rozmanitá bratrstva a sociální družiny,⁷⁰ jimiž dosahovali zbožnosti a úcty svatých u měšťanů kutnohorských a obyvatelů na venkově.⁷¹

Družina Zvěstování P. Marie (česká)

S touto činností započali velmi záhy, a to v roce 1629. Jeden z kněží *velmi vhodnou a dobrou řeč* shromážděnému lidu vykládal, jak jest užitečné a prospěšné organisovati se v bratrstvo P. Marie. Nedlouho po těchto kázáních přišli někteří posluchači do koleje raditi se s kazatelem o založení mariánského bratrstva. Byla podána žádost superioru residence kutnohorské i provinciálovi a obě byly příznivě vyřízeny. Tak byla založena česká a německá mariánská družina v chrámě svatobarborském.⁷²

Bratrstvo mělo záhy přes 100 osob. Sodálové tito byli velmi horliví a zbožní a výjimečně cílí v plnění duchovních povinností. Horlivě chodili ke zpovědi a přijímání. Denně byli zbožně účastni mše svaté, navštěvovali nemocné a uvězněné a jim podle svých možností pomáhali, k zbožnosti a bratrské lásce povzbuzovali a jiné křesťanské skutky konali. O této jejich činnosti podal P. Jan Dakazat zprávu do Vídně Petrovi [Vilémovi] Lamormainu, zpovědníku císaře Ferdinanda II., a ten neopomenul císaře o tom zpravit. Císař v důsledku toho vyžádal si se synem Ferd. III. album tohoto bratrstva k podpisu, ještě dříve, než bylo v Římě o jeho potvrzení žádáno (*Svoboda 1888*, 132). Téhož roku ale i potvrzení generálem řádu dosaženo. Sodalitas tato nazvána byla *Družinou Zvěstování P. Marie*. Družině velmi prospívala ochrana mocné šlechty a úřednictva, které i do jejich řad vstupovalo.

Návrat vystěhovalců v roce 1631-32 neodradil sodály a svou stálostí posilnili celé město. Když pominula bouře, zvolili si za starostu opata sedleckého kláštera Kristofora Methuda a za asistenty Jiřího Středu a Jana Krupského. Zámožný měšťan Jiří Vyskočil daroval stříbrný pozlacený kalich, Jan Kalous byl znamenitým dobrodincem.

Když jim prvotní kaple nestačila, postoupena jim roku 1636 kaple Božího Těla. Jan Středa tam upravil skvostný oltář Boží Rodičky. (*Svoboda 1888*, 132)

Roku 1641 se přičinil nejvyšší mincmistr Oldřich z Lobkovic o to, aby radní kutnohorští byli členy tohoto bratrstva. Sám šel příkladem ostatním a byl zvolen za prefekta družiny a při tom tak horlivě mluvil ke cti P. Marie, že byla jeho řeč zapsána. V roce 1655 byl jejím představeným mincmistr Mikuláš ze Schönfeldu, roku 1656 baron z Tallemberka, pán na Vlašimi,⁷³ jindy arciděkanové a jiní duchovní. Roku 1668 zvolen za rektora hr. Vratislav, president české komory, za asistenty Adam Schoffman a Ferd. z Rabenhauptu (*Hist. Coll.* 133) Do alba družiny se zapisovali císaři, vysoká šlechta i duchovní, jako kardinál z Harrachů, biskup královéhradecký a jiní.

Česká družina se skládala z měšťanů. Přední měšťané se jí zpočátku stranili, ač byli ke vstupu vyzváni. Roku 1653 byli pozváni k nastolení nového rektora (v přítomnosti hr. Mikuláše Schönfelda) a doufalo se, že se při té příležitosti dají zapsat do družiny. Když se ale dozvěděli, že se od nově přistupujících vyžaduje vyznání víry, nikdo se z nich nedostavil. (*Hist. Coll.* 87) Roku 1656 se dosáhlo toho, aby měšťtí radní se všemi, kdo zastávali veřejné

⁷⁰ Pozn. vyd.: *Viz též Barokní náboženská bratrstva v Čechách* (Mikulec 2000).

⁷¹ Roku 1627 založena v Kutné Hoře kongregace *Mariä Verkündigung* Páterem Bernardem Watzko a po jeho odchodu přeměněna na českou (*Informatio P. Bernardi Waczko*, Pr. B. A., Geist. A 413; *Kroess 1938*, 801).

⁷² V městě se konaly služby boží česky i německy (*Svoboda 1888*, 132).

⁷³ Přijímaje úřad promluvil k sodálům a mnohé až k slzám pohnul. Slíbil, že bude pečovat nejen o duševní blaho sodálů, ale i o vše, čeho družina k vykonávání svých pobožností bude potřebovat. Dal štafirovat a pozlatit oltář družiny.

úřady, složili veřejné vyznání víry a tím cesta ke vstupu do družiny byla otevřena.

Členy tohoto bratrstva byli i měšťané čáslavští a kolínští (čáslavská rada vstoupila do této družiny v roce 1671), cíl. rychtář, primas a někteří radní (*Hist. Coll.* 144). Roku 1674 přistoupilo několik předních měšťanů kolínských (*Hist. Coll.* 154).

Roku 1633, 25. července, byla v Kutné Hoře založena *Congregatio studiosorum B. V. Immaculatae* (Kroess 1938, 731). Roku 1635 byla v Kutné Hoře založena družina pro selský lid (*Bauernkongregation*) jménem sv. Isidora (Kroess 1938, 809-10).

Ideálem mariánské družiny byl zbožný křesťan. Ovšem v duchu oné doby. Zbožnost tato musela být patrna. Veřejně ukazován bohumilý život, ať to bylo v umývání nohou dvanácti chudým, jejich hoštění a ošacování na památku Večeře Páně a při jiných příležitostech. V čase čtyřicetidenního půstu měli vždy večer pobožnost, kde jezuitský kazatel mluvil o tom, jak Kristus snášel křivdy a bolesti. Jindy se měl exhortace, zpívali žalmy, předváděli rozmanité scény o utrpení P. Marie, produkovali se na divadle o Božím Těle, Velikonocích a svátku Zvěstování P. Marie. Na Zelený čtvrtek zvávali k sobě dle možnosti dva i více, někdy i dvanáct chudých a hostili je (*Hist. Coll.* 117, 154). V čase válečného nebezpečí konali zvláštní pobožnosti, suplikace a procesí. U družiny mariánské byl horlivě pěstován kult P. Marie a o svátcích mariánských její sochu v chrámě ozdobovali.⁷⁴ Sodálové se měli vyznačovat pilným studiem, nebyli přijímáni špatní studenti. Vedlejším zaměstnáním byla služba nemocným, sbírky pro žebráky, chudé nebo misie. Sodálové pomáhali svým spolubratřím v nouzi, nemocné a zajaté navštěvovali.⁷⁵

Každá kongregace měla svá shromáždění a cvičení (*conventus*), obyčejně v neděli k hodně katechese (modlitba, přednáška sodála nebo přase, modlitba k sv. Panně).

O Narození P. Marie každoročně konali procesí do Golčova Jeníkova, vedené buď jesuity nebo jinými duchovními, za každého počasí, s hudbou, kterou obstarali seminaristé. Cestou bylo prý jenom slyšení modlitby a zbožné zpěvy, v nichž znělo jméno P. Marie. Vypravili se i někdy k úctě P. Marie do Staré Boleslavi.

Den Zvěstování P. Marie byl pro družinu největším svátkem a býval okázale slaven. Toho dne přišlo z celého okolí do Kutné Hory mnoho lidí všech stavů. V chrámě sv. Barbory se zpovídali, přijímali, o poledni byli přítomni mariánskému shromáždění a přihlíželi deklamační scéně. Před těmito slavnostmi sodálům rozesílány letáky s programem oslav a s návodem, jak se mají zachováti. Jeden z takových letáčků nalezl jsem v archivu kutnohorském (AKH 13254 - 1697) ze dne 10. března 1697, pojednávající o slavnosti dne 25. března toho roku: *Poněvadž P. Maria se často nazývá měsícem, zvou pány sodály, aby pozdvihli oči k Horám Kutnám, kde ho užíř na obloze spojovati se se sluncem, ale slunce nicméně nezůstane tmavé. To jest přirovnání neposkvřněného početí. Mají ten měsíc mariánský pozdraviti „Zdravas Maria“ a prositi, aby město opatroval, aby Turkům místo jejich machometánského měsíce tento měsíc milostivě vzešel a aby měsíc přivedl duše bratrů z temnot očištění, muk a trápení do nebeského království.* Slavnost se koná pod rektorem družiny Karlem Františkem Přechořovským, hrabětem z Kvasejovic, prvním asistentem arciděkanem Janem Matějem z Heslova, druhým asistentem Leopoldem Antonínem Frant. Popovským ze Scharfenbachu, vicerektorem Ferdinandem Kubínem, sousedem, pod prvním viceasistentem Janem Václavem Keglerem, pod druhým viceasistentem Ferdinandem Hacklem a sekretářem Řehořem Šalamounem Hacklem z Hackelfelsu a P. Václavem Králíkem S.J., duchovním správcem bratrstva. Pak je v letáku seznam zemědělských sodálů v roce 1696, za něž bude sloužena mše svatá 28. března u sv. Barbory. *Každý pan sodál má býti při této mši svaté, má slyšeti hodinky za mrtvé a modliti se růženec,*

⁷⁴ *Die Aufgabe der Sodalitäten war die Förderung der Hergensbildung und Selbstheiligung durch trem Erfüllung der Standespflichten im dienste der seligsten Jungfrau Maria* (Kroess 1938, 736).

⁷⁵ *...ihnen Wohltaten zu spenden und auch die Heidenvölker in ihren gebeten nicht zu vergessen und die Missionen zu Hilfe zu kommen* (Kroess 1938, 736).

po osm dní žalm 129, neb místo toho 8 Otčenášů a Zdrávas se pomodlí.

Později dostala družina modlitebnu v bývalé kapli Božího Těla vedle chrámu svatobarborského, kde konali rozmanité pobožnosti v době čtyřicetidenního postu, o nichž se s obdivem v kraji mluvilo, a jednou měsíčně své konventy. Nepřítomnost v konventech bývala trestána.

Od roku 1672 se měsíčně konala zádušní mše za zemřelé sodály. Téhož roku obvyklá páteční postní pobožnost změněna na nedělní večerní exhorty. (*Hist. Coll.* 147)

Sodálové dostali stříbrnou sochu P. Marie, kterou potom nosili na procesích (poprvé roku 1700 o Zvěstování P. Marie), dílo prý krásné a umělecky cenné.

Zemřelé sodály mnohdy dávali ostatním za vzor. Takovým byl jakýsi Petr Pavel Ackerman, který byl třikrát ve spánku napomenut, aby se odvrátil od kacířství. To učinil a vstoupil do družiny, kde po mnoho let byl ctitelem P. Marie, téměř denně byl přítomen bohoslužbám, o nedělích a svátcích byl účasten svátostí, v předepsaných dnech se přísně postil a nic od rána do večera nejedl. Nespokojen denní pobožností i noci nastavoval. To byl ideál sodála. Vnější okázalost a projev zbožnosti.

Mnozí sodálové byli horlivými pomocníky jezuitů v práci protireformační. Přinášeli jim kacířské knihy ke spálení, páslí po kacířství. Roku 1700 bral se jeden ze sodálů za obchodem a k večeru došel do jakési odlehlé vsi a zapadl do shromáždění sedláků, kde s nimi popíjel na ten způsob, aby žádný dřív se nenapil, dokud něco nezazpívá. Zpěvy sedláků byly prý plny kacířství. Když postupně došlo na našeho sodála, spustil *Ave Maria Stella*. Jiní odvážní prý zpívali zpěvy Luterovy a Husovy. O tomto kacířství podal sodál zprávu místnímu pánovi dominia, který sedláky pozavíral a přísným listem zpěvy zakázal.

Družina mariánská byla morálně i finančně podporována šlechtou a jinými příznivci. Bylo to ve formě rozmanitých darů a sami sodálové pamatovali na družinu rozmanitými odkazy. Starali se o ozdobu sochy mariánské a věnovali jí na oltář svíčky, olej, květy. Jiní věnovali korouhve na procesí, ciborium, stříbrné kříže granáty posázené, svícny, lavice, ornáty a rozmanité látky k potřebě bratrstva. Na penězích darováno družině do roku 1713 asi 750 zlatých. Z toho roku 1671 z odkazu paní Heleny Obitecké z Obitec 50 zl., roku 1701 od Karla hraběte Přehořovského, presidenta české komory, 300 zl., od hraběte z Kokořova roku 1707 50 zlatých a péčí dobrodinců za 100 zlatých pořízena stříbrná lampa k soše P. Marie.

Roku 1650 si družina pořídila nové album, ozdobené, nákladem 106 zlatých (*Hist. Coll.* 154).

Congr. Imaculatae Conceptionis - Sodalitas studiorum (latinská)

Vedle této skupiny Neposkvrněného početí P. Marie, která se zvala také *českou družinou mariánskou*, vznikla družina latinská *Immaculatae Conceptionis* aneb *Sodalitas studiorum*, ačkoliv jejími členy nebyli jenom studenti, ale i šlechta a klerus i měšťané znalí latiny (*Hist. Coll.* 159).

Již v roce 1629 studující mládež osvědčovala svoji zbožnost k Panně Marii, jmenovitě o svátku Neposkvrněného početí. V předvečer toho svátku se postila nebo alespoň od obvyklého množství jídla upouštěla, modlila se klečíc na zemi s rukama vztaženými a líbajíc zemi. Tolikrát se bičovali, kolik zrněk měl růženec, spali na holé zemi a jinými způsoby na sobě vítězíce, milou podívanou nejčistší P. Marii poskytovali (*Hist. Coll.* 1629). Zbožnost takovou projevovali i o jiných svátcích.

Oficiálně založena tato družina v únoru roku 1633 a v měsíci září v Římě potvrzena. Zbožnost družina tato na venek projevovala podobně jako družina česká umýváním nohou na den Večeře Páně a hostěním chudých. Před mariánskými a velkými ostatními svátky bez nejnnutnějšího šatu dosti prudce se bičovali veřejně i doma, aby se přirovnali trpícímu Kristu a trestali se za hříchy předcházejícího života, takže museli býti někdy mírnění. Někteří se ve sněhu váleli a jindy za mrazu po příkladu sv. Ignáce a Bernarda se koupali a jeden z nich před popelcem se u všech městských bran bičoval, pobíhaje od jedné ke druhé. Noci trávili na holé zemi nebo kamení, chutná jídla si odřáli, v ustanovených dnech se postili, ano i po celý

týden se zdržovali vařeného jídla a žili o chlebě a vodě, zvláště před svátky mariánskými. Často doma i bití snášeli, než by jedli maso. Někdy veřejně posílali lístky předsedovi kongregace, na nichž se ze svých hříchů vyznávali. Někteří ve dnech *Bachanaliu* ze škol nesli na ramenou kříž do sedleckého kláštera. Snášeli pak všelike obříže, krivé žaloby, opovrhování a zlo a vše trpělivě přijímali, jsouce pamětlivi utrpení Kristova.

Svou zbožnost projevovali i za hranicemi města, jmenovitě v Jenfkově, kam na den Navštívení P. Marie konali obyčejně procesí a hudbou, alumnové seminaria zde nádheru obřadů zvětšovali. O hlavním svátku svého bratrstva vedli procesí do chrámu svatobarborského a veřejně se bičovali. V chrámě pak sloužena pontifikální mše.

Mnozí tito sodálové, napodobující sv. Ignáce a ducha Tovaryšstva, navštěvovali uvězněné a z vlastních prostředků jim přinášeli chléb a peníze. Starali se o zbožnost svých soudruhů, napomínali je, i dospěle kárali. Jeden mladík, sodál, slyšel zpívati jednoho šlechtice necudné písně. Když nemohl ani křikem ani hrozbami dosíci, aby přestal, tasil dokonce proti němu meč. (*Hist. Coll.* 1641) Svým spolužákům a gymnasistům brali milostné dopisy, rušili tajné rozhovory a nečisté skutky a svody, vyhledávali kacířské knihy a je pálili, i po kacířích pásli.

V roce 1641 jednoho *predikanta z úkrytu vytáhli*, učili děti se modliti a dělati kříž a zvláště o podzimních prázdninách zabývali se vyučováním dětí v tomto smyslu. (*Hist. Coll.* 1667, 129) Také poučovali hříšníky o očištění svědomí zpovědí. Některé důvěrnými rozhovory k tomu měli, že se bičovali až do krve, učili užívati svčenej vody, zamítati a straniti se žen a jiným bohubilým věcem. Pomáhali tedy úplně jesuitům v jejich snahách.

Jejich úctě se těšila P. Maria (jejíž sochu v chrámě ozdobovali a uctávali) a sv. Ignác především před ostatními svatými. Den před svátkem sv. Ignáce a P. Marie měli veřejné bičování ze škol k sv. Jiří, o svátku pak přijímání nebo procesí ze škol do kaple sv. Ignáce.

Roku 1678 byl rektorem družiny sedlecký opat Vojtěch Jiří Gams. Nějaký čas měla spor s českou družinou o přednost při průvodech, po osm let (1687-95) živořila, neměla ani rektora (*Hist. Coll.* 240). Teprve roku 1696 zvolen Bernard hr. z Věžníka (*Hist. Coll.* 244).

Kde původně měla tato mariánská družina latinská svou modlitebnu, nevím. Snad jako česká v chrámě sv. Barbory. V roce 1709 věnoval pan Obitecký z Obitec 500 zl. rýnských na zřízení její modlitebny v koleji.

Podobně jako sodalitas civica vydávala latinská družina latinská oznámení s nabádáním, jak se sodálové mají chovati o mariánských svátcích a při vzpomínce na zemřelé sodály. Tyto letáky byly posílány i do Čáslavi a Kolína. O rozmanitých svátcích se rovněž produkovali. O Velikonocích byly to látky o utrpení Kristově.

Šlechta byla této družině přízniva. Sodalitas provozovala dramata na počest urozených hostů. Například roku 1709 drama o Utrpení na počest panu Obiteckému z Obitec, roku 1713 Františku Bechyňovi baronu z Lažan, hejtmanu čáslavského kraje, a jiných, jichž přízeň chtěli získati nebo jim vděčnost projevit. Od nich měli také rozmanité dary. V roce 1668 jim věnovala paní Talačková sochu P. Marie s 12 hvězdami a měsícem pod nohama v ceně 100 zl. V roce 1673 pan Jan Slavík stříbrný zlacený kalich a pallium. Roku 1702 dostali stříbrnou mariánskou sochu zlacenou v ceně 1800 zl., roku 1709 věnoval pan Obitecký z Obitec 500 zl. rýn. na zřízení zmíněné modlitebny a mnoho jiných menších darů a peněz věnováno do pokladny bratrstva.

Kongregace sv. Václava

V roce 1672 ustavila se nová kongregace sv. Václava, zřízená na pokyn Matyáše Ferdinanda Zoubka z Bilenberka, pražského arcibiskupa. Tento poslal na kutnohorský magistrát dopisy, jimiž nabádal občany k založení kongregace, poukazuje na příklady zbožnosti předků k svatému Václavu, pod jehož ochranou jsou Čechy, jejich podzemí i rudné žíly. Výzva neminula se s účinkem a za pomoci jesuitů ustanovena na den Navštívení P. Marie, kdy téměř celé město se zúčastnilo procesí vedeného od Matky Boží k sv. Barboře za zvuku trub a bubnů, provázeno havíři nesoucími hořčící lampy. K průvodu se připojila nová kongregace u Vlašského dvora,

v jehož kapli měla pak svou modlitebnu.⁷⁶ K poledni v chrámě svatobarborském vykládána její pravidla a stanovy a přistoupeno k prvnímu přijímání. Po celý týden v rozličných kutnohorských kostelích konány suplikace, denně zpívány mše a kázáno jesuity, aby noví sodálové byli získáni. Kongregace dosáhla roku 1672 potvrzení papeže Klementa X. i odpustky.

V této svatováclavské kongregaci byli organizováni většinou havíři. Snad již dříve, před založením kongregace, děly se pokusy o jakousi havířskou družinu. Roku 1666 totiž havíři konali procesí do Poděbrad⁷⁷ k hrobu 13 havířů, odsouzených k smrti pro vzpouru roku 1496, kde prý mnohé zázraky se daly na důkaz jejich nevinu. Procesí bylo vedeno P. Tobiášem Brázdou S.J. Úcta oněch popravených havířů ovšem byla již dříve známou. V kostele poděbradském pak 109 havířů přijímalo. (*Hist. Coll.* 124) Nějakou souvislost s bratrstvem nelze ovšem dokázat.

Pražský arcibiskup vybízel nové sodály, aby konali procesí k sv. Václavu do Prahy. Hned prvního roku skutečně vypravili se do svatováclavské kaple u sv. Víta. V Praze procesí způsobilo veliký rozruch. V čele procesí nesena pěkně řezaná (tesaná) socha sv. Václava. Obtíže cesty si poutníci usnadňovali zbožnými rozprávkami, zpěvy a modlitbami. V Praze vyšel průvodu vstříc u kostela sv. Jindřicha Jan Ignác z Dlouhé Vsi, metropolitní kanovník pražský, který odevzdal bratrstvu korouhev věnovanou arcibiskupem. Potom za zvuku trub a bubnů se průvod ubíral ke sv. Vítu, kde představený pozdravil arcibiskupa obklopeného družinou předních velmožů českého království. Řečník přirovnával arcibiskupa k Nehemášovi, protože obnovil úctu k sv. Václavu. Věnoval arcibiskupovi stříbrnou lampu drahokamy zdobenou, ta pak zavěšena před oltářem sv. Václava. V chrámě sv. Víta učinili sodálové slib. Následujícího dne účastníci pouti přistoupili k přijímání, obdrželi od arcibiskupa požehnání a vrátili se přes Starou Boleslav domů.

K těmto procesím věnoval arcibiskup sedm korouhví a císař ročně poukazoval 100 zlatých.

Daleké ono putování každého roku do Prahy bylo spojeno s velikými obtížemi a tak roku 1676 procesí zaměněno za procesí z farního kostela do kostela sv. Václava *na Rovínách* v Pněvicích, odkud zase večer se vrátilo. Zúčastnilo se ho více než 2000 lidí. Po tříleté přestávce začalo zase roku 1678 každoročně konat pouť ke hrobu sv. Václava.

Nemohlo-li se procesí konati do Prahy, sloužili mši ve Vlašském dvoře a po celou oktávu sv. Václava konali pobožnosti. Jindy vedli procesí od sv. Bartoloměje k sv. Barboře složené z chudiny a zde celou hodinu zpěvem a prosbami trávili.

Produkovali se též na divadle, obyčejně o Velikonocích. Magistrát kongregace býval volen před sv. Václavem. Hlava kongregace bývali arcibiskupové pražští, opatové sedlečtí a jiní.

V roce 1678 byla kongregace nově papežem potvrzena, podřízena jesuitům a přičtena chrámu svatobarborskému. Roku 1693 dostali jesuité od arcibiskupa Jana Bedřicha z Valdštejna moc jmenovati hodnostáře bratrstva a udělit čtyřicetidenní odpustky, kdo by české zpěvy o sv. Václavu a Vojtěchu zpíval. Také dovolil, aby bratrstvo v oktávě sv. Václava mohlo konat v kapli Vlašského dvora pobožnost, kdyby nebylo možno putovat k hrobu sv. Václava.

Pro společné přijímání ustanoveny čtyři svátky: sv. Josefa, Víta, Václava a Kateřiny, kdy bratrstvo konalo společné shromáždění.

Roku 1680 pro své průvody bratrstvo objednalo v Augspurce stříbrnou sochu sv. Václava nákladem přes 2000 zl. (*Hist. Coll.* 184).

Bernard Ignác hr. Martinic, nejv. purkrabí, věnoval bratrstvu sv. Václava 112 rýnských a svých 8 podílů (kukusů) z výtěžku kutnohorských dolů (*Miller 1723*, V. 1886-87).

Podle *Veselského* (1877, 142) mělo toto bratrstvo při sv. Barboře v roce 1767 uloženou jistinu 1000 zl. na 4 %.

⁷⁶ Později měla modlitebnu v chrámu farním, od roku 1705 v kapli sv. Václava u sv. Barbory. Bratrstvo kapli u sv. Barbory opatřilo železnou mříží a vyzdobilo šesti obrazy ze života sv. Václava.

⁷⁷ Ke kapli vystavěné na místě, kde r. 1496 třináct havířů bylo nevině popraveno (*Hist. Coll.* 124).

Bratrstvo Utrpení Kristova

Vedle toho *Veselský* (1877, 142) uvádí ještě bratrstvo *Utrpení Krista*, které mělo roku 1767 jistinu 4640 zl., z níž mělo 182 zl. 36 kr. úroků.

Kongregace v Křeseticích a Žišově

Jesuité založili kongregace i na svých dominiích, a to v Křeseticích a Žišově v roce 1675. *Na rozkaz visitatora provincie Pátera Mikuláše Avanciniho Kongregace Navštívení Alžběty P. Marií měla bojovat pod svatým Isidorem.* Změněna tudíž na kongregaci svatého Izidora v tomto roce.⁷⁸ Družina rychle vzrůstala, dosáhla potvrzení v Římě a měla 85 členů. Všichni členové byli po vykonaných ceremoniích zapsáni do alba a vyrovnali se horlivostí sodálům mariánských družin. Sodálům byly rozděleny růžence a poučování předsedou kongregace o jeho užívání. Mnozí měsíčně přistupovali k zpovědi, horlivě byli účastni mší a svátostí, ač nedlouho před tím zpověď jednou za rok o Velikonocích se jim zdála nesmírně obtížnou.

Družina měla své sodály též v Žišově (dělila se na křesetickou a žišovskou) a Malejovicích. Jejich členy byli hlavně sedláci, ale i panští úředníci a někteří faráři.

Mezi sodály žišovskými i křesetickými byli velmi záhy někteří horlivci, kteří představeným kongregace donášeli podezřelé lidi ve víře a přinášeli k spálení kacířské knihy. *Mnozí od kacířství, které v lesích se skrývalo, odstupovali, husitský kalich a luterské zvyky veřejným vyznáním víry odprísáhli a někteří povzbuzeni příkladem sodálů, kalich, z něhož před čtvrt rokem od predikanta přijímali, vrchnosti k rozbití přinesli.* (*Hist. Coll.* 1676)

Toto přestupování u mnohých se dalo s odporem u přátel a jejich rodin. V mravech se prý v důsledku obrácení stávali umírněnějšími, hádky mezi nimi přestaly a nebyly více pánům přednášeny. Nebylo nepřátelství a protivenství. Aby sodálové měli příklad nového života, byli těm, kteří uměli čísti, rozdávány knížky o skutcích sv. Isidora, které byly horlivě čteny.

Ovšem, že nově zaváděné zvyky se hned neujaly u všech, ani nová víra nezakořenila a misionáři byli nuceni každý měsíc činit exhortace k shromážděným sodálům v křesetickém oratoriu.

V Křeseticích konány bohoslužby každou neděli jesuitou, v Žišově pro sodály a členy bratrstva z okolních vesnic první neděli v měsíci. Pořizovali též seznamy zemřelých sodálů a to mnohé vábilo.

Horlivě konaly kongregace procesí. Někdy do Kutné Hory o významných svátcích, zde slavených, pak do Červených Janovic k počtě sv. Egidia, do Vavřince k počtě sv. Vavřince, do Kašovic [Kácova?] k počtě Panny Marie a do Golčova Jeníkova.

Jesuité se o tyto venkovské kongregace horlivě starali a vším potřebným (katalogem, matrikulí, židlemi i jinými věcmi) opatrovali. Kromě toho v Křeseticích zřídili hřbitovni zeď, kde měli býti sodálové pohřbíváni. V Žišově zřídili oltář sv. Mikuláše a umbellu pro kongregaci.

Kostel sv. Mikuláše v Žišově

⁷⁸ Roku 1675 byla založena družina Navštívení P. Marie a sv. Isidora a téhož roku aggregována k družině římské. Zpočátku se do ní přihlásilo 55 venkovanů. Ke konci roku měla již 300 sodálů. Těm, kteří uměli číst, rozdán život sv. Isidora. Aby sodálové byli ušetřeni všech výloh, postaral se P. rektor o umbellu, album, sedadla a vše, čeho bylo zapotřebí ke konání shromáždění a pobožností. (*Miller* 1723, V. 1808; *Podlaha* 1912, 72)

Roku 1636 dostala družina stvrzovací bullu a 12. dubna se sodalové z Křesetic a Žiřova sešli ve velikém počtu před městem a ubírali se v procesí do chrámu sv. Barbory. Tam k nim bylo promluveno, ohlášena bulla a všichni se obvyklou formulí zasvětili P. Marii u jesliček.

V den sv. Markéty zvoleno představenstvo družiny. Počet sodalů ustavičně vzrůstal. Nebyli jimi jen prostí vesničané, ale i hospodářští úředníci, přední osoby z Kutné Hory, arciděkan, primas aj.

Družina tato byla pomocníkem k tomu, aby se jinověrství mezi vesnickým lidem vykořenilo. Mnozí, vstupující do družiny, zříkali se bludů, ba stalo se, že někteří přinesli i kalich, z něhož jim bylo predikantem přisluhováno. (*Podlaha 1912, 72*)

SPRÁVA DUCHOVNÍ

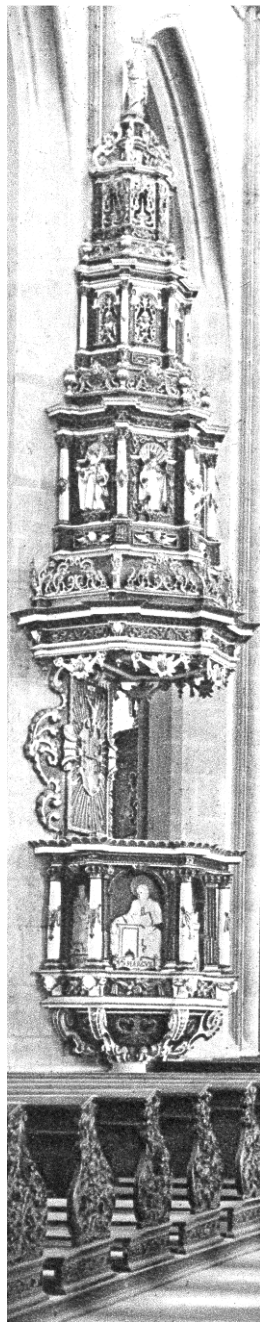
Bohoslužby

Hned ve svém prvním kázání u sv. Barbory při uvádění nového řádu oznámil shromážděnému lidu P. Jan Dakazat pořad bohoslužeb a pobožností. Upozornil, že o nedělích a svátcích bude po polední vykládána křesťanská nauka. Katechese či křesťanská cvičení konána u sv. Barbory každou neděli odpoledne. Zúčastňovala se jí mládež i dospělí, bývali tu i členové městské rady a šlechtičny. (*Hist. Coll. 88*) Dvakrát do roka, a to v posledních dnech masopustních a ve dnech sv. Barbory, provedla mládež katechesi navštěvující krátkou náboženskou hru, pro ni mateřskou řečí složenou. Když počet kněží vzrostl, zahájeny také katecheze P. Nynsdorfem německy v chrámě sv. Jiří, *jakási to duchovní cvičení*, bez určitého určení času. V těchto katechezích, jak v chrámě svatobarborském tak i u sv. Jiří, vykládána tajemství víry.

Novost a zajímavost věci prý vábila posluchače. Byly to jakési náboženské kursy, navštěvované lidmi obého pohlaví, všech stavů a nejvíce dětmi, jimž později především katechese byly určeny. Po skončení takových kursů katechetických ustanoveno bylo katechistou procesí a pak exhortace. Účastníci a absolventi katechesí zkoušení a odměňování. Toto zkoušení a nabádání dělo se veřejně. Roku 1635 na městském náměstí došlo i k výtržnostem, neboť posluchači někteří se s katechistou hádali a na něho se i osopili. Jindy před chrámem odpoledne provedeno melodrama, jež v krátkosti celou látku opakovalo a líčilo ještě tajemství svátostí (*Hist. Coll. 1684, 205*) nebo vedeno procesí od sv. Jiří k svatě Barboře (děti) a udělovány odpustky (roku 1679 procesí za účasti 500 dětí).

Kázání

Velikou péči měli o kázání. Kázáno bylo v chrámě svatobarborském časně ráno a dopoledne a u sv. Jiří ve dnech svátečních a o nedělích. U svatého Jiří ovšem všechny bohoslužby byly německé (*Hist. Coll. 156*). Zvláště z kazatelny se mluvilo horlivě v čase postním. Roku 1644 píše *Historia Collegii*, že kázáno v první neděli v postě proti obžerství a požívání masa ve dnech postních,

Kazatelna v chrámu sv. Barbory (Vepřek 1932)

proti pověrám a zářkáním. Selky byly poučovány, že *jest lépe s klidnou myslí a láskou snášeti škody, než zastaralými a pošetilými kejklemi dobytku pomáhati* (*Hist. Coll.* 1684). Vlivem kázání prý také *byla potlačena nevázanost mnohých hříšníků, četní opravdu se umoudřili, přistupovali ke generální zpovědi, projevovali skrývané viny a tím malátnost duší byla odstraňována* (*Hist. Coll.*). V kázání byli ovšem jesuité mistry a také jenom skutečně dobří řečníci byli pověřováni úřadem kazatelským. Tato vlastnost kazatelů jezuitských byla dobře známa, a proto velmi často byla jejich pomoc vyžadována o slavnostních příležitostech do dalekého okolí. Například o sv. Prokopu v klášteře sázavském, v Kolíně o sv. Bartoloměji, v Janovicích o sv. Egidiu, v Zásnukách o Nanebevstoupení P. Marie, v Ratajích o sv. Vavřinci, v Solopyskách o sv. Bartoloměji, v Krchlebech o sv. Václavu, v Čáslavi o sv. Petru a Pavlovi a jinde, jak jsem již naznačil při činnosti misijní.

Slavnosti

V chrámech konány rozmanité i okázalé pobožnosti a slavnosti. Hned po úpravě chrámu svatobarborského byla zde veřejnému uctívání vystavena svátost oltářní. Od roku 1635 ve dnech před popelcem zavedeny 40 hodinové pobožnosti a večerní exhortace. Velmi horlivě konány a za veliké účasti lidu v době válečného nebezpečí.

Zvláštní desetidenní pobožnost byla k sv. Františku Xaverskému. O svátcích sv. Ignáce a Františka Xaverského slouženy slavnosti mše duchovními hodnostáři k tomu účelu pozvanými, kázáno a vedeno obyčejně procesí.

Ke cti sv. Barbory konána každého roku dvojí slavnost: čtvrtou neděli po Velikonocích a v den sv. Barbory. V ty dny přicházela do chrámu četná procesí z okolních měst, zvláště z Kolína a Čáslavě (*Hist. Coll.* 132).

Roku 1655 udělil papež pro kostel sv. Barbory plnomocné odpustky. Proto čtvrtou neděli po Velikonocích množství lidu naplňovalo prostory chrámové.

Roku 1661 usnesla se městská rada na tom, že obnoví dávnou úctu k sv. Barboře veřejnou pobožností v den její památce zasvěcený. Konán slavný průvod od sv. Jakuba k sv. Barboře (školní mládež, cechy, horníci, studenti a mariánské družiny).

Roku 1670 vydali jesuité životopis sv. Barbory, přeložený do češtiny ze starého latinského rukopisu. Dedikován kutnohorskému magistrátu a slavnostně předán 21. ledna. (*Hist. Coll.* 139)

Jesuité kázali v čas postní a měli v tu dobu hojnost posluchačů. Ve zpovědnících byl velký počet kajčníků. (Dne 9. srpna 1654 lidé očekávali se strachem zatmění slunce na 12. srpen.)

Roku 1658 v den sv. Ignáce po nešporách byl na oslavu korunování Leopolda I. papežem Ambrosiánský chvalo zpěv za zvuku trub a stělbly z děl a za svitu pochodní a svící. Měšťané kutnohorští tenkrát lichou zprávou postrašení o vpádu Švédů pečovali o skrývání svého majetku. (*Hist. Coll.* 97)

Roku 1671 v 15. neděli po svatém Duchu oslavena kanonisace sv. Františka Xaverského velkolepým průvodem (*Hist. Coll.* 143).

Roku 1712 darovala Veronika Minellová, měštka nymburská, chrámu sv. Barbory částku kříže ve stříbrném pozlaceném relikviáři. Vystavována k uctívání. (*Miller 1723, IV.* 1112)

Roku 1713 v den sv. Jiří ostatky sv. Tranquilla, Verecunda a Christiany, pocházející z římských katakomb sv. Anežky, přeneseny ve slavném procesí z chrámu sv. Barbory do kostela sv. Jiří. Tam vystaveny k veřejné účtě a potom uloženy na novém oltáři P. Marie za sklem. Kterýsi měšťan učinil nadaci, aby nad oltářem stále hořela lampa. (*Miller 1723, IV.* 1112)

Dramatické produkce

Roku 1665 provozovali studenti při průvodu Božího těla českým jazykem hru *Patriarcha Josef rozděljuje bratřím obilí*. Roku 1666 scénu *Sv. Jan ukazuje Beránka Božího v neposkvrněné hostii* a roku 1691 melodrama *Žena Chananejská Pána Ježíše prosící, aby uzdravil dceru její*. (*Hist. Coll.* 227)

O sv. Barboře a čtvrtou neděli po Velikonocích provedli studenti dramatické hry, roku 1666 ze života sv. Barbory (*Hist. Coll.* 124).

Roku 1672 v posledních dnech masopustních bylo zřízeno v chrámě sv. Barbory divadlo, představující Krista s učedníky do Jerusalému se ubírajícího, které diváky velmi povzbudilo ke zbožnosti, zvláště když k tomu přistoupil výklad kazatelův (*Hist. Coll.* 146).

S velkou slávou konány průvody o Božím těle, při nichž i dramatické výjevy provozované studenty oslavovaly triumf Kristův (*Hist. Coll.* 227).

Kromě toho slavnosti dovršovány divadelními produkcemi a případně i po celou oktávu byly pobožnosti večerní. O velikonocích stavěli Boží hroby u sv. Barbory i sv. Jiří, o Vánocích jesle, aby tímto dosud nevidaným divadlem vábili lid. Při těchto příležitostech konány rozmanité pobožnosti, zpívány litanie, smuteční písně a předváděny rozmanité scény.

Procesí

Procesí konána o sv. Barboře, sv. Václavu, sv. Jiří. Prosili za úrodu nebo ochranu nebes a to s velikou okázalostí. Jaká procesí asi konali, poznáváme dobře z uvedeného příkladu. Roku 1663, dne 17. září, vedli procesí do Staré Boleslavi. V celé Kutné Hoře bylo toho dne vyzvááno, aby se sešel lid do chrámu sv. Jakuba, jak bylo z kazatelny u sv. Barbory a v Kaňku oznámeno. U sv. Jakuba kázal P. Stokinger. Poté vyšlo procesí branou kolínskou. Každý z Patres vedl zástup lidí zpívající předříkávané litanie k Rodičce Boží. První zastávku učinili v Novém Kolíně v kostele sv. Bartoloměje, pak v Cerhenicích, kde pojedli, a v Kounicích, aby přenocovali. Ráno se zde sešli v chrámě a ubírali se dále k Brandýsu, před nímž páter *kázáníčko měl* a radil, jak se má dít zbožnost. Ve Staré Boleslavi kněžstvo ve slavnostních hávech je uvítalo, vedli slavné procesí městem a poklonili se zázračnému obrazu P. Marie. V chrámě pak kázal staroboleslavský děkan, *odpoledne páni jesuité v chrámu sv. Václava zpovědi slyšeli*. Celý den až do půl noci byly pobožnosti. V takovém asi rozsahu konána slavnostní procesí do Prahy, Golčova Jeníkova, Křesetic a jinam.

Pobožnosti

Roku 1693 zřídili Boží hrob s výjevy, *jak patriarcha Josef jedná s faraonem o pohřbení svého otce Jakuba v zemi Kanaan a Josef z Erimathie s Pilátem o pohřbení Kristově. Uprostřed byla scéna představující jak císař Josef I. brání a dobývá hrob Kristův z rukou Turků.* (*Hist. Coll.*) Scéna tato trvala dva dny a lidé z celého sousedství ze zvědavosti se na ni chodili dívat.

V čase 40denního postu po večerech kázáno o utrpení Kristově.

Nejhorlivěji konány pobožnosti za morů. Roku 1680, kdy v Hoře zuřil velký mor a do Kutné Hory mnohá šlechta z Prahy se utekla, každou neděli a svátek byla vystavena na hlavním oltáři svátost oltářní a zde se sodálové střídali v modlení. Večer bylo požehnání, v kostele bylo až na 2000 lidí. Dívky z města se dlouho modlili do večera u sochy mariánské a u sv. Barbory u koleje. Když pak mor se mírnil, magistrát žádal slavné procesí.

Okázale oslavovali svá jubilea, význačné politické a státní události. Když se roku 1682 narodil císařovně Alžbětě synáček Leopold, vedli procesí od P. Marie na Náměti s Nejsvětější svátostí za účasti vojska a za střelby. Večer byla u jesuitů hostina a v oknech kolejních hořela symbolická světla, ve věži kolejní postaveny dva sloupy, jeden Josefoví a druhý Leopoldovi I., s nápisem. Konečně i ochoz chrámu svatobarborského vyzdoben. Před radnicí na podnět magistrátu vystrojena jesuity alegorie, jak ve skvostném voze taženém čtyřmi koňmi jede císař Leopold. Ale i jindy pořádány slavnosti, měli-li vznešenou návštěvu, která se obyčejně zúčastnila bohoslužeb a prohlédla chrám svatobarborský. Konali slavné pohřby, slavná rekvíem sloužili, měli proslovy o zemřelých a na jejich počest strojili trzny.

O velikých svátcích mariánských, sv. Barbory a patronů Tovaryšstva přicházela mnohá procesí do Kutné Hory (až sedm) z dalekého okolí, a to lidu prostého i šlechty. V chrámě sloužena hostujícím duchovním pontifikální mše, lid se zpovídal a přijímal a jesuité kázali o památce slaveného světce.

SPRÁVA CHRÁMŮ

Chrám sv. Barbory

Správě kutnohorských jezuitů byl svěřen chrám sv. Barbory, jedinečný to příklad vladislavské gotiky, a předán ustanovenými komisari, arciděkanem kutnohorským a děkanem staroboleslavským, hned při jejich uvedení dne 1. ledna roku 1626. Odevzdány tehdy klíče chrámové superioru kutnohorské residence P. Janovi Dakazatovi s plnou mocí.

Než byly v chrámě sv. Barbory zahájeny bohoslužby, byl náležitě upraven a to hned v prvních dnech pobytu jezuitů v Kutné Hoře. O tom píše *Historia Collegii* následovně: *Chrám tento měl kdysi 52 oltářů, z nichž již dříve většinu pro nevkusnost arciděkan kutnohorský odstranil a zůstalo z nich 12, a to hlavní, se dvěma u prostředních sobě protějších sloupů a devět ostatních v rozličných kaplích. V chrámě jsou vedle jiných dvě kaple, na pravo jedna a na levo, takové délky a šířky, že každá z nich by mohla býti kostelem a mohla by pojmuti více jak 300 lidí. V jedné z nich bylo kdysi sedm, ve druhé devět oltářů, ale nyní v obou pouze jeden ponechán. Jediné jest nevkusné v tomto chrámě, a to množství hrobek, pomníků a jiných znamení, po jejichž odstranění a urovnání dlažby byla původní krása chrámu obnovena.⁷⁹ Téměř žádné svaté náčiní se nedochovalo. Byla zde prý stříbrná monstrance, nesmírné a téměř neuvěřitelné velikosti, jejíž vrcholku největší člověk ani konečky prstů nedosáhl, jak svědčí stánek, kde byla uložena. Tu kutnohorští občané kacírští šest týdnů před slavným pražským vítězstvím císařských se svrchanou neuctou a svatokrádeží na peníze roztavili. Také zde bylo stříbrné thuribulum [kadidelnice], které prý umělecky představovalo chrám svatobarborský, ale to stihl ten samý osud, jako monstranci. Konečně nesmírně cenný trojitý obraz P. Marie: Zvěstování, Navštívení a Nanebevstoupení. Přece však na rozmanitých místech nalezeny stříbrné kalichy, některé také zlacené, a to asi dvacet se třemi dosti vkusnými stříbrnými krucifixy. A to je celý poklad, který Tovaryšstvo po zdolání kacírství na místě tak slavném našlo. (Hist. Coll.) Nelze tudíž všechnu vinu o odstranění památných maleb, oltářů a památek považovati jenom na jesuity. Snad se to nedělo vše ze zášti k reformaci, ale jest to důsledek nazírání barokního člověka a z toho hlediska musíme věc také posuzovati. Klenoty, které byly nalezeny, vyzvedli 21. ledna roku 1626 za přítomnosti primátora Radslava Hlavsy z Liboslavě a šepmistrů Adama Domažlického, Karla Šmilaura ze Šmilova a Jana Knaura na radnici, kde byly uschovány.*

Pokud jim bylo možno, starali se jezuité o udržování chrámu svatobarborského a na tento účet věnovali značné peníze. Oprava chrámu podle jejich vkusu dovršena roku 1630, kdy celý kostel vybilili, klenby dvou kaplí vymalovali a pořídili umělecké lavice do celého chrámu. Vybilěním byly zakryty staré umělecké fresky nesmírné ceny ze století patnáctého, které byly

⁷⁹ *Na potupu Čechům, jenž se evangelického religionu přidrželi a od strany odporne římského náboženství papeženského haeretici, kacíři, husitové, luteránové, kalvinistové atd. jmenování byli, vyskřten jest obličej mistra Jana Husi, mučedlníka českého, na jednom oltářku v kapli minciřské namalovaného, v chrámě Barborském; a v kaple havěřské v témž chrámě vylomen kalich na hrobě kamenném, pěkně vytesaném s obrazem Filipa, biskupa Sidonienského, Italiána; kterýžto biskup ... tu na H. K. život svůj dokonal i pohřben. (Dačický 1880, 222)*

Potomně tž Jesuité v témž kostele některá epitaphia, na památku dobrých lidí mrtvých krásně udělaná, zjinačili a znamení a imagines, texty a titule týchž lidí zrušivše, na to místo své smysly, malování poznamenání dali. A imagines kněží evangelických vyvraci dali. A týmž způsobem konalo se v kostelích evangelických na potupu téhož religionu. (Dačický 1880, 265-266)

Před nedělí květnau, Palmarum v postě, Jesuitové, mniši na H. K. při kostele velikém Barborském osazení, dali z prostředku téhož kostela vybořiti a vyvraci kapličku s voltářem sv. Barbory, která tu před lety založena byla, okolo ní potom ten kostel veliký Božního Těla založen a staven. Těž dali z prostředku téhož kostela vyvraci některé stolice, kdež ženské pohlaví sedávalo, nad čímž se někteří zhoršovali. (Dačický 1880, 267-268)

koncem devatenáctého století objeveny.

O dalších restauracích a doplňováních ve výzdobě chrámu tohoto podám jenom stručný výčet, obsahující dobu 1626 až 1713 důkladněji, poněvadž se mohu opírat o *Historii Collegii*. Méně pramenů mám do roku 1773.

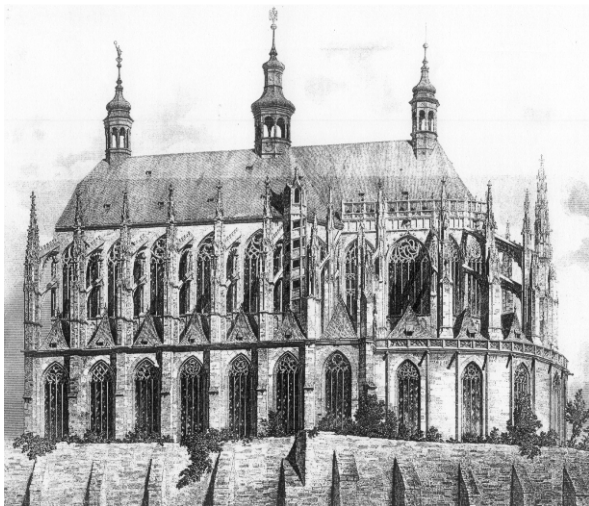
Roku 1633 byla opravena chrámová okna a věže poškozené větrem. Z té příčiny též v roce 1638 opravena věž. Roku 1643 zřídili novou kapli zemřelých, na kterou věnováno 67 kop míš. a věčný úrok ze 200 kop míš. V roce 1675 na paměť zakladatele Litmíra Obiteckého z Obitec⁸⁰ restaurována velkým nákladem. Roku 1646 opravena střecha železnými deskami a prejzy a zevnějšek chrámu nákladem 300 zl. Roku 1654 opraveny střechy kaplí za hlavním oltářem, všechny kanálky vyčištěny.

Roku 1655 dostal chrám ostatky sv. Barbory. Jeden daroval P. Jan Severini S.J., druhý poslal P. Jiří Bohatý (dostal je od hr. Slavaty). (*Miller 1723*, IV. 1112) Roku 1655 Jan Kamberský dal zříditi nový oltář Nanebevzetí Panny Marie nákladem 400 zl. rýn. Roku 1656 oltář sv. Kateřiny za 600 zl. rýn., k němu opatřil bohoslužebná roucha a odkázal 1000 zl. rýn. na výzdobu chrámu. Roku 1656 kutnohorský měšťan Dominik Poska zřídil oltář sv. Basilea.

Roku 1656 okrášlena socha sv. Barbory na hlavním oltáři (stříbrné ozdoby ve váze 20 hřiven). Podstavec sochy okrášlen stříbrnými květy, mezi nimi postavičkami andělů. Po stranách visely stříbrné štíty (náklad manž. baroni z Tallemberka). Uprostřed byly ostatky pod křížem ve stříbrné schránce nesené anděly. Na podstavci stála veliká socha světice, vynikající uměleckým provedením a ozdobená českými perlami, držící v jedné ruce meč, ve druhé kalich.

Roku 1659 opravena všechna okna, v sacriariu nová pořízena, střecha opatřena okapy, věže pokryty plechem, koule a cimbuří věžiček opraveny a obarveny. Roku 1661 zbudovali pro sebe trojdílnou hrobku, do níž se vchází od hlavního oltáře. Prostřední pro kněze, pravou pro kleriky a levou pro laiky. (*Hist. Coll.* 106; *Šimek 1925*) Téhož roku opravena větrem porouchaná střecha chrámová. Roku 1667 chrámové oblouky zpevněny železem nákladem 100 zl., poněvadž se rozestupovaly. Roku 1669 chrám uvnitř i zevně opraven (oblouky a sloupy) nákladem 508 zl. Roku 1669 vyspravena okna, opravena střecha s třemi věžkami, při tom byly také odznaky na špicích těch věžek opraveny a jméno císařovo připojeno (*Miller 1723*, IV. 965).

Roku 1670 věnoval magistrát reliквиáři podoby monstrance na ostatky sv. Barbory jako vděk za přelad životopisu sv. Barbory (*Hist. Coll.* 139). Roku 1670 přeložen do koleje fr. Jiří Ridel, dovedný truhlář a řezbář, aby pracoval na vnitřní úpravě chrámu. Zhotovil oltář sv. Blažeje v postranní kapli nákladem císař. rycht. Kryštofa Ant. Bergmanna (319 zl.). Práce dokončena roku 1671 (*Hist. Coll.* 139, 143). Ridel byl v Kutné Hoře do 13. června 1678. Roku 1675 při chrámě sv. Barbory zřízena kaple Dušiček z odkazu Litmíra Viduny Obiteckého

Chrám sv. Barbory s jesuitskou střechou (Vocel 1859)

⁸⁰ Starší syn pana Jana Obiteckého, hejtman čáslavského kraje, císařský rada a soudce zemský, *1612, †1671. Vlastnil Soutice, Horku, Petrovice, Zhoř a Janovičky.

z Obitech (*Hist. Coll.* 156).

Roku 1675 s velikým nákladem restaurovány dešťové kanálky a kryt střechy (magistrát pomohl dovozem a materiálem). Roku 1678 vydlážděny kaple kolem hlavního oltáře a pořízeny nové schody k hlavnímu oltáři. Roku 1679 vydlážděna kaple sv. Ignáce. Roku 1680 věnovala paní Březnická rozená Maternová 472 zl. na vydláždění své hrobky cihlami. Zhotoveno tajné klenutí pro uschování věcí. Kaple sv. Františka Xaverského restaurována a v ní pro dobrodince zřízeny tři hrobky. Roku 1681 chrám uvnitř opraven, vydlážděna prostora chrámová, opraven největší portál a římsy oken. Roku 1682 věnoval magistrát k výzdobě vchodu a předsíně chrámové 100 zl. a v roce 1683 k témuž účelu 250 zl. Toho roku také kostel z velké části vydlážděn nákladem 600 zl. Roku 1684 dokončeno kamenné dláždění a chrámová předsíň doplněna dvěma kamennými sochami.

Roku 1687 opravena střecha a střední věž (znovu dosazen pozlacený orel) nákladem 700 zl. Roku 1688 opravena všechna okna. Roku 1693 oprava okapů a jiných si vyžádala nákladu 500 zl. Dvě věže obnoveny za 300 zl. Roku 1698 opravena střecha a okna. Roku 1699 (26. února) žádá P. Maximilián Formánek prokurátora při dvoře císaře, aby stanovená částka 242 zl. 40 kr. na opravu střechy kostela sv. Barbory z dolů i budoucně každým rokem byla vyplácena. Roku 1700 opravena střecha povoláním mistrem z Prahy nákladem 160 zl. a okna nákladem 72 zl.

Roku 1703 ve druhou neděli po Velikonocích Vít Seipel, sufragán pražský a opat strahovský, slavně konsekroval chrám svatobarborský s pěti oltáři (*Miller 1723*, IV. 965).

Roku 1705 na opravu chrámu věnováno 118 zl. rýn. Roku 1707 restaurovány střechy nákladem 100 zl. Roku 1708 střecha opatřena okapy a kanály, opravena střední věž, opatřena měděným krytem, pozlaceným křížem a orlem nákladem 1000 zl. Roku 1712 restaurována střecha a okna nákladem 420 zl. Roku 1713 opravena kamenná dlažba, dohromady spojeny kamenné kanálky a opraveny zvoničky. Roku 1720, 20. prosince, vichřice trvajíc tři dny způsobila veliké škody na střeších a staveních, zvláště na kostele sv. Barbory - z oken vyraženy skleněné tabule, z prostření vížky železný orel s tyčí svržen na hřbitov (*Miller 1723*, IV. 965).

Roku 1732 rektor Fabian Veselý pořídil nový prejzový kryt na chrám svatobarborský, odstranil trojdílný starý. Tím neobyčejně budovu zatížil.⁸¹ Z této příčiny dostává se do sporu s magistrátem, ale on *jako plenus dominus templi může činiti co chce a kdyby nějaká figura neb štít či erb svým časem k zničení přišel, není povinen ji znovu budovati, leč na útraty toho, kdo by toho míti žádal.* Toho roku také demolován vchod do chrámu.

Roku 1771 rektor Paleček opravil střechu chrámovou i budovu samou.

Odkazy

Chrám se dostalo v době působení řádu jezuitského mnoho odkazů, hojnost náčiní a kostelního nábytku. Pokud mohu zjistiti, byly to následující odkazy:

Roku 1627 věnoval pan Kašpar ze Žerotína⁸² k ozdobě chrámu 1600 zl. Roku 1631 dostal chrám dům po vdově Ludmile Koliášové. Roku 1634 dostal chrám na darech 100 zl. Roku 1636 věnoval pan Jan Obitecký z Obitech 200 zl. Roku 1643 pro kapli mrtvých věnováno 67 zl. a věčný úrok ze 200 zl. Pan Kašpar Knespelius pak 50 kop. Roku 1647 paní Kamberská z rodiny Vrabských odkázala chrámu 300 zl. a paní Sudková 300 zl. Roku 1649 paní Anna Studenová odkázala věčný úrok z 1000 kop a arciděkan kutnohorský 40 zl.

Roku 1651 paní Kateřina Dusíková 300 kop. Roku 1654 Jiří Bílek, primátor kutnohorský, věnoval na hlavní oltář 4000 zl. Roku 1655 paní Kateřina Skuhrovská, rozená Kokořovská,

⁸¹ Fabián Veselý dal strhnout třívěžatý mědí krytý krov na chrám sv. Barbory a místo něho dal zhotovit obyčejnou střechu krytou prejzy, které ohrožovaly tíží celou stavbu. Na střeše umístěny tři barokní věžičky a ze štítu snít stříbrný kalich pozlacený (s povolením šepmistrů).

⁸² Kašpar Melichar, syn Karla ze Žerotína, roku 1621 viněný z povstání, ale dosáhl odpuštění a podržel statky. Zemřel roku 1628. Měl panství Kolínské, Ovcáry, Nové Dvory.

věnovala kalich a odkázala chrámu 300 zl. Roku 1656 pan Jan Kamberský 1000 zl. rýn. na výzdobu chrámu. Roku 1656 na darech od paní Skuhrovské, Karla Brtnického,⁸³ syndika, a Jiřího Stredonia,⁸⁴ rychtáře, 936 zl. Roku 1658 pan Jan Kamberský a paní Kamberská odkázali 1700 kop.

Roku 1662 na darech dostalo se chrámu 920 zl. Roku 1665 na darech 95 zl. Roku 1672 Helena Obitecká, rozená Bechyňová z Lažan, odkázala chrámu 1500 zl. a ostatky sv. Markéty ve stříbrném relikviiři (*Hist. Coll.* 146). Roku 1684 paní Kateřina Kordubská ze Sloupna, rozená Mladotínská,⁸⁵ odkázala chrámu 100 zl. Roku 1698 paní Elisabeta Košetická⁸⁶ na stříbrnou lampu odkázala 200 zl.

Roku 1706 paní Kateřina Halviklová 200 zl. Roku 1710 radní Jindřich Erithraei 50 zl. a jeden jezuita sloužící první mši 40 zl. Roku 1711 odkazy činily 600 zl. Roku 1712 jeden z kněží odkázal 1000 zl. Roku 1713 kaple sv. Kříže dostala dluh 232 zl. Roku 1748 věnovala paní Antonie Obitecká z Obitec⁸⁷ 300 kop. Roku 1749 pan František Majer 300 zl. Roku 1752 paní Viktorie Lipkin 500 zl.

Vedle těchto odkazů měl chrám své důchody jednak ze sumy 500 kop míš., odkázaných roku 1618 kostelu rytířem Václavem Chotouchovským z Nebovid, jež obec dle dohody z roku 1644 bude uročiti a každoročně k opravě chrámu odváděti 30 kop míš., jednak týdenní plat z Vlašského dvora,⁸⁸ panovníky nově a nově povolovaný k udržování budovy chrámové. Konečně i výnos zádušních statků obrácen k potřebám chrámovým. Ze statků těchto prodali jezuité s povolením dvůr štěpánovský v Pečkách za 1000 kop míš. hraběti Janu Fridrichovi z Trautsmansdorfu a peníze obrátili k potřebě záduší.⁸⁹

Veliké množství náčiní a ornátů bohoslužebných bylo většinou pořízeno péčí dobrodinců a dárců. V době od roku 1626 do 1713 mohu podrobněji sledovati tato darování a učiniti si představu o výzdobě chrámu.

Veliká péče věnována byla oltářům, a to především oltáři mariánskému. Roku 1648 první města věnovali chrámu oltář z lásky k P. Marii za 520 zlatých. Tento oltář mariánský, na němž byla vystavena socha P. Marie, byl znovu opraven roku 1698 a socha uzavřena do vitriny (230 zl.). Oltáři a zázračné soše mariánské dostávalo se mnoho darů. Byly to korunky pro sošku P. Marie i děťátko (1633, 1634 a 1700), pláštíky bohatě zdobené a vyšíváné (1652, 1665, 1671 hr. ze Žďáru, 1681, 1683 troje šatečky), řetězy a zlacené řetízký (1680, 1681, 1708), šňůry kamenů (korálů a granátů), stříbrné a zlaté peníze, medailonky, zlaté prsteny, drahé kameny, stříbrné džbánky na květiny, zlacené poháry, stříbrné pásy a rozmanité stříbrné i voskové

⁸³ Brtnický věnoval chrámu 300, semináři 100, čes. kongregaci 50 zl.

⁸⁴ Kutnohorský rychtář Jiří Středovský (Stredonius - bratr P. Martina Stredonia) věnoval chrámu stříbrnou kadidelnici (*Hist. Coll.* 90).

⁸⁵ Manželka Kryštofa Kordule ze Sloupna nebo Sigmunda Karla Kordule ze Sloupna - patrně Kryštofa, který měl dvory Běstvinu, Souňov a Jindice.

⁸⁶ Manželka Jana Rudolfa Košetického z Horek (?) (Košetice, hejtm. ledečské, pův. tvrz vладыk z Košetice).

⁸⁷ Manželka Josefa Obiteckého † v Kutné Hoře 1749.

⁸⁸ Od doby císaře Rudolfa stanovena částka 242 zl. 40 kr. ročně z kutnohorské mincovny na opravu střechy kostela sv. Barbory. Roku 1699 rektor P. Maxmilián Formánek žádá prokurátora při císařském dvoře, aby zakročil, aby byla částka z dolů vyplacena. Chrám podle jeho zprávy každoročně trpěl vichrem a boufemi.

⁸⁹ Chrám svatobavorskému náležel statek v Červených Pečkách. Protože málo vynášel, byl prodán majiteli panství hraběti Trautsmansdorfovi za 1200 zl. rýn. Z uložených peněz činil úrok 72 zl. rýn., kdežto ze statku dříve výnos byl 40 zl. (*Miller 1723*, IV. 968) Žádost podána prokurátoru provincie P. Adamu Gerstmanovi (3.7.1678). Také šepmistři svolují na žádost rektora Tomáše Koukola - dvůr prodán za 1000 kop míš. - peníze se ovšem musí obrátit k potřebě záduší (15.12.1678 - *AKH* 11726).

pamětní destičky a *anathemata*, dosvědčující uzdravení prosebníků, a to stříbrné děti, prsa, nohy, ruce, oči, uši, nosy a jiné. Oltář dostával drahé ornáty a oltářní prostěradla, svíčky a olej, peníze, umělé i čerstvé květiny.

Kromě toho zhotoven byl roku 1655 panem Kamberským nákladem 400 zl. oltář Nanebevstoupení P. Marie, roku 1656 oltář sv. Kateřiny a panem Dominikem Poškem oltář sv. Basilea. Roku 1667 pořízen oltář k počtě sv. Agáty. Oltář sv. Blasia pořízen péčí pana Kryštofa Antonína Bergmanna, císař. rychtáře, a umístěn v kapli nalevo od hlavního oltáře. Náklad činil 319 zl. a zhotoven kolejním řezbářem Chr. Jiřím Ridlem.

Roku 1672 přeloženy varhany z hořejší kruchty na dolejší, protože dřívě zvuk pro velikou výši nebyl tak vydatný (*Hist. Coll.* 146). Práci vykonal fr. Adam Tille, varhanář, přeložený za tím účelem do kutnohorské koleje (*Hist. Coll.* 150).

Roku 1672 odstraněna umělecká stará gotická archa, popsaná v Kořínkových Pamětech (1675, 204-206), a místo ní pořízen nový veliký barokní oltář. Ve staré arše nalezeny ostatky sv. Maritina, Sabina a Mikuláše v měděné skříňce se starým rukopisem následujícího obsahu: *In nomine Dni Amen. Anno Nativitatis ejusden 1504 die vero 15. septembris Dominus Philliphus de Villa Nova, Itelus et civic Mutinee, Dei et Apostolicae Sedis gratia episcopus Sidoniensis, vice-comes Palatinus, necnon electus episcopus Regni Bohemorum, consecravit et benedixit summum altare, positum in ecclesia Sanctae Barbarae sub titulo Corporis Christi. In nomine S. Trinitatis et Omnium Sanctorum et concessit Indulgentias 40 diarum in forma ecclesiae, sibus ad testum Dedicacionis singulo anno convenientibus.*

Nový barokní oltář byl mohutný, jenom tabernaculum stálo 700 zl. Na oltář umístěn obraz malovaný Raabem (dnes po odstranění barokního oltáře při restauraci chrámu koncem 19. století je v severní chrámové lodi u sakristie).

Roku 1675 pořídili oltář sv. Ignáce. Na oltář sv. Ignáce věnovala roku 1674 paní Zárubová, rozená Ložanská, 100 zl. Tři menší oltáře sv. Františka Xaverského, v kapli zemřelých a třetí poblíž samého svatostánku zhotoveny roku 1676 (*Hist. Coll.* 156).

Roku 1677 pořízen oltář sv. Kříže na způsob mramorového sv. Agáty (roku 1667 za zásluhy ochránění od požáru na statcích - *Hist. Coll.* 130), oltář P. Marie opraven nákladem 200 zl. a oltář sv. Ostatků zvětšen ve svrchní části. Roku 1680 postaven oltář sv. Václava, oltář sv. Kateřiny pozlacen nákladem 40 zl. a na oltář sv. Františka Xaverského pořízen tabernakl se zlacenými řezbami.

Roku 1684 zhotoven oltář sv. Basilea přičiněním hraběte Bernarda z Věžníka, hejtmána čáslavského kraje, hr. Filipa de Arco. Roku 1707 oltář sv. Blažeje a Františka Borgia a sv. Elizia opatřeny železnými pozlacenými mřížemi. Roku 1695 zbožní ctitelé věnovali 70 zl. rýn. na poprsí sv. Jana Nepomuckého na způsob štítu, vyřezané ze dřeva a pozlacené (*Hist. Coll.* 239). Roku 1698 nově upraven a vyzdoben oltář P. Marie nákladem 250 zl. rýn., pořízen obraz sv. Františka Xaverského za 120 zl. a sv. Františka Borgia za 30 zl. rýn. (*Hist. Coll.* 251). Roku 1705 kaple sv. Václava opatřena mřížovím, starými obrazy ze života sv. Václava a ostatkům věnován drahocenný oltář od kongregace sv. Václava. Roku 1708 oltář sv. Kateřiny a jiné dva opatřeny železnými, zeleně natřenými mřížemi. Roku 1717 pořízen nákladem 250 zl. rýn. překrásný tabernakl, skvělý se prací řezbářskou a zlatem. Zakoupen kalich za 100 zl. rýn. (*Miller 1723*, IV. 965).

Na oltáře i na stěny chrámu byly dobrodinci i jesuity samými pořizovány mnohdy obrazy vysoké umělecké ceny. Roku 1637 dala kolej malovati obraz sv. Barbory za 50 zl. Roku 1640 dostal chrám mědirytinu sv. Františka Xaverského a P. Marie. Roku 1648 první města věnovali obraz P. Marie. Roku 1662 věnován chrámu obraz sv. Basileje. Roku 1680 manželka nejvyššího mincmistra věnovala na oltář sv. Františka Xaverského obraz téhož svatého. Obraz sv. Františka Xaverského pro oltář jeho vymaloval roku 1698 pražský malíř Heinitsch za 120 zl. rýn. a obraz sv. Františka Borgia za 30 zl. rýn.

Roku 1705 do kaple sv. Václava věnován starý obraz z jeho života. Roku 1708 do kaple

mrtvých věnovány čtyři obrazy představující utrpení Páně. Kromě toho pořízen obraz sv. Simeona do jedné z kaplí a sv. Vojtěcha malovaný Brandlem a sv. Ignáce na zadní straně bývalého hlavního oltáře. Obrazy Heinitschovy a Brandlovy jsou velmi cenné. Ostatní pak veliké umělecké ceny nemají.

Chrám měl velikou spoustu ornátů, bohoslužebného náčiní a kostelního nábytku. Z bohoslužebného náčiní to byly především kalichy (1640, 1656, 1665 zlacený, 1680, 1681 vykládaný drahými kameny na 1000 hostií, 1687, 1693 vykládaný granáty od paní Sufroziny Labuškové za 120 zl. a 1 d.), monstrance (1667 dvě stříbrné po 100 zl., 1691 a jindy), stříbrné kříže (1667 zdobený zlatými květy, 1692 pro oltář sv. Václava), svícny (1651 dva, 1665 čtyři, 1692 šest a jiné), skříňky na ostatky svatých (1662 zlatá skříň na ostatky sv. Basileje, 1670 stříbrná na ostatky sv. Barbory, 1676 stříbrná vyzdobená drahými kameny, věnovaná Kryštofem Ant. Bergmanem de Lindenberg, roku 1677 pořízeno 11 relikviářů, roku 1710 měděné zlacené schránky v ceně 379 zl. aj.), stříbrné lampy

Kostel sv. Jiří
(Kořínek 1675)

(1665 sv. Ignatiu za 70 zl., 1681 k Božímu hrobu za 92 zl.), misály (1637, 1667 tři), sochy (1656 stříbrná socha sv. Barbory na hlavní oltář, jejíž podklad byl zhotoven ze stříbrných květů, mezi nimiž se graciálně vznášeli andělé a na stranách visely stříbrné erby pana z Tallemberka, ve středu byly ostatky ve stříbrné skřínce pozdvihované anděly; socha sv. Barbory měla v jedné ruce meč a ve druhé kalich), vyřezávané lavice (1693 nákladem 800 zl., 1696 za více jak 330 zl., 1698 do kaple sv. Františka Xaverského), varhany (1638 umělecky zpracované nákladem 2000 zl., které roku 1678 opraveny nákladem 180 zl.), zpovědnice (1679 do kaple sv. Ignáce koupeny vyřezávané a malované staré za 300 zl. rýn. a roku 1680 koupeny čtyři), kropenky, kaditelnice, džbánečky (vše ze stříbra), křesla k pontifikální mši, korouhve, drahá bohoslužebná roucha zlatem a stříbrem vyšívaná, kasule zlatem vyšívané (dvě roku 1635, 1665, 1668 čtyři, 1678, 1680, 1692, 1708), pluviály (1668, 1680 ze stříbrné látky, 1691 červený), frontalia, planety, alby, vela na krytí kalichů, koberce, oltářní prostěradla, vše z drahocenných a bohatě vyšívaných látek, šaty pro ministranty a jiné.

Chrám sv. Jiří

Nemenší péče byla věnována druhému chrámu, svěřenému a odevzdanému plnomoci jesuitů na jejich naléhavou žádost dekretem arcibiskupa Arnošta z Harrachů v roce 1628.⁹⁰ Tento gotický chrám stál poblíž dnešní sokolské jízdárny [poblíž domu čp. 319 v Kremnické ul.] za hradbami města.⁹¹ Hned po uvedení zároveň s chrámem sv. Barbory byl roku 1626

⁹⁰ Arnošt kardínál z Harrachů atd. *Vysoce ctihodnému, nám v Kristu zvláště milému Otci, koleje S. Jesu rektorovi, zdraví a naše otcovské požehnání. Poněvadž s pomocí všemohoucího Boha Jeho Cís. a Král. Milost, božský Ferdinand II., otcovsky se snaží toto slavné království do původního stavu uvést a znovu zříditi všemi prostředky, proto všechny farní kostely, nejen ve třech městech pražských, ale i za nimi v městech a jině pražským arcibiskupům předal, katolickým a řádným kněžím, poslušným a Svaté Římské Církvi podřízeným, aby o ně pečovali. Z té příčiny My Vele důstojného Otce, koleje Societatis Jesu obce kutnohorské rektora, mocí arcibiskupskou, kde zastáváme naše řády, v chrámě sv. Jiří, ležícím v řečené obci, jako skutečného rektora právem patronátím tamtéž nezávisle, jak bylo předesláno, jmenujeme, prohlašujeme a potvrzujeme tímto listem, dávajíc tomuto řečený chrám se všim příslušenstvím, a to hřbitovem, připojenou školou a inventářem chrámovým, pokud se bude moci nalézt, a důchody, které Němci pro chrám opatřili. To chceme zvláště, aby na tom zůstalo, k ověření čehož atd.*

⁹¹ Po Bitvě na Bílé Hoře Pan Vilém z Vřesovic, mincmistr, poručil, aby kněz germánský Joachym, farář od kostela Svatojířského za branau Kouřimskau, jenž tu na Hor. Kut. lidu hornímu německau

restaurován.⁹² Vedle této restaurace v roce 1626 podroben byl chrám několikerým opravám a to v roce 1669 vnitřek i zevnějšek až ke špičce věže, ve zdech, oknech, obrazech, chórech, zvonech, varhanách a cestách opraven a vyzdoben. Pak roku 1676 opravena chrámová střecha, roku 1682 celý chrám vybílen, roku 1688 věž opatřena červeně natřenými šindelemi, roku 1698 v celém chrámě opravena okna, pořízena nová střecha a nový kříž s kopulí (barokní), roku 1705 natřena střecha červenou olejovou barvou a roku 1710 zhotoveny do chrámu nové dveře. Roku 1713 chrám pokryt novou střechou a vyzdoben vkusnou věží (*Hist. Coll.* 297).

O vnitřní inventář chrámový, jmenovitě zařízení, veden byl spor s arciděkanem. Mnohý nábytek byl totiž z chrámu tohoto přenesen ke sv. Jakubu. Jesuité žádali na arcibiskupovi jeho navrácení, ale spor asi nebyl pro ně příznivě vyřízen, neboť toto přenesení stalo se roku 1604 na základě povolení arcibiskupova.

Z chrámových důchodů nově nabytých byl roku 1634 odkaz 30 zlatých. Roku 1652 dne 19. června usnesla se rada kutnohorská věnovati ročně z důchodů městských na chrám sv. Jiří 4 zl. 30 krejcarů na žádost jesuitů, poněvadž sv. Jiří je patronem města. Tento dobrovolný příspěvek zaplacen za rok 1649-52 najednou.

Přirozeně, že se starali i o vnitřní úpravu chrámu pořizováním oltářů (roku 1635 na oltář sv. Jiří věnováno 80 zl., roku 1677 zřízen oltář sv. Lukáše, roku 1694 v podobě koruny s obrazem, jak sv. Jiří je v žaláři korunován Kristem, přičiněním P. Adama Švarce a roku 1697 pozlacen; roku 1707 pořízen z darů oltář P. Marie), soch (1707 sv. Jana Nepomuckého na hlavní oltář), obrazů (1633 několik neznámých obrazů, 1636 umělecký obraz P. Marie *ad unionibus bohemicis commendabilis*, 1698 obraz sv. Jiří za 50 zl. na hlavní oltář a 1710 dva neznámé obrazy), kazatelny (1636 nová malovaná), stříbrných lamp (1637 sv. Jiří), kalichů (1636 stříbrný s patenou, 1680 stříbrné ciborium, 1684 ciborium), svícňů (1684 šest), lavic (1680), misálů (1694) a kněžských rouch, jako planet (1668 z bílého damašku zlatem a stříbrem prošívaná v ceně 50 zl., 1682 čtyři a roku 1706 černá), kasule (1707 dvě s frontaliem), tunik pro ministranty, látek na oltáře a rozmanitých jiných náčiní.

Chrámu tento byl po zrušení řádu roku 1773 prodán do privátních rukou a rozbořen.

Kaple Božího Těla

Jejích správě podléhala i kaple Božího Těla, gotický kostelíček, který stál ještě před vybudováním chrámu svatobarborského. Ten byl roku 1636 vyprázdněn a dán na oratorium české sodalitis. Po zrušení řádu byl kostelík zrušen a odprodán.

řečí v náboženství augšpurské konfesí posluhoval a řídil, toho přestal a prázen byl. Ale když se horní lid hořšil a dělníci hrozili, že se jinam odeberou, bylo jim povoleno, aby při tom náboženství nadále setrvali do dalšího nařízení. Tak prý pan mincmistr podle své libosti s Horníky jako by jeho chlapi byli zacházel. Zákovstvo školní též se přeč odbíralo, nebo tu teěž p. mincmejstr jiné religionu římského jmíti chtěl. (Dačický 1880, 222-223) V kostele sv. Jiří náboženství evangelické zanecháno, ale s tou výjimkou, aby se nikomu jinému než Němcům k tomu kostelu přináležejícím neposluhovalo pod ztrátou hrdla. (Dačický 1880, 216-217) Roku 1623 knězi Joachymovi zapovězeno a zastaveno působení a kostel svatojiříský dán do správy děkana Matouše Apiana. V pondělí svato-dušní tam vedl procesí, v kostele kázal česky, jeho kaplan na hřbitově německy, nad čímž se Němci ... hořšili a lamentovali. A nadepsaný farář jich, kněz Joachym, se přeč z H. K. odebral. (Dačický 1880, 227-228)

Za jesuitů sloužena mše a kázáno německy za účasti městských řemeslníků, horních a mincovních úředníků a Němců z okolních zámků (*Hist. Coll.* 246).

⁹² Poněvadž v něm *regnante per Bohemiam Haeresi, et ante annos adhuc pauculos, verbi Ministelli sua inter plebem Zizania idiomate spargebant semanico, Parochialia ibidem munia baptisando, copulando, atque sepeliendo exercentes, hoc Iamen anno (1628) Cardinalis ab Harrach ad instantiam et supplicem petitionem nostram, une cum domo idem adjuncte nobis donavit. (Hist. Coll. 1628, 12).*

Kaple sv. Františka Xaverského

V nové koleji vystavěna domácí kaple, vyzdobená obrazem světce sv. Františka Xaverského, jehož ostatky vloženy na jeho oltář a kaple jeho sochou ozdobena. Na oltáři uloženy ostatky sv. Cesarey, které byly 15. července 1657 slavnostně přeneseny od sv. Barbory. Roku 1673, 15. července, byly přeneseny opět s velikou slávou do sv. Barbory. (*Miller 1723, IV. 1112*)

Kostely na statcích

Na svých gruntech také se starali o náležitou úpravu chrámů.

Tak roku 1669 velmi starou kapli v **Rašovcích**⁹³ na svých gruntech s velkým nákladem opravili velmi důkladně. ⁹⁴ Po úpravě kostelíka v oktávě Nanebevstoupení vedena sem procesí ze sousedního města a vesnic (400 lidí). Roku 1667 pořídili oltář P. Marie (*Hist. Coll. 130*).

V **Malejovicích** kostelík sv. Jiří, velmi poškozený a starý, roku 1670 opravili, jmenovitě střechu a věž zvýšili a sem zvony uložili. Roku 1677 jej opatřili kazatelnou a novými lavicemi. O plat k tomuto chrámu měli spor s panem Františkem ze Scheidlerů, který vyhrál. Roku 1708 v kostele sv. Jiří zřízeno nové sanctuarium pro monstranci (*Hist. Coll. 284*).

V **Paběnicích** roku 1677 opravili kostelík sv. Jakuba, kalich a ostatní náčiní potřebné ke mším pořídili. Roku 1706 pořídili několik nových lavic.

Oba kostelíky, v Malejovicích i Paběnicích, ze zřícenin zachráněny a k bývalému lesku přivedeny (*Hist. Coll. 1697, 248*).

V **Žišově** roku 1677 kostel svatého Mikuláše opatřili kamennou podlahou, lavicemi, svícny a oltáří sv. Ignáce, sv. Františka Xaverského a Anděla Ochránce (roku 1697, *Hist. Coll. 245*).

Roku 1688 pořízen obraz sv. Isidora a pečováno, aby se skvěl zlatou korunou a kameny (*Hist. Coll. 220*). Roku 1706 nová planeta (*Hist. Coll. 278*). Roku 1709 jakýsi urozený pro kostel v Žišově věnoval zlacený kalich v ceně 50 zl. (*Hist. Coll. 287*). Roku 1708 pořízeno nové sanctuarium pro monstranci (*Hist. Coll. 284*).

Značnou péči měli o kostel sv. Markéty v **Křeseticích**, který opravili již roku 1633, roku 1680 vystavěli znovu jeho věž a předsíň (*Hist. Coll. 185*), roku 1706 opatřili mramorovým portálem a schody v ceně 120 zl. (*Hist. Coll. 278*), ve vnitřním zařízení vyzdobili oltář (1677 sv. Agathy), roku 1697 obrazem sv. Markéty, malovaným *pověstným českým* malířem (*Hist. Coll. 248*), potřebným nábytkem, náčiním a ornáty. Roku 1706 pořízena pro oltář nová pokrývka, pro sochu P. Marie šatečky, pro ciborium stříbrné víčko.

Všechny tyto kostely na dominiích byly jesuity obsazeny již v roce 1626 na základě arcibiskupského dekretu.

Kostel sv. Jakuba v Paběnicích

⁹³ Roku 1669 vrácen byl koleji kostel Nanebevzetí P. Marie, stojící o samotě v místech někdejší zaniklé vsi Beřic na pozemcích koleji patřících. Byl značným nákladem opraven. (*Miller 1723, IV. 965*) Jeho starobylá zvonice pocházela z roku 1400.

⁹⁴ O její starobylosti jinde nalezneš: *Kdysi stála uprostřed ohraženého města Beržice, kde již úrodná pole, ale hluboké lesy a háje připomínají památku města a hradu. Sama královna nebeská svoji tvrz a kostelíček ochránila až do tohoto času od zkázy. O jejím stáří svědčí zvony s nápisem a rokem 1400.*

DĚJINY KOLEJE KUTNOHORSKÉ

Obydlí

Po svém uvedení jesuité byli kutnohorskými úplně pomíjeni. Po několik měsíců neměli určitého bydliště, až teprve paní Jana Pruškovská, rozená Kaplířová ze Sulevic, darovala jim dům blíže svaté Barbory, který se jim dobře hodil. Tím učiněna přítrž jejich nouzi v bydlení, ale na druhé straně nedostávalo se jim životních potřeb. *Ve svrchovaném nedostatku, což nejméně bylo našimi očekáváno, kdyby urozený pan Kašpar ze Žerotína, pán na Nových Dvorech, kdysi český bratr, a jeho manželka katolička Alžběta Waldsteinova, dozvědět se o naší svrchované nouzi, ji neodstranili, byli bychom bývali nuceni město opustiti* (Hist. Coll. 1626, 9). Tito darovali jim vedle jiných věcí 35 sudů vína a tolik ryb, že po celý rok s nimi vystačili. Pak rozmanité přikrývky, šátky, plátna, pláště, trámy a šindele k úpravě domu.

Také paní Elisabeta Vchynská na Chlumci⁹⁵ vše potřebné, o co by požádali, nařídila jim vydati. Dala jim 34 zlatých, plátna na polštáře a jiné potřebné věci. (Hist. Coll. 1626)

Předání statků

Tento nedostatek přinutil P. Jana Dakazata, aby jednal o předání statků, jež byly svěřeny správě císařského rychtáře. Tak s nimi mohli volně nakládati a užítku z nich používat. Docíliv úspěchu v tomto ohledu, jednal a usiloval, aby celá prostora od chrámu svatobarborského až k Hrádku na vybudování nové koleje jim byla postoupena, poněvadž dosavadní prostor jim nevyhovoval a budoucí budova kolejní by se mohla dotýkati hradeb městských. Mandátem císařským se dne 15. března 1626 skutečně žádosti jejich vyhověno a cís. rychtářovi nařízeno vůli císařovu vyplniti. Dostali 14 domů za hradbami města a 10 domů v městě samém, případných fisku císařskému. Kromě toho při konfiskaci jmění Jana Šultyse z Felsdorfu bylo bez vědomí cís. rychtáře, který měl jeho jmění v patnosti a právě meškal ve Vídni, dáno jesuitům nějaké cínové nádoby a plátno. S darováním domů konfiskovaných uděleno jim právo podle potřeby domy směniti. Jednali proto s panem Janem Rudolfem baronem Trčkou o koupi jeho domu u chrámu sv. Barbory. Ten jim dům daroval, rovněž i paní Pruškovská, rozená Kaplířová ze Sulevic, svůj dům jim darovala, kde dlouho pak bydleli (*Schmidl*). Byla to původní budova kolejní, která dosud stojí uprostřed zahrady kasáren Roháče z Dubé [čp. 54 za jesuitskou kolejí] a jež také je jako kolej zaznamenána na plánu prostory před novostavbou koleje.⁹⁶ Plán zobrazuje celou situaci části města od chrámu svatobarborského až k Hrádku, určuje polohu fary svatobarborské i školy, zvonice, příkopu a hradeb města, chrámu sv. Jiří a domů *na Trávníku*.

Majíce ve své správě chrám svatobarborský, přičiňovali se u arcibiskupa kardinála Arnošta z Harrachů, aby jim byl chrám sv. Jiří do správy svěřen (stalo se v roce 1628). Po úpravě obou chrámů zahájeny zde bohoslužby a kázání, v chrámě sv. Jiří německy. Jejich činnost duchovní na svém místě zahrnovala zvláštní kapitolu jako i péče o úpravu a výzdobu chrámů.

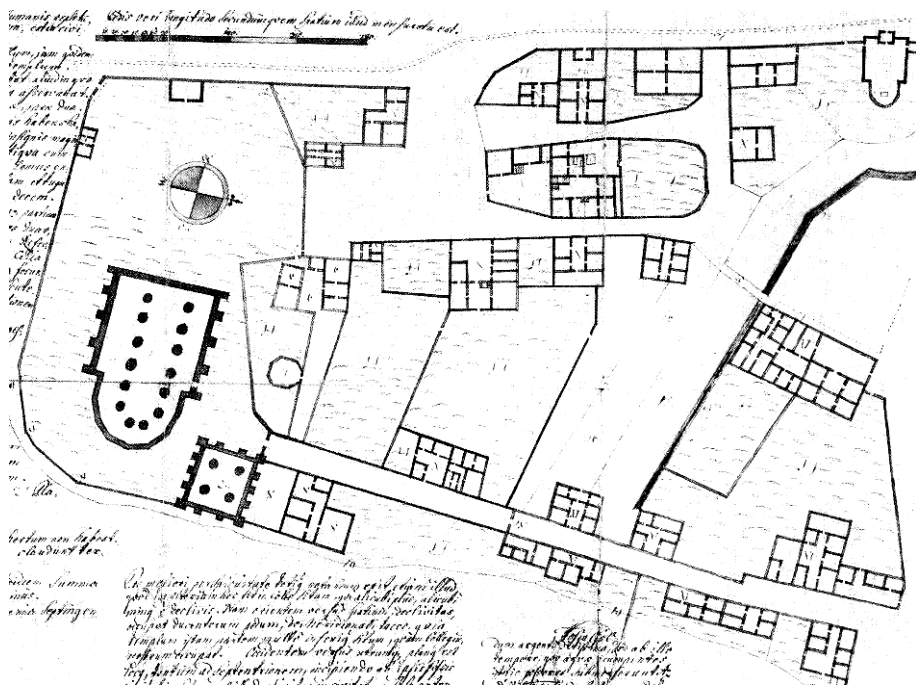
Nepřátelství lidu

Situace nových duchovních nebyla v prvních letech jistě růžovou. Lid a celé město viděli v nich nepřátele náboženství a příčinu ozebračení města.⁹⁷ Na podzim roku 1627 byli ohrožováni i na životech. *V měsíci říjnu tohoto roku vypukla vážná a velmi nebezpečná revolta proti*

⁹⁵ Paní Alžběta Kinská, rozená Trčková z Lípy, po druhé provdaná Hordická, vdova po Vilémovi Kinském, zavražděném v Chebu roku 1634.

⁹⁶ Objevil jsem jej v roce 1927 v archivu ministerstva vnitra.

⁹⁷ Roku 1626 *vuobec bylo v Čechách pravěno a hlásáno, že se při pomezí českém veliký počet lidu vojensky zrotilo, pozdvihlo a shromáždilo, že by sedláci byli jest mluveno; a to že se stalo za příčinou, že by se jim v náboženství religionu evangelitského i jináče veliké nátisky a saužení díti nepřestávalo, čehož že jim sněsti možné není.* (Dačický 1878, 307)

Plán části města Kutná Hora před stavbou jesuitské koleje, kolem 1734
(Historický atlas, mapa č. 9)

katolíkům.⁹⁸ Mnozí sedláci přitáhli ke katolickým hradům a vyloupili je. Přidali se k nim někteří urození z naděje na nějakou kořist. Chtěli také proniknouti do kutnohorské residence a naše v ní dlící mučiti a vyloupiti, kdyby poklad nebo nějaké peníze v nich našli. (Hist. Coll.) Večer, když se jesuité chystali ke spánku, přitrhli k jejich residenci, ale ta byla připravena na útok. Když pak se objevila světla v oknech, pochopili, že jejich úmysly jsou prozrazeny, a s nepořízenou odešli.

Jde o rozsáhlé a nebezpečné povstání lidu v roce 1627, do jehož čela se postavili šlechtičtí emigranti,⁹⁹ kteří se pokoušeli rozdmýchat celonárodní vzpuru a učinit konec panství Habšburků. Významnou úlohu v ní měl čáslavský kaplan Matouš Ulický. Povstání zachvátilo rozsáhlou oblast Čech, nejvíce Kouřimsko a Čáslavsko. Přepadeny a plněny zámky v Ratajích, Šternberku, Domašíně, Vlašimi, zpusťošeno Benešov.¹⁰⁰ Povstání bylo zlikvidováno vojskem.

Nepřátelské vpády

Kolej kutnohorská trpěla vpády nepřátelskými. Při těchto vpádech ve válce třicetileté kolej namnoze byla opuštěna a duchovní hledali bezpečí jinde.¹⁰¹ Jejich statky přitom trpěly

⁹⁸ Více o tom píše Bílek (1892, 124).

⁹⁹ Adam z Hodějova (někdejší pán na Týnci nad Sázavou), rytíř Smil z Michalovic, Jiří Matyáš z Těchenic aj. (8000 ozbrojených poddaných).

¹⁰⁰ Pozoruhodné je provolání Matouše Ulického - nalezen u něho patent Theodora Bochdala (Köpl 1885) vybízející k brannému povstání nekatolíkům. Ulický zajat, mučen a popraven 11. září 1627. (Skála ze Zhoře 1868, 126; Kočí 1953, 50-51; Schmidl 1754, 764)

¹⁰¹ Roku 1631 vypovězení jesuité z Prahy, v Klementinu zůstal jen stařec P. Combost a toho vyvezli

pleněním a drancováním vojsk domácích i cizích. Počátkem roku 1632 přitřhlo k městu 9 praporů pěšího vojska, které počalo bořiti domy sousedící s chrámem svatobarborským i hradby hrbitova, na němž stavělo ohrady proti nepříteli. Zanedlouho přitřhl větší počet vojska, které cestou loupilo a zabraňovalo jesuitům ve vykonávání bohoslužeb a lidu docházeti do chrámu. Nepřítel obsadil i jiná místa v okolí, z nichž činil výpravy do vesnic a na statky jesuitů. Co mohl, odvezl ze sýpek, 14 koní za 140 zlatých, 8 tažných volů a ostatní dobytek. Poddaným jesuitským všechno obilí vymlátili a mnoho dobytka odvedli. V Křeseticích zapálili a sedm stavení lehlo popelem. Mimo to museli měsíčně odváděti kontribuce a přechovávat na statcích vojsko pěší i jízdu a vším potřebným je zaopatřovati přes celou zimu a velkou část léta. Poddaní se většinou rozutekli a vesnice opustili.

Po saském vpádu bylo obnoveno reformační úsilí, neboť mnohde za vpádu saského povstali poddaní a mstili se za příkoří na pánech i katolických kněžích.¹⁰² V kraji čáslavském však ještě roku 1638 skoro všecken poddaný lid byl nekatolický.¹⁰³

Roku 1634 po mnoho dní tábořilo na statcích vojsko císařské a vyloupilo i poddané. Stěžují si na vůdce císařských, pod jehož záštitou vojsko samo odvažovalo se jim škoditi, zvláště když nastalo jaro. *Ustavičně dobytku a skotu činěné nástrahy vyžadovaly naši přítomnost, čímž alespoň bylo dosaženo, že byli nuceni pole napolovic obdělána opustiti a část skotu, po němž se ohlíželi, s největší námahou vyrvati* (Hist. Coll. 1634). Ostatní dobytek byl přiveden do blízkosti koleje, poněvadž venku nebyl v bezpečí, ale i sem vojsko se pokoušelo vniknouti. Proto měli jesuité v noci stráž a v nejvyšších oknech koleje rozsvítili světla na znamení, že jsou na stráži. Nicméně se o to dvakrát nebo třikrát marně pokoušeli. V létě však, když přišlo nepřátelské vojsko, zakusili ještě více. Nepřítel táhna ke Kolínu, dvakrát psal do Kutné Hory, aby ji zkoušel. Město bylo tehdy bez obrany. Jesuité domnívajíce se, že nepřítel bude brzo v městě loupiti, s nějakou šlechtou se z města vzdálili. Kolej zůstala úplně opuštěnou a domácí sousedé kolej rabovali a obilí ze sýpek odváželi do města. Po čtyřech dnech, když bylo již bezpečno, vrátili se do koleje a zachraňovali co se dalo s pomocí šesti jízdných hlídačů. Z pěti statků sotva jeden s námahou zachránili. Škody, jež utrpěli, odhadovali na 5660 zlatých.

Přepadení u Michalovic

Nejvíce utrpěli vpádem Švédů roku 1639. Když Praha byla obležena Bannerem, jesuité snažili se dostat do bezpečnějších míst, jmenovitě do Jihlavy a Německého Brodu. *Když roku 1639, 31. května, nepřátelský lid¹⁰⁴ do Království českého vpád nenadále učinil, mnohý pro zachování věrné poddanosti a životův svých do míst bezpečnějších ujížděti a se uchylovati počal. I tím způsobem páni Patres Societatis Jesu a jiných kolejí, které se tu také shromáždili, byli s některými jim potřebnými věcmi to učiniti museli. A když se na cestu téhož dne na třech vozích v každém po šesti dobrých koní a dvěma jízdními vydali a ke vsi Michalovcům se přiblížili a tu za dobrou hodinu v krémě krmili a snídali, tu Václav Kyselka, vyzkoumav to dobře, když tu odpočívali, své holomky s ručnicema a všelijakou zbraní opatřené shromáždil, a kde sám postačiti nemohl, skrze syna svého ještě nedospělého a po lese běhajícího a volajícího (sem běžte, sem, již jezuviti jedou) tomu zlému skutku je svolávati poručil. A takto shromážděné a zbraní opatřené k tomu skutku dobře příhodnému místu v lesích mezi Michalovicemi a Hostkovicemi si pospíšil a je dobře osadil a na jezuity a jejich vozy, když nejbezpečněji se jeti domnívali, nenadále z lesa vyšedší úsok učinil.*¹⁰⁵ Mezi prvním a druhým

do Kutné Hory (Oliva 1910, 231).

¹⁰² Cís. reskript ze dne 23. června 1635, patent praž. arcib. 31. června 1635, cís. list ze 4. prosince 1635, král. místodržící dali rozkaz 16. ledna 1636 kraj. hejtmanům (Bílek 1892, 157-164).

¹⁰³ Cís. list ze dne 29. prosince 1638 o urychlení reformace, zvl. vyhoštěním nekatolických úředníků. Provedení rozkazu zmařeno vpádem Švédů (1639-1649).

¹⁰⁴ Armáda Bedřicha Falckého. Švédové přišli jen aby plenili. (Oliva 1910, 289)

¹⁰⁵ AKH 1640 - 9027.

vozem jel na koni P. Jan Maegh¹⁰⁶, po pravé straně šel pěšky P. Jan Mehrer, předřkájící mariánské litanie, když náhle od kacířů a rebelů vesnických z lesa byli napadeni. P. Maegh byl dvěma ranami zastřelen ani nehlesnuv, pak Václav Trnoška, který z Jičína před příchodem nepřítelů k nám se utekl, Martin Ignatius, který ležel nemocen ve voze a jemuž čekáním byla roztržena hlava.¹⁰⁷

Jesuité vezli s sebou mnoho ostatků svatých, aby nepadly do rukou nepřítelů. Tyto věci myslivec Václav Kyselka vydrancoval, pak peníze, šatstvo, knihy a předměty rituelní a ještě jesuity do košile svlékl. Na penězích jim pobral asi 650 kop míš. Nejvíce byli postiženi P. Jan Mealyk, Mikuláš Lancinius a Jan Knisugnianus.¹⁰⁸ S věcmi k rituelní potřebě a svatými ostatky bezbožně zacházeno. Většinou uloupené věci potom sebrány a v pokladech kolejních a chrámech uctívány. Zabité jesuity uložil rytíř Bernard Gersdorf z Malšvic na Dolních Královicích v kostele sv. Trojice u Ledče. Dne 3. června odtud těla vyzdvížena a v chrámě sv. Barbory bez hluku pohřbena, poněvadž nepřítel byl na blízku. Původci tohoto přepadení, a to myslivec Václav Kyselka ze dvora Kvapínského s některými sedláky, celkem čtyřmi, se však v Hoře dostali ze žaláře, a to vinou šatlavního hospodáře a kata, kteří roku 1642 v Praze uvěznění, dání na pranýř, z Prahy vymrskáni a z království vypovězeni.

Přepadení se prý stalo pro náboženství a pro hlásání víry v onom kraji. (*Hist. Coll.*) Usmrcení jesuité byli později po české provincii uctíváni a na místě vraždy byl roku 1677 postaven veliký kříž s obrazem znázorňujícím přepadení.

Švédský vojevodce Banner po vypálení Nymburka a Poděbrad se obrátil ke Kutné Hoře. Švédové zde získali velkou kořist. Dne 3. června roku 1639 přitřhl nepřítel o deváté hodině ráno směrem od Kaňku k bráně čáslavské. Vůdce povolal k sobě radu a požadoval peníze a naturalie, hroze vypálením města. Mimo to vyslal dva zástupy dragounů, kteří s radou měli vyjednávat, a poručil, aby rektor kutnohorské koleje přišel se svými k bráně Žižkově. Mezitím P. Jan Faber s bratry Martinem Caffoukem a Martinem Hoffmanem byli zajati v předměstí vedle hřbitova svatobarborského, oloupeni a odvedeni k bráně čáslavské. Ostatní v koleji (kam se vrátili od Ledče po přepadení) se skryli, jiní odvedeni do zajetí (rektor P. Bartoloměj Hauserus a P. Vilém). Všichni zajatí byli odvedeni ke generálmajorovi, který zatím táhl k Pardubicům, spolu s císařským rychtářem a šepmistrem Michalem Fatigatem. Zajatci voženi byli po Čechách, věznění v Chlumci, Rychnově a jinak strašeni. Generálmajor žádal na nich výkupné padesát tisíc dukátů. Když však žádným způsobem ani menší sumu nemohl z nich dostat a hraběnka Šliková intervenovala prostřednictvím hraběnky Bannerové, byli propuštěni za pár sudů vína. Z posledního bydliště z Poděbrad byli dopraveni až do Kolína. Coadjutor Martin Hoffman, jsa chatrného zdraví, velmi si uškodil pobytem ve špatných vězních a byl později poslán do Prahy na léčení. Ostatní jesuité, kteří se doma schovali, uprchli do Jihlavy. Zde obraceli některé z urozených, ale i mezi lidem obvyklým způsobem působili.

Kolej v jejich nepřítomnosti byla úplně vyloupena. Vojsko odvedlo na třicet koní a poddaní pak ještě co se dalo. Den před sv. Ondřejem se nepřítel opět vrátil a město vyloupil. Z koleje tehdy odvedeni poslední dva koně. Více jim však neuškodil, poněvadž jim dána k ochraně *Salva kvardia*.¹⁰⁹

Roku 1640 císař. vojsko udeřilo u Kolína na švédské voje a přinutilo Banneru, že odtáhl do Míšně. Po Bannerově smrti [1641] hubil české země jeho nástupce Torstenson.

O stavu náboženství v království českém za doby vpádu Švédů roku 1641 se dovídáme

¹⁰⁶ Pocházel z Korku v Irsku.

¹⁰⁷ Podle *Olivy* (1910, 18-19) o tom vypravuje P. Balbín.

¹⁰⁸ P. Leczycki zachránil život útekem. Na útěku ztratil vzácné rukopisy a ostatky svatých, které byly od sedláků zohaveny a roztrhány. (*Oлива 1910*, 289-290)

¹⁰⁹ *Relatio Captivitatis quinque personarum e Soc. Jesu Collegii Kutenbergensis à militibus Suedicis 3. Junii 1639* (Státní archiv XIV/1-14).

z listiny pražského arcibiskupa.¹¹⁰ Šlechtici jsou všichni alespoň na oko katolíky, aby zachránili statky. Čeď mají protestantskou. Měšťané jsou katolíky, kde je nezbytná toho nutnost, ale mnozí v královských městech jsou jen zdánlivě katolíky, tajně vydržují mimo město predikanty. Venkované buď z nevědomosti nebo tvrdošijnosti jsou nekatolíky. Jejich páni a úředníci toho nedbají a špatný příklad jim dávají. Všude tajně se zdržují predikanti. Jest veliký nedostatek kněží katolických. Většina venkovanů je stádo bez pastýře atd.

Na jaře roku 1642 opět byli ohroženi vpádem Švédů. V koleji kutnohorské dleli uprchlí jesuité z jiných kolejí. Město Kutná Hora dostalo výhrůžné dopisy a vyzýváno, aby složilo několik tisíc zlatých. Když toho nebylo dbáno, byli posláni vojáci, aby město zapálili. Byli však chyceni a do Prahy k mrskání posláni. V tom nebezpečném čase někteří zůstali doma, jiní se uchýlili jinam. Ti, kteří zůstali, pečovali o školy, bohoslužby a obvyklou práci, která v ničem nebyla zanedbána.

Když v roce 1643 obsadili Švédové Kolín, poslali asi 200 vojáků k napadení Kutné Hory. Tentokrát se město bránilo a mnozí útočníci byli zraněni, zabiti a vytlačeni. Město utrpělo ale velikou škodu loupěním, jmenovitě koní, kteří byli určeni k polním pracem. Na tuto noc k ochraně koleje byli přiděleni čtyři vojáci. Nebylo to však nic platno. Časně ráno učinili útok na stáj a všecken dobytek odvedli. Někteří jesuité, jichž tehdy bylo v koleji 25, odešli do chrámu, ostatní byli v jídelně zavřeni a každý měl složit 100 dukátů. Nic jim ale neudělali, poněvadž měli takový příkaz. Jedno se jim jenom o peníze.

Dne 11. června večer o 6. hodině přitáhla od Kaňku švédská jízda. Město vyloupeno, krámy a domy prohledávány a cokoliv nalezli na šatech, stříbře nebo zlatě, to ukradli. Zatím co loupili ve městě, asi 60 vojáků pomocí žebříků se dostalo do koleje, odkud odvedli 30 koní, 19 volů, 21 krav a 60 ovcí a všechno co našli ve spížích a komorách vyloupili. Jesuitům se však nic nestalo. Naopak k ochraně dostali zásluhou majora Wrangela 20 střelců. Tento švédský důstojník provázen jinými přišel dokonce do chrámu svatobarborského, jemu se velmi obdivoval a dotazoval se jesuitů na katolické náboženství. Tím nabyli jesuité dobré myslí.

Vojsko švédské provázeli mnozí uprchlí kazatelé a prý oni (Švédové) *neuznali za vhodné s nimi hovořiti a našeho přátelského rozhovoru se dožadovali, pročez jakoby nás zdraviti přícházeli.* (Hist. Coll. 1643, 51)

Ještě v roce 1646 hrozilo jesuitům nebezpečí, neboť šířila se pověst, kterou přijímal nejen lid, ale i šlechta, že lidé Tovaryšstva jsou nepřáteli míru a že mají účast na třicetileté válce a že bez jejich přičinění by nebylo k ní došlo. Jesuité obávající se provedli o Božím Těle okázalou slavnost a hleděli se ospravedlniti. Předváděli na divadle, jak se dožadují míru a jak jednotlivé země císařské zpěvem prosí za odstranění válek. Nakonec se objevil *Ježíšek* a slíbil jim mír. Tím se jim podařilo utopiti ostří pomluv a pověstí.

Morové rány

Po válce třicetileté hned roku 1649 za moru jesuité horlivě v Kutné Hoře pomáhali. Již dříve, roku 1634, bylo město postiženo touto metlou, ale duchovní byli uchráněni, v čemž spatřovali působení Prozřetelnosti. V roce 1649 jeden z kněží po tři měsíce přinášel nemocným léky a duchovní útěchu, neboť věřící hojně v tomto nebezpečí přistupovali ke zpovědi a přijímání. Přitom žádný z jesuitů se nenakazil, ani ten, který nemocné navštěvoval a pomáhal jim. Horlivost jesuitů sahala i za město, jmenovitě u okolní šlechty, která své poddané příkladem nabádala. Tak zajížděli do Kolína, kde slibovali hrozící morovou nákazu odvrátiti tím, že budou horlivě přijímati svátosti a tím smyjí viny za své hříchy. Magistrát šel ovšem příkladem. Působili též v Kouřimích, zvláště proto, že pastor utekl před morem a lidé nemocní byli zde bez duchovního. Vyzpovídali tenkrát v Kouřimích až 300 lidí nemocných i zdravých. Dvanáct lidí přivedli k užívání svátostí, pět obrátili a upevnili ty, kteří působením sousedních

¹¹⁰ Harrachův archiv ve Vídni, fasc. 3 fol. 339.

kazatelů byli ve víře oslabeni.

Nejstrašnější byla morová nákaza roku 1680, jíž padli za obětí i čtyři kněží-jesuité. Mor začal v měsíci červenci a říkalo se, že jej z Prahy přinesl nějaký student logiky František Chrástovský, který zemřel se třemi nebo čtyřmi bratry v předměstí na *Páchu*. Odtud přešel k bráně kouřimské a do samého města vnikl, když paní Kubínová uprostřed města moru podlehla. První pomáhal při moru P. Jan Javůrek, minister domus, s poetou Františkem Leholem. Ten po třinácti dnech ulehl (P. Javůrek) a nahradil jej P. Václav Tatýrek. Z jesuitů doma zemřeli Daniel Moravec z Jičína, coadjutor, 20. srpna, po dvou týdnech Tomáš Švarc, procurator socius 9. září, 10. září zemřel P. Václav Tatýrek z Týna nad Vltavou, jehož nahradil P. Jiří Čapek (* Vysoké Mýto) z Jeníkova povoláný, ale ten zemřel po osmi dnech (18. září). Jeho působnost nastoupil P. Jan Perger z Telče na Moravě, prof. rhet., a po jeho smrti 2. října P. Friedrich Bridelius¹¹¹ (†15. října), známý misionář, který působil také v Kutné Hoře a jehož činnost misionářská a protireformační jest namnoze velmi světlá a humánní.¹¹² Horlivost při moru projevovat též P. Chanovský a v koleji zemřel M. Jindřich Houta z Milčína, prof. poesis. Zemřeli byli pohřbeni na hřbitově svatobarborském v části přiléhající kapli sv. Františka Xaverského. Jejich životopisy a elegia byla po provincii rozšiřována a vychvalována jejich působnost a obětavost. Jejich horlivost ocenil i magistrát kutnohorský, poněvaď ve dne v noci nemocným přísluhovali a o jejich spásu se starali, jak o tom zápis v knihách městských zachovaný svědčí. Město psalo o jejich obětavosti generálovi řádu a arcibiskupská konsistoř vzdala díky rektoru koleje. Na hrobě obětovaných prý očití svědkové viděli šlehati plameny. Čtyřem - P. Václ. Tatýrkovi, P. Jiřimu Čapkovi, P. Janu Pergerovi a P. Fridrichu Bridelovi - byl pořízen mramorový pomník zasazený na zdi kaple Dušiček, kdež byli pohřbeni (*Miller 1723*, X. 3298-3299).¹¹³

V Kolíně v době nákazy morové pomáhal P. Adam Forster. Doma ostatní horlivě zpovídali, vypravovali se k sousední šlechtě. Jeden z kněží vyzpovídal za moru 3000 lidí a navštívil 27 lidí nakažených morem. Dokonce i do sousedních vesnic nakažených morem docházeli a zde u urozených a jejich poddaných konali každodenně pobožnosti za odvrácení moru. Jmenovitě u pana Vratislava hraběte ze Šternberka, nejvyššího sudí král. českého, i jinde na Sázavě.

Spatřováno hrdivství v nesmyslném se vystavování smrti z touhy pomoci na jedné straně, ale na druhé straně nákaza stykem a pobožnostmi jenom zvětšována. Nelze ovšem věc posuzovat z dnešního stanoviska, abychom nebyli nespravedliví.

Když se roku 1713 objevil mor na předměstích, na žádost magistrátu se usadil jeden kněz 11. listopadu ve staré farní budově u sv. Bartoloměje a přísluhoval sv. svátostmi onemocnělým. Zopatřil 39 osob. Epidemie tehdy netrvala dlouho a 19. prosince jesuita byl odvolán a po kontumaci koncem roku se vrátil do koleje. Morová rána roku 1713 byla velmi krutá a zasáhla neblaze do vývoje města.

Stavba nové koleje

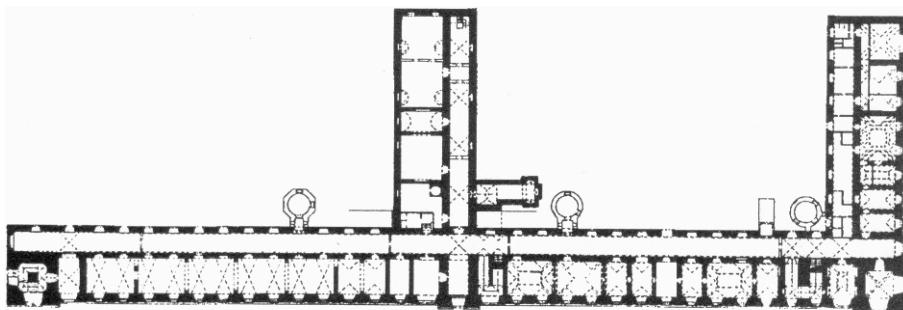
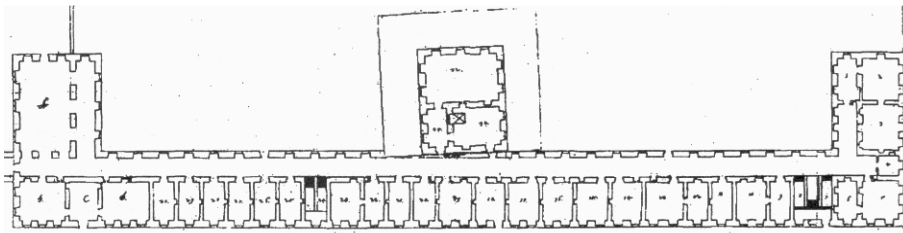
Kutná Hora nabývala hospodářské síly koupí statků, kulturní život se vyvíjí zásluhou vynikajících umělců (Brandl, Palko, Raab, Baugut) a učenců (Balbín, Kořfnek). Rozvíjejí se i umělecká řemesla (pasířství, kamenictví, malířství, kamnářství aj.).

V roce 1666 rozhodli se jesuité stavěti novou budovu kolejní, když nadřazeným se

¹¹¹ Narozen ve Vysokém Mýtě, 24 let byl činný jako misionář, putuje od vsi ke vsi. Kázal i na cestách, v polích a lesích, zvláště v kraji čáslavském a boleslavském. Rozdával různé katechetické knihy, jež dal vytisknout. (*Miller 1723*, X. 3299-3300)

¹¹² Pozn. vyd.: Viz též *Fridrich Bridelius v záznamech jezuitských katalogů* (Fechtnerová 2010) a další články ve sborníku *Antiqua Cuthna 4*.

¹¹³ Pozn. vyd.: O tomto moru pojednává práce *Úvahy o moru roku 1680 v Kutné Hoře a okolí* (Maur 2005) a práce *Jezuitské litterae annuae a jejich podání náboženského života v Kutné Hoře v morovém roce 1680* (Svatoš 2005).

*Jesuitská kolej v Kutné Hoře, nahoře projekt (G. D. Orsi, 1667), dole dnešní stav.
(Vlček et al. 1997, 325 a 326)*

dosavadní budova zdála malou a příliš od města vzdálenou.¹¹⁴ Dne 1. září, když bylo o místě kolejní budovy rozhodnuto, hned bylo započato s bouráním domů a urovnáváním celé prostory i pro cestu k sv. Barboře.¹¹⁵ Urovnání místa vyžadovalo mnoho práce a finančního nákladu. Prostředky koleje nestačily. V tomto úkolu byla jim nápomocna rada kutnohorská v úpravě zahrad za budoucí kolejní budovou, z nichž země převyšující byla svezena dolů. Zahrady pod dnešní budovou, kam hlínu sypali ze základů, zakoupili a jednu dostali od cís. rychtáře.

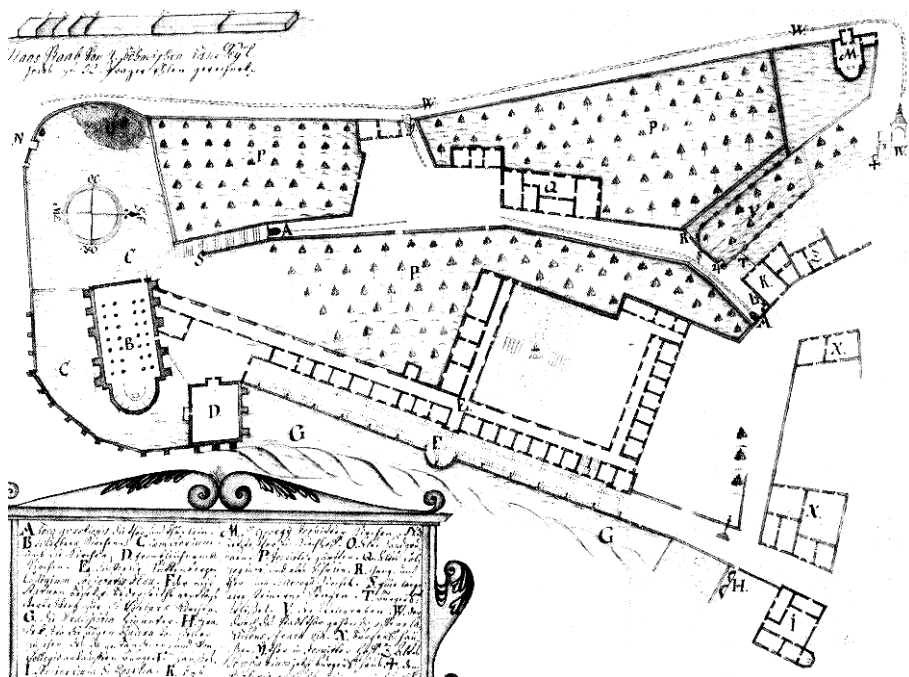
Provinciál P. Daniel Krupský, který do Kutné Hory proto se vypravil, věnoval na zbudování koleje 1100 zl. rýn. (*Podlaha 1912, 57*), pan Litmír František Obitecký z Obitec, pán na Janovicích, Petrovicích a Souticích,¹¹⁶ 3000 s podmínkou, aby 1000 připadl semináři a zatím aby tam místo úroků byli vydržováni dva jinoši, druhý tisíc aby časem byl obrácen na výzdobu kaple Dušiček, z úroků třetího tisíce aby v té kapli byla vydržována lampa (*Hist. Coll. 143; Podlaha 1912, 57*), neznámý duchovní 1000 zl., promotor budovy (nový provinciál?) 2000 zl., pan Jan Wetter 50 zl., jeden člen Tovaryšstva věnoval na stavbu 1000 zl. rýn., provinciál 2000, jiní příznivci v následujících letech 2950 zl. rýn. (*Podlaha 1912, 57*), roku 1673 farář Jan Slavík 500 zl. rýn. (*Miller 1723, III. 510*). Mlynář na Řešetu za část půdy v Bylanech postoupil roku 1670 jesuitům místo za hradbami města, kde těžili písek na stavbu koleje (*Hist. Coll. 141-142*).

Město darovalo 130 zl. na úpravu cesty k sv. Barboře a vápno na maltu a dovolilo jim ze svých gruntů dovážeti potřebné kamení a písek (1673). Kámen lámali *na právu Čechovském při gruntu Samuele Špačka a na Ptáku*. Při lámání kamene na Ptáku dostali se do krvavého sporu se sedleckým klášteřem. Písek, vápno a jíl dobývali na samé prostoře kolejní v rozšířeně

¹¹⁴ Návrh vypracován v letech 1664-1665. Staveniště označeno 1. října 1666.

¹¹⁵ Při bourání domů nalezen starý peníz s nápisem *Dominus providelit* na líci a *Vigilandum tamen* na rubu. To vykládáno jako dobré znamení.

¹¹⁶ Císařský rada a přisedící zemského soudu, výborný znalec hospodářství, býval koleji ochotným rádcem. O stavbu se živě zajímal.

Plán části města Kutná Hora po stavbě jezuitské koleje, 1734 (Historický atlas, mapa č. 10)

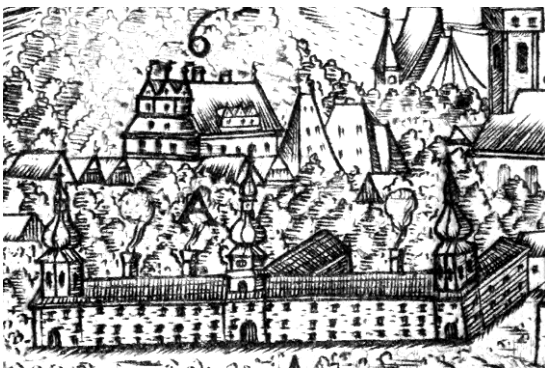
části dnešního parku u sv. Barbory.

Základní kámen byl položen roku 1667, den před Pozdravením Panny Marie. Byla vykopána zem až na skálu v místě, kde dnes stojí první [severní] věž kolejní, a P. Janem Scriboniem, prefektem nové budovy (řídil stavbu), za přítomnosti několika jezuitů položen základní kámen a požehnán P. rektorem. V neděli čtvrtou po Velikonocích, 8. května, položen oficielně a slavnostně základní kámen. V chrámě svatobarborském sešla se šlechta ve velkém počtu a přivedena procesí z Kolína, Čáslavě, Týnice [Týnce nad Labem], Chotusic, Církvice, Křesetic, Bikánce [Bykáně] děkany a faráři a od sv. Jakuba z města. Procesí se postavila před místem budoucí koleje. Potom z chrámu vyšli jezuité vedeni rektorem v pluviiálu, provázeni šlechtou z celého kraje do místa, kde dnes stojí prostřední portál. Tam měl krátkou českou řeč P. Jan Scribonius. Pak požehnal kámen rektor a do kamene vloženy ostatky sv. Aretia, Blasia, Argentina, Secunda, sv. Viktorie, prsten sv. Xaveria, sv. Agaty, zrno sv. Jana [Johany], španělský kříž, svatý vosk či Agnus Dei, peníz s obrazem P. Marie Svatohorské, sv. Ignáce, sv. Barbory a P. Marie Kutnohorské a listina, jejíž znění se nedochovalo. Potom sloužil rektor mši a položil první maltu, pak baron Ferdinand Rabenhaupt ze Suché, hejtmán čáslavského kraje, Litmír Obitecký z Obitec a jeho synové Jan Václav a Jan Antonín, arciděkan kutnohorský P. Jan Graber, ostatní děkani a šlechta. Po skončení této slavnosti za hudby a zpěvu se procesí odebrala do chrámu svatobarborského.

Budovu kolejní stavěl pražský mistr a měšťan Starého Města Jan Dominik Orsin. Je to velkolepá barokní stavba v podobě obráceného F na počest císaře Ferdinanda. Kdysi měla tři věže, střední byla při převzetí budovy k účelům vojenským snesena. Ve věži jižní umístěny staré Ptáčkovy zvony ze staré osmiboké zvonice na kopci vedle chrámu sv. P. Barbory.¹¹⁷

¹¹⁷ Stará dřevěná zvonice zbořena za rektora Streera (1723-1726).

Stavba koleje zahájena roku 1667 a trvala do 1681. V létě 1667 provedeny základy prvního traktu. Roku 1671 byla budova dostavěna do druhého patra (*Hist. Coll.* 144). Stavitel dostal 20.000 zl. rýn. Na potřeby stavební dostávali ovšem značné sumy od dárců. Tyto náklady na budovu činily mimo sumy staviteli na 20.000 nových zlatých.

Stará (6) a nová (A) jezuitská kolej (Kořínek 1675)

Ve skutečnosti se stěhovali do nové koleje již částečně obývaní schopné 1. listopadu 1678. Den před tím přenesena byla nejsvětější Svátost, dům benedikován, brána i všechny místnosti. Staré obydlí upraveno pro gymnasium (jeho hořejší patro sneseno, aby se zdím ulehčilo). (*Hist. Coll.* 175) Roku 1689 dostavěn refektář, jehož klenba pěkným plastickým dílem opatřena (*Hist. Coll.* 223). V následujících letech stavba přerušována - stavěno směrem k chrámu sv. Barbory. Roku 1708 kolem věží kolejních připevněny plechové kanály. Přibýlo k obýváním 8 nových ložnic, nejvyšší chodba vydlážděna, na dvoře postavena mramorová kašna. (*Hist. Coll.* 284) Nová část roku 1710 tak uvnitř upravena, že P. kazatel a profesori do šesti nových ložnic se nastěhovali a také sakrista i senter se ubytovali do svých ložnic. Také místa pro knihovnu zpolovice adaptována. (*Hist. Coll.* 290) Roku 1711 střecha koleje poškozená deští opravena a pořízeno na ni vkusné horologium [orloj, věžní hodiny] v ceně 350 zl. Spíž na víno, potraviny a maso novými zdmi v zásobárně tak opatřeny, aby netrpěly napříště letními horky. (*Hist. Coll.* 293)

Roku 1721 (2. října) provinciál položil základní kámen pro poslední věž koleje. Na její stavbu vynaloženo více než 2000 zl. rýn. (*Podlaha 1912*, 58)

Stavba dokončena roku 1680. Za rektora Norberta Streera spojena masivní chodbou s chrámem sv. Barbory, která tam byla ještě roku 1842.¹¹⁸

Zásah do stavebního vývoje města

Vedle stavby kutnohorské koleje zasáhli jezuité i jinak do stavebního vývoje města. Před kolejí jezuitskou za rektorátu P. Ferdinanda Želechovského postaveny prací bratra Františka Bauguta, jezuitského sochaře, barokní sochy.¹¹⁹ Náklad na ně většinou nesli dobrodinci. Roku

¹¹⁸ Pozn. vyd.: O stavbě koleje pojednávají i články *Jezuitská kolej v Kutné Hoře* (Vlček 2005) a *Jezuitská kolej v Kutné Hoře* (Záhorka 2011). Původní plán budovy kutnohorské jezuitské koleje od G. D. Orsiho z roku 1667 a plán koleje a okolí od J.J. Manna z roku 1732 byl spolu s dalšími informacemi publikován v knize *Encyklopedie českých klášterů* (Vlček et al. 1997, 76 a 324-327). Situační plány města před stavbou jezuitské koleje a po její výstavbě jsou uvedeny mj. v publikaci *Historický atlas měst České republiky, svazek 22 - Kutná Hora* (2010, mapový list č. 5). Výzdobou kutnohorské koleje se zabývá článek *Nástěnné malby v kutnohorské jezuitské kolejí* (Mádl 2011).

¹¹⁹ Cesta před kolejí upevněna zdí jdoucí paralelně. Na ní postupně umístěny sochy. (Roku 1709 z darů pořízeno několik kamenných soch před kolejí, kudy chodil lid do kostela pro zbožnost a okrasu za 350 zl. - jmenován Baugutt.) Roku 1709 sv. Ignáce a Xaveria nákladem koleje, roku 1710 sv. Josefa (Baugut), roku 1710 sv. Isidora (nákladem pana Isidora Obiteckého z Obitec - *Hist. Coll.* 290), roku 1711 sv. Aloisia (hr. Adam z Trauttmansdorfu) a sv. Floriána (měšťané kutnohorští), roku 1712 socha sv. Ferdinanda (baron z Rabenhauptu ze Suché - *Hist. Coll.* 295), roku 1712 socha sv. Františka Borgiáše (nákladem koleje, přispěl děkan kolínský 20 rýn. - *Hist. Coll.* 295), roku 1714 socha sv. Anny (sbírky kutnohorských matron), téhož roku socha sv. Barbory (hr. Barbora

1712 Karel Kubín z Hotmile, městský primas, dal zhotoviti sochu Karla Velikého, roku 1714 postavena socha sv. Anny, pak sv. Frant. Borgia, roku 1711 měšťané ochránci města před požárem sv. Floriánovi, rodina hraběte z Trautsmannsdorfů sochu sv. Josefa Kalasanského,¹²⁰ ochránci koleje a města sochu sv. Františka Xaverského, sochu sv. Václava, roku 1710 jezuité sochu sv. Ignáce, pak sochu sv. Josefa, sv. Isidora páni Dačičtí z Heslova, sv. Ludvíka¹²¹ Rabenhaupt ze Suché, sv. Barboře kníže z Lobkovic a sv. Janu Nepomuckému pánové z Věžníků.¹²²

Roku 1716 byla vydlážděna cesta vedoucí k sv. Barboře nákladem 195 rýn. (senát kutnohorský přispěl 170 rýn.).

Roku 1717 k hlavním sochám před kolejí přidány byly sochy menší a roku 1718 mezi sochy postaveno 10 velikých kamenných váz, nákladem 366 zl. rýn. Sochy jsou dílem fr. Františka Bauguta, řezbáře a sochaře (žil v Kutné Hoře v letech 1709-18). (*Hist. Coll.* 285; *Podlaha 1912*, 58)

Roku 1717 obnoven sloup se sochou sv. Barbory, stojící poblíž semináře, kolem něho do čtverce postaveny 4 sochy: sv. Lucie, Anežky, Kateřiny a Doroty. Sloup opatřen kamennou balustrádou a kamennými stupni, přidány železné mříže.

Morová socha u Božích muk [morový sloup], postavená v letech 1714-15 rovněž mistrem Bagutem, z hrubého pískovce vyvedená, svědčí jak v provedení tak i ornamentice o neobyčejném uměleckém nadání vyrabitele a třeba myšlenky hlavní *oblaky obehnaný jehlanec hlavy andělů zdobený, na němž krásně vyvedená, živost a velebnost prozrazující socha Nepoškrvněné Panny Marie stojí - vzata býti se zdá ze sochy podobné na „Příkopí“ ve Vídni postavené, tak předc tato naše zde s mnohem namahavější práci a obezřelostí provedena jest.* (*Veselský 1877*, 123)

V okolí kutnohorském velmi poeticky se vyjímají mnohé barokní sochy, které na tentýž původ poukazují.

Vynikající členové řádu

Vedle dovedného sochaře **Jana Bauguta** (roku 1718 odešel do Telče) honosí se jezuitská kolej i jinými znamenitými umělci a lidmi.

Byl to řezbář bratr **Jiří Ridl**, jehož prací jsou mnohé barokní oltáře v chrámu svato-

Sousoší sv. Václava, Víta, Ludmily, Kosmy a Damiána před jezuitskou kolejí

Věžníková rozená Švihovská), roku 1716 sv. Václava (nákladem hlavně koleje). Celkem 12 soch stálo 1385 rýn. (nepočítaje materiál a potahy). (*Podlaha 1912*, 58)

¹²⁰ Pozn. vyd.: Nově interpretována jako sv. Alois Gonzaga (*Oulíková 2011*).

¹²¹ Pozn. vyd.: Nově interpretována jako sv. Ferdinand III. Kastilský (*Oulíková 2011*).

¹²² Pozn. vyd.: Sochami před jezuitskou kolejí se zabývá článek *Galerie světců před jezuitskou kolejí v Kutné Hoře a její donátoři* (*Oulíková 2011*).

barborském a jmenovitě bývalý hlavní oltář. Tomuto umělci zřídili v domě zvaném Vítězství prostornou dílnu. V Hoře působil od roku 1709 do roku 1718.

Pak malíř **Ignác Raab**, od něhož pochází obraz sv. Barbory, dříve na hlavním oltáři umístěný (1754).

Malíř **Jan Karel Kovář** zhotovil roku 1746 fresku na západní stěně kaple sv. Ignáce, představující výjevy ze života sv. Ignáce (Sen sv. Ignáce z Loyoly), ne příliš valné umělecké ceny.¹²³

Za rektorátu P. Hieronyma Unčovského působil v koleji kutnohorské (1647) malíř **Herman Schmidt**.

Značný význam pro Kutnou Horu má spisovatel a kronikář **Jan Kořínek**, narozený v Čáslavi 12.2.1626 a zesnulý v Praze 12.8.1680. Po studiích vstoupil do řádu jezuitského, tam vystudoval filosofii a působil na rozmanitých místech v Čechách a na Moravě. Učil v nižších třídách gymnasiálních, byl kazatelem a správcem seminářů. Napsal *Staré paměti kutnohorské* (vydáno v Praze 1675 u Černocho, druhé vydání péčí Devotyho roku 1831). Sebral je na podnět Krugera a Balbína, když působil v Kutné Hoře. Kronika, ač nemá valné ceny historické, je zajímavá. Vydal také spis *Philosophia peripatetica* (Olomouc 1658) a *Quadruplex antidotum contra omne vitium* (Praha 1674). Skládal také české písně. (*Ottův slovník naučný*)¹²⁴

V Kutné Hoře působili P. **Bohuslav Balbín**, P. **Bohuslav Boček** roku 1688, P. **Jiří Plachý** (*1606 v Budějovicích, †19.4.1664 v Kutné Hoře a zde pohřben), jehož obraz, pravděpodobně Petrem Brandlem malovaný, se nachází ve Vlašském dvoře (*Muška 1900*).

Jan Barner byl znamenitý kazatel a spisovatel.

Dramatik P. **Karel Kolčava** (*13.4.1656 v Praze, †30.7. 1717 v Kutné Hoře), *jehož jméno proniklo i za hranice a bývá mu vyhrazováno čestné místo v cizích přehledech světové dramatické tvorby jezuitské. Do řádu vstoupil roku 1673. Disputoval veřejně z teologie a filosofie. Jako učitel na střední škole jezuitské vyučoval šest let v třídách gramatiku, ve dvou nejvyšších humanitas a rhetorica 20-21 let. Praef. lat. škol byl 12, řed. seminaria 6-8 let. Podle Pelcla byl 14 let katechetou, po 13 let stál v čele kongregací. Místa jeho činnosti jsou dosud neznáma. V Hoře v roce 1690 zapsán jako Prof. Rhet., Praef. Congr. Lat., Cont. templi, potom roku 1716 jako regens sem., exhort. dom., Cont. templi a roku 1717 v téže hodnosti s poznamenáním data jeho smrti. U dramati Kolčavových přesáhl jejich význam hranice vnitřní náplně jezuitské školy. Obrážela se v nich dlouholetá tradice jezuitského divadelnictví, významného to jejich projevu kulturního. Snad jen nechutná rozvláčnost byly projevem Kolčavovy individuality. Jinak poznáváme z jeho dramati rysy kolektivní produkce a ducha barokní dramatiky vůbec.* (Ryba 1926)

Značné zásluhy o řád měl P. **Jan Scribonius** (*1622 v Plzni, †1698 v Kutné Hoře). Do řádu vstoupil roku 1641. Byl známý po celém království pro věci, které vedl pro slávu boží. (*Hist. Coll.*) Byl vychován v Praze v konviktě sv. Bartoloměje. Působil v Klatovech a Kutné Hoře jako kazatel a exhortator a superior residencí. Jeho zásluhou vzniklo bratrstvo sv. Václava a *Svatá hora může za svoji slávu a výstavnost děkovati jenom jemu.* (*Hist. Coll.* 1698)¹²⁵

Rektoři kutnohorské koleje

Pro kutnohorskou kolej měl význam P. **Jan Dakazat**, narozený v Králové Hradci roku 1587 (†1656 v Praze), první rektor zdejší koleje, jenž měl přízeň mocných duchovních a byl

¹²³ Pozn. vyd.: Podrobnější informace jsou uvedeny ve studii *Nástěnná malba s námětem „Obrácení sv. Ignáce na hradě Loyola“ v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře* (Royt - Vlnas 2005).

¹²⁴ Pozn. vyd.: J. Kořínekem a jeho dílem se podrobně zabývá rozsáhlá studie Alexandra Sticha a Radka Lungy, tvořící součást obnoveného vydání práce Jana Kořínka *Staré paměti kutnohorské* (Kořínek 2000), a kratší studie *Jan Kořínek - velký a živý barokní prozaik* (Stich 2005).

¹²⁵ Pozn. vyd.: V Kutné Hoře krátce působil i známý P. Antonín Koniáš (*Barošová 2011*).

koleje kutnohorské budovatelem. Řídil kolej od 1. ledna 1626 jako superior do roku 1628, do 31. prosince 1631 jako vicerektor a do roku 1636 jako rektor.

Pak stáli v čele koleje do roku 1634 Jiří Molitoris, do 1. dubna 1637 Bartoloměj Hauserus, do 15. srpna 1640 Pavel Stefanides, 1645 (do 11. července 1644?) Pavel Leskauer, 1648 (do 11.5.1647?) P. Jeroným Unčovský, 1652 (do 14. srpna 1650?) Jan Loubský, do 14. srpna 1653 Ondřej Nigrin, 1657 (do 1. října 1656) opět Jeroným Unčovský, P. Jan Hetzer do 1. října 1659? (*Kroess 1938, 865*), 1664 Daniel Felix, 1666 Jan Moticius, 1669 Jan Vichaeus, 1673 opět Jan Moticius, 1675 Jiří Rosenmüller, 1678 Tomáš Koukol, 1681 Václav Berghamer, 1685 Jiří Vorel, který se pak stal provinciálem (za ¾ roku), 1686 Jan Retor, 1669 Alexius Pachta, 1692 Jan Kolovratský, 1695 Kristian Cattulus (*založil za kolejí až ke zdím městským rozsáhlé ovocné a zeleninové zahrady*), 1699 Maxmilián Formánek, 1702 Jiří Chýnský (*za něho cis. Josef I. 17. července, když k Landavě táhl, do Hory Kutné přijel, chrám sv. Barbory navštívil*), 1706 Tobiáš Losenický, 1708 František Krus, 1711 Ferdinand Zdechovský (*roku 1700 jako prefekt koleje dal vysázeti před budovou kolejní lípy*), 1714 Václav Giller, 1717 Antonín Martinec (ten tehdejšího arciděkana Dačického z Heslova pronásledoval a udával u arcibiskupa), 1720 Kryštof Felix, 1723 Jan Duchek, 1726 Norbert Streer (který zohyždil pohled na chrám sv. Barbory přístavkem chodby z koleje do chrámu), 1730 Karel Basemhein, 1732 Fabián Veselý (který dal zadní vrata k starým školám co cestu z města k chrámu sv. Barbory zatarasiti, staré památné věže na chrámu sv. Barbory shoditi, městský znak nad portálem toho chrámu srhnouti a rozbiti a po celou dobu svého rektorátství měl s magistrátem a obcí spory), 1736 Šebestian Loth, 1740 Jindřich Král (který musel znak stržený Veselým v roce 1640 znovu zhotoviti), 1744 Ignác Schindler, 1747 Jan Klouzal, 1749 František hrabě z Oppersdorfu, 1753 Jan Paleček, s nímž byl magistrát ve velmi dobrém poměru a městský písař *Kegler (2009, 103)* o něm poznamenal *totus amabilis et plenus gratiae, ex omnibus optimus rector*. Dal odstraniti hlavní oltář v chrámu svatobarborském a nahraditi barokním s obrazem Františka Raaba. Od roku 1756 až do zrušení řádu Václav Kraus.

Jesuitská lékárna

V koleji byla dosti veliká lékárna, z níž zaopatřovali nemocné léky, a sice v přízemí v první věži od města. Měli svého lékárníka. Po zrušení řádu byla prodána lékárníku Balabanovi z Kutné Hory.

Knihovna

Měli rovněž značnou knihovnu, na kterou dosti věnovali (20 zl. roku 1684, 200 zl. roku 1694). Zčásti přispívali na ni dobrodinci svými odkazy. Roku 1631 odkázal jí arciděkan knihy a roku 1649 rovněž v ceně 500 zl. Roku 1673 farář Jan Slavík odkázal jí veškerá svá díla Cornelia a Lapida a mnohé jiné knihy. Roku 1678 přikoupeny knihy (*Hist. Coll. 176*). Roku 1694 přibýlo knih v ceně 200 rýn. (dar člena S.J.). Roku 1719 Matouš Jelínek, farář u sv. Jindřicha na Novém Městě Pražském, odkázal svou knihovnu, která přivezena v šesti bednách (*Miller 1723, III. 512*).

Osud knihovny: Něco, a to většinou knihy náboženského obsahu, se zachovalo a přeneseno do zdejšího ženského kláštera sv. Uršuly, kde jesuité vykonávali také duchovní úřady. Něco je v profesorské knihovně zdejší reálky, v archivu města Kutné Hory a v knihovně jesuitské residence u sv. Ignáce v Praze.

Když v roce 1742 válka sedmiletá byla vedena poblíže Kutné Hory, dostali 21. května roku 1742 1400 raněných z bitvy u Chotusic, nepočítaje v to děti a ženy. V roce 1743 dlely tlupy Prusáků v koleji kutnohorské, ovšem potom se jesuité domáhali odškodnění a skutečně ho dosáhli.

V koleji kutnohorské bývalo 20-30 až 35 řádových členů, a to kněží, bratří coadjutorů a laiků. Po zrušení řádu jmění kutnohorské koleje připadlo studijnímu fondu. Všechno bohaté

náciní bohoslužebné jesuity nastřádané bylo roku 1811 prý na dvou vozech odvezeno a státu odvedeno.

Po přečtení bully papeže Klementa XIV.¹²⁶ směli zůstatí kněží v koleji 8 až 10 dní pohromadě, než si zaopatří jiný byt, stravu a oblek, a každý dostal 120 zl. Někteří z nich zastávali i nadále duchovní a farářské úřady, jiní vstupovali do praktického života.

Zakládací listina koleje kutnohorské

Poměry pro nový řád v Kutné Hoře nebyly nikterak růžové, přes mnohé rozkazy a darování na statcích, jež se stala.¹²⁷ Statky byly na rozkaz presidenta české komory ve správě císařského rychtáře Jana z Tulechova. Na toho si záhy P. Jan Dakazat stěžuje a hned s ním vyjednává o převzetí statků, aby s nimi mohl libovolně nakládati a jejich výnosu používatí přímou. Když se to rychtář zdráhal učiniti, žaloval na něho P. Dakazat u královské komory, že ze dvorů všechno odváží a jim nic téměř nepřipadne. Komora je usvědčila o tom, že bude o všechno jejich potřebné postaráno. P. Dakazat však byl tímto rozhodnutím nespokojen. Když císař rychtář byl na cestě do Vídně, okupoval statky a svolal poddané a jim vysvětlil, že statky od JMCé byly jim dány, a nařídil, aby prokázali poslušnost. Potom jel do Prahy k presidentovi české komory panu Vilémovi Vřesovci, své jednání mu zdůvodnil a dosáhl schválení. President pan Vilém Vřesovec rovněž o to se zasloužil, že statky roku 1625 určené byly císařským listem ze dne 16. října 1630 nové koleji postoupeny a 12. prosince do desk zemských zapsány (D.Z. kvat. 466 V. 23.) a sice: Křesetice, Chrást, Krupá, Perštejnec, Neškaredice, Předbořice, Černíny, Bahno, Krasonovice, Paběnice, Šetějovice, Pucheř, Bykánec a Týniště, se vším příslušenstvím *zuae de facto possidemus* (jesuité). Fundace tato potvrzena zakládací listinou kolejní, vydanou císařem Ferdinandem 18. dubna 1633. (Arch. státní sign. XIV; AKH 8655 roku 1933)

My, Ferdinand druhý, z Boží milosti zvolený císař římský a král německý, uherský, český, dalmatský, chorvatský, arcivévoda rakouský, vévoda burgundský, markrabě moravský a slezský, markrabě lužický atd.

Vyznáváme a obsahem tohoto listu všem i jednotlivcům známo činíme, že jak milostí Boha nesmrtelného k důstojnosti císaře římského povýšení jsme byli, o nic jsme tak nepečeovali, než abychom o národy nám podrobenými v poznání vládce nejvyššího, boha nejsvrchovanějšího a nejlaskavějšího, kterému žezlo naše podřizujeme a ve víře pravé, přesné a katolické v pokoji a míru kralovali a panovali, tak jsme přední péči na to vynaložili, abychom dostatek takových mužů v našich zemích a království měli a jelikož nám jejich nábožnost i učenost známa jest, abychom jim s jistotou národ nám svěřený od Boha k nasyčování pokrmem posvátné nauky, pokud toho povinnost naše vyžaduje, světiti mohli. A jelikož dlouhou zkušeností ponaučení a blahobytem přemnohých nad jiné poznali, že ctihodní a nábožní otcové z Tovaryšstva Ježíšova povahou svého povolání a milosti jim od Boha udělené, této naší žádosti všestranně vyhovují a že nejen ta místa a města, v kterých jsme jim koleje a domy čili residence založili, ve víře a náboženství zdravě vyučovali, ale i do veškerého sousedství víkol ono drahocenné símě víry a nábožnosti s nesmírným zdarem zaselí, což jak v rozličných končinách svaté římské říše, tak zvláště v našich královstvích uherském, českém a chorvatském, tak i Štýrsku, Korutanech a Slezsku jasně jsme poznali, nepřestáváme tento řád do jiných a jiných, které toho dobrodiní požádají se zdají, rozšiřovati.

Poněvadž tedy naše královské město Kutnou Horu, v království českém položenou, vždy

¹²⁶ Pozn. vyd.: Breve Dominus ac Redemptor Noster z 21.7.1773, kterou papež zrušil jezuitský řád.

¹²⁷ Císařským listem ze dne 14. září 1625 určeny statky konfiskované Kutné Hoře a jiných účastníků povstání k tomu, aby jesuitům uvedeným do Kutné Hory z pražské koleje klementinské byly z nich vydávány potřebné věci, když roku 1626 v Kutné Hoře kolej založena. (Bílek 1893, 72-77) Kutnohorští si cenili statky odňaté a věnované jesuitům na 41.540 zl. Je to vidno z výkazu ztrát a břemen, která město vykazuje králi. komoře v květnu roku 1628. (Veselský 1882, 333)

upřímně milujeme a o její jak dočasný tak duchovní prospěch dbáti si přejeme, jali jsme se bedlivě o uvedení otcův S. Jesu do tohoto města přemýšleti. Z té příčiny jsou naši vlastní žádostí puzeni, aby v tom městě pravá víra římsko-katolická se zachovala a rozšířila a zároveň aby mládež v učení dobrých věd a nábožnosti se cvičila a k duševnímu prospěchu našich poddaných modlitby jejich posvátného povolání se konaly, zřizujeme a zakládáme otcům řečeného Tovaryšstva kolej s naší plnomocností a v plném uvědomění a chceme, aby obsah tohoto našeho založení a zřízení pevně a neporušeně ve všech budoucích časech držen a zachován byl.

Předně, aby řečená kolej, gymnasium, seminarium i jiné budovy ke zdaru Tovaryšstva buď nevyhnutelné neb vhodné se vystavěly, darujeme jim celou prostoru počínajíc od východní strany chrámu sv. Barbory až k Hrádku, odtud při zdech městských rovně nahoru jdoucích k chrámu sv. Jiří a opět od tohoto chrámu dolů přes obecnu dlážděnou cestu k zadní bráně hřbitova u sv. Barbory, kteráž jest k polednímu naproti hutím položena, a také svolujeme, by ta celá prostora zdí obehnána byla. Mimo to darujeme s úplným svolením a mocí arcibiskupa pražského, ordinaria toho města, dva chrámy na témž místě vystavené, jeden u sv. Barbory, druhý u sv. Jiří. Poněvadž pro zachování cihlové střechy chrámu sv. Barbory předkové naši Ferdinand I., Maxmilián II., Rudolf II., Matyáš I., králové čeští, týdně 4 kopy, kopu po 70 groších, z naší mincovny platiti kázali a my podobně z též mincovny vyplácti jsme přikázali, což posud se dle našeho vědomí stává, chceme by i nadále vždy ty peníze stejným způsobem k témuž cíli se dávaly. Pro vydržování pak osob z Tovaryšstva Ježíšova, které tu kolej obývají, darujeme se vším právem a přispíjeme statky, které jsme našim listem v Řezně dne 16. října 1630 ke komoře království českého poslaném zapsati poručili a kteréž 11. prosince toho roku do týchž desek skutečně vtěleny jsou, totiž Křesetice, Chrást, Krupá, Perštejnec, Neškaredice, Předbořice, Černíny, Bahno, Krasoňovice, Paběnice, Šetějovice, Pučeř, Bykánec a Týniště se vším příslušenstvím, jak je jindy buď obec kutnohorská buď jiní předchůdcové měli. Dáváme též právo, aby voda, která skrz onu část předměstí roku 1626 ke koleji povolena byla, vždy svobodně se vésti mohla.

A aby tím snáze a bez překážky kteréhokoliv člověka svému svatému povolání se věnovati mohli, chceme a císařskou a královskou naší mocí co král český stvrzujeme, aby tato naše kolej v rozmiškách a ve všech ostatních rozepřích a požadavcích o svou svobodu se opírala dle obecných církevních pravidel a podle výsad, které Tovaryšstvu tomu zvláště dílem od papežův, dílem od nás posud povoleny byly, a to zcela na ten způsob, jak ho v jiných královstvích a zemích našich v kolejích, gymnasiích a místech užívají a mají, zvláště vzhledem na osvobození žáků od světské pravomoci na ten samý způsob, jak na koleji pražské osvobození jsou.

Chceme, aby toto naše císařské potvrzení a koleje té nadání, založení a obdarování, také i postoupení obsahem této listiny učiněné, schválené a na vždy neporušené trvaly, aniž by všemu shora uvedenému nějaké zákony, ustanovení, nařízení, zařízení, pragmatické dekrety, stanovy neb obyčeje a jiné jakékoliv věci na úkor byly. A to vše i jednotlivě, pokud by tomuto našemu založení a nadání odporovalo, neb v budoucnosti odporovati mohlo, z moci naší vyzdvihujeme a za vyzdvížené míti chceme, touto listinou všechny a jakékoliv mezery vyplňující, kdyby snad v předeslaném celku neb jednotlivě se byly přihodily neb řečeny aneb jmenovány býti mohly, a sice jakkoli z obyčeje neb práva.

Z té příčiny žádáme nejjasnější a nejslovutnější syny, dědice a následovníky naše, jim milostivě a otcovsky ukládající, aby toto naše založení svůj zdar a vznik vždy mělo a dosahovalo.

Přikazujeme tedy, aby žádný člověk, kolej, obec aneb rada tuto listinu našeho založení, nadání, výsad, povolení, dekretu, vůle a osvobození rušiti nebo kaziti nebo jakýmkoliv způsobem nepředloženým u soudu neb mimo soud stíhati se neopovážil. Na doklad a svědectví jsme ji vlastnoručně podepsali a přivěšením naší královské pečeti stvrditi rozkázali.

Dáno v městě našem Vídni, dne 18. dubna léta Páně 1633, království našeho římského čtrnáctého, Uher patnáctého, českého šestnáctého léta.

Ferdinand v.r.; Vojtěch z Kolovratů v.r. na rozkaz J.Vel.; Vilém hr. Slavata, nejv. kancléř král. čes.; Daniel Freisleben v.r. (D.Z. kvat. 466 V. 23.)

Statky koleje kutnohorské

Koleji kutnohorské náležely tedy statky:

1. Statky konfiskované městu Kutné Hoře: **statek Křesetice, tvrz a ves Křesetice** s dvorem poplužním, **ves Perštejnec** s pustým zámekem,¹²⁸ **vsí Chrást a Krupá** s příslušenstvím, tvrz **Bykán** s dvorem poplužním a **dvůr ve vsi Týništicích** s lesy a rybníky,¹²⁹ **vsí Bahno** a **Krasoňovice** s dílem **vsí Černíny**, též **ves Neškaredice** s vinicemi a rybníky, **ves Předbořice** a **čtyři dvory kmetců ve vsi Černínách, dvůr kmetců ve vsi Puchři, ves Šetějovice** [u Dolních Kralovic] a dvůr svobodný řečený Veliký na Rybném trhu v městě Hoře ležící. Odhadní cena těchto statků byla 37.692 kop míš. (D.Z. kvat. 144 C 17 a 466 V. 23)

Kostel sv. Markéty v Křeseticích

Z nich odprodala koleje se svolením císaře roku 1637 (1657?) pro její odlehlost (*Kroess 1938, 433*) **ves Šetějovice** s výsadní krčmou a vším příslušenstvím regentu arcibiskupských statků Jiřímu Frant. Miličovskému z Braunberka na Březině v Dolních Kralovicích za 1408 kop míš. (D.Z. kvat 312 C 22, 25) a peníze obráceny na zaplacení dluhu za ves Přitoky.¹³⁰

2. **Statek manský Paběnice**, připadlý na císaře po smrti Petra Lukaveckého z Lukavce roku 1625, odhadnutý na 6066 kop míš., na návrh (příspěním) pana Viléma z Vřesovce, s nímž o jeho darování P. Jan Dakazat jednal, dne 2. září a 26. října roku 1630 vydanými císařskými resolucemi k fundaci koleje za dědictví svobodné darem byl postoupen. (D. dvor. 53 fol. 26; D.Z. kvat. 144 C 17) Jesuité ho připojili k panství křesetickému. Jesuité vystavěli v Paběnicích residenci s kaplí (stojí částečně dosud, kaple shořela roku 1840). V residenci bydlel vždy jeden člen Tovaryšstva, který řídil statek, vybíral dávky a odváděl je vrchnostenské pokladně do Křesetic. (*Zavadil 1912, 283-284*)

Bývalá jesuitská residence a kaple sv. Josefa v Paběnicích

3. **Statek Žišov, tvrz a ves Žišov** s dvorem poplužním, ovčínem, dvěma mlýny a pilou, výsadní krčmou, s podacím kostelním, s lesy, rybníkem zvaným Veliký, **ves Mitrov**¹³¹ celou s

¹²⁸ V Perštejnici měli jesuité hospodářské stavení na vinici (čís. 14). Perštejnská vinice byla roku 1785 osázena lesem a část byla nezalesněna (84 jiter a 1288 čtv. sáhů - josefínský katastr).

¹²⁹ Tvrz Bykánec s dvorem poplužním a dvůr ve vsi Týništicích patřil kutnohorskému primátoru Zikmundu Kozlovi z Riezenthálu (cena 2825 kop gr. čes. roku 1595).

¹³⁰ Kupní smlouva s Albrechtem Libsteinským z Kolovrat 6. a 22. srpna 1637 (*Státní archiv K4.3 a J20.f.5*), kupní cena 10.000 morav. zl. (*Schmidl 1759, 376; Bílek 1893, 74-76*).

¹³¹ Statek Mitrov roku 1766 takto osídlen: statek Čermákovský v ceně 180 zl.; statek Váňovský 160 zl.; statek Bělský 156 zl. 40 kr.; statek Věňovský 180 zl.; statek Černých 120 zl. 15 kr., k záduší 8 zl. 10 kr. 2 železné krávy chová. Chalupníci: Josef Váňa 38 zl. 30 kr. 3 den. 1/2 železné krávy. Jan Chlust 35 zl., k záduší platí 1 zl. 10 kr. Panská kovárna s 1 kopou záhonů, z ní se platilo 8 kop 10 gr. míš. (1653-1717). Panská krčma 3 kopy a 30 záhonů polí a luk, zahrada a 2 věrtele pole (Rula

výsadní krčmou a ves **Malejovice** s podacím kostelním, výsadní krčmou a vším příslušenstvím, dar pana Viléma z Vřesovic, jemuž statek zapsán pro 8000 kop míš. a zadržené úroky od pana Heralta Václava Libštejnského z Kolovrat. (D.Z. kvat. 96 A 4 a kvat. 466 V 15.) Jesuité ho připojili k panství křesetickému.

4. **Statek Pucheř**, sídlo a dvůr poplužní, po Jindřichovi Šlechtínovi ze Sezemic k manství a lénu odsouzenému pozůstalý, čís. resolucí ze 16. července 1631 darovaný (odhad 1892 kop míš.) proti zaplacení dluhů na něm (D.Z. kvat. 144 G 5).¹³² Připojen k panství Křesetice.

5. **Statek Přítoky, tvrz Přítoky** s dvorem, ovčínem, dědinami, poli, lukami a pustou výsadní krčmou, dvěma mlýny a jiným příslušenstvím i se svršky a nábytky, jež kolej koupila roku 1631 od pana Albrechta Libštejnského z Kolovrat za 10.000 zl. rýnských a za nějž hned složeno 5000 zl., jež darovala paní ze Žerotína. Druhých 5000 splaceno roku 1638. (D.Z. kvat. 393 J 12)

Přítoky, bývalá tvrz

6. **Statek Krasoňovice** [u Čestína], ves s dvorem poplužním, a ves **Želivec** s krčmou, mlýnem, vším příslušenstvím a všemi svršky, které roku 1650 odkázal k vychování chudých studentů pan Rudolf Václav Střela z Rokyc. (D.Z. kvat. 151 H 1, kvat. 112 I [E?] 26) Ten pak jesuité roku 1669 odprodali panu Vítovi z Natterman, královskému španělskému plukovníku na Zruči za 3400 zl. rýn. (D.Z. kvat. 318 Q 22)

7. **Dva kusy polí pod vrchem Kuklíkem**, které kolej získala roku 1710 výměnou s panem Františkem Karlem Fatigatem, horníkem a starším radním v Kutné Hoře, za kus polí za branou kolínskou a 18 korců pšeničného výsevku v sobě obsahujícího (D.Z. kvat. 417 H 12).

8. **Statek Úmonín a Mezholezy** byly roku 1738 odevzdány od malešovského panství věřitelům hraběte Jáchyma z Bredau.¹³³ Při prodeji byl Úmonín¹³⁴ oddělen od panství a vykázan k zaplacení pohledávky 122.993 zl. 47 kr. jesuitům a byl postoupen kutnohorské koleji. (D.Z. kvat. 241 C 6 a 520 M 2; AKH 1738) Jesuité statek spojili s panstvím křesetickým, když nabyli na nový statek práva smlouvou z roku 1746. Obnovili zámek a zvláště vyzdobili zámeckou kapli. Ves Mezholezy byla roku 1755 prodána se sedmi sedláky, hospodou a panskou kovárnou hraběti Lotharovi Frant. z Osteina k ruce sirotků po hraběti Heinrichovi Karlovi z Osteina za 7500 zl. rýn. (D.Z. kvat. 592 B 17; *Bílek* 1893, 76) a ten je přičlenil k panství malešovskému (AKH 1755). V Mezholezích se ještě připomíná jeden poplužní dvůr, který byl v držení jesuitů kutnohorských a jemuž tehdy říkali seminářský (*Zavadil* 1912, 251-252).

Opatovice [u Červených Janovic] se roku 1735 stávají majetkem kutnohorských jesuitů (*Zavadil* 1912, 273).

Kromě toho dostala kolej dne 10. listopadu 1625 od paní Jany Pruskovské, rozené Kaplířové ze Sulevic, k ubytování dům u chrámu sv. Barbory a od pana Jana Rudolfa Trčky roku 1627 velký dům nedaleko chrámu a jesuitům velmi příhodný, stojící na místě pro budoucí kolej vykázaném (*Bílek* 1893, 72-73).

Seznam osob, které postoupily své domy na vystavění jesuitské koleje roku 1627: Maria

panství žižovského z roku 1651). Krčma prodávána. (*Zavadil* 1914, 204)

¹³² Vklad na místě JMCís. učinili Václav Vratislav z Mitrovic a Hynek Žďárský ze Žďáru 1.9.1631. Zapsal v knihu panství křesetického pro obec Pucheř č. 7. Jan Hynek Vamberský z Rohatce (místopisaf král. čes.).

¹³³ Breda své statky zadlužil a proto byly roku 1738 odkázány věřitelům.

¹³⁴ Roku 1622 (9.7.) odváděl Úmonín císaři na daních z 22 selských usedlostí za 40 týdnů 293 rýn. 20 kr. 55 korců ovsa za týden. Druhou vyměřenou daň zaplatila vrchnost sama celou z 22 usedlostí, z každé po dvou kopách = 44 kopy.

Kromě toho při konfiskaci jmění Jana Šultyse z Felsdorfu bylo bez vědomosti města, které mělo jeho jmění v patrnosti, dáno jesuitům nějaké cínové nádoby a plátno.

Veliká přízeň šlechty a duchovenstva vynesla jesuitům mnohé dary a odkazy i úlevy.

Když v roce 1627 dlelo v kraji vojsko, byli jesuité laskavostí pana Jana Chiezi, nejvyššího držitele regimentu Kollatovského, osvobozeni od všech kontribucí, které by bývaly činily asi 500 zl., a dokonce jim jmenovaný důstojník při odchodu vojska věnoval 100 zl. Také poddaní jejich si prý oddechli od kontribucí, jimiž pod dřívějšími držiteli trpěli.

Jan Rudolf Trčka roku 1627 daroval jesuitům dům.

Roku 1628 zásluhou a přičiněním pana Viléma z Vřesovic dostali jesuité zahradu zvanou Dobřichovskou, připadlou císař. fisku, prý kdysi ceněnou na 1000 tolarů. Téhož roku pak pan Kašpar Melichar ze Žerotína, pán na Nových Dvořích a český bratr (†1628), věnoval jim vinici na vrchu Kholbachu u Uherčic na Moravě a 1000 zl. rýnských k ozdobení kostela P. Barbory (*Bílek 1893, 73*), vedle mnohých jiných darů chrámu a naturálií. Jeho manželka Alžběta Valdštejnová darovala mnoho na výživu. Roku 1628 paní Kateřina Lukavecká, která teprve před smrtí (76 let) přijala katolictví, jim odkázala 2000 zl. rýn. (kop míš.) a za svého života 50 kop (*Oliva 1910, 354*).

Roku 1630 dostali z Prahy od neznámého dárce 100 zl. na litoměřické víno. Roku 1631 dne 4. června zemřel arciděkan kutnohorský Jonáš Bayou a odkázal jesuitům na hotových penězích, skvostech a knihovně 8000 zl. rýn., které měl uloženy v pražské koleji. (*Schmidl 1754, 608, 765, 858, 859, 860, 1098; Schmidl 1759, 376*) Dne 24. srpna 1635 paní Kateřina Lukavecká z Přerubenic odkázala jesuitům ze svého statku Pečeckého, který prodala hraběti z Vršovic (?), 2000 kop míš. Když Vršovic prodal roku 1629 (?) statek panu de Vitt, ten převzal dluh. Rektor Molitoris žádá o zaplacení sumy i s úroky 780 kop (6½ roku zadržalých - od roku 1629 do 1635).

Roku 1635 přičiněním pana Jana Bisingerera, vůdce král. legie, dány koleji dva potřebné domy na sýpku a cihelnu. Roku 1637 darovala obec kutnohorská koleji prostor mezi kostelem sv. Jiří a Kouřimskou branou, kde rektor Bartoloměj Hauserus dal postavit (k šancům Kouřimské brány ke kotlu sv. Jiří) kamennou zeď. Roku 1642 odkázala jakási paní Euphémie (Lenorská?) 500 zl. Roku 1649 věnoval koleji arciděkan knihovnu v ceně 500 zl. Roku 1667 neznámý dárce věnoval 100 zl. atd.

Roku 1646 směnila kolej pole na gruntech bylanských za mlýn zvaný Hrdinovský (u Starého rybníka za sv. Trojicí) a za to bude platiti držitel polí pan Bohuslav Slánský a Jan Vojtěch Fischer, manžel sestry Slánského, o sv. Havle 1. zl. rýn. do koleje. Kdyby toho zanedbal, bude platiti dva, kdyby ne, případnou pole koleji. Výjimku činí válečný stav.

Roku 1642 koupili mlýn zvaný Šimáčkovský. Roku 1657 vinici s lesem a domem ve vesnici Šteyrovicích a jině.

Po zrušení řádu statky kolejní, tj. panství Křesetice a statky k němu náležející (Paběnice,

by se byli mnozí ze sousedů a horníků, kteří z města odešli, rádi vrátili, ale císař. rychtář podle nařízení čes. komory ze dne 10. července 1626 toliko katolíkům návrat povolil. Císař. rychtář na poručení čes. komory ze dne 9. července 1626 se ujal domů sběhlých sousedů (pro náboženství): Jana Agathona, Jana Badera, Václava Čermáka, Václava Červenomlejského, Zikmunda Červenomlejského, Zikmunda Kozla, Jiříka Kropfa, Jana Tyšlara (jeho syn Matyáš, písař radní při městě Kadani, roku 1650 žádal náhradu 200 kop míš. za dva domy jesuitům postoupené). Domy po těchto osmi měšťanech (celkem 15 domů) podle císař. resoluce ze dne 15. března 1627 k vystavení jezuitské koleje byly darovány. (*Bílek 1883, 1067; Bílek 1893, 73*).

Podle úředního ohledání z 11.3.1628 odešlo z města 96 osob a opustily 111 domů, stálo bez hospodářů 146 domů. Na čtyřech předměstích bylo také mnoho domů chatrných (havříi a lid horní), ale i z těch mnozí odešli a odcházejí.

Celkem z 307 domů se nevypravovaly ani cupusové ani jiné povinnosti k horám náležející a obec přece musela nést náklad na dolování.

Žišov, Mitrov, Pucheř, Přitoky s Bylany a Úmonín) připadly českému studijnímu fondu a odhadnuty na 580.828 zl. rýn. Roku 1824 (23. října) prodány Janu Fr. Svobodovi za 129.000 zl. stříbra (*D.Z. kvat. 735, K 24 a 28 a kvat. 369 K 19*). Roku 1826 odhadnuty na 293.341 zl. 40 kr. stříbra (*D.Z. kvat. 1058 C 28*).

Veškeré jmění koleje a residence na statcích a peněžích 204.483 zl. (bez budovy koleje). Jméni seminaria vynášelo 27.586 zl., tj. jistin 19.457 zl., zadržaných peněz 104 zl., mlýn se zahradou a domem odhadnutý za 2025 zl. a dvůr Mezholezy odhadnut za 6000 zl. Z tohoto jmění po srážce dluhů 1713 zl. připadlo nadačnímu fondu 25.873 zl. (*Bílek 1893, 77*)

Hospodářství jesuitů

O kolejním hospodářství mohou nám podati představu uvedené jejich bilance. Prameny mi ovšem dovolují uvést pouze několik příkladů.

V roce 1633 příjem koleje činil 4720 zl. rýnských. Z toho bylo vynaloženo na hospodářství 2505 zl., 2215 zl. na kolej. To dostačovalo pro 25 jesuitů. Kolej měla tehdy dluhů 5000 zl. rýn., jež pohledávka převyšuje o 3733 zl. (*Catalogus tertius 1633; Kroess 1938, 433*).

Především **bilance od 3. ledna 1672 do 31. prosince 1674:** 1674:

Příjem: Zbytek 273 zl. 23 kr.; z pivovaru 6717 zl. 41 kr. 1 den.; z platů 1179 zl. 58 kr. 3 den.; úvěřů 532 zl.; darů 50 zl.; z obilí 648 zl. 10 kr.; z fundů 395 zl. 12 kr. 12 den.; z mláta 338 zl. 8 kr.; vlny 955 zl. 30 kr.; z kůží 740 zl. 4 kr.; z dobytka 1203 zl. 6 kr.; z ryb 495 zl. 49 kr. 5 den.; z lesů 90 zl. 17 kr. 4 den.; z rozmanitosti 337 zl. 32 kr. 3 den.; na úsporách 33 zl. 22 kr.; z vína 6 zl.

Vydání: na knihovnu 520 zl. 57 kr.; pivovar 1278 zl. 2 kr. 1 den.; svíčky 160 zl. 41 kr. 3 den.; maso 790 zl. 11 kr. 4 den.; platy 531 zl. 11 kr. 3½ den.; kontribuce 204 zl. 8 den.; uložení uročnění (condimenta) 609 zl. 22 kr. 1 den.; dluhy 16 zl. 29 kr. 2 den.; povinné platy 1070 zl. 24 kr.; na almužny 120 zl. 49 kr. 5 den.; na budovu kolejní 503 zl. 32 kr. 1½ den.; čeleď 1922 zl. 22 kr. 4 den.; obilí 119 zl. 56 kr. 3 den.; za uctění 140 zl. 12 kr. 2 den.; na zahrady 25 zl. 7 kr. 4½ den.; infirmariám 9 zl.; na pře 63 zl. 30 kr.; řemeslníkům 787 zl. 23 kr. 2 den.; za ovce a mléko 120 zl. 39 kr. 1½ den.; za ryby 294 zl. 56 kr. 3½ den.; praedialia 523 zl. 26 kr. 5½ den.; za nábytek 80 zl. 81 kr. 3 den.; na chrám 58 zl.; rozmanitá vydání 636 zl. 13 kr. 1½ den.; šaty (vestiarium) 1223 zl. 7 kr. 4½ den.; cestovné 436 zl. 48 kr. 4½ den.; víno 1568 zl. 47 kr. 4½ den. Celkem 13.434 zl. 13 kr. 4½ den., zůstává zbytek 582 zl. 2 kr. ½ den., tj. 13.996 zl. 15 kr. 5½ den.

Roku 1677 od 1. ledna 1675 do 31. prosince 1677: Příjem 18.069 zl.; vydání 17.931 zl.; zůstává 137 zl.

Od 1. ledna 1751 do 31. prosince 1753: *Příjem:* užitek z pivovaru 15.049 zl.; kancelářské příjmy 75 zl. 32 kr. 3 den.; úroky z uložených jistin 5766 zl. 1 kr. 2 den.; bonifikace (za 12.000 zl., které musela kolej na kontribuci za celý čáslavský kraj splatiti pruskému nepřátelskému vojsku) 4000 zl.; mimořádných darů 126 zl. 7 kr.; za odprodané obilí 11.537 zl. 59 kr. 8 den.; užitek z mléka 1522 zl. 35 kr. 5⁵/₈ den.; ze zahrad a chmelnic 73 zl. 30 kr.; činže a výnos z mlýnů 1138 zl. 30 kr.; z lihovaru 732 zl. 57 kr.; splacené dluhy 2217 zl.; z ovčínů 7729 zl. 27 kr. ¼ den.; užitek ze dvorů 3032 zl. 58 kr. 5⁵/₈ den.; užitek z rybníků 362 zl. ¾ den.; pozemkové činže 552 zl. 30 kr.; z lesů 162 zl. 18 kr. 2 den.; z prodeje soli a jiných hospodářských přebytků 492 zl. 16 kr. 4 den. Celkem 49.570 zl. 44 kr. 1¾ den.

Vydání: za sůl, koření a jiné zboží 1441 zl. 49 kr.; na knihovnu 169 zl. 53 kr.; na pivovar 556 zl. ¾ den.; na kancelář 150 zl. 43 kr. 4½ den.; za svíčky 619 zl. 22 kr. 2¼ den.; za maso a drůbež 4206 zl. 52 kr. 5½ den.; na úroky 2966 zl. 45 kr. 3 den.; na zeměpanské dávky 9702 zl. 53 kr. 1¼ den.; půjčeno 13 zl. 12 kr.; za dluhy splaceno 7342 zl.; na almužny 396 zl. 42 kr. 4½ den.; na udržování budov 2345 zl. 50 kr. 4½ den.; služné a mzda 2770 zl. 25 kr. 3 den.; za obilí a zeleninu 437 zl. 23 kr. 5½ den.; na výslužné 904 zl. 18 kr. 3 den.; za ovoce a zeleninu 154 zl. 51 kr. 4¼ den.; na nemocnici 345 zl. 43 kr.; za mléko a vejce 729 zl. 3 kr.; řemeslníkům 2232 zl. 57 kr. 4 den.; na ovčín 361 zl. 15 kr. 2¼ den.; za ryby a rybníky 1631 zl. 1 kr. 3¾ den.; na

víno a udržování sklepa 4315 zl. 51 kr. 4½ den.; na udržování dvorů 1302 zl. 4 den.; na školy v semináři 791 zl. 59 kr.; za dříví a za lesy 2047 zl. 23 kr.; chrámy a potřeby 385 zl. 8 kr.; za šatstvo a prádlo 1810 zl. 34 kr. 4½ den.; za cestovné, poštovné a posílům 674 zl. 42 kr. 4½ den.; rozličné potřeby 258 zl. 43 kr. 1½ den. Celkem 51.654 zl. 4 kr. 4¼ den. Nedostává se 2731 zl. 4 kr. 3 den.

Účty při roku 1760 vykazují přebytek 8300 zl.

Zajímavý je též přehled **jesuitských zásob v roce 1675:**¹³⁶ Pšenice k zimmnému setí 560 měřic; zůstává v sýpce 224 měřic; hrachu 222 měřic; ječmene 192 měřic; krupice 324 měřic; ovsu 52 měřic; sena 390 měřic; slámy 500 měřic; minimum 1000 měřic; minimum 700 měřic; ječmene 239 měřic; minimum 1200 měřic; vína zůstává 104 sudů; připravené peníze k zakoupení toho samého množství vína 58 zl. Na dobytku zůstává: koňů 69 kusů; volů a krav 194 kusů; prasat 216 kusů; ovcí 1813 kusů; In Atitibus Judici 70 kusů; hus 78 kusů; kachen 134 kusů; kapounů 107 kusů; slepic 183 kusů.

Břemena a kolejní platy: z polí přítockých roční plat špitálu sv. Lazara 13 zl. 32 kr.; z Bylan sedleckému klášteru kromě vosku 4 zl. 40 kr.; městu z mlýna Šimáckovského 1 zl. 33 kr.; na statku Pucheř, chrámu v Klukách vedle polí, která obdělávali 1 zl. 10 kr.; a když zde sídlil farář 8 Imp. lusků a 8 ovsu; chrámu svatobarborskému a k ozdobě kaple mrtvých 850 zl.; za látku k osvětlení a ozdobu 1000 zl.; živění dvou mladíků v semináři 1000 zl.; fundace spotřebovaly 1000 zl.; dluhy 1000 zl.

Veliké škody trpěli jesuité na statcích ve válce třicetileté. Již roku 1633 do konce července dlela na kutnohorsku nepřátelská vojska a zabraňovala jim nejen řádně vykonávat obřady církevní, ale i na statcích jim způsobila velké škody. Vypálila jim sýpku a poddaným čtyři domy. Ve vesnici Přítokách, Bylanech a Neškaredicích po dvanáct dní živili 4 prapory vojska a když se sedláci rozutekli, byli nuceni přisluhovat jim vínem, pivem a masem. (*Hist. Coll.* 1633, 29)

Rovněž v roce 1639, kdy nemohli přes to, že úroda byla pěkná, ji využití pro nepřítomnost a zajetí. V červnu roku 1639 byla kolej do základů vyloupena a poplužní dvory kolejní těžce utrpěly. Dne 29. listopadu shořely dva domy koleje. Jesuité žili z darů dobrodinců, mimo město nebyli jisti. Dne 1. dubna 1640 se jesuité vraceli do koleje, ale měli vše prázdné a zpusťšené. Také poplužní dvory byly venku vypleněny a zčásti spáleny. Po jejich gruntech se přehnal vojsko nepřátelské i domácí. Císařské vojsko navštívilo dvakrát Kutnou Horu před vpádem Švédů a shromážděné obilí jim roztahalo. Hráze rybníků byly strženy a neschopny k udržování vody, dva statky byly spáleny, a tu úplně Žišov a z části Přítoky, oba nedbalostí vojáků, kteří po svém odchodu neuhasili oheň. Cokoliv na obilí bylo do stodol dopraveno, rozvezli, dobytek odvedli až na dva kusy. Škodu tentokrát způsobenou odhadovali na 20.000 zl. Mimo to mnoho poddaných z nedostatku a strachu se vystěhovalo a v roce 1641 se vrátilo (s dětmi asi v počtu 49). Jesuité jim pomáhali v hospodářství, aby podruhé neopustili grunty. (*Hist. Coll.*

¹³⁶ **Provisio in anno 1675:** *Seminatum ad hyemem tritici (pšenice) 560 modii; Remanet in grano tritici 224 modii; sitiginis 222 modii; Hordei 192 modii; Polentae triticae 324 modii; avenae 52 modii; sitiginis 390 modii; In strumine 500 modii; minimum ? 1000 modii; minimum 700 modii; Hordea 239 modii; minimum ? 1200 modii; In vino remaneserunt 104 urnae.; Pavatue pecenicae 58 zl.; totioni provisae bene; Lanae lapides; Butyri centenarii; Boves et buculae; In pecore manent equi et tierinuli 69; oves 1813; Povei 216; In Attiibus Judici 70; Anseres 78; Anates 134; Capones 167; Gullinae 183. **Onera et debita Collegii:** *Ex agris Pritocensibus datur census annum Hospitali S. Lazari 13 fl. 32; Ex Bilan monasterio Sedl. praeter 3 f cevae 4 fl. 40; Ex molo Ssimachiana civitatis 1 fl. 33; Ex predio Pucherzensi, templo Klucensi pp agros znos colimus 1 fl. 10; et si resident Parochus 8 Imp siliginis 8 Imp avenae; Templo S. Barbarae et ornando sucelb Defunctorum 850 fl.; Pro mutyimento lampadis et ornamentis 1000 fl.; Seminario fundare 2 Juvenum cum censu 1000 fl.; Fundationis consumpti sunt 1000 fl.; Credita certa nulla 1000 fl.* (Archiv min. vnitřní 1675)*

1640, 44; *Litterae annuae 1640; Kroess 1938, 445-453*)

Roku 1646 jejich grunty opět utrpěly vojskem císařským i švédským. V říjnu se vojsko usadilo v Křeseticích, kam se jesuité vypravili prosit velitele o zástitu.

Roku 1648 sem Švédové od Prahy dojížděli vymáhati peníze. Jesuité byli nuceni složit 400 zl. Když se pak v Kouřimí usadilo 2000 Finů a Švédů, potulovali se po okolí a přítom první dvůr jesuitů spálili a všechn dobytek i poddaným odvedli. Když pak docházelo k míru a Praha byla od obležení osvobozena, nepřítel se opět v Kutné Hoře asi na měsíc usadil. Venku měli všechno zničeno, některé rybníky vypuštěny, domy a statky spáleny, obilí do posledního zrna vykradeno a cokoliv bylo ve vesnicích, na statcích, domech, zahradách a sýpkách. Škody způsobené jim a poddaným odhadovali na 9000 zl. O těchto škodách podávali do Prahy zprávy.

Damna Collegii Kutt. per Svecium millitem illata Anno 1648:

Na penězích: kolej nucena složit 519 zl. 26 kr.

Na dobytku utrpěli škody: koních 5 v ceně 100 zl.; dobytku 14 v ceně 150 zl.; na ovcích 30 v ceně 30 zl.; na kozách 8 v ceně 9 zl. 20 kr.; na vepřích 66 v ceně 99 zl.; celkem 388 zl. 20 kr.

Na drůbeži: Gallos Indicos 15 v ceně 11 zl. 50 kr.; husách 20 v ceně 10 zl.; kachnách 20 v ceně 5 zl.; kapounech 10 v ceně 1 zl. 40 kr.; slepicích 20 v ceně 2 zl.; celkem 29 zl. 90 kr.

Na nápojích: 10 sudů vína v ceně 60 zl.; dobrého piva v ceně 40 zl.

Na obilí: lusků v sýpce 40 měřic v ceně 60 zl.; pšenice v sýpce 12 měřic v ceně 36 zl.; ječmene v sýpce 15 měřic v ceně 22 zl.; ovsu v sýpce 120 měřic v ceně 60 zl.; krupice v sýpce 46 měřic v ceně 138 zl.; ječné krupice 40 měřic v ceně 60 zl.; lupuli v sýpce 20 měřic v ceně 30 zl.; celkem 406 zl.

Item uloupili: pšenice 3 mandele v ceně 405 zl.; ječmene 7 mandelů v ceně 630 zl.; hrachu 6 mandelů v ceně 405 zl.; ovsu 8 mandelů v ceně 360 zl.; pisorum trituvarunt a přijali 90 měřic v ceně 135 zl.; vlašského píru 20 měřic v ceně 10 zl.; slámy v ceně 280 zl.; sena 140 vozů v ceně 210 zl.

Na jiných: prokopali 6 rybníků v ceně 12 zl.; ukradli asi 20 kop ryb v ceně 180 zl.; rozchvátili 3 statky se zahradami, škoda činí 700 zl.; z velké části vykradli lékárnu v ceně 30 zl.; celkem 922 zl.

Škody činily celkem 4802 zl. 11 kr.

Na dobytku: volů a krav 68 kusů v ceně 680 zl.; koz 12 kusů v ceně 14 zl.; vepřů 118 kusů v ceně 118 zl.; 62 úlů rozbili, škoda činí 62 zl.; celkem 874 zl.

Na obilí: přijali pšenice 111 měřic v ceně 333 zl.; luštěniny 323 měřic v ceně 484 zl. 30 kr.; ječmene 166 měřic v ceně 249 zl.; ovsu měřic 512 v ceně 256 zl.; pisorum měřic 178 v ceně 259 zl. 30 kr.; celkem 1582 zl.

Na jiných věcech: téměř všechnu slámu a seno v ceně 100 zl.; v chrámě 2 bílé kasule a jiné: spálené lavice, chor, stupátka v ceně 150 zl.; spálené budovy a zbožená po vesnicích škoda činila 1500 zl.; celkem 1750 zl.; škody poddaných 4206 zl.

Celkem 9007 zl. 11 kr. (Archiv min. vnitra)

O svoje hospodářství se jesuité náležitě starali a snažili se, aby měli na statcích co nejvíce užítku. Na udržování statků, na hospodářské budovy, na rybníky, pivovary, lihovar, mlýny, cihelnu a jiné budovy věnovali značné sumy, jež se jim ovšem výnosem rentovaly.

V roce 1638 vystavěli cihelnu (*lateritiae domus aedificium*), mlýn a sýpku ohromné délky (v šíři 9 orgiarum). Neuvedeno ale místo, patrně v Kutné Hoře. (*Hist. Coll.* 38)

Roku 1654 hospodářství utrpělo škody požárem v Neškaredicích, sýpka poškozena větrem a trubka rybníka zatarasena kamením. Škody zmírněny pomocí p. Salassara (daroval pšenici a siligine (lusky?, jemná pšenice) (*Hist. Coll.* 84)

Poměrně největší výnos měli z **pivovarů** v Kutné Hoře (koupili od Jana Vočádky roku 1628) a v Křeseticích.¹³⁷ V Křeseticích stavěli nový pivovar se svolením provinciála P.

¹³⁷ V letech 1672-1674: 6717 zl., v letech 1751-1753: 15.049 zl.

Daniela Krupského roku 1670 (*Hist. Coll.* 141-142). Starý pivovar byl prý ruinován a ohrožoval sousedství. *Některým našim se ta práce nelíbila, ale většina zvítězila. Nicméně nejlepší hospodáři v našem kraji, Litmír Obítecký a Tomáš Popovský, vše schvalovali.* (*Hist. Coll.* 1670, 141-142)

Vedle toho otevírali na svých panstvích namnoze zapomenuté **krčmy**, jako v Přítoce, Bylanech, Malešově, Bahně (ze základů vystavěna 1674), Předbořicích a Křeseticích (Paběnicích, Úmonínu, Chrástu, Šetějovicích, Žišově, Mítrově, Malejovicích, Želivci - *Hist. Coll.* 262), kde *šenkovali* pivo a dostávali se neustále do sporů s magistrátem a kutnohorskými živnostníky.

Také **mlýnů** měli několik. Z nich znám Hrdinovský pod Starým rybníkem za sv. Trojicí,¹³⁸ Šimáckovský nedaleko města (koupili ho roku 1646),¹³⁹ v Žandově, z jehož užitku se mělo přispívatí na kolejní budovu, v Perštejnici, mlýn Cimburk pod hradištěm Cimburkem, jehož výnos přináležel semináři (byl koleji darován z odkazu člena řádu) a v Žišově zvaný Naděje (roku 1670 na místě, kde dříve stával mlýn v Žišově, nový vystavěn: Naděje - *Hist. Coll.* 141-142). Mluví se také o mlýně sousedícím koleji (restaurován roku 1711 nákladem 350 zl.) (*Hist. Coll.* 293). Roku 1668 jeden mlýn, kdysi prospívající ale 30 let opuštěný, s velkým nákladem opraven a k užitku přiveden (*Hist. Coll.* 134). Na restaurace statků věnováno toho roku 700 zl.

Spousta **rybníků** kolem Kutné Hory byla právě jesuity zřízena, mnohé z nich byly obnovovány ze starých zpustlých. Vidíme, že rybníkářství věnovali nemalou péčí.¹⁴⁰ Na opravu jejich hrází, stavidel a struh vodu přivádějících věnovali dosti peněz. Kromě toho zřizovali malé rybníčky pro násady či vivaria. Roku 1667 perštejnický rybník restaurován velkým nákladem (*Hist. Coll.* 130). Roku 1668 několik rybníků opatřeno struhami, jiné stavidly, hrázemi a rybami (*Hist. Coll.* 134). Roku 1671 zřízen mlýn v Žandově, voda do něho přicházela z rybníka Kuklus a Roháč (*Hist. Coll.* 144). Roku 1674 tři rybníky opatřeny stavidly (*Hist. Coll.* 155). Roku 1683 zřízena hráz rybníka v Perštejnici (*Hist. Coll.* 1683, 201).

Téměř na každém statku zřídili **ovčín**. Roku 1657 zřízen ovčín (kde?) (*Hist. Coll.* 94). V Paběnicích zřízen ovčín v roce 1661 a v roce následujícím do něho umístěno 1000 ovcí (*Hist. Coll.* 1662, 111). V Přítoce bylo roku 1666 na 2000 ovcí (*Hist. Coll.* 125). Roku 1667 statky s ovčínem minulého roku spálené novým dobyt看em opatřeny (*Hist. Coll.* 130). Roku 1666 měli v ovčinech 3000 ovcí, roku 1675 pak 1813 ovcí. Užitek z prodeje ovcí i vlny byl dosti značný (v letech 1751-53 7729 zl., v letech 1672-74 za vlnu 955 zl.).

Co se týče **zahrad**, měli v Kutné Hoře velkou hned za kolejní budovou a na statcích zakládali štěpnice. O jejich velikosti snad můžeme si učiniti pojem, když uvedeme, že roku 1697 všechny zahrady *doma i venku* byly vysázeny více jak 1000 stromky. (*Hist. Coll.* 248)

Čisář připojil k nadaci koleje zahradu Dobřichovskou, kdysi ceněnou na 1200 tolarů. O darování měl zásluhu Vřesovec. (*Hist. Coll.* 1628, 12) Domácí zahrada dvojnásob rozšířena a věnovali na ni 100 zl. (*Hist. Coll.* 1674, 155). Roku 1709 zřízena nová zahrada v Žišově (*Hist. Coll.* 278). Roku 1713 štěpnice v Bykánici (*Hist. Coll.* 297).

Vinice měli dvě, a sice již uvedenou ve Šteyrovicích, kterou roku 1657 lilem a domem opatřili (*Hist. Coll.* 94), a roku 1713 zřídili vinici pod kolejní budovou (dnešní zahrada p. továrníka Tučka), obstaravše z Rakouska 3000 a z Prahy 4000 révových úponek.¹⁴¹

¹³⁸ Vyměnili za pole na gruntech bylanských roku 1646. (?)

¹³⁹ *Amplioses praeferrea divina Bonitas, laborandi vires adjunct: quando Molendinum urbi sat propinquum, aedivicis non inelegans, usu oportunitum, situ et amoenitate loci aspectabile, velaxioni animi, verro potissimum tempore, vicina vallium et collium collusione referens, vivibus industriae nostrae partem fecit accedere, dictum Schimaczbianum* (*Hist. Coll.* 1646, 62). Roku 1709 zde zřízena ze dřeva nová mlýnice. Roku 1710 opraven od základů (*Hist. Coll.* 287).

¹⁴⁰ Výnos v letech 1672-1674 byl 495 zl., v letech 1751-1753 byl 362 zl.

¹⁴¹ V letech 1672-74 výnos jen 6 zl. a vydání za víno 1568 zl., v letech 1751-3 za víno 4315 zl. (v tom je i částka na udržování sklepa).

Pole byla dostatečně hnojena a obdělávána (*Hist. Coll.* 1671, 144). V Přítokách k tomu účelu koupili hnůj. Roku 1661 vykácen neužitečný les, zřízena pole a grunty se vrátily k původnímu vzdělávání (*Hist. Coll.* 108), také pole nová získávali (*Hist. Coll.* 1711, 293), pole kolem statků na mnoho měřic rozšířili. Roku 1712 pole statkem Malejovice zvětšena (*Hist. Coll.* 295), v Mitrově pole přizpůsobena k vzdělávání.

Roku 1685 byla dobrá úroda (*Hist. Coll.* 211). Roku 1694 byla úroda na polích, rybnících i ovčinech (*Hist. Coll.* 238).

Louky rozmnožovány pro pastvu dobytka (*Hist. Coll.* 1705, 274). Nedostatek pastvin doplňován zvětšováním luk u Bahna a Předbořic (*Hist. Coll.* 1707, 281).

Svoje **dvorce** opatřovali hospodářskými budovami, sýpkami (ve městě roku 1676 - *Hist. Coll.* 166), stodolami, stájemi, ovčiny a domy obytnými i grunty selskými. Velmi často řádily na statcích jejich požáry, ničící celý dvůr se sýpkami a stájemi. Tyto škody byly ale záhy napravovány, jmenovitě pomocí příznivé šlechty.

Nejvíce užítku jim přinášel dvůr v Puchři, který ale do roku 1688 třikrát vyhořel. Na statku žišovském, který měl hodně lesů a veliký špýchar, dosud zachovaný, a mlýn, měli jesuité letní obydlí (villan) k zotavení. Značnou péči věnovali dvoru Křesetice, kde měli výsadní krčmu, pivovar a jakousi residenci jako v Žišově. Přítoky, které koupili, byli velmi výhodné pro svou blízkost k městu. Jejich rozsah byl poměrně veliký, neboť při požáru roku 1666 shořelo 30 kusů dobytka, 2000 ovcí a 500 měřic obilí. Byla zde výsadní krčma, kterou stavěli, opírajíce ji starým právem, a pro kterou se veliké spory vedly, pak masný krám a kovárna. Dostí veliký ovčinec měli v Paběnicích, kde při požáru roku 1666 zachránili 1000 ovcí. Měli zde také dům se dvěma lůžky a komorou pro cestující.

Roku 1768 žádá kolej v Kutné Hoře dvorskou komoru, aby na zmírnění škod, hlavně válkou a opatrováním nemocných vojáků koleji vzniklých, bylo vyplaceno 3000 zl., uložených ve státní pokladně. (*Schulz 1900, 258-259 a 266*)

Pomoc poddaným

Roku 1664 dva domy z kolejních prostředků postaveny a do nich umístěni dva poddaní (*Hist. Coll.* 118). Na rozmanitých vesnicích kolejních zřízeny vesnické domy. Na restaurace statků věnováno 700 zl. (*Hist. Coll.* 1668, 134). Roku 1674 selské chatrče v Krupé a Perštejnici (*Hist. Coll.* 155) a dílna v Neškaredicích (fabrile). Roku 1678 dostali několik poddaných od sousedů vlastníků (*Hist. Coll.* 176). Roku 1695 na místě spáleného mlýna (pro nepozornost mlynáře) zřídili 3 nové selské grunty (*Hist. Coll.* 241). Roku 1701 čtyři sedláci vším potřebným opatření (*Hist. Coll.* 262). Roku 1703 poddaným křesetickým, jimž setba zimou zničena, novým zrním vypomohli a několik chudých v původní stav uvedli (*Hist. Coll.* 1703, 268). Roku 1705 v Mitrově přidali jednoho sedláka a zřídili mu nové obydlí a dílnu (*Hist. Coll.* 274). V Chrástu postavili chalupu pro podruha. Roku 1706 dvě chalupy venkovské od základu vystavěny a jedna obnovena (*Hist. Coll.* 1706, 278). Roku 1709 v Neškaredicích požárem zničeny 4 grunty. Hrabě Věžník věnoval 120 stromů a 30 povozů k potřebě vyhořelých (*Hist. Coll.* 1709, 287). Roku 1712 chalupy, které oheň zničil, znovu postaveny. Tři selské grunty stářím rozpadlé opraveny (*Hist. Coll.* 265). Roku 1712 v Žišově nové 2 selské grunty a 6 nových chalup (*Hist. Coll.* 295). Roku 1713 vystavěny 4 chalupy.

SPORY JESUITSKÉ KOLEJE

Je přirozeno, že vzájemný poměr mezi městem a novými duchovními do Kutné Hory vyslanými nebyl přátelský. Město uvedením jesuitů definitivně ztratilo všechny konfiskované statky, v jejichž navrácení přece jenom dlouho doufalo. Nemohlo se proto snášeti dobře s těmi, jimž tuto ztrátu a své ozebračení připisovalo.

Spor o výnos ze statků

Na svém místě jsem se zmínil, že po svém příchodu trpěli jesuité skutečnou nouzí, že byli jenom rozmanitými dobrodinci vydržováni, že jejich napomínání a horlivosti náboženské nebylo si všímáno a svátosti od nich nepřijímány. Z toho důvodu obžaloval P. Dakazat císařského rychtáře kutnohorského, že výnos ze statků *obrací ke své potřebě* a jim se ničeho nedostává, a o své újmě statky, jež byly ve správě císařského rychtáře, v jeho nepřítomnosti zabral. O svízelicích, které jesuité měli s magistrátem, jsem se též zmínil v kapitole o protireformaci v Kutné Hoře.

Spor o vodovod do koleje

Když žádal P. Dakazat radu města o povolení toku vody do residence, město jeho žádost zamítlo s poukazem, že *by to nemohli učiniti bez veliké škody městu*. Tu páter vida, že to z příčin náboženských činí, zapověděl poddaným, aby napříště z jejich pivovaru kupovali pivo, které dosud od nich bylo kupováno, a aby obilí do obce vozili. Rada vyslala k jesuitům deputaci se otázat po příčině podobného zákazu a dostala odpověď: *Když páni radní jsou tak nelidská a nám ve věci tak nepatrné vyhověti nechťi, ani my nechceme, aby našich poddaných k takovému svému prospěchu používali, že však jejich nelidskost pater radům království vypíše a proti jejich vůli dosáhne, že voda na místo bude přivedena.* (Hist. Coll.) Na druhý den dostali od rady povolení.

Spor o stáčení piva

Veliký a dlouhotrvající spor vznikl mezi městem a kolejí, když roku 1642 za intervence mincmistra z Lobkovic žádá o dovození točiti pivo. Spor propuká roku 1644: Šepmistři se brání stáčení piva jesuitů, zdůvodňujíce mincmistrovi, že se to děje *na škodu JMCé a ztenčení důchodu obecního a živůstek sousedských, ano též proti JMCé* teď v nově nám uděleném privilegii až posavad dobře spokojeni býti nemůžeme. Odmítají komisaře, které chtějí místopodřízčí vyslati do Kutné Hory k porovnání, ježto jich prý v jejich věci spravedlivé nepotřebují a další škody na obec uvalovati nemohou. Kolej se zase bránila, že za rektora P. Pavla Stephanida došlo k zapsání smlouvy o koupi pivovaru P. Janem Dakazatem od Jana Vočádlá (23.12.1628 za sumu 450 kop mš.) a tím dostali i *právo k vaření, šenkování a vystavování piv*. Město zase uvádělo, že smlouva trhová byla učiněna bez povolení a nezapsána v městských knihách, ale až v roce 1631, a uvádějí jiné právní závady koupě pivovaru. Mají tudíž jesuité právo vařiti pouze pro kolej a své krčmy ve vesnicích. Resoluce císařskou ze dne 17. prosince roku 1629 povoluje prý se vařiti pivo, *ale nikam mimo potřebu koleje a vesnic vystavovati. Že ani ve fundaci se neděje zmínka o provozování městských živností, že šenkování a vystavování piva jest na škodu a ztenčení obecního důchodu a jediného loreckého pivovaru i šenkýřů i celé obci v živůstkách. Zvláště pak v zájmu JMCé musejí o hory se starati a i posudné velké dávati, že žádný vyšší stav nesmí živností městské provozovati a že jesuité ve vsi Přitocce, kde nikdy žádné výsadní krčmy nebývalo, proti obnovenému zřízení zemskému šenkovati dávají.* Zdá se, že jesuité měli velikou troufalost,

*Kniha sporných záležitostí mezi městem a jezuity - Liber Litium & Controversiarum praeipuarum Collegii Societatis Jesu Kvittembergæ - titulní strana
(Státní okresní archiv Kutná Hora)*

jmenovitě když měli za sebou mocné příznivce a přímlovčí.

V této věci 27. června roku 1644 přijeli do Kutné Hory také komisaři místodžicími vyslaní k urovnání sporu. Zdá se, že celý spor byl následovně rozřešen: Pater rektor Pavel Stephanides dostal povolení stáčetí pivo ve městě a na statcích, a to pouze dočasně a že to nebude na budoucnost vytahovati. Zapověděno pod pokoutou vézením dávatí pivo měšťanům a městským poddaným. Povolení pivo vytáčetí dáno do Tří králů a pak ještě prodlouženo.

Proto roku 1645 opět žádá rektor P. Leskauer o dovolení *nějaké várky piva pro město, protože kolej v těchto časech je ve veliké chudobě a nedostatku a že toho času obzvláště, poněvadž jejich pivovar pro lid obecní se zhorší, za vši do tohoto města před vojanským nadbytkem jak poddaných jejich, tak i přespolních uchýlení pro odbyt piva na gruntech jejich a krčmách.* Zdá se, že město jejich žádosti (28.1.1645) nevyhovělo, ale že nicméně jesuité *šenk piva v koleji zarazili, poněvadž městští šenkýři podávají na ně stížnost: tak s velikou péčí a starostí sousedům zbraňujíc taková piva od nich bráti, nám pak šenkýřům o to, abychom bedlivý pozor dali, kdyby sousedé od nich pivo nesli, jemu je vzali, ale oni poslouchati nechť a mužům cechovním pochopů a biřiců nadávali a od studentův kamením za nimi házíváno bylo a od některých i dosud zástí mají, ale přece pod komisaři velební páni Patres od takového šenkování piva upustili a více do města neprodávali. Však podtím ve dvoře a ve vsi Přitocké ta piva šenkovati dali a řemeslníci a obyvatelé na Horách Kutných, ne tak pro ten šenk, ale pro všelijaké rozpustilosti, prý tance a jiné nemravnosti a různice; a na to vrchnost nepřihlédla. Když pak v zimním čase nemohli tam šenkovati, poblží sv. Barbory pivo vystavují. Dokonce prý dávají do domů i na úřad a tam hudbou obveselují a chodí za večerního času. To prý se děje na ztenčení obecních důchodů a v pivovare se várky zastavují a užitek obci uchází a sousedé svých povinností městských by zastávati nemohli.*

V roce 1647 dne 18. dubna je nucena česká komora v důsledku stížností města do jesuitů a sedleckého opata zapovídati, aby šenkovali pivo. Za město se začínají také někteří přimlouvati, jmenovitě expeditor české komory Hans Schwarz, který psal císaři, *aby klenot českého království nenechal zruínýrovati a sebe o posudné nepřipravoval.* A tak 29. května roku 1648 císařskou resolucí šenk piva jesuitům v městě zakázán a provinciál o tom vyrozuměn. Pivo směli vařiti pouze ke své potřebě a vesnic. Nicméně koncem roku rektor P. Hieronymus Unčovský píše komoře a císaři samému a podivuje se, že město fundatora koleje tak popudilo, že prý se kolej proti dekretu (1639) neprohřešila a prodávala a vařila pro poddané v koleji, na gruntech a v městě bydlící a že šenkovala jen v domě výsadním. Stěžoval si, že město v jeho nepřítomnosti sklep jejich zapečetilo *a jakési výtržnosti se dopustili.* Připomíná, že se nepamatuje, že by pivo vystavoval a dovážel cizí jen v nedostatku městského. Dopis tento byl však více omluvným, nežli novou žádostí o povolení vaření piva.

V dubnu roku 1659 kolej vyzdvihuje novou krčmu v Přitocy a regens seminarii P. Maximilian Cuker pivovar v městě. Město tvrdí, že v Přitocy žádná výsadní krčma nebyla a že smlouva trhová o koupi Přitok není zapsána do zemských desk a nedokládá se, že by zde kdy byla výsadní krčma. Nové zřízení zemské dovoluje užívání starých krčem, pokud nebyly po 30 let opuštěny, ale město má svědky, že před 50 lety v Přitokách žádné výsadní krčmy nebylo. Jedině je paměť o krčmě v Bylanech. V Hoře Kutné prý regens seminarii vaří více než dostačuje k spotřebě semináře a vydává pivo seminaristům za peníze. V květnu roku 1657 psáno bylo rektoru P. Unčovskému, aby přestal stavěti krčmu v Přitocy, *poněvadž starý barák k ničemu takovému nepoukazuje a pan Albrecht Libštejnský z Kolovrat nikdy ji tam neměl.* Tím by se prý škodilo královskému fisku a čelilo obnovenému zřízení zemskému. Mají-li dokumenty, nechť je podají. Rektor Unčovský tvrdí, že zde dávno bývala výsadní krčma, že je daleko od města a není tudíž k veliké škodě města a chce býti přesvědčen fakty. Regens seminaria se též obhazuje u české komory, že vaří pivo v městě jen pro 70 studentů *kteří živí, šatí a všemi potřebami zaopatřuje a poněvadž na dary a na vydržování od obyvatelů kraje čáslavského a kouřimského se nemůže spoléhati, proto pro mládež na domácím kotlíku pivo*

vaří a potom dává dělníkům a řemeslníkům, kteří v seminariu pracují a nějakou pintou piva sobě vypijí a domů vezmou. A to prý nemůže obci škoditi. Studentům prý dává pít pivo, poněvadž voda je zkažená, ale do města piva neprodává.

Hejtman čáslavského kraje dostal nařízení, aby zastavil stavbu přítocké krčmy a jesuité měli vyčkatí císařské resoluce.

Roku 1659 dokonce žádá kolej císaře o potrestání konšelů, že brání jí vařiti pivo ve městě k potřebě koleje a semináře a stavěti krčmu v Přítoce a žádá o povolení vyzdvihnouti pivovar ve městě a krčmu v Přítoce. Město si stěžuje, že regens P. Cuker vaří pivo přes potřebu semináře, že studenti mají dosti piva a nemusí být stavěn znova pivovar a mohou v nouzi přivářeti v Křeseticích. Že málokterý ze studentů je v semináři bez platu, ale naopak, *kdyby jim bylo dovoleno veřejně šenkovati, mládež by pila, v noci povykovala a výtržnost činila a místo učené mládeže v pobožnosti, pocházelo by odtud pohoršení. Regens seminaria prý dává místo platu řemeslníkům pivo.*

Ještě počátkem roku 1660 jesuité neuposlechli rozkazu královské komory, aby nevařili pivo, a čekali na resoluci JMCé. Psáno bylo krajskému hejtmanovi, aby byl šenk piva zastaven.

V roce 1671 jesuité světili krčmu hospodáři v Přítoce Pavlovi Blechovi a sklad obilí, handl solní i formany a kováře na zkrácení živnosti městske zde mají. Jesuité neustali a v roce 1674 v městě v domě nad Hrádkem pod výmluvou dělníků při nové koleji pracujících sobě šenk piva zarazili a několik sudů za týden vytočili a tropí se výtržnosti a rvačky.

V roce 1722 rektor Kryštof Felix se dostává opět do sporu se šepmistry, poněvadž točil pivo kameníkům v koleji a pak dával pivo prý nemocným a chudým. Jeho sklepníci prý šenkují pivo a víno v koleji i jinde ve městě. Rektor to vyvrací jako denunciaci, že vína vůbec neprodává, pouze že někteří páni mají ve sklepích kolejních něco uloženo.

Roku 1733 za rektorátu Fabiana Veselého město za nedodržení ustanovení a výnosu zemského sněmu z roku 1708 žádá na něm zaplacení pokuty 1000 tolarů. Rektor odpírá, že by vyvážel pivo ven a ve městě prodával, a když se to stalo, bylo to na žádost některého nemocného měšťana anebo to sklepník o své újmě učinil, ač mu to rektor zakázal. Necítí se proto povinen platiti pokutu. Dal prý zákaz dávat pivo měšťanům, nemocným a chudým zadarmo, omlouvá se, že řemeslníkům platil penězi a nikoliv pivem, ale že si mohli dobrovolně místo peněz vzíti pivo.

V roce 1757 v únoru přišel zákaz od mincmistra, že jesuité nesmí svým dvorem provážeti cizí piva ani je prodávati. Zdá se, že spor se táhl po celou dobu, pokud jesuité v Hoře sídlili.

Spor o plat z Neškaredic a Puchře

Neméně prudký a dlouhotrvající spor se vedl mezi kolejí a městem o plat ze vsi Neškaredic a dvora Puchře k městskému špitálu sv. Kříže (Lohr 1938).

Původně město platilo úrok ze vsi Souňova, Třebonína a Peček a při koupi Neškaredic byl tento závazek přenesen. Kolej se ovšem tomuto brání a uvádí, že při prodeji Souňova bez svolení arcibiskupova *ten duchovní ourok na svou jinou vesnici Neškaredice přenesli a dle jeho zdání (rektora) od kacířů úroků přenášeni nic nebylo platno.* Dále že město mělo na statcích břemena *po rebelill pod pokutou vyjeviti a ty onera na těch dvou vesnicích se zamlčely. Kdyby se tehda, když jim byly vesnice odváděny, stran tak velkého ročního ouroku, totiž ze vsi Neškaredice 33 kop 28 gr ročně a z Puchře 4 kopy 40 gr, byli horníci ohlásili, nebyla by se kolej pod tak velkým platem těch vesnic ujala a na jejich místě jiné svobodně vyžádala. Dále, že fiscus caesareus za tři léta bez placení takových úroků ty vesnice v držení měl, koleji pak jejich podle práva fisku držení těch vesnic postupuje. Věc to jistá prý jest, že ty duchovní úroky mohly se k lepšímu konci obrátiti než k tomu, aby se sotva od špitálských důchodů tři staré baby živily.* (AKH 1643 - 9175A) Kolej se ještě opírá o fundacioní listinu o místo: *a to vše i jednotlivě, pokud by tomuto Našemu založení a nadání odporovalo, neb v budoucnosti odporovati mohlo, s mocí Naší vyzdvihujeme a za vyzdvížené míti chceme touto*

listinou všechny a jakékoliv mezery vyplňující, kdyby snad v předeslaném celku neb jednotlivě se byly přihodily neb řečeny aneb jmenovány býti mohly, a sice jakkoli z obyčeje neb práva. To je ovšem passus velmi nebezpečný pro celý spor. Při sporu byla kolej ve spojení s pražským rektorem P. Janem Dakazatem.

Spor vznikl již roku 1630, kdy se město hlásí o úroky pro špitál. Spor propuká houževnatěji roku 1642. Za rektora Pavla Stephanida roku 1644 dochází k úmluvě. Město mělo platiti koleji úroky k chrámu svatobarborskému z 500 kop, odkázaných záduší Václavem Chotouchovským, a to od roku 1618, což činí 750 kop. Rektor navrhuje, aby suma 500 kop byla s úrokem znova pojištěna a ostatních 250 kop dáno na potřebu chrámu do Havla roku 1644. Kromě toho žádá pojištění dluhu 1000 kop, odkázaných roku 1582 kostelu Tomášem Bikaneckým z Lipan, pánem na Šetějovicích. Co slíbil ovšem rektor, není známo. Spor se však neurovnal.

Proti koleji opíralo město svoje nároky tím, že *odedávna byl ze Souňova a Třebonína odváděn úrok ke špitálu sv. Kříže, a to ročně 28 kop 50 gr, a z Třebonína 3 kopy 45 grošů. Když pak tyto vsi, jsouce od Hory na míli vzdáleny, prodány byly a na místě nich příhodnější ves Neškaredice koupěna a odtud ustanoveno plat ke špitálu bráti.* O tom prý také podali králi suplikaci (roku 1555) a od té doby hospodáři vsi Neškaredic plat ke špitálu odváděli, a to tak dlouho, dokavad v držení jich byli, a to do roku 1622. Ač do fisku císař. připadla a rychtář ji spravoval, na místě fisku rychtář i nadále odváděl plat do sv. Jiří roku 1625, kdy statky připadly jesuitům, ale do desk zapsány nebyly, protože se šepmistří a obec pokoušeli o navrácení statků, protože ještě roku 1639 o statcích dávali zprávu komoře. V tom čase správa špitálu byla šepmistřům odňata a od toho času jesuité platy na špitál neodváděli, ani z Puchře. Když roku 1630 vešli v trvalé držení statků a šepmistřům byla vrácena práva špitálu, ihned se o platy hlásili. Vyvracejí námitku, že by úrok byl neplatně přenesen ze Souňova a Třebonína proti vůli arcibiskupa, když císař dal k tomu povolení a relatoři špitálu proti tomu nic neměli. Že konečně nebylo zvykem hlásiti se o to při zapisování do desk zemských, ježto obyčejně noví držitelové přijímali nové statky, *jak toho všeho předešli držitelové v držení a užívání byli, to jest cum onere et commodo, a co se týče Puchře to také není vymíněno, že by neměli platiti, ani v zápisu na dvůr přítocký a přece páni z Puchře a Přítoky ten úrok platili (8 kop 3 gr. ročně o sv. Jiří).* Že neučinili příznání břemen na statcích, aby mohl P. Dakazat jiné nezátížené vyžádati, poněvadž šepmistří tehdy ve správě špitál neměli a že špitálmistři dali popis na českou komoru a *i když důchody obce do fisku připadly, neplatí to o důchodech piarum caesarum a zvláště toho špitálu (Species facti 1718 - AKH 14558).*

Spor se táhl až do roku 1747 a město ho konečně prohrálo, *poněvadž takováto věc tehdá dřívěji, kde patří a jak slušelo, vyhledávána nebyla a tudy také již přes 100 let zamlčena a tak více nejistá jest, aby takový ten v počtech špitálských se vystavující rest vymazán a kasírován byl.* Zbytek tento činil prý 9479 kop 55 gr. 2 den.

Spor o plat ze vsi Poboře

Poboř, dvůr, koupil Zikmund Kozel a odevzdal ke škole vysokokostelské. Také roční plat ze vsi Šetějovic od Tomáše Bykáneckého z Lipan ke dvěma školám u sv. Jakuba a u sv. Barbory byl odkázán. Porovnání učiněno roku 1642 (?).

Spor s voskáři a perníkáři

Lze říci, že vzájemný poměr města a magistrátu závisel na povaze rektorů. Někdy byl poměr velice laskavý, jindy si činili navzájem schválnosti a nesnáze. Nejvíce sporů a nesvárů bylo za rektora Fabiána Veselého, který roku 1732 zavdal podnět k nové rozepři o rozsahu území jesuitské koleje. Spor se vedl vlastně od roku 1728 za rektora Norberta Streera, když zbraňoval perníkářům a voskařům stavěti boudy na cestě k sv. Barboře ze Smíškova náměstí v sobotu před nedělí Cantate, poněvadž prý zmíněná cesta je majetkem koleje. V roce 1732 za Veselého došlo k výtržnostem o pouti svatobarborské mezi perníkáři a jesuity, ježto perníkáři

říkali, že on (rektor) těmi místy nic poroučeti nemá, poněvadž cesta patří obci a že zde prý po 100 let voskaři a perníkáři prodávali.

Když 16. dubna roku 1752 a 12. srpna 1753 krajským úřadem čáslavským byl duchovním zakázán obchod zbožím perníkářským a voskařským a dovoleno je prodávati voskařům a perníkářům a potřebně boudy před chrámy stavěti, kolej kutnohorská nechtěla jim blíže chrámu žádné místo vykázati, poněvadž prý to není žádné *locus profanus, ale territorium collegii*. Město perníkářům vykázalo místo proti hradební zdi nad Hrádkem u zahrady, vedle kteréžto zdi hradební dveře z viničky koleje se spatřují. Proti tomu však kolej protestovala, poněvadž dle zakládací listiny termín *usque ad Hradek* vykládala až k hradební zdi Hrádku, a to dolejší, kudy se do Hrádku chodilo.

Za laskavého rektora Palečka, poněvadž stran místa pro postavení voskařských a perníkářských bud nevedl ke konci a byly věci pro i contra a stále jednání, magistrát a rektor na tom se snesli, že až do úplného vyřízení věci místo k vystavení bud se povoluje, salvo jure utrisque partis, v ulici jdoucí ke kostelu sv. Barbory po pravé straně při soše sv. Barbory. (5. července 1754)

Celý spor byl tak vyřízen, že perníkáři a voskaři mohou s povolením rektora stavěti boudy o poutích na cestě k chrámu svatobarborskému, ale musí z toho odváděti plat koleji.

Spor o cestu k chrámu sv. Jiří

Druhý spor byl veden o cestu z Uhelného trhu (Smíškova nám.) podle domu Kordulovského jdouc k sv. Jiří a starým školám, kudy lid do kostela chodil. Jesuité ji uzavřeli. Dveře této cesty rektor otevíral jenom v neděli a ve svátek a tvrdil, že mohou lidé choditi jinudy do kostela. Spor došel tak daleko, že 17. září roku 1734 o půl šesté ráno přede mší lidé z rozkazu magistrátu rozbili vrata a závory, dvířka na kusy rozbili a tak lidu volný průchod na služby boží zjednali. Když jesuité vyslali dva chlapy s kyji, zajali je a stráže postavili. Pak se obrátili k druhým vratům na schodech. Celá kolej i s rektorem šla proti tomu činu protestovati a pro porušení svatého místa hrozili exkomunikací. Jednání jejich jedni k Husitům, jiní k Žižkům a kacířům přirovnávali. Konečně i zadní vrata roztloukli a zajaté bez ublížení propustili. Na druhý den však byla vrata opět zavřena a magistrát je nechal znovu rozbítí.

Spor byl vyřízen tak, že průchod k chrámu měl býti od rána až do klekání otevřen.

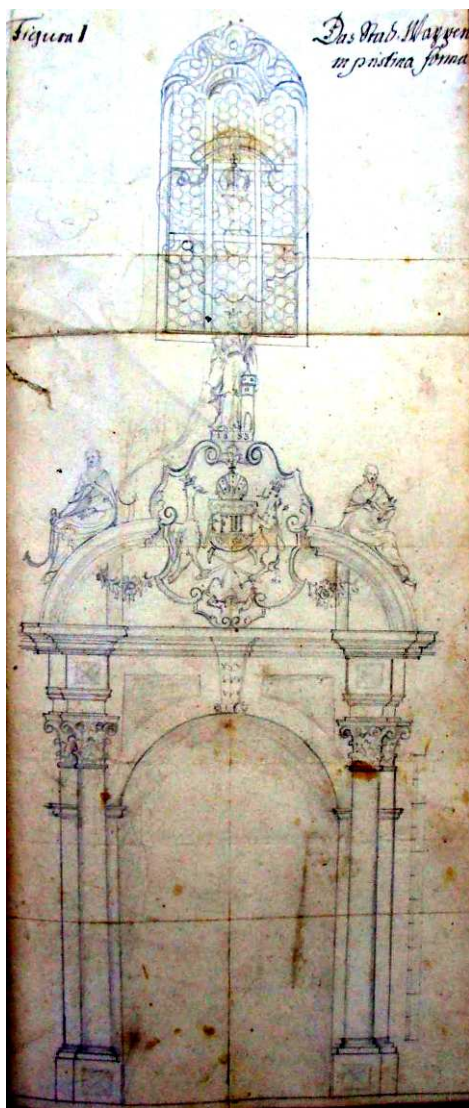
Spor o znak [na portálu chrámu sv. Barbory]

Roku 1733 došlo k novému sporu o erb, který byl nad dveřmi svatobarborského chrámu (Lohr 1932). Spor líčí nám Kessler (2009, 85-86):

Páni patres Jesuítů velmi dlouho přemejšleli, kterak by ten erb měst. (jenž je velmi mrzel) k demolování a na to místo jejich znamení IHS přijíti mohlo. Stalo se za rectoratství P. Fabiana Veselého, že na den sv. Ignatia vyznavače Páně, jenž dle obyčeje magistrát a horní ouřad etc k obědu pozval, však z magistrálních osob (jenž ten oumysl jeho se vyhradil) málo kdo přišel. Téhož dne o 8. hodině na večer s assistenti horních officírův za berkhoffmistra p. Frant. Wayera a havířstva z refectáře vyjdouc, ten erb potloucti, statui sv. panny Barbory hlavu sraziti, též postran(ný) statue Víru a Naději potloucti nařídil a tak ty fragmenta na zemi ležeti zanechal. Na ráno jdouc lid na služby boží takové rozebral. A poněvadž toho času krá. páni hejtmáně kraj. právě tu in commissione z strany usedlosti s klášterem Sedlec. povstale controversie residřovali i vyžádal magistrát k témuž místu o stlučení toho erbu commissi. Přednesl týž P. rector příčinu toho, jsouc prej jim týž kostel od Ferdinanda III. darován a ta donati od Karla VI. confirmřována, že na místo toho erbu měst. vorla zavěsiti dáti chce. Vz(n)esl jest magistrát stěžebný spis na cancellář místodrž. s repräsentati toho despotického způsobu a procedere, repräsentando, kterak týž chrám Páně od Horníkův vystavěn byl, 2. že tam ex jure patronatus někdy faráře prezentřoval, 3. že ten chrám Páně císař Ferdinand III. faventibus votis communitatis (jakž za varhanami nápis dosvědčuje), jim darován a postoupen byl a 4. týž erb před 63 lety, jenžto předkové S.J. míti chtěli a o něj se tak namluvili, s nákla-

dem obce tam postaven byl. I byla jest magistrální žádost, aby ten erb zase in pristina forma postaven byl, neměně i taky ten vorel, jenž tomu pohodlné jest, kteréhožto obojího obris a delineatí od strany své magistrát vyhotoviti dal. Odkudž ten magistrální stůžebný spis místodržíc. cancellář na krá. cancellář do Vídně odeslala. Nato prošel krá. rescript, aby magistrát se prohlásil, jakou satisfactí míti žádá. Ex benignitate sua inhæřiroval petito suo tantum pristinam formam, což p(ánů)m PP. jesuovitům k libosti snad nebylo, protože oni s ponutknutím horního ouřadu místo Naděje a Víry podali nový krásný obrys, aby havíři s kahancemi stáli. To interveniens petitum a ten obrys byl od cancelláře krá. magistrátu k vyrozumění commu., od kterého strany bylo representováno, že k tomu dopustiti nemůž pro velikou hambu a města potupu, též pro uvarování nějakých paschvilův, že Hora Kutná místo těch c(t)ností, Naděje a Víry, havíře a to fures corporis proprii postaviti anebo do bergkyltí neb ad cuculos oblécti dala. Deducendo, že havíř nic jiného nejní a neznamenává, než nádeník neb dělník. ... V tom pak čase od strany pp. PP. jesuovitův všelijaké cause incidentales atentřovány byly a præjudicia se činily, až letho 1740. od kraj. ouřadu poručení došlo, by pod pokutou 100 dukátův contra pristinam formam nic nečinili, neb se v tom procedere i taky krá. komora interponířovala a dva obrisy magistrátu podala.

Spor rozhodnut rozkazem císaře Karla VI. ze dne 25. května 1740 daným v Luxemburku, aby jesuité na vlastní útraty znak na původním místě a v původní formě postavili a krajští hejtmané časlavští nad tím bděti měli. Poněvadž pak nastaly mrazy, měli jesuité výmluvu a znak postaven s novým barokním portálem teprve 14. dubna roku 1741, za které se pp. PP. jesuovité velmi stydělí. (Kegler 2009, 86)¹⁴²

Severní portál chrámu sv. Barbory s městským znakem z roku 1633, zničeným poprvé jesuity roku 1733 a podruhé při regotizaci chrámu na konci 19. stol. (Liber litium)

¹⁴² Je opravdu zajímavé, jak ještě sto let po uvedení jesuitů je ve městě animosita proti nim. Jesuité dobře cítí, že se tak děje z důvodů a příčin náboženských. Ty stálé spory, v příhodné době za války třicetileté i drancování koleje a statků a dokonce i přepadení svědčí, že byli nenáviděni. A jestliže tak prudký spor propuká sto let po uvedení jesuitů, je jasno, že horlivá protireformační činnost nezapustila tak hluboké kořeny i v samotném městě, tím méně na venkově (viz Nepoměřické).

Jiné spory

Tím jsem podal přehled tří největších sporů, které zdejší jezuitská kolej měla s magistrátem, a pomíjím menší o rozmanité polnosti, jmenovitě o role Cyprianovské (1644), o pasení dobytka na gruntech koleje (neboť poddaní města za rektora Jana Laubského pásli v Bylanech, Neškaredicích, Perštejnici a Křeseticích dobytek na gruntech koleje a dokonce prý na poddané jesuitů házeli kamením, když je vyháněli), o místo na valech u sv. Jiří (1681) a příkopy na Ptáku, o honitbě na gruntech jezuitských, kde prý město lovilo tak, že jesuité nemají z lovu žádného užítu, a jiné. (1701)

Spor s klášteřem sedleckým

Spor měli také s klášteřem sedleckým o lámání kamene na Ptáku. Tento lom patřil klášteři sedleckému, který nechtěl dovoliti jesuitům lámati zde kámen na stavbu koleje. Jesuité tak ovšem násilím činili, takže docházelo mezi pracujícími i ke krvavým srážkám.

Spor o rybník v Malešově

Spor měli o rybník v Malešově zvaný Pustý s hraběnkou Berkovou.

Roku 1673 urovnán spor s panem de Ledebur o sumu 15.000 zl. rýnských a zadržené úroky, jež se samotné sumě vyrovnaly. Pan de Ledebur byl odsouzen k zaplacení a sleveno mu na částku 25.000 zl. O jaký spor zde šlo není mi ale dostatečně známo. (*Hist. Coll.*)

V roce 1704 došlo k rozepři mezi Františkem Skořepou, poddaným jesuitů ze Žišova, a židem Šalamounem Radovesnickým, poddaným hraběte Jana Václava ze Šternberka. P. Tobiáš Losenický dává rozhodnutí do rukou hraběte, hrabě do rukou P. Losenického.

RESIDENCE V (GOLČOVĚ) JENÍKOVĚ

Panství Jeníkov získal roku 1636 od Ferdinanda II. polní zbrojmistr Martin Maxmilián z Golče (konfiskované statky po Janu Rudolfu Trčkovi z Lípy). Po něm Jeníkov nazván Golčův. Po jeho smrti roku 1653 se stala dědičkou jeho manželka Marie Magdalena z Golče (†1657).¹⁴³

Dne 19. července 1636 daroval císař svému strážmistru statky spadlé naň v pokutě: Jeníkov, město a tvrz, ves Záběhllice, statek a ves Žandov, Rašovice ves, statek Podmokly, ves Přibyslavice a Kozohlody.

Golč měl roku 1647 souboj s generálem Pappenheimem, kterého smrtelně zranil. Na pokání Golč zřídil roku 1650 špitál s loretánskou kaplí¹⁴⁴ a obydlí a povolal sem roku 1652 jesuity (*Zavadil 1914*, 282), kteří 12. dubna 1654 otevřeli residence v domku vybudovaném sv. pánem Maxmiliánem z Golče. Residence byla přičleněna ke kutnohorské koleji (*Kroess 1938*, 821).¹⁴⁵

Po smrti svého manžela, pana Martina Maxmiliána z Golče, vedla protireformační akci v Golčově Jeníkově a okolí jeho žena. Ta projevovala při misijní činnosti velikou zbožnost. Každý večer s urozenými dívkami dlela před obrazem Ukřižovaného a zpívala litanie. Ona také se stala vykonavatelem vůle svého manžela o založení residence.

Roku 1654, dne 14. dubna, za přítomnosti P. rektora, paní z Golče a čtyř šlechticů, sepsána listina a originál poslán provinciálovi, tehdy dlícímu v Jihlavě. K založení a uvedení do residence došlo teprve po smrti a slavném pohřbu zakladatelky.¹⁴⁶ Ta se po smrti druhého

¹⁴³ Pozn. vyd.: *Zelený 1895*.

¹⁴⁴ Pozn. vyd.: viz *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě* (Bukovský 2000).

¹⁴⁵ *Stiftungsbrief vom 18.3.1657. Begl. Absch. Pr. St. A. G. 13.1.; Historira residentiae Jenicoviensis* in Pr. B. A., Geist. A 428.

¹⁴⁶ Paní Marie Magdalena Juliana z Obsinic pocházela ze starého rodu z Westfálska, který svůj pů-

manžela vrátila k zbožnému životu, k němuž v mládí byla vedena. Každodenně ráno a večer konala pobožnosti, o svátcích mariánských se zpovídala a přijímala a vůbec při všech příležitostech byla vzorem ostatním. Snažila se a přičiňovala o propagaci mariánského kultu na svém dominiu. Hostila u sebe duchovní a urozené pocestné sem docházející. Chtěla, aby všechna čeleď žila v bázni boží a poddaní katolicky věřili. V tom ohledu byly dány direktivy poddaným a rychtářům.

Až do posledního dechu u ní dleli dva jesuité, kteří s ní učinili generální zpověď a zaopatřili ji. Ostatní snahy a úsilí zmíněné paní z Golče i jejího manžela budou patrný z uvedené zakládací listiny rezidence:

In nomine Sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus sancti, Amen.

Já Marie Magdaléna Juliana, paní z Golče, rozená z Obsinnic, řečená Roě, paní na Jeníkově, Hostačově, Vohančicích a Žandově, vdova po zbožně zemřelém urozeném a jasném panu Martinu Maxmilianu svobodném baronu z Golče, kdysi JMCé actualis vellici consiliarii supremi et rei tormentariae generalis Magistri, když jsem dlouho a mnoho uvažovala, jak nesmírná boží láska na mnoha místech mně nehodící snesla dary a milosti, které Boží Velebnost mému pozemskému statku co nejmilostivěji od mládí až do stáří ráčila uděliti, poněvadž mě stvořila, drahou krví svého Syna

očistila, ostříhala a tisícera jiná dobrodiní duše i těla snesla, ve dnech a nocích jsem uvažovala o nějakém způsobu a prostředku, jakým bych dle svých sil tímž způsobem a nejštědřejší ruce Boží vděčnou se mohla ukázati. Rozhodla jsem se z motivu čisté lásky k Bohu, k této nejvyšší Matce, pro Milost Boží a k poctě P. Marie, nejhodnější Matce Boží, více a více rozšiřované na mém jeníkovském dominiu a k péči o spásu duší. A tak za tím účelem, jako ona vdova v evangelii sv. Marka v kapitole 12, dvě mé maličkosti, to jest část mých statků, Bohu Nejmilejšímu a Největšímu, z čisté lásky k Boží Velebnosti, tak jako vůči mému nejvyššímu statku, celou zbožností mého srdce přináležeti, přikázati a obětovati. Kromě toho byla jsem znepokojována, kam to, co jsem určila a u sebe rozhodla, aby dle mého úsilí Bohu co nejužitečněji se dostalo, obrátiti bych měla. Viděla jsem, že nelze lépe to umístiti, než Patribus chvályhodného Tovaryšstva Ježíšova. Jak z jejich volání a ustavičných prací jest zřejmo, které k tomu směřují, aby větší slávu boží a poctu Bohorodičky po celém světě šířili, bděli nad spásou bližních a všem smrtelníkům sloužili nebo těm, kteří nemohou dosáci věčného spasení.

Z těchto příčin a z lásky k mému v zbožné paměti zemřelému urozenému panu manželovi, baronovi z Golče, tím spíše, poněvadž z čisté a veliké lásky k Nejvyšší Matce Boží a k prokázání úcty Panny Matky Boží a k péči o spásu duší, kostel Loretánský s kaplí sv. Františka a

Socha P. Marie u loretánské kaple v Golčově Jeníkově

vod odvozoval z královského rodu. Byla dvakrát provdána: poprvé za generála Hatsfeldflecta a pak za barona Golče.

s připojenou budovou dal postavit. Zároveň zakusil největší radosti, když na tomto pověstném místě vyrůstala zbožnost. Zde jsou jeho častá slova: „Raduji se, že Bůh je zde nyní chválen a uctíván a od té doby bude chválen a ctěn.“ Proto tedy a z jiných příčin rozhodl o založení a fundaci. Poněvadž však můj milovaný pan manžel všechno své mně testamentem odkázal a před několika roky mně bylo předáno skrze zemské desky, ode mě však vyžádoval, abych i já jeho dobrou vůli a zbožné úsilí na svém srdci nosila a tuto fundaci zamýšlenou ve skutek uvedla.

Proto z toho všeho jsem se rozhodla a ustanovila z milosti Boží residenci chválihodného Tovaryšstva na svém jeníkovském dominiu zříditi, založiti a věnovati. O to samé Reverendo Patri Ondřeji Schambosen, toho času provinciálovi české provincie S. Jesu, sama jsem jednala, aby moji dobrovolnou a svobodnou donaci na místě božím přijal. Za což já nemohu dostatečně vzdáti díky, že mě boží Velebnost ráčila pro toto nesmírné dílo vyvoliti, za to samé poníženě žádám, aby tento můj dobrovolný dáreček ráčil býti přijat ve vůni líbeznosti.

Martin Maximilian svobodný pán z Goltze

Aby však tato fundace měla platnost, tedy já předávám, dávám, odkazuji tenere praesentium a mým právem dědickým, pro zřízení a ustavení residence S. Jesu na mém jeníkovském dominiu následující body a články fundace a residenci tuto přivtěluji koleji kutnohorské S.J., s touto však actuati a výjimkou a vůlí mou, určitě a pevně, aby všechny platy této mé fundace s odvedenými zisky a důchody k jinému účelu, než k vyživování a udržování, uchovávání a k jiným potřebnostem užitečným řečené mé residence jeníkovské byly obraceny a vydávány.

A to přede vším:

Marie Magdalena Juliana z Golče, rozená z Opsinnigu

Za prvé: předávám, dávám právem dědickým Societatis Jesu kapli sv. Domu Loretánského zvanou, s jejími chodbami, oltáři, svatyní, hrobkou a se vším příslušenstvím.

Za druhé: dávám a předávám své celé stavení¹⁴⁷ od sv. Domu Loretánského, s připojenou kaplí sv. Františka, týmž Patribus S. Jesu za dar residenční, v němž pět Patres a jeden frater mohou se živiti a udržovati, bydleti a ve dnech svátečních v chrámě pracovati.

Za třetí: předávám a dávám týmž spálený a zpustošený fundus, položený naproti veřejné hospodě u východu města, zároveň se setbami, loukami, lesy a jiným příslušenstvím; prohlašuji řečený fundus za svobodný od všeho peněžného platu a jiných robot a všeho poddanství, na němž jmenovaní Patres stateček sobě zřídí a pět nebo šest kusů dobytka pro každodenní potřebu kuchyně, vepře, kapouny, husy, a slepice budou chovati.

Za čtvrté: kdyby řečení Patres ze svých lesů nedostatek dříví k topení měli, k tomu účelu a pomoci přidávám residenci z mých lesů ročně 100 povozů dříví, které oni, kdekoliv se jim zlíbí a bude toho zapotřebí, mohou nechati poraziti a odvézti.

Za páté: dávám a dám týmž část polí za residenci, tak širokou, jaká jest šířka residence, a dlouhou 140 stop, na zahradu.

Za šesté: dávám a věnuji residenci, o níž mluvíme, mé vlastní jeníkovské, v deskách

¹⁴⁷ Podle Olivy (1910, 354) stavení ležící proti kapli sv. domku loretánského.

zemských zapsané, dominiolum Žandov¹⁴⁸ se statkem, vesnicí Rašovicemi, mlýnem a statek ve Lhotě, se všemi zde přítomnými i uprchlími poddanými, poli, lesy, rybníky, loukami, meze-
mi, důchody a platy, zkrátka se vším příslušenstvím, že žádným způsobem moji následovníci
nemohou se toho domáhati.¹⁴⁹

Za sedmé: dávám a věnuji k udržování mé jeníkovské residence dlužnou sumu u pražských
židů 10.000 zlatých, kterou Patres vyzvednouti mohou a řečenou sumu na jiné místo k věčnému
platu umístiti. Z toho Patres budou se o velikých svátcích starati o hudbu a slavnost podle
svého mínění prováděti.

Za osmé: aby však řečení Patres ve všech svých potřebách se mohli utíkat ke koleji
kutnohorské, odkazují tomuto místu kutnohorskému toho mého u židovského města pražského
dluhu zároveň s plynoucím platem 4000 zl.¹⁵⁰

Za deváté: dávám a věnuji semináři kutnohorského Tovaryšstva k vyživování chudých
studujících z téhož dluhu povinného u židovského města pražského 1000 zl.¹⁵¹

A zde mé dědice a potomky tímto listem fundacním zavazují a povinna činím, aby všechno i
jednotlivosti beze všech průtahů ve skutek uvedli, cokoliv já tímto mým zakládacím listem k vy-
konání a opatření svěřuji a ukládám. Za tuto moji svobodnou a dobrovolnou donaci, když
všechno z čistě lásky k Bohu a náklonnosti k Boží Matce jsem osvědčila, a já nehodná jediné
tímto způsobem žádám se Bohu líbiti a nežádám ničeho, než aby proslavené Tovaryšstvo
Ježíšovo podle svého ustanovení a zvyku měsíční a roční bohoslužby a prosby za mě a za
milovaného mého pana Martina Maxmiliána z Golče, mého manžela, konali a nás ve svých
modlitbách a zbožných cvičeních pamětlivi byli. Kromě toho si vyhrazují tuto donační listinu,
fundacní a odevzdací, jak se mi zlíbí měnit, proměnit, doplnit neb znova napsati. Kdyby nic
jiného se ode mě v této listině nestalo, zůstává tato ve své platnosti a účinnosti.

Posléze, aby moje zakládací listina jeníkovské residence S. Jesu velikou váhu, moc a sílu
měla a v ní neporušeně potrvála, dle mého úsilí žádným nikdy způsobem, ani lidskými vynalé-

¹⁴⁸ Žandov dne 9.3.1636 odhadnut na 1546 zl. Při něm bylo následující zboží: poplužní dvůr v Žan-
dově 1 lán 6 korců polí a 30 kusů dobytka, poplužní dvůr zvaný Lhota s 2 lány a 19 korci polí a 50
kusy hověžního dobytka, vesnice Žandov s krčmou a 17 poddanými (2 s potahy, 3 bez potahu, 5
domkářů a 7 nájemníků) s ročním platem 22 kop míš., Rašovice s krčmou a šesti poddanými (2 s po-
tahy, 1 bez potahu, 2 domkáři, 1 nájemník) s ročním platem 9 kop míš., 8 rybníků s 52 kopami
násady a 15 léčí po 24 tenatech 30 sáhů zděli atd., lesů za 13.025 kop gr. míš. (*Bílek 1896*, 194) Při
revisitaci konané dne 9.7.1679 v Žandově napsáno do protokolu: ovčívho, kozívho a sviňského
dobytka v těch hlubokých lesích pro množství vlků chovati nemohou (*Zavdil 1914*, 442-443).

Jesuité nebyli v Žandově tuze spokojeni. Nedařila se jim tam práce v kraji (schůzky obyvatel
s predikantem nekatolickým, který se tam zdržoval (*Bílek 1881*, 240). Proto žádali císaře Leopolda
I., aby směli prodat žandovské zboží. Roku 1689 s cíř. povolením ze dne 4. listopadu t.r. je prodali
Janovi Fridrichovi hraběti z Trautmannsdorfu za 16.000 zl. rýn. a 200 zl. klíčného (*D.Z. kvat. 113 L*
22 a kvat. 468 Č 2). Za to dostala residence od pana z Golče statek Spytice a Sirákovice, který po
zrušení řádu připadl studijnímu fondu a roku 1774, odhadnut na 54.482 zl. 55 kr., postoupen z roz-
kazu Marie Terezie nejvyššímu kancléři hraběti Leopoldu Krakovskému z Kolovrat, který je připojil
k svému panství jeníkovskému. (*Arch. místodr. F II 87; D.Z. kvat. 978 H 19; Zavdil 1914*, 444)

¹⁴⁹ Roku 1664 ze všeobecného popisování statků: Dvůr rašovický s tvrzí a pustý jest, rolí k němu
přes tři lány (dva jsou zarostlé lesem), luka (dříve dávala 100 vozů sena a přes 50 vozů otavy, nyní
pro nevyčištění jich se klidí jen polovice). Dva grunty pusté (odvádělo se stálého platu o sv. Jiří a
Havle 44 kop míš. a 3 slepice). Jedna chalupa (bydlí v ní tkadlec a dává pozor na lesy a rybníky,
odvádí ročně 4 kop. míš.). Bílé lesy přes pět léčí, což k Mančicům jsouce krajský statek, nemálo
vzácná věc jest, v nich je dostatek srnců, černých kusů, česem tetřev, jeřábek i jiného ptactva. Tři
rybníky, dva spraveny, jeden na 18, druhý na 8 kop kaprové násady, dva rybníčky mřenkovy, však
pustý. (*Actum v Praze 24. Juny 1664. - AKH 17406/3*)

¹⁵⁰ Residenci a její kapli náležela jistina 2300 zl. rýn. (*Arch. místodr. F II 87*).

¹⁵¹ *D.Z. kvat. 261, P 10 a Q 1.*

*zavostmi a úmysly, ani žádnou vymyšlenou lstí a zlobou potlačena nebyla a Patres S. Jesu toliko klidnému užívání a držení se těšili, co nejponiženěji s plnou oddaností žádám a prosím JMCKou a rovněž jeho nejmilejšího syna, našeho nejmilostivějšího krále a pána, aby ráčili tuto moji donaci, dar, dobrovolný odkaz, svobodné a dobrovolné předání, tuto fundaci často jmenované residence S. Jesu jeníkovské ve všech klausulích, bodech a přídavcích podle mé vůle výše řečené svou svatou císařskou mocí co nejmilostivěji potvrditi, upevniti a opatrovati a kdyby něco protivného se postavilo neb jinak bylo rokováno, brániti, do desk zemských vtěliti a zapsati.*¹⁵²

K potvrzení toho jsem se vlastnoručně podepsala a obvyklou mou pečeti jsem opatřila a před jakýmikoliv nálezy kterýchkoliv následovníků k upevnění mé vůle zvláště k tomu jsem vyhledala a požádala, aby svědky mé vůle ráčili býti, jasné a urozené pány Jana Steinhardta barona Walonerot, pána na Habrech a Žáku, pana Františka Litmíra Obiteckého z Obitec, pána na Janovicích, pana Kryštofa Kordule ze Slupna na Běstvině, pana Kryštofa Bukovského z Hustiřan, aby vedle mé pečeti svá jména uvedli a pečeti tuto listinu zádušně stvrdili.

Actum 18. března 1657.

Založením této residence byla pojištěna působnost jezuitského řádu kutnohorského v širokém okruhu jeníkovské odbočky. Jesuité navštěvovali sousední faráře, je poučovali a nabádali k mariánskému kultu a k procesím do Jeníkova. Jejich péče směřovala k zbožnění poddaných, jmenovitě v Rašovicích a Žandově. Zastávali někdy úřad děkana čáslavského v jeho nemoci nebo nepřítomnosti, pracovali a vedli bohoslužby v rozmanitých příležitostech v Žižově, Janovicích, Krchlebech, Vlkanci, Markovicích, Rosochatěch [Rozsochatci?], Bratčicích, Potěhách, Vilémovicích, [Dolní] Krupé (volání panem ze Schönovce), v Německém Brodě, Žlebech, Ronově, Světlé, [Trhové] Kamenici a jinde. Tam také kázali, katechisovali, zpovídali, křtili, pohřbívali, pomáhali nemocným, rozšiřovali a propagovali kult svatých a do soukromého života zasahovali a mravy napravovali.

Bývalá jezuitská residence v Golčově Jeníkově

Nejpřednější jejich snahou bylo zavést kult P. Marie, neboť prý kdysi Jeníkov byl poutním místem. K Panně Marii jeníkovské se lidé utíkali v nemocech, ve svých utrpeních a strádáních a na oltář na důkaz přijatých dobrodiní dávali votivní destičky a dary, jako hlavy, oči, zuby, ruce, nohy. Před velkými svátky chodila sem mnohá procesí. Z Kutné Hory sodalitas česká i latinská, které mnohdy provozovaly dramata, hudebně se produkovali mladíci ze seminaria, pak sodalitas sv. Václava. Bývala vedena kutnohorským arciděkanem, děkanem čáslavským a z Německého Brodu, Chotěboře, Žleb, Ronova, Haber, Vilémova a Ledče farářů a děkanů, aby se zpovídali a přijímali.

Poutě jeníkovské vábily tisíce věřících, kteří přicházeli ve slavných procesích k P. Marii,

¹⁵² Pro odkaz měli jesuité veliké nesnáze s dědicem zesnulé zakladatelky Janem Jetřichem z Ledeburn. Spor byl urovnán roku 1673. (*Hist. Coll.* 152, 156) Odkaz i s Loretánským domem a se skvosty, jimiž byla socha P. Marie ozdobena, odhadován na 40.000 zl. (*Podlaha 1912*, 68)

a protože v residenci přebývali hlavně členové, kteří dříve působili v zámořských misiích, poutní kázání, jež byla plná popisů a líčení krajin a zvyků národů zámořských, stávala se poučnými přednáškami pro široké lidové vrstvy. (*Oliva 1910, 355*)

Císař Ferdinand III. s manželkou Marií Eleonorou, synem Leopoldem a arciknížetem Leopoldem Vilémem roku 1657 se ubíral do Prahy ke korunovaci svého syna a 25. srpna se v Jeníkově zastavil. V kapli Loretánské bylo slouženo několik mší, aby se mohla při nich vystřídat císař. družina. Část komorstva byla přítomna o páté hodině, po ní byly loretánské litanie, jež předříkával celebrující a dvorní z odpovědník. Druhé mši byl přítomen nejvyšší kancléř království českého hrabě Nostitz, třetí kníže z Auersperka s průvodem. O hodině deváté byl přítomen mši v kapli Loretánské císař a současně sloužena mše pro císařské rady v ambitech. K tomu se sešlo tolik lidstva, že prostranství bylo jím úplně zaplněno. Venkované před císařem padali na kolena. V den odjezdu zajel císař nejprve ke kapli Loretánské a byl přítomen mši. Císař propůjčil Jeníkovu právo městečka a dovolil, aby se zde konal dvakrát ročně trh výroční a každého téhodne. (*Podlaha 1912, 67-68; Hist. Coll. 91*)

Kromě toho tu byli jednotlivci, pocestní, kteří sem přicházeli, aby prosili o pomoc P. Marii, a to z Pardubic, Přelouče, Polné, Německého Brodu, ale i pocestní, kteří náhodou cestu přes Jeníkov měli, a to i velmi urození, jako kníže a markrabě badenský, Bernard hrabě z Martinic s manželkou, aby se P. Marii poklonili, hrabě z Dietrichsteinu s manželkou s díkem za záchranu na cestě, kterou připisovali P. Marii, a věnovali jí šaty zlatem bohatě vyšívané v ceně 100 zlatých a stříbrnou lampu (1667). Pan Bernard Dačický z Heslova (1705) a jiné důležité osoby ji navštěvovali, poněvadž byl Golcův Jeníkov na cestě z Vídně do Prahy. Ale i ostatní šlechta sem docházela uctívati Bohorodičku a znamenitě se jí dary odvděčovala, jako Jan Reinhard baron Walonerod se synem Ferdinandem za odvrácení ohně, paní Eva Kordulská z Třebonína (1657), pan Kryštof Kordule pán na Běstvině (1668), hrabě z Millesima, u něhož byl P. Tobiáš Sušický po větší část roku, Antonín baron z Vernier na Lipnici, mnozí z družiny hraběte z Pötting (1682) a jeho paní s rodinou, kromě toho i duchovní hodnostáři, jako opat z hory Sion, který světil kostel v Polné roku 1707.

Oltáři mariánskému věnovány svíčky, vosk, řetězy a rozmanité klenoty, stříbrné lampy, svícny, šaty pro sochu mariánskou, přikrývky na oltář a obrazy.

Uctíván také sv. Ignác, sv. František Xaverský, na jehož obvyklé slavnosti se dostavovala i okolní šlechta.

Protireformaci provozovali obvyklým způsobem. Majíce v přízni mnohou šlechtu, mohli s její pomocí lehko ji provozovati na jejích dominiích. Na dominiu jeníkovském rychtáři a poddaní dostávali rozkazy k účasti na bohoslužbách, kázáních (v chrámě Loretánském česky, u sv. Františka německy), katechesích (které konány ve městě i okolních působištích). Provozována rozmanitá dramata k zaujetí lidu, svěcení svátků zaváděna a jiné věci. Dokonce i mládež později ve škole triviální vyučovali náboženství (1706).

Horlivě se starali o výzdobu chrámu Loretánského i kaple sv. Františka sami i pomocí dobrodinců. Pokud mohu zjistiti, od počátku residence do roku 1713 bylo věnováno mnoho rouch, kalichů (stříbrných i silně zlacených), svícňů, soch (sv. Ignáce a Xaveria), obrazů svatých (8 z nich bylo malováno Škrétou a darováno paní hraběnkou z Millesima roku 1681), baldachýnů, stříbrných křížů, vosku, svíček, misálů a oltářů (roku 1682 od hraběnky z Millesima, zasvěcený rodině Kristově). Starali se o vydláždění kostela, jeho opravy na střeších a věži, kam též pořídili nové zvony (v roce 1660 čtyři a roku 1682 tři). Roku 1706 všechny ambity chrámové, po zničení starých maleb a nápisů, obíleny a novými malbami opatřeny.

Pokud byla residence jeníkovská misií, působili zde dva kněží, od roku 1662 tři, na čas od roku 1675 čtyři, 1676 pět a jeden bratr coadjutor a pak až do konce většinou čtyři kněží s coadjutorem. Mimo to o svátcích mariánských vypomáhali i z koleje kutnohorské, poněvadž potřebám lidu nedostačovali jeníkovští. Zase naopak byli z residence vysíláni na pomoc do Kutné Hory, např. P. Friedrich Bridelius, velmi horlivý misionář čáslavského kraje, superior P.

Václav Kolčava a P. Jiří Čapek, kteří vypomáhali za moru. Ale i mimo dominium jeníkovské si horlivě vedli.

V čele residence jeníkovské byli tito superioři: Ondřej Čibic (1657-62), P. Jan Valter (1662), P. Pavel Andelius (1666), P. Martin Kuttigius (1667), P. Kryštof Forch (1668), P. Jan Laubský (1669), P. Heřman Chlumecký (1671), P. Daniel Felix (1675), P. Ondřej Čibic (1676), P. Václav Kolčava (1679), P. Tobiáš Gebler (1681), P. Václav Písecký (1682), P. Kašpar Kometa (1683), P. Jan Scribonius (1685), P. Martin Potůček (1687), P. Matyáš Suchánek (1690), P. Jan Rosenfeld (1692), P. Jan Scribonius (1695), P. Jan Letz (1696), P. Karel Schvantle (1699), P. Martin Grüner (1700), P. Daniel Nith (1703), P. W. Tiechert (1704), P. Kryštof Prokop (1705), P. Kryštof Katulus (1706), P. Jan Pfeifer (1712), P. Václav Gebhardt (1716), P. Kryštof Prokop (1718).

Velmi pečlivě se starali o své hospodářství, především o vlastní budovu residence, kterou roku 1666 zvětšili nějakými přestavbami, roku 1703-5 opravili její střechu i střechu pivovaru, roku 1706 novými a většími okny opatřili a opravili uvnitř i venku a vybudovali pro větší bezpečnost pevnou zeď, roku 1707 kus residence přistavěli, poněvadž nedostačovala. Rovněž residenční zahradu roku 1682 zvětšili a zdí opatřili, roku 1706 opět do pořádku uvedli a opravili.

Okolní šlechta jim pomáhala životními potřebami, jmenovitě paní Kateřina hraběnka de Arco, rozená Pöttingová [Věžníková], která je zásobila rybami na celou zimu. Roku 1709 jim dovolila tok vody do residence, neboť ji museli až dosud dovážeti.

Residence jeníkovská měla v držení následující statky: Fundační listinou jí bylo odkázáno dominium Žandov se statkem, vesnicí Rašovicemi, mlýnem, statkem ve Lhotě se vším příslušenstvím. Pak měli statek v Sirákovcích a Spytice, jež dostala residence od svob. pána z Golče, když roku 1689 dne 4. listopadu s císařským svolením odprodali hraběti Janu Friedrichovi z Trautsmendorfu za 16.000 zl. rýn. a 200 zl. klíčného statek Žandov. (D.Z. kvat. 113 L. 22 a kvat. 468 C 2)

Nejvíce užítku měli ze Žandova na obilí, dobytku, rybách a lesích. Rybníky horlivě opravovali a udržovali, rovněž i vivaria zakládali a chatrče pro porybné stavěli. Měli také pivovary a to v Golčově Jeníkově a Sirákovcích.

O statek sirákovický měli při, kterou zvali lideborskou a která byla urovnána roku 1706 přátelskou dohodou v Praze, aby totiž statek sirákovický i dále měl stabilní důchody, z nichž roční kontribuce, kterou až dosud residence nespravedlivě odváděla, správně byla zaplácena, protivná strana hlavní sumu pod úrok dala, z níž nadále kontribuční břímě se má odváděti.

Statek Spytice a Sirákovice připadl po zrušení řádu studijnímu fondu a roku 1774 nařízením Marie Terezie postoupen nejvyššímu kancléři Leopoldovi Krakovskému z Kolovrat, odhadnutý na sumu 54.482 zl. 55 kr., který jej připojil k panství jeníkovskému. (D.Z. 978 H 19; Bílek 1893, 73-74)

znaky Martina Maxmiliána svobodného pána z Goltze (čtvrcený štít se středním štítkem) a jeho ženy Marie Magdaleny Juliany rozené z Opsinnigu (ondřejský kříž) na průčelí bývalé jezuitské residence v Golčově Jeníkově.

Literatura a prameny

AKH: Státní okresní archiv Kutná Hora

Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka. (Vaněk, Vojtěch - Kroupa, Jiří K. - editoři) - Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Kutná Hora a nakladatelství KLP - Koniasch Latin Press, Praha 2005.

Antiqua Cuthna 4. Omnibus fiebat omnia. Kontexty života a díla Fridricha Bridela SJ (1619-1680). (Škarpová, Marie - Kosek, Pavel - Slavický, Tomáš - Bělohávková, Petra - editoři) - Státní oblastní archiv v Praze - Státní okresní archiv Kutná Hora a nakladatelství KLP - Koniasch Latin Press, Praha 2010.

Bartošová, Lada 2011: *Divadelní sály a jejich provoz v Kutné Hoře před výstavbou Tylova divadla.* - Krásné město 1/2011, s. 3-9.

Bílek, Tomáš Václav 1881: *Reformace katolická v Čechách 1650-1781.* - Časopis musea království českého, r. LV, s. 224-244.

Bílek, Tomáš Václav 1882: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618.* - Praha, František Řivnáč.

Bílek, Tomáš Václav 1883: *Dějiny konfiskací v Čechách po roce 1618. Část druhá.* - Praha, František Řivnáč.

Bílek, Tomáš Václav 1892: *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské.* - Praha, František Bačkovský.

Bílek, Tomáš Václav 1893: *Statky a jmění kolejí jezuitských, klášterů, kostelů, bratrstev a jiných ústavů v království Českém od císaře Josefa II. zrušených.* - Praha, František Bačkovský.

Bílek, Tomáš Václav 1896: *Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova a působení jeho vůbec a v zemích království českého zvláště.* - Praha, František Bačkovský.

Bohemia Jesuitica 1556-2006. (Petronilla Cemus - ed.) - Praha 2005, Karolinum.

Buben, Milan 2012: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích III., 4. sv.* - Praha, Libri (dle edičního plánu nakladatelství).

Bukovský, Jan 2000: *Loretánské kaple v Čechách a na Moravě.* - Praha, Libri.

Čornejová, Ivana 1995: *Tovaryšstvo Ježíšovo - Jezuité v Čechách.* - Praha, Mladá Fronta.

D. dvor.: Desky dvorské

D.Z.: Desky zemské

Dačický z Heslova, Mikuláš 1878: *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova. Svazek první* (ed. Antonín Rezek). - Praha, Matice Česká.

Dačický z Heslova, Mikuláš 1880: *Paměti Mikuláše Dačického z Heslova. Svazek druhý* (ed. Antonín Rezek). - Praha, Matice Česká.

Fechtnerová, Anna 2010: *Fridrich Bridelius v záznamech jezuitských katalogů.* - In: *Antiqua Cuthna 4. Kontexty života a díla Fridricha Bridelia SJ*, s. 11-15. Praha.

Hanuš, Bohumil 1960: *Kutnohorský pravěk.* - In: Kutnohorský vlastivědný obraz (redaktor Radko Šťastný) s. 71-91. Praha, Krajský dům osvěty.

Havlíček, Petr 2010: *Jezuitské misie v barokních Čechách. Náčrt podoby jezuitských rekatolizačních misí ve druhé polovině 17. století.* - In: *Antiqua Cuthna 4. Kontexty života a díla Fridricha Bridelia SJ*, s. 263-277. Praha.

Hejnic, Otakar 1911: *Hrádek nad Vrchlicí čili nad Páchem.* - Kutná Hora, Nakladatelství Karla Šolce.

Hist. Coll.: Historia Collegii Societatis Jesu Kuttnerbergensis ab anno 1626 usque ad 1713 deducta. - MS, uložení neznámé, opis ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře, Bohumil Hanuš - osobní fond, kniha č. 3, inv. č. 11.

Historický atlas měst České republiky, svazek 22 - Kutná Hora. (Šimůnek, Robert - redaktor) - Praha 2010, Historický ústav AV ČR.

Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba - dějiny - umělecká výzdoba. (Záhorka, Jindřich - editor) - Kutná Hora, Galerie středočeského kraje v Kutné Hoře, Kutná Hora 2011.

Kegler, Vojtěch 2009: *Paměti Vojtěcha Keglera.* - Kutná Hora, Kuttina.

Kočí, Josef 1953: *Boje venkovského lidu v období temna. Povstání nevolníků v 17. a 18. století.* - Praha, Naše vojsko.

- Köpl, Karel 1885: *Provolání k novému povstání nekatolických Čechů r. 1627*. - Sborník historický, r. 3., s. 309-310.
- Kořínek, Jan 1675: *Staré paměti kutno-horské, pod figurou dvaceti drahých rudních kamenů (jimž Horníci handšitány říkají) vyobrazené a vypodobněné, práci Jana Kořína z Tovaryšstva páne Ježíšova kněze*. - Praha, Jiří Černocho.
- Kořínek, Jan 2000: *Staré paměti kutnohorské* (Stich, Alexander - Lunga, Radek - editoři). - Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Král, české 1914: *Království české. [Díl] 6, Východní Čechy. Část 2*. - Praha, Pavel Körber.
- Kroess, Alois 1938: *Geschichte der Böhmischen Provinz der Gesellschaft Jesu. Bd. 2(2), Die Böhmische Provinz der Gesellschaft Jesu unter Ferdinand III (1637-1657)*. - Wien.
- Liber litium: Kniha sporných záležitostí mezi městem a jezuitu - Liber Litium & Controversiarum praecipuarum Collegii Societatis Jesu Kvitenbergae*. - Státní okresní archiv Kutná Hora, Archiv města Kutné Hory, karton 275.
- Linda, Jaromír 2005: *Kutnohorské jezuitské drama z roku 1726*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 96-109. Praha.
- Lohr, František 1932: *Spor Kutné Hory s jesuitu o městský znak na chrámu sv. Barbory*. - Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, VI. řada, s. 45-83.
- Lohr, František 1938: *Finanční spory Kutné Hory s jesuitu o důchody městského špitálu sv. Kříže a sv. Lazara v 17. a v 18. století*. - Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, IX. řada, s. 33-57.
- Mádl, Martin 2011: *Nástěnné malby v kutnohorské jezuitské koleji*. - In: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba - dějiny - umělecká výzdoba*, s. 25-41. Galerie středočeského kraje v Kutné Hoře.
- Maur, Eduard 2005: *Úvahy o moru roku 1680 v Kutné Hoře a okolí*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 110-124. Praha.
- Mikulec, Jiří 2000: *Barokní náboženská bratrstva v Čechách*. - Praha, Nakladatelství Lidové noviny.
- Miller, Joannes 1723: *Historia provinciae Bohemiae Societatis Jesu 1555-1723*. - MS, Praha, Národní knihovna České republiky, sign. XXIII.C.104 (12 knih, 6 svazků, průběžné stránkování).
- Muška, Eugen 1900: *Kutnohorský portrét P. Jiří Plachého Soc. Iesu*. - In: *Obrázková revue dra Antonína Podlahy*, r. I., s. 446-447.
- Oliva, Václav 1910: *Tovaryšstvo Ježíšovo - Několik kapitol z dějin církevních*. - Brno, Dědictví sv. Cyrilla a Metoděje, Občanská knihtiskárna.
- Oulíková, Petra 2011: *Galerie světců před jezuitskou kolejí v Kutné Hoře a její donátoři*. - In: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba - dějiny - umělecká výzdoba*, s. 45-77. Galerie středočeského kraje v Kutné Hoře.
- Podlaha, Antonín 1912: *Dějiny kolejí jezuitských v Čechách a na Moravě od r. 1654 až do jejich zrušení. IV. Kolej Kutnohorská*. - Sborník Historického kroužku, r. 13, s. 57-75.
- Royt, Jan - Vláš, Vít 2005: *Nástěnná malba s námětem „Obrácení sv. Ignáce na hradě Loyola“ v chrámu sv. Barbory v Kutné Hoře*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 144-150. Praha.
- Ryba, Bohumil 1926: *Literární činnost Karla Kolčavy*. - Časopis Matice Moravské 50, s. 434-565.
- Schmidl, Joannes 1749: *Historiae Societatis Jesu Provinciae Bohemiae / Authore Joanne Schmidl societatis ejusdem sacerdote. Pars II.: Ab anno Christi 1599 ad annum 1615*. - Praegae, Typis universitatis Carolo Ferdinandae in Collegio S. J. Ad S. Clementem, per Jacobum Schweiger Factorem.
- Schmidl, Joannes 1754: *Historiae Societatis Jesu Provinciae Bohemiae / Authore Joanne Schmidl societatis ejusdem sacerdote. Pars III.: Ab anno Christi 1616 usque ad annum 1632*. - Praegae, Typis universitatis Carolo Ferdinandae in Collegio S. J. Ad S. Clementem, per Jacobum Schweiger Factorem.
- Schmidl, Joannes 1759: *Historiae Societatis Jesu Provinciae Bohemiae / Authore Joanne Schmidl societatis ejusdem sacerdote. Pars IV.: Ab anno Christi 1633 usque ad annum 1653 inclusive*. - Praegae, Typis universitatis Carolo Ferdinandae in Collegio S. J. Ad S. Clementem, per

- Jacobum Schweiger Factorem.
- Schulz, Václav 1900: *Korespondence Jesuitů Pprovincie české z let 1584-1770*. - Praha, Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění.
- Skála ze Zhoře, Pavel 1868: *Pavla Skály ze Zhoře Historie česká od r. 1602 do r. 1623. 4. díl, Od konce měs. března až do konce r. 1620* (Tieftrunk, Karel - Gindely, Antonín - editoři). - Praha, I.L. Kober.
- Slavík, František Augustin 1882: *Panství kutnohorské*. - Kutná Hora, Knihkupectví Karla Šolce.
- Stich, Alexandr 2005: *Jan Kořínek - velký a živý barokní prozaik*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 151-166. Praha.
- Svatoš, Martin 2005: *Jezuitské litterae annuae a jejich podání náboženského života v Kutné Hoře v morovém roce 1680*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 167-196. Praha.
- Svoboda, Josef 1888: *Katolická reformace a mariánská Družina v království Českém. Th. 1: Doba první od roku 1552-1620. Th. 2: Doba druhá od roku 1620-1655*. - Brno, Knihtiskárna bendiktínů.
- Šimek, Josef 1925: *V kryptě pod kostelem sv. Barbory*. - Kutnohorské příspěvky k dějinám vzdělanosti české, řada II., s. 83.
- Vašíčková, Jiřina 2005: *Hanuš Bohumil, osobní fond, 1925-1986, inventář*. - MS, Státní okresní archiv Kutná Hora.
- Vašíčková, Jiřina 2008: *Hanuš Bohumil, osobní fond, 1925-1986, dodatek k inventáři, 1946-1952*. - MS, Státní okresní archiv Kutná Hora.
- Vávra, Josef 1885: *Bývalé panství Pečecké*. - Sborník historický, roč. 3, s. 24-32,96-104,155-162.
- Vepřek, Josef 1932: *Kutná Hora, město a jeho umění*. - Kutná Hora.
- Veselský, Petr Miloslav 1877: *Průvodce po kr. horním městě Hoře Kutné a nejbližším okolí*. - Hora Kutná (vlastním nákladem).
- Veselský, Petr Miloslav 1882: *Persekuce Hory Kutné po bitvě bělohorské*. - Kutná Hora, Nakladatelství Karla Šolce.
- Vlček, Pavel - Sommer, Petr - Foltýn, Dušan 1997: *Encyklopedie českých klášterů*. - Praha, Libri.
- Vlček, Pavel 2005: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře*. - In: *Antiqua Cuthna 1. Kutná Hora v době baroka*, s. 214-220. Praha.
- Vocel, Jan Erazim 1859: *Chrám sv. Barbory v Kutné Hoře*. - Památky archeologické r. 3, s. 81-86, 111-124.
- Wirth, Zdeněk 1930: *Kutná Hora, město a jeho umění*. - Praha.
- Záhorka, Jindřich 2011: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře*. - In: *Jezuitská kolej v Kutné Hoře. Stavba - dějiny - umělecká výzdoba*, s. 9-23. Galerie středočeského kraje v Kutné Hoře.
- Zavadil, Antonín J. 1912: *Kutnohorská slovem i obrazem. Díl 2, část 1*. - Kutná Hora, Nakladatelství Karla Šolce.
- Zavadil, Antonín J. 1914: *Kutnohorská slovem i obrazem. Díl 2, část 2*. - Kutná Hora, Nakladatelství Karla Šolce.
- Zelený, Josef Alois 1895: *Letopisy čili paměti města Golčova Jeníkova*. - Golčův Jeníkov.

Ediční poznámka

Bohumil Josef Hanuš se narodil 19. srpna 1905 v Pardubicích. V letech 1923 až 1928 studoval na Filozofické fakultě univerzity Karlovy obor dějepis a zeměpis, diplomovou práci zpracovával na téma *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského* pod vedením profesora Josefa Pekaře. Od roku 1927 učil na měšťanských školách. Od roku 1941 působil v Kutné Hoře na různých měšťanských a středních školách až do roku 1965, kdy odešel do penze. Zemřel v Kolíně 25. prosince 1988.

Za svého života publikoval jedinou odbornou práci, *Kutnohorsko v pravěku* (Hanuš 1960), v níž využil informace, které získal jako správce prehistorických sbírek kutnohorského muzea. Jeho největší zájem ale patřil studiu dějin kutnohorských jezuitů. Po celý svůj život se s různou intenzitou věnoval tomuto tématu, které však nestihl zpracovat do podoby publikace. (Vašíčková 2005, Vašíčková 2008).

Rukopis práce Bohumila Hanuše *Dějiny a působení jezuitského řádu kutnohorského* je uložen ve Státním okresním archivu v Kutné Hoře (Hanuš Bohumil, osobní fond, inv. č. 9, kniha č. 1). Jedná se o nedokončenou diplomovou práci, opatřenou mnoha pozdějšími poznámkami a doplňky.

Rukopis o rozměrech přibližně 337 x 213 mm má papírovou vazbu a obsahuje 112 listů: nejprve prázdný list, pak titulní list, následuje 221 číslovaných stran s textem práce (strana č. 159 je prázdná), poslední tři prázdné strany nejsou číslovány.

Text je psán jen na pravé polovině stránky (téměř černým inkoustem). Na levé polovině stránky byly původně jen nadpisy (obvykle červeně podtržené), později sem byly dopisovány poznámky a dodatky (modře a červeně). V levém sloupci jsou i přibližně tři desítky tužkou psaných krátkých poznámek, jejichž autorem je pravděpodobně vedoucí práce prof. Pekař. Text je poměrně dobře čitelný.

Dochovaná podoba práce nebyla určena k publikování a proto bylo nutné ji k tomuto účelu upravit. Většina pozdějších autorových poznámek je v této publikaci uvedena jako poznámky pod čarou, některé byly začleněny do hlavního textu. U některých poznámek bylo nutno rozhodnout, ke které části textu se vztahují. V několika případech bylo odstraněno opakování informací i za cenu přeformulování věty. Text byl, zvláště v pasáži o protireformaci v Kutné Hoře, chronologicky a případně i věcně utříděn. Výjimečně bylo upraveno i členění kapitol. Názvy obcí byly až na výjimky upraveny na dnes používaný tvar, někdy byl ponechán historický název a do závorky doplněn dnešní (např. Kyšperk - Letohrad).

Odkazy na literaturu bylo nutno dohledat a doplnit. Velká část přímých citací z publikovaných prací byla ověřena a případně upravena dle původního zdroje. Doplněno bylo i několik odkazů na novější práce.

Po jazykové stránce nebyla práce upravována.

Původní text neobsahuje ani obsah, ani seznam literatury, které bylo nutno vytvořit.

Autorem fotografií a obrázků, pokud není uvedeno jinak, je M. Bartoš st., s výjimkou portrétů Martina Maxmiliána svobodného pána z Golče a jeho manželky Marie Magdaleny Juliany z Golče, které byly převzaty z webových stránek města Golčova Jeníkova (www.golcuv-jenikov.cz), a obrázku na titulní straně (*Kořínek 1675*).

28. února 1626 opravený list. místa -
AKH 87571
druhá nepřítelství, ve „některé věci“
a obyvatelů a svolu soudců přeje od
jímání a stádních svých obětí. Původ
a v určitém čase nenavští, než že
jediné státní obyvatelství. Maří jin nepoměrnostem
čestně, a ctěnou chytá a odvratá.

xx česk (II., str. 268), SN str. 641 r. 1626
Mik. Dáčeky: V sobotu ráno v 1626
na řehota vojenská, darmočestovná, bojuje
tu s mrtví K. H. povražděno dvacet
dvacet, a došlo se ke hladovění a odpočtu
nauk, a tu se šacovním obyvatelů a na
své státní vyřazení a očištění se, i peníz
natyč, odšli přeč s otevřeným naporem.
A hned v týž den a v tu hodinu na místě
jich jedna kamata rejtharova vojenská
do místa jsou puštěni a po domích roz-
kvaržování, jichž křesťan zabyli don
Martin, kde a co křivějším nepovědomý.
Od toho pak se ordinárem bylo, tix stromů
neměděli, jen tak jako něm omámení
byli. Avšak ti, jenž byli k těm, nábož.
přistoupili, toho veliční byli a se uzná-
vali s pokřivenými. **AKH 8729/1626**

„Mnoho somerů při přijetí k kumpanie
odsou se rovně (k ústí Memoriálu)
(II., str. 269, 3-270) (SN 1626 str. 642)
Dáčeky: O povražděni se paměti božské,
jistěže dne měšce Julia rejthar vojenská,
jinu vztup vydatě. Některé ty čas
o více dobrém stýžiti, jin o liděhm
soužení, křivěním, nerectech proti religioznu
evangelickému, na státní nastupování
a odněmání. Mnozí ode věch přeč se
vlebali, kde kde mrtví a ce se mu viděti.“

AKH 8777 bodami H. Kolobna ubili pro mím mládk!
26.3. 1626 přepis i včel kromy

často dopis a opravený, k 4 křivě v baze uspraven
kde na jindy rovně přispěvati. To vedeno má jin
někde jindy, je mrtví de vel, čim přistoupiti ke křivě
mrtví, s mrtví nebden v liché se křivě a jindy státní
a přistupiti křivě přispěvati a včel kromy a mím mládk.

AKH 8776/1

33
V sobotu ráno v 1626
& Vellonouch (Kobubna) vlořeno do křivě
Dlouh sítí vřivě pod vedením dona Martin
de Luerta. 21. dubna svolána obca z jeho
xx
Kolořat, dť byla nepoměrnost, Maří jin
AKH 8729/1626

vičim řečeno: „Maří tím pak je jest nedo-
rozumění mezi nimi a panem arciděkanem
všech, k tomu řečeno dána a toho zřídání
bylo, aby sem lidé učim dani byli, a o
něch vyučování a křivě povražděni ve vřivě
křivě aby se dalo, čehož jinů já sám
(p. s. Kolobna) při uvogování paně Ta-
tes Societati Jesu do hostitě v Barbory
přilomen byl, a v pět se k tomu přilomen
je jid zříditi, aby se od nich vyučování
byli. A křivě jinů toho přilomen byl,
křivě od paně uvogování a soudců žem
stojel; křivě mrtví dřížiti v m chytá
dne byla nejsem do stromie, a na
zříditi vřivě křivě do Vellonouch.“
Tato chytá má souvislost s povražděním
P. Jano Dallasita. Křivě tomu uč-
mrtví Jan Kreiter ze Kreitentalu pro-
hlánil, je o tom zříditi vědomost me-
mrtví a je nic křivěho neascl. Je

možno, je zvolen vřivě mrtví do křivě
střovali jinom, aby mohli vřivě odříditi.
Je také křivě dosáhl: prodloužení
chytá do v. Trojice.

č. drobné vřivě mrtví dřížiti vřivě
mrtví P. M. Veselský. Jinů vřivě